

EL PAS DEL TEMPS; MAS D'EN

TONI, MAS CLARET

ANNEXOS

ÍNDIX

ANNEX I. Situació de Mas d'en Toni o Mas Claret.....	7
I.1. Mapa dels tres possibles camins a Mas d'en Toni o Mas Claret.....	7
I.2. Mapa del patrimoni arquitectònic de Ribera d'Ondara.....	8
 ANNEX II. Mas Sabart– Mas d'en Toni.....	9
II.1. Enterrament de Maria Vilaplana donzella.....	10
II.2. Testament de Magdalena Vilaplana.....	11
II.3. Mas Sabart- sepultura de Gili Vilaplana.....	16
II.4. Mas Sabart- sepultura de Magí Raich albat.....	17
II.5. Acte de debitori a Isidro Vilaplana.....	18
II.6. Bateig de Josepa Teresa Maria Segura.....	19
II.7. Família Segura del Mas d'en Toni.....	21
II.8. Arbre genealògic de la família Segura del Mas de Toni.....	27
II.9. Família Aldomar del Mas d'en Toni.....	28
II.10. Bateig Maria Vilarumí.....	30
II.11. Sepultura Francisco Penes Albat.....	31
II.12. Sepultura Josep Cos.....	32
II.13. Consentiment de Mariano Feixas.....	33
II.14. Sepultura de Josep Ferrer.....	34
II.15. Bateig de Filomena Vilanova.....	36
II.16. Bateig de Francisco Serra.....	38
II.17. Bateig de Maria de l'Esperança Pujol.....	41
II.18. Bateig de Rosa Sató.....	43
II.19. Bateig de Jaume Miret.....	45
II.20. Registre.....	47
II.21. Finca 792 del registre.....	50
II.22. Família Rovira.....	53
II.23. Arbre genealògic de la família Rovira.....	55
II.24. Magatzems del negoci Botines, Morera i Miró.....	56

ANNEX III. Mas Claret.....	58
III.1. Missió de l'any 1851.....	58
III.2. Congregació Claretiana a la Universitat de Cervera.....	59
III.3. Ermita de la Providència.....	66
III.4. Mapes cartogràfics.....	72
III.5. Carta del Pare Superior Local Jaume Girón.....	74
III.6. Articles de la Constitució Espanyola del 1931 sobre l'Església.....	78
III.7. Dispersió dels grups de missioners del Mas Claret	79
III.8. Grup de l'hospital.....	80
III.9. Dolores Ibarruri, "La Pasionaria".....	81
III.10. Recordatori de l'enterrament dels Missioners Claretians màrtirs.....	82
III.11. Enterrament i Pantéon dels Claretians al cementiri de Cervera.....	84
III.12. Homenatge als màrtirs Claretians en el 25è aniversari del seu martiri.....	86
III.13. Venda de la finca del Mas Claret.....	87
III.14. Espai martirial del Mas Claret.....	89
 ANNEX IV. Actualitat.....	 93
IV.1. Desaparició de la imatge de Sant Antoni Maria Claret del Mas.....	93
IV.2. Robatoris al Mas.....	94
IV.3. Campionat de caça menor amb gos.....	95
 ANNEX V. Entrevistes i explicacions.....	 96
V.1. Palmira Solé Pipó.....	97
V.2. Armand Forcat.....	106
V.3. Mossèn Eduard Ribera.....	120
V.4. Carta del Pare Claretia Matías García Gil.....	131
V.5. Pares Claretians Jaume Sidera i Benjamín Elcano.....	134
V.6. Fernando Saperas.....	145
V.7. Alejandro Cortadelles.....	151
V.8. Ramon Castellà.....	153
V.9. Ramon Gassó.....	155
V.10. Assumpció Cortadellas.....	158

V.11. Felip Torné.....	165
V.12. Josep Farré.....	171
V.13. Maria Costa.....	174
V.14. Josep Vilarrubies	179
V.15. Josep Raich.....	188
V.16. Joan Riu.....	197
V.17. Paco de Sancha.....	204
V.18. Àngels Beltran.....	207
V.19. Cristóbal López.....	214
V.20. Josep M ^a Vall.....	228

ANNEX VI. Màrtirs Claretians..... 230

VI.1. Germà Antoni Casany.....	231
VI.2. Germà Ferran Saperas.....	233
VI.3. Germà Ramon Roca.....	236
VI.4. Germà Isidro Costa.....	237
VI.5. Pare Enric Cortadellas.....	238
VI.6. Germà Ramon Rius.....	239

ANNEX VII. Fotografies..... 241

Figura 1.....	242
Figura 2.....	243
Figura 3.....	244
Figura 4.....	244
Figura 5.....	245
Figura 6.....	246
Figura 7.....	247
Figura 8.....	248
Figura 9.....	248
Figura 10.....	249
Figura 11.....	250
Figura 12.....	250

Figura 13.....	251
Figura 14.....	251
Figura 15.....	252
Figura 16.....	252
Figura 17.....	253
Figura 18.....	254
Figura 19.....	255
Figura 20.....	256
Figura 21.....	256
Figura 22.....	257
Figura 23.....	258
Figura 24.....	259
Figura 25.....	260
Figura 26.....	261
Figura 27.....	262
Figura 28.....	262
Figura 29.....	263
Figura 30.....	263
Figura 31.....	264
Figura 32.....	265
Figura 33.....	266
Figura 34.....	267
Figura 35.....	268
Figura 36.....	268
Figura 37.....	269
Figura 38.....	269
Figura 39.....	270
Figura 40.....	270
Figura 41.....	271
Figura 42.....	272
Figura 43.....	273
Figura 44.....	274

Figura 45.....	275
Figura 46.....	276
Figura 47.....	277
Figura 48.....	278
Figura 49.....	278
Figura 50.....	279
Figura 51.....	279
Figura 52.....	280
Figura 53.....	280
Figura 54.....	281
Figura 55.....	281
Figura 56.....	282
Figura 57.....	282
Figura 58.....	283
Figura 59.....	284
Figura 60.....	284
Figura 61.....	285
Figura 62.....	286
Figura 63.....	287

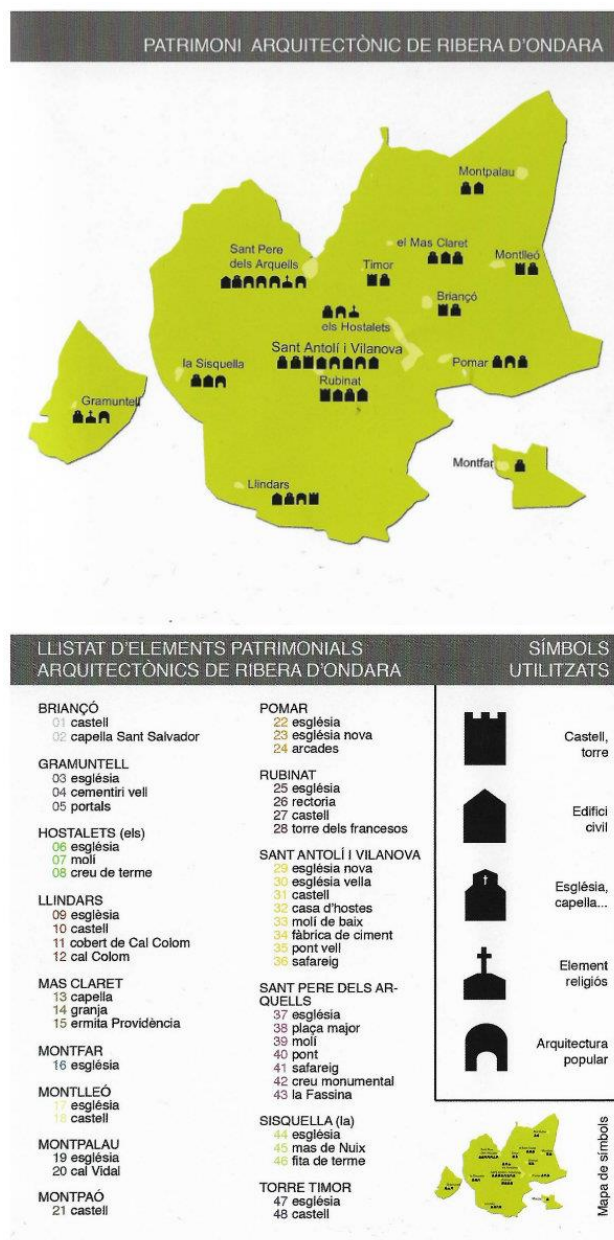
I.1. MAPA DELS TRES POSSIBLES CAMINS A MAS D'EN TONI O MAS CLARET

Mapa on es pot observar tres camins possibles per arribar a Mas d'en Toni o Mas Claret.

Blau: camí des de Sant Pere dels Arquells.
Taronja: camí des dels Hostalets, passant per la bassa del Mas.
Taronja i lila: camí des dels Hostalets paral·lel al de la bassa.

I.2. MAPA DEL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC DE RIBERA D'ONDARA

Mapa i llegenda del patrimoni arquitectònic de Ribera d'Ondara¹

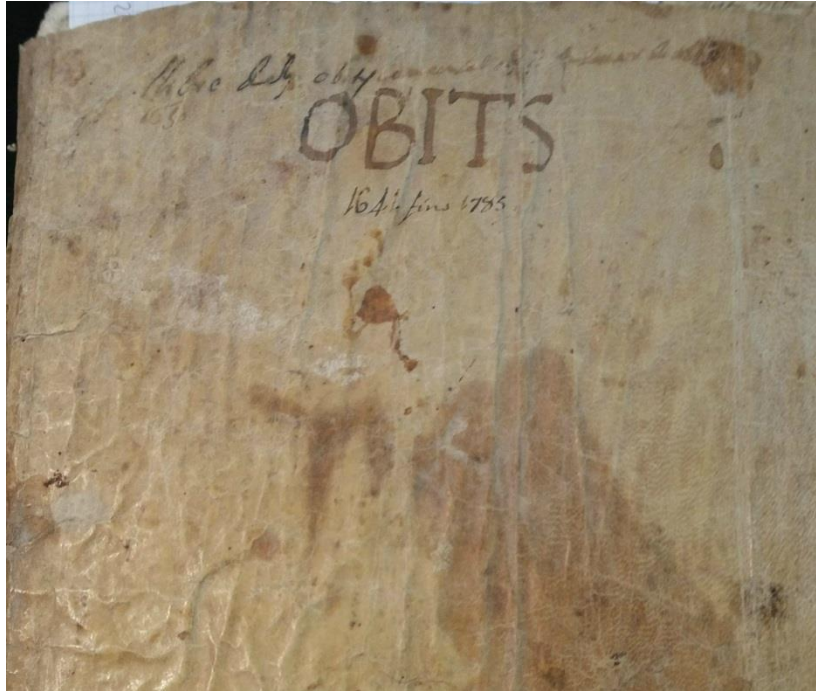
¹ PUIG, L.; JOVÉ, E.; BONET, A. (2010). "Ribera d'Ondara és patrimoni". DINS: *Ondara*. ,num.10: [S.I.] [s.n.] p.49-50. ISSN: 2013-0457.

ANNEX II. MAS D'EN TONI

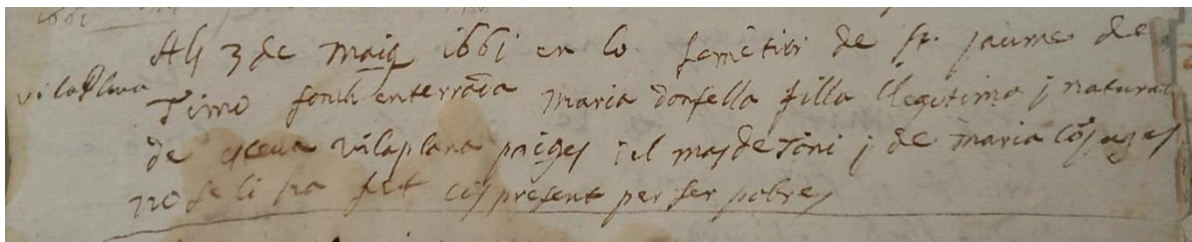
Totes les transcripcions estan reproduïdes com en el document original però amb la normativa d'accentuació actual per tal de poder fer una bona lectura:

- Enterrament de Maria Vilaplana donzella
- Testament de Magdalena Vilaplana
- Mas Sabart- sepultura de Gili Vilaplana
- Mas Sabart- sepultura de Magí Raich albat
- Acte de debitori a Isidro Vilaplana
- Bateig de Josepa Teresa Maria Segura
- Família Segura del Mas d'en Toni
- Família Aldomar del Mas d'en Toni
- Bateig Maria Vilarumí
- Sepultura Francisco Penes albat
- Sepultura Josep Cos pagès
- Consentiment de Mariano Feixas
- Sepultura de Josep Ferrer
- Bateig de Filomena Vilanova
- Bateig de Francisco Serra
- Bateig de Maria de l'Esperança Pujol
- Bateig de Rosa Sató
- Bateig de Jaume Miret

II.1. ENTERRAMENT DE MARIA VILAPLANA DONZELLA

Llibre d'òbits del mil sis-cents quaranta-un al mil set-cents vuitanta-cinc

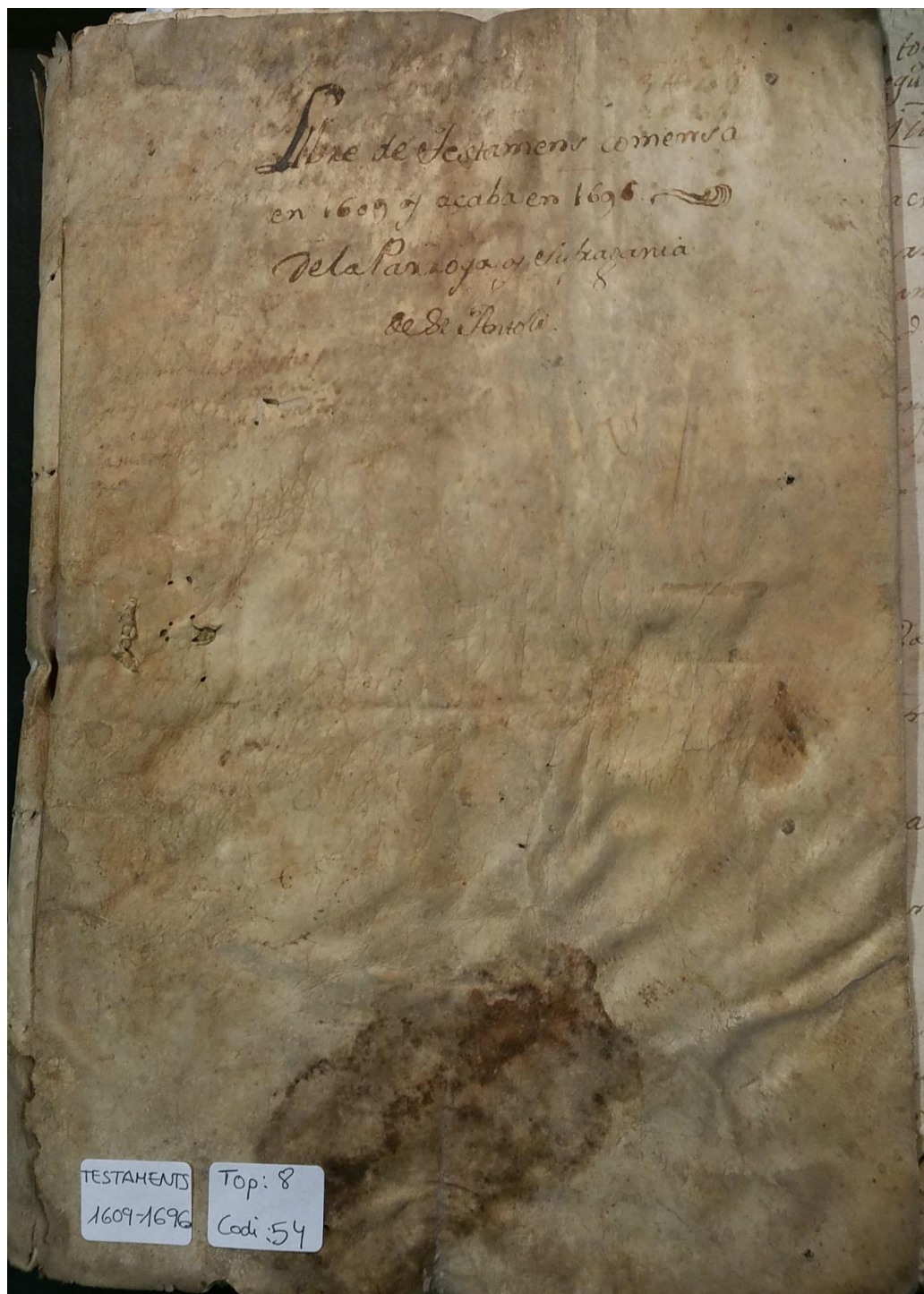
(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document de l'enterrament Maria Vilaplana donzella.

Als 3 de maig de 1661 en lo sementiri de St. Jaume de Timó fench enterrada Maria donsella filla llegendima y natural de Esteva Vilaplana paigès del Mas de Toni y de Maria cònjuges. No se li ha fet cos present per ser pobres.

Abreviatures: primera línia: sementiri. Tercera línia: cònjuges

II.2. TESTAMENT DE MAGDALENA VILAPLANA

Llibre de testaments del mil sis-cents nou al mil sis-cents noranta-sis

+
 i vull que valga per dret de testament codicil o altra
 que millor valer pugui i així o juro i firmo testimo-
 ni per bona criada i pregat per Felip Segura, Ramon
 Calvell i Antoni Barriol al 22 de octura any, de
 mil seixent i xixanta dos.

En nom de nostre senyor Jesu crist i de la nostra
 verge maria mare sua i de tots los sants santes de para-
 dy sia amen

Com ningun en carn potat paga escapar lo penya del
 mort i aquets cotes del mon sira la duca i tinentor perso-
 ne Magdalena Vilaplana muller de Giber Vilaplana pagesa del
 mas de Toni del terme de Tímar filla legítima i natural de
 Pera domenech pagesa de St. pere. dels Arxells i de Chaerina
 cònyegs estant detinguda de malaltia corporal en la casa de ma
 habitació, estant empero en mō boni i sana memoria i ferma
 loqualas entement disposar dels bens que deo me ha donats soy
 i orden aquest meu testament e q. darrere vint i mian
 qual vull que valga per testament o codicil o altra man-
 ra voluntat que millor valer pugui en lo qual encomen-
 la mia anima mō per qui de mi soy la criada lo qual
 la vulla collocar en la sua gloria de paradys

El llogerit en marmessor i de aquest meu testament
 reditor a giber carissime marit meu i a mon pare

Pere Domènec de St. Pere dels Arquells i de Maria Germa
 meu als quals heq. deq. o heq. don plen poder per executar a
 quest meu testament. I donch me per la senyhora nouena
 i capde miy vint lliurs d'uh ror. I de miy bey i miy se-
 manes per a coneguda de miy mormestres.

I teno i llogo a giberit marit caripen vint
 lliurs barceloneta una vegada tant solament.

I teno a llogo a judio fill meu deu lliurs bey una
 vegada tant solament.

De totz empero lo alor bey mey dret bey
 i actionz de i llogo a judio fill meu marit i aquell
 justituch ami heren universal i si lo dit no fero perque
 no volina i de dret no podra subquinta a judio fill
 menor i fino aqui de dret perocara.

I teno lloppo haver recada tota la noba de
 lliure for promesa en lo quibz matrimonial.

Donch fet lo jut meu testament en la casa de
 ma habitacio en la cabra acotimo d'ornen als vint
 quatre de abril del any mil ij centz xixanta dot sengal
 de mi testadora + lo qual testamet lloho a proba
 i firmo. Testimony per bola propria criada i ptegat
 per bola propria son jaume vilaplana i jaume bey
 fadring toy del qual de lloho.

(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document del testament de la Magdalena Vilaplana.

Vilaplana. En nom de nostre senyor Jesuchrist i de la benaurada verge Maria mare sua i de tots los sants; santes de paradís sie amen.

Com ningú en carn posat puga escapar lo perill de la mort i aquelles coses del món men caducen i transitorias per so jo Magdalena Vilaplana muller de Gibert Vilaplana pagès del mas de Toni del terme de Timó filla lilegítima i natural de Pere Domènec pagès de St. Pere dels Arquells i de Catherina cònjuges estan detenguda de malaltia corporal a la casa de ma habitació estant emperò en mon

seny sana memòria i ferma loquela entement disposar dels béns que Déu me ha donats fas i ordeno aquest meu testament e, o, en la darrera voluntat mia la qual vull que valega per testament, e codicil e ultima e darrera voluntat que millor voler puga en lo qual encomano la mia ànima a mon Déu qui de no res la creat la qual la vull col·locar en la Sta. Glòria del paradís.

Elligeisch en marmessors y d'aquest meu testament executors a Gibert caríssim marit meu i a mon pare Pere Domènec de St. Pere dels Arquells i a Mateu germà meu als quals tres, dos, o, hu don plen poder per poder executar aquest meu testament. Prench me per la sepultura, novena i cap d'any vint lliures i dich vint sous barceloneses de mos béns i més si menester serà a coneguda de mos marmessors.

Item deixo i llego a Gibert marit caríssim vint lliures barceloneses una vegada tant solament.

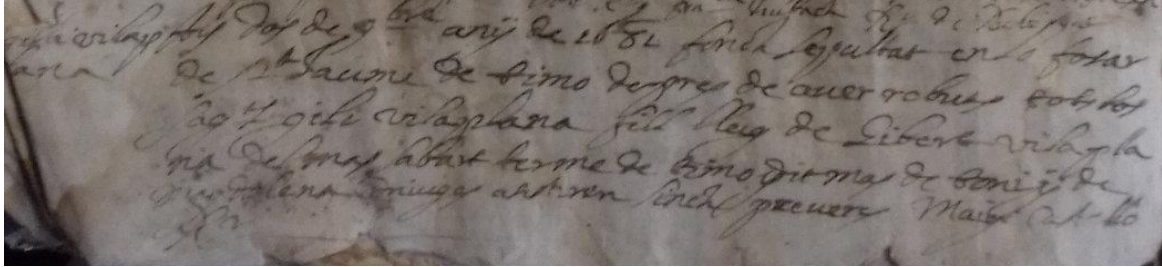
Item a llego a Isidro fill meu deu lliures barceloneses una vegada tant solament. De tots emperò els altres béns meus, drets veus i actions deix i llego a Felip fill meu major i aquell instituesch a mi hereu universal i si lo dit no serà perquè no voldrà o de dret no podra substituesch a Isidro fill menor i sinó a qui de dret pertocarà.

Item confesso haver rebuda tota la roba de lli que fou promesa en los capítols matrimonials.

Fonch fet el present meu testament en la casa de la ma habitatio en la cambra acostumo a dormir als vint-i-quatre de abril de l'any mil sis-cent xixanta-dos. Senyal de mi testadora, lo qual testament lloho, aprovo i firmo. Testimonis per boca propria cridats i pregats per la boca propria són Jaume Vilaplana i Jaume Benet fadrins, tots del lloc de Timó.

Abreviatures: primera, setena, onzena línia: mon. Quarta línia: transitòries. Sisena línia: cònjuges. Dissetena i vint-i-unena línia: barceloneses. Vint-i-sisena línia: confesso. Vint-i-vuitena i trentena línia: testament.

II.3. MAS SABART-SEPULTURA DE GILI VILAPLANA

(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document de la sepultura de Gili Vilaplana.

Vilaplana. Avui dos de novembre any de 1682 fonch sepultat en lo fossar de St. Jaume de Timó després de aver rebuts tots los sacrament Gili Vilaplana fill lilegítim de Gibert Vilaplana del mas Sabart terme de Timó dit mas de Toni y de Magdalena cònjuges assistiren sinch preveres.² Magí Castelló.

Abreviatures: primera línia: novembre.

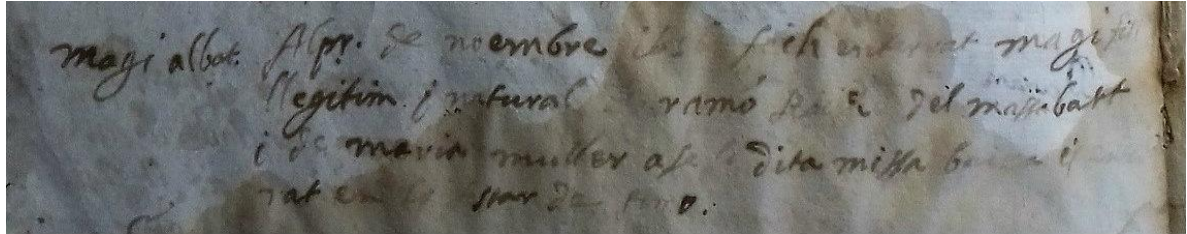
(Hi havia quatre categories de funerals. Els de tercera amb tres oficiants, els de segona amb cinc capellans, els de primera amb set i la categoria especial amb nou. Si el difunt era d'alt rang, hi participava algun canonge.³)

---

² Extret del diccionari Institut d'Estudis Catalans: *En l'Església catòlica, home consagrat a Déu, ungut i ordenat per a celebrar la missa.*

³ TORRES SOCIATS, J. (2009). "Els funerals". DINS: *A toc de campana. Com es vivia a la Catalunya rural*. Sant Viçens de Castellet: EL FARRELL EDICIONS. pp.85-88. ISBN: 978-84-92811-01-4.

II.4. MAS SABART-SEPULTURA DE MAGÍ RAICH ALBAT

(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document de la sepultura de Magí Raich albat.

Magí albat. Al primer de novembre ibs fonch enterrat Magí fil llegítim i natural de Ramon Raich del mas Sabart i de Maria muller a se li dita missa baixa en el fossar de Timó.

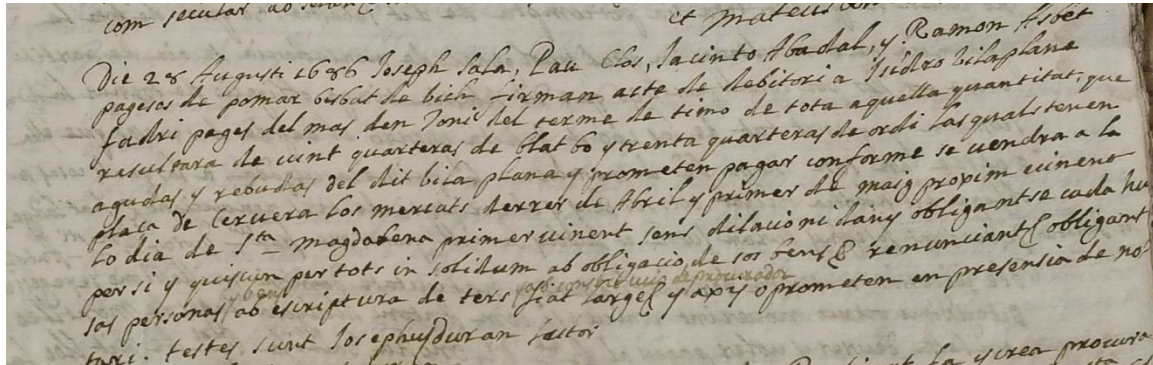
Abreviatures: primera línia: primer. Segona línia: Ramon.

(Missa baixa: *El mateix dia de l'enterrament, a primera hora del matí, el capellà de la parròquia deia una missa rasa o missa resada- també es coneixia com a missa baixa, però el nom més popular era el de missa de difunts.*⁴)

---

⁴ TORRES SOCIATS, J. (2009). "La missa de difunts". DINS: *A toc de campana. Com es vivia a la Catalunya rural*. Sant Vicenç de Castellet: EL FARRELL EDICIONS. pp.81-82. ISBN: 978-84-92811-01-4.

II.5. ACTE DE DEBITORI A ISIDRO VILAPLANA

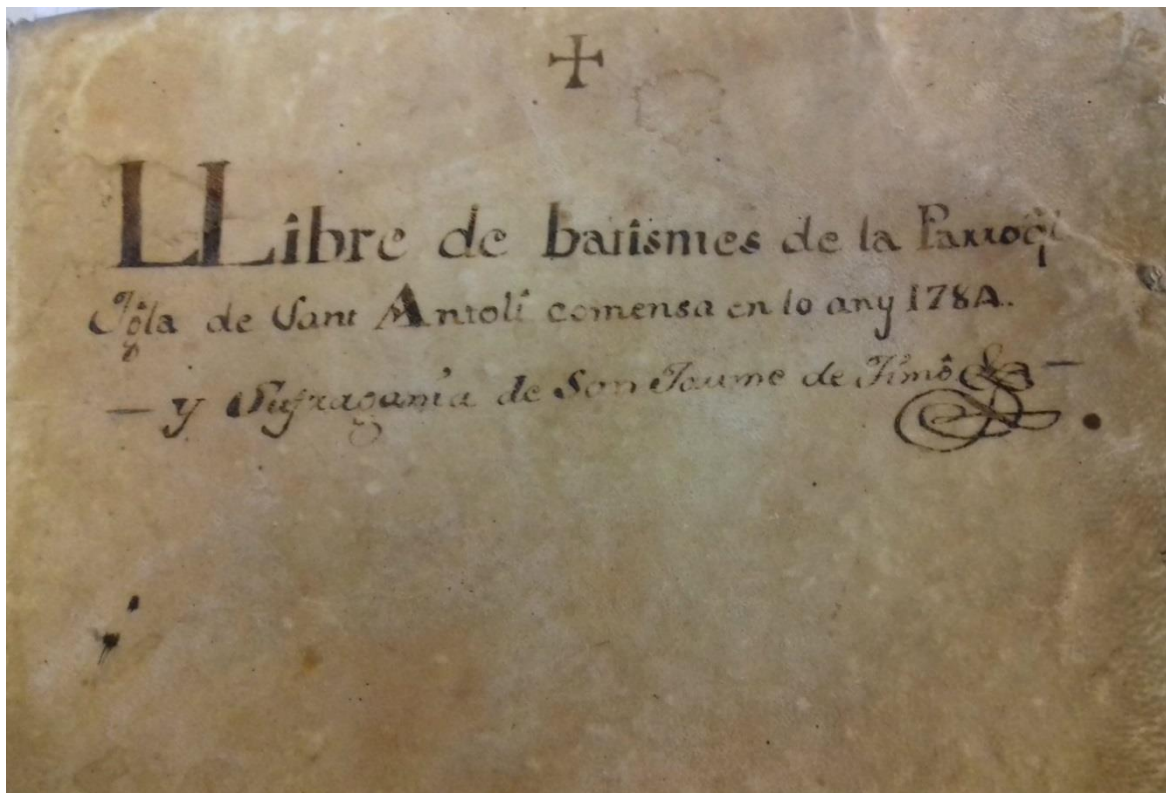

(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document d'acte de debitori.

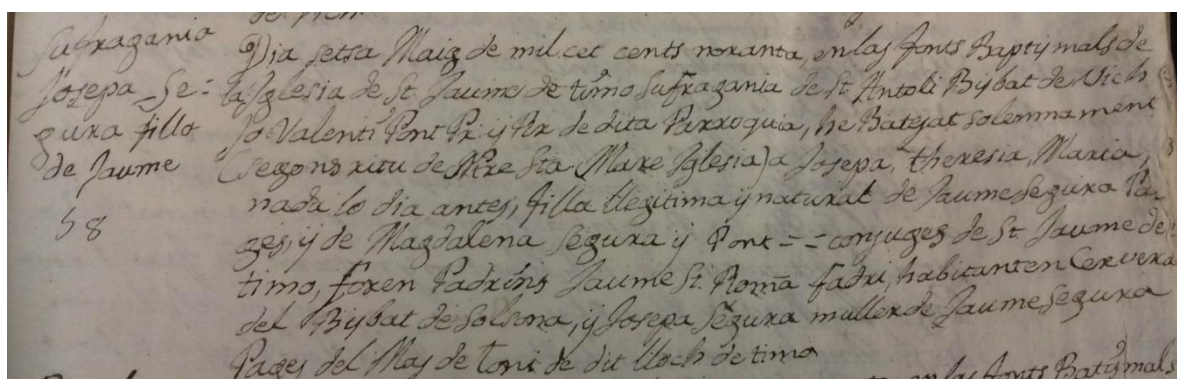
Dia 28 Augusti de 1686 Josep Sala, Pau Clos, Jacinto Abadal y Ramon Asbert pagesos de Pomar, bisbat de bich firmen acte de debitori a Isidro Vilaplana fadrí pagès del mas d'en Toni, terme de Timó de tota aquella quantitat que resultarà de vint quarteres de blat bo y trenta quarteres d'ordi las quals tenen agudes y rebudes del dit Vilaplana y prometen pagar a mesura que es vendrà a la plaça de Cervera los mercats derrer de abril y primer de maig pròxim vinent lo dia de Sta. Magdalena primer vinent sense dilació ni dany obligant-se cada hu per si y quiscum per tots in solidum ab obligació de sos béns etc. renunciant etc. obligant sas persones ab escriptura de ters. Fiat [.....] etc. y aixis o prometen en presència de notari. Testes sunt Josephus Duran, sartor, et Lucianos Duran.

II.6. BATEIG DE JOSEPA TERESA MARIA SEGURA

Llibre de baptismes del mil set-cents vuitanta-quatre al mil vuit-cents cinquanta-un

(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document del bateig de Josepa, Teresa, Maria Segura.

Sufragània Dia setsa Maig de mil set cents noranta, en las fonts Baptismals de la Iglesia de St. Jaume de Timó, Sufragània de St. Antolí Bisbat de Vich. Jo Valentí Pont Prevere y Parroco de dita parròquia, he Bategat solemnament (segons ritu de

*Nostra Sta. Mare Iglesia) a Josepa, Theresia, Maria, nada lo dia antes; filla
llegítima y natural de Jaume Segura Pagès, y de Magdalena Segura y Pont [...] cònjuges de St. Jaume de Timó. Foren Padrins Jaume St. Romà fadrí, habitant en
Cervera del Bisbat de Solsona, y Josepa Segura muller de Jaume Segura Pagès
del Mas de Toni de el dit lloch de Timó.*

Abreviatures: tercera línia: prevere i parroco. Quarta línia: nostra.

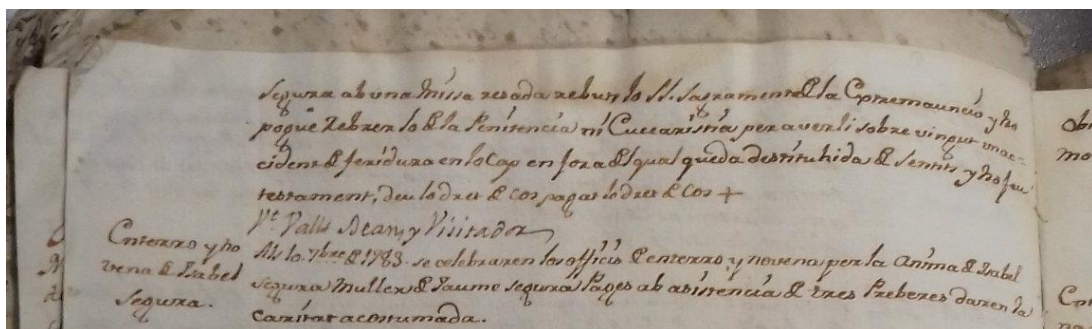
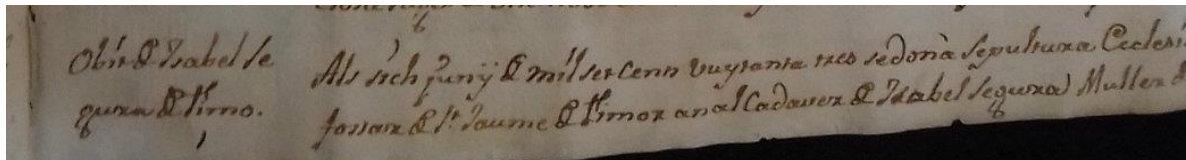

II.7. FAMÍLIA SEGURA DEL MAS D'EN TONI

Els anys en els quals ens apareix la família Segura al Mas d'en Toni, són del mil set-cents noranta al mil vuit-cents set, disset anys. El Jaume Segura pagès del Mas, l'any mil set-cents seixanta es va casar amb la donzella Isabel St. Romà, que era d'Igualada. Un dels seus fills va ser el Jaume Segura. El cinc de juny del mil set-cents vuitanta-tres la Isabel va morir i al cap de tres mesos, al setze de desembre del mil set-cents vuitanta-tres, el Jaume es va tornar a casar amb Josepa Pont i Dalmasses, viuda de Miquel Pont de St. Martí de Sesgueioles.

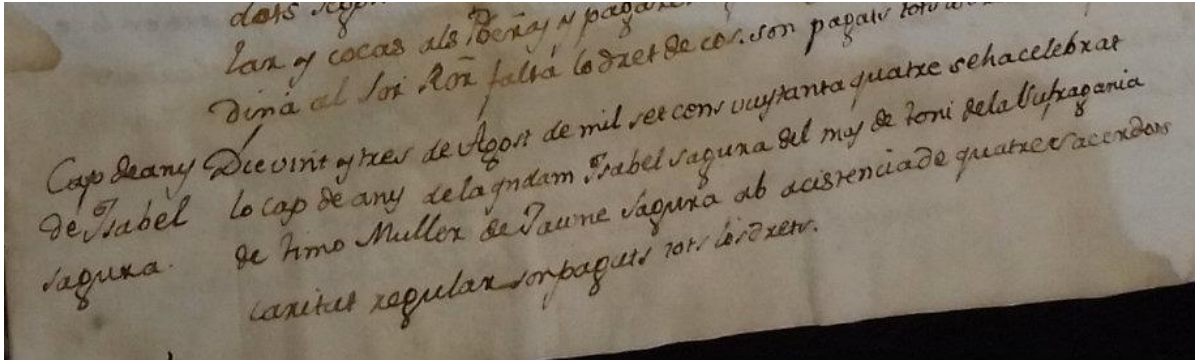
En el llibre d'òbits del mil sis-cents quaranta-un al mil set-cents vuitanta-cinc mencionat anteriorment en l'annex II, apartat 1 trobem la sepultura, la novena⁵ i el cap d'any de la Isabel Segura.

(Missa de cap d'any: missa celebrada al cap d'un any de la mort del difunt, a vegades se celebrava en menys d'un any.)

(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document de la sepultura i novena d'Isabel Segura.

⁵ Extret del diccionari Institut d'Estudis Catalans: *Seguit de pregàries que els fidels cristians diuen per als difunts encara que s'acompleixin en menys de nou dies.*

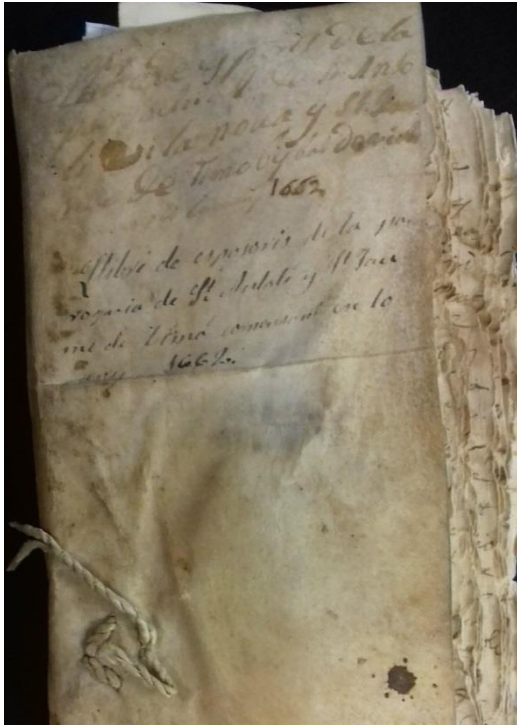
(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document del cap d'any d'Isabel Segura.

Obit de Isabel Segura de Timó. Als sich juny de mil set cens vuytanta tres, se donà Sepultura Esclesiastica en lo fossar de St. Jaume de Timor an al cadàver de Isabel Segura, Muller de Jaume Segura ab una missa resada rebuts lo Sts. Sagraments de la Extremunció y no pogue rebre lo de la Penitència ni Eucaristia per averli sobre vingut un accident de feridura en lo cap en fora del qual queda destituïda de sentits y no feu testament, deu lo dret de cos, pagat lo dret de cos.

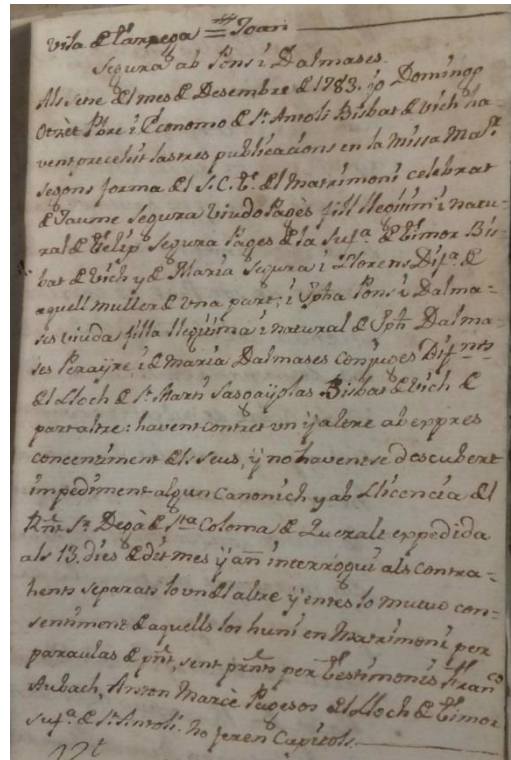
Enterro y novena de Isabel Segura. Als 10 setembre de 1783 se celebraren los oficis de enterro, y novena per la ànima de Isabel Segura, muller de Jaume Segura Pagès ab assistència de tres Preveres daren la caritat acostumada.

Abreviatura: primera línia: setembre

Cap de any de Isabel Segura. Die vint y tres de Agost de mil set cens vuytanta quatre se ha celebrat lo cap de any de la [.....] Isabel Segura del mas de Toni de la sufragània de Timó. Muller de Jaume Segura ab acistència de quatre sacerdots, caritat regular són pagats tots los drets.

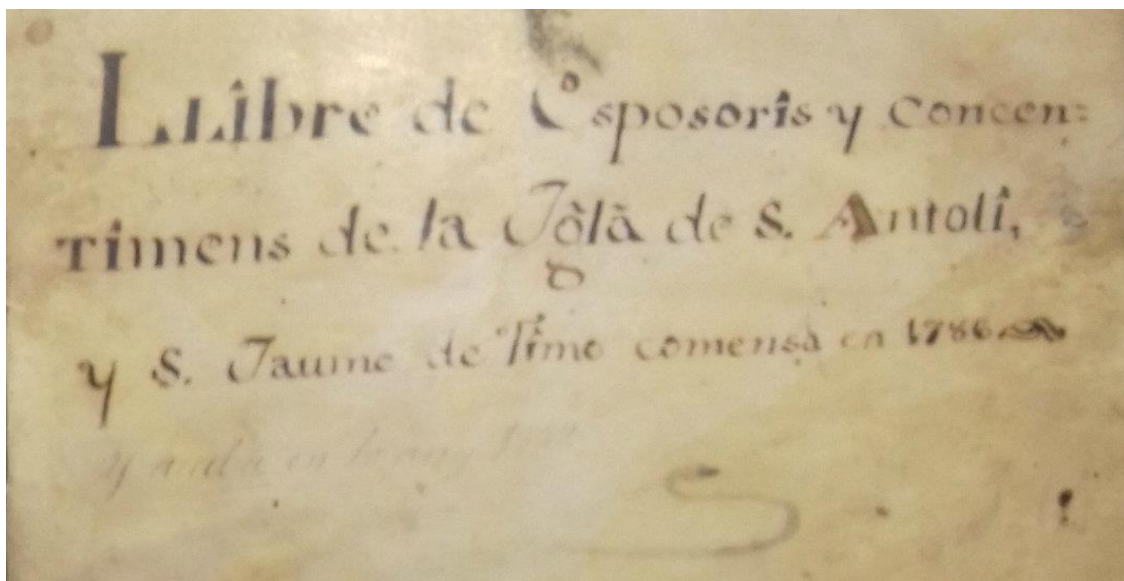

Libre d'esposoris de la parròquia de St. Antolí i St. Jaume de Timó, comença el mil sis-cents seixanta-dos.

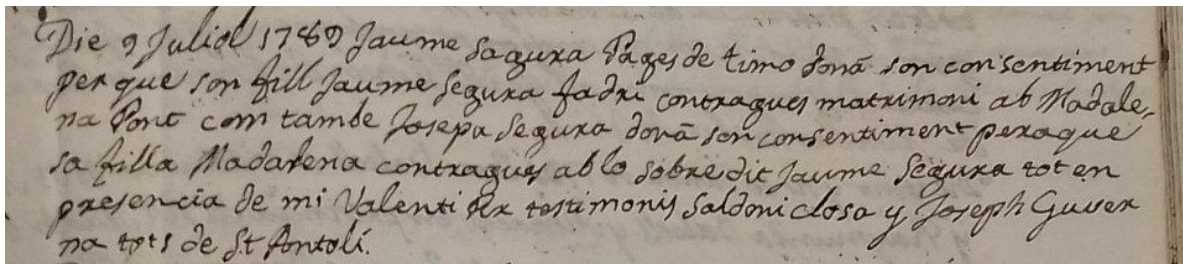
(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document de matrimoni de Jaume Segura i Josepa Pont Dalmases.

Posteriorment, al setze de juliol del mil set-cents vuitanta-nou, es van casar el Jaume Segura, fill de Jaume Segura i d'Isabel St. Romà difunta, amb Magdalena Pont Dalmasses filla de Miquel Pont difunt i de Josepa Pont Dalmasses.

Libre d'esposoris i consentiments de l'església de St. Antolí i St. Jaume de Timó, comença el mil set-cents vuitanta-sis.

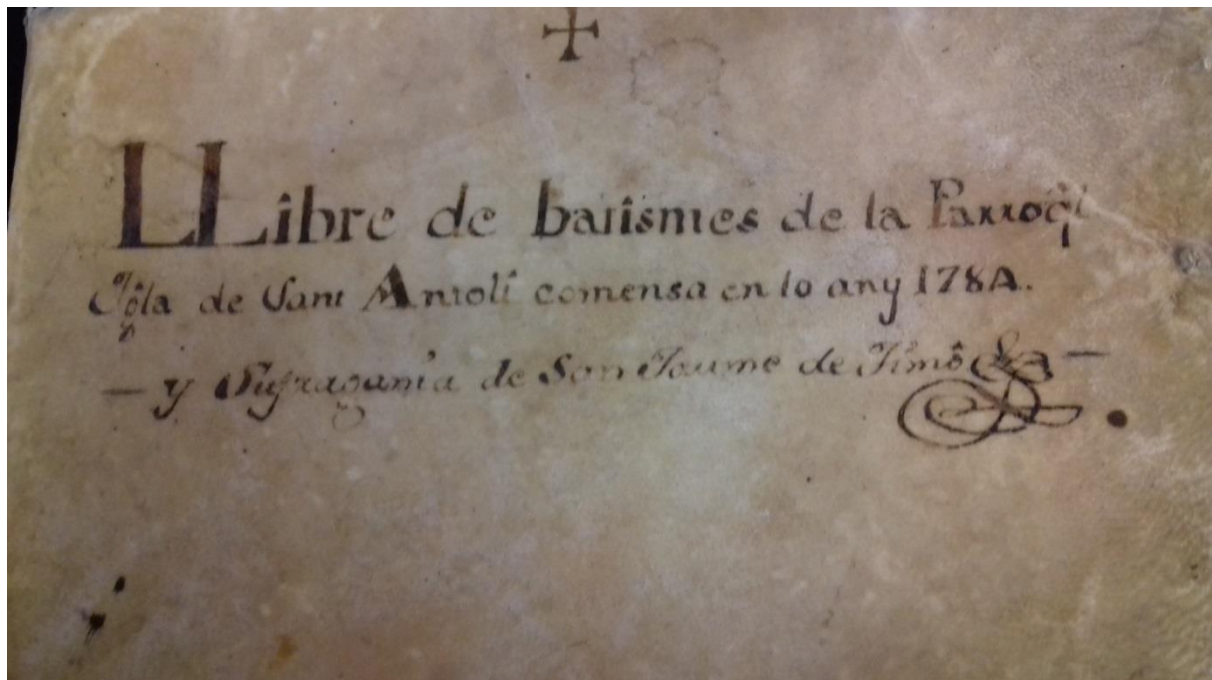

Die 7 Juliol 1760 Jaume Segura Pages de timo dona son consentiment per que son fill Jaume Segura fadri contragues matrimoni ab Madalena Font com tambe Josepa Segura dona son consentiment per que sa filla Madalena contragues ab lo sobre dit Jaume Segura tot en presencia de mi Valenti de testimonis Saldon Closa y Joseph Guver na tots de St Antoli.

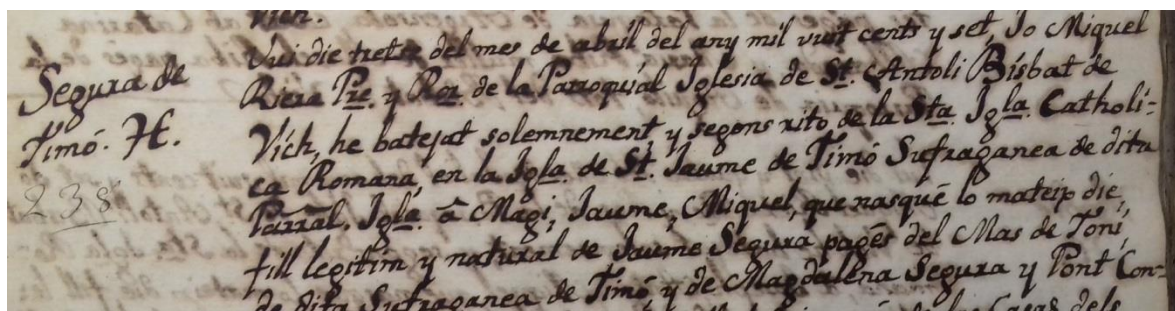
(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document del consentiment donat per Jaume Segura i Josepa Segura (segona muller de Jaume Segura) perquè els seus respectius fills contraguessin matrimoni.

El Jaume i la Magdalena, durant el període que els trobem al Mas, van tenir nou fills, que van ser; la Josepa, l'Antònia, la Teresa, el Jacinto, el Josep, la Maria, el Jaume que va morir amb cinc mesos, el Joan i el Magí que va morir al cap de dos dies de nàixer.

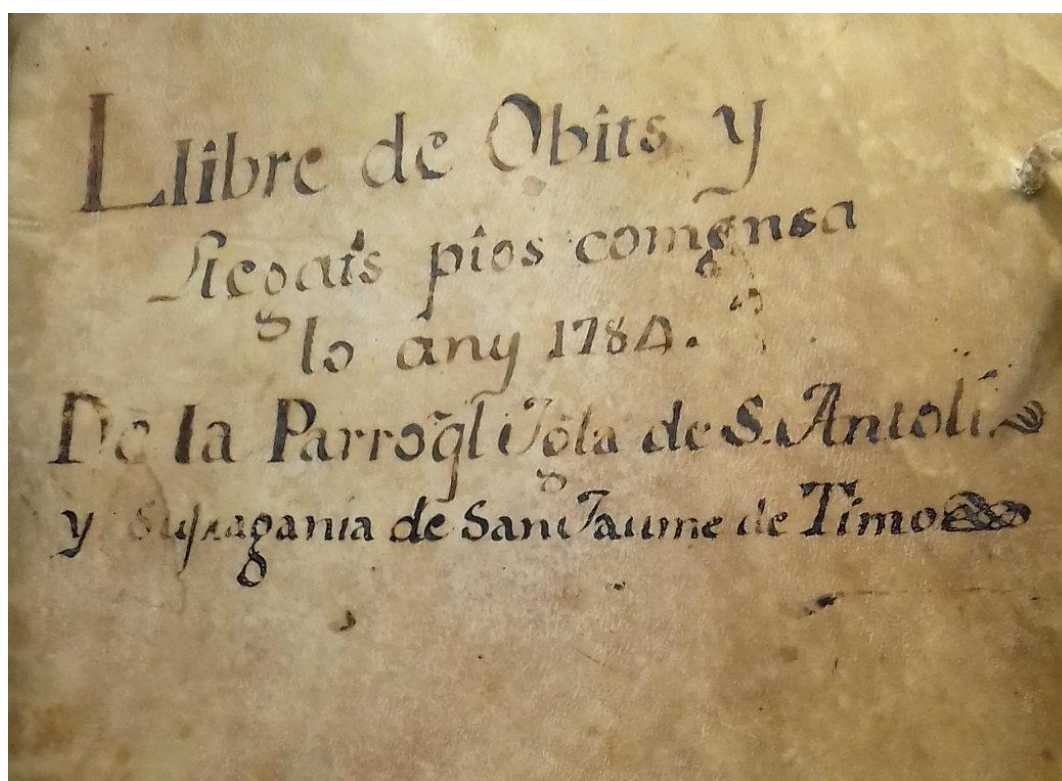
✠
Llibre de baptismes de la Parròquia
de Sant Antoni comensa en lo any 1784.
— y Sufragania de San Jaume de Timó.

Llibre de baptismes de la parròquia església de St. Antolí i sufragània de St. Jaume Timó comença el mil set-cents vuitanta-quatre.

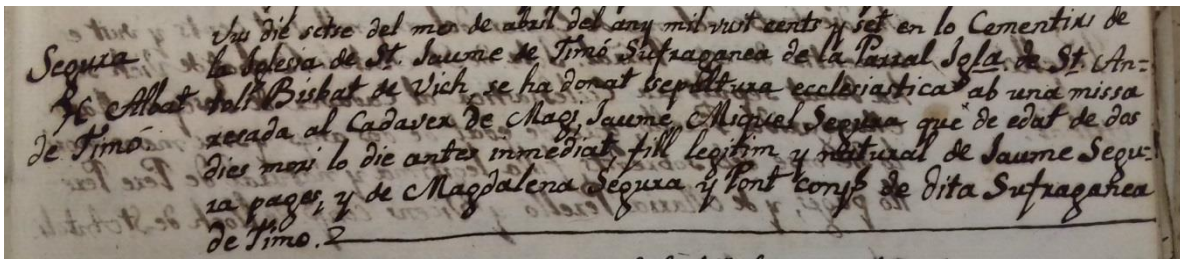
(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document del bateig de Magí, Jaume, Miquel Segura.

En aquest document trobem que al tretze d'abril del mil vuit-cents set, es va batejar a Magí, Jaume, Miquel Segura a l'església de St. Jaume de Timó. L'últim fill de Jaume Segura i Magdalena Pont que s'ha trobat nat al Mas.

Llibre d'òbits de la parròquia església de St. Antolí i sufragània de St. Jaume de Timó, comença el mil set-cents vuitanta-quatre.

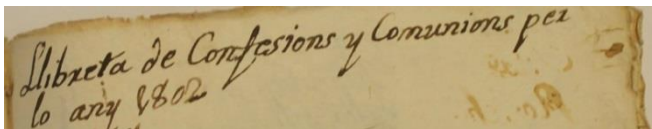

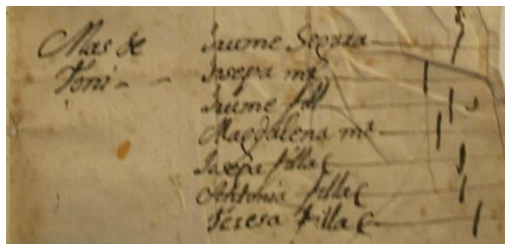
(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document de la sepultura de l'albat Magí, Jaume, Miquel Segura.

Segura H. Albat de Timó. Vui die setse del mes de abril del any mil vuit cents y set en lo Cementiri de la Iglesia de St. Jaume de Timó Sugrafanea de la Parròquia Iglesia de St. Antolí, Bisbat de Vich se ha donat sepultura ecclesiàstica ab una missa resada al Cadàver de Magí, Jaume, Miquel Segura que de edat de dos dies morí lo dia antes immediat fill legítim y natural de Jaume Segura pagès, y de Magdalena Segura y Pont cònjuges de dita Sufraganea de Timó.

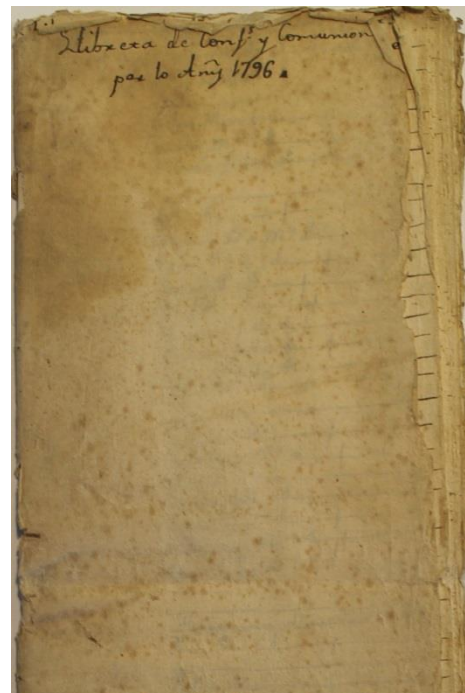
Abreviatures: segona línia: parròquia. Tercera línia: Iglesia Sisena línia: cònjuges.

(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document de les confessions i comunions any mil vuit-cents dos.

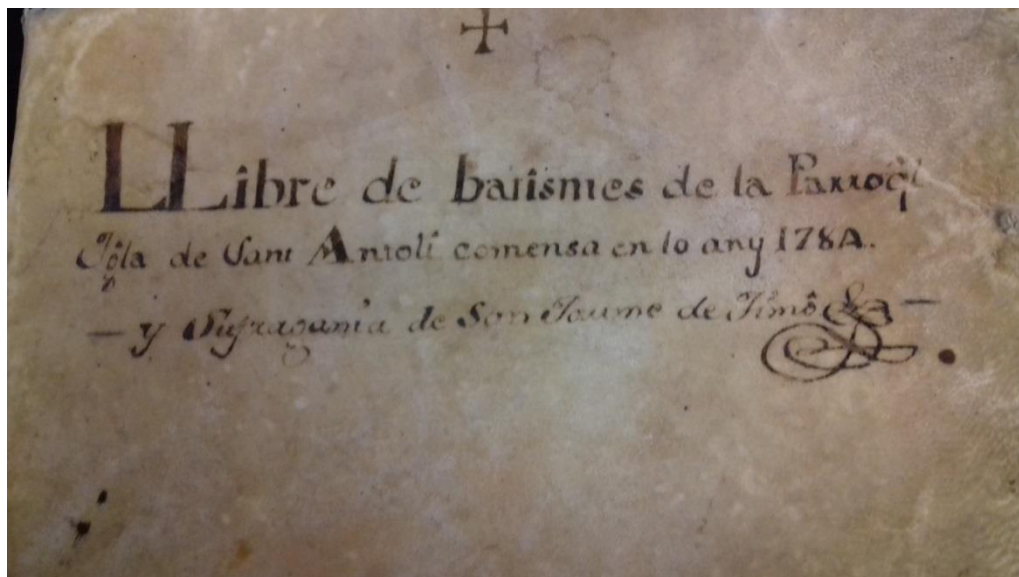
Podem observar que l'any mil vuit-cents dos consten set membres de la família Segura a la llibreta de confessions i comunions.

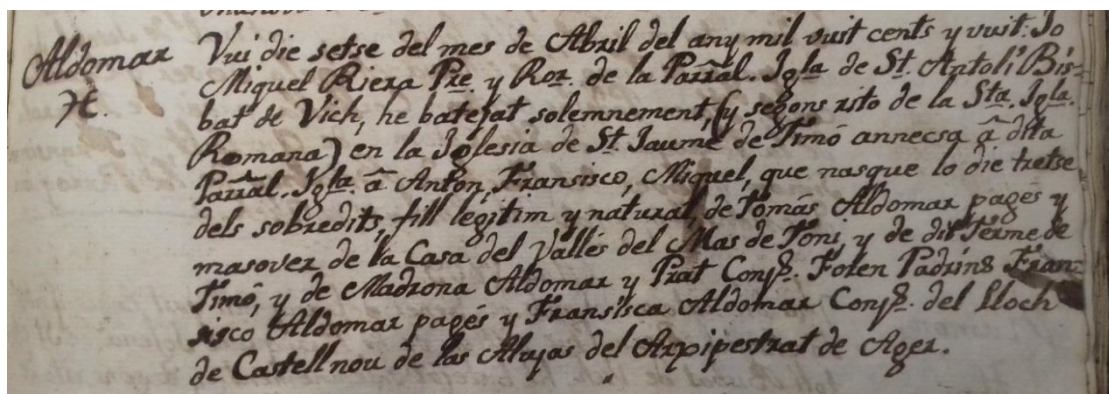
Llibreta de confessions i comunions any mil set-cents noranta-sis

II.9. FAMÍLIA ALDOMAR DEL MAS D'EN TONI

Llibre de baptismes de la parròquia de St. Antolí i sufragània de St. Jaume de Timó, comença el mil set-cents vuitanta-quatre.

(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document del baptisme d'Anton, Francisco, Miquel.

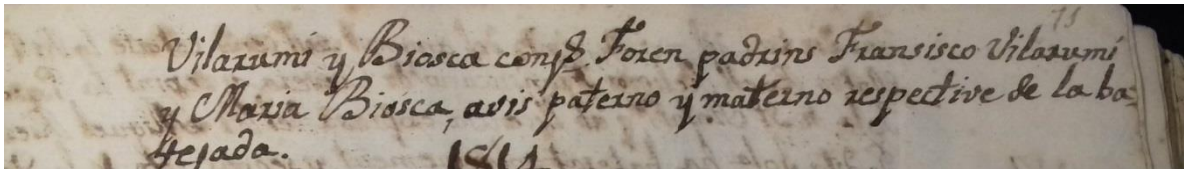
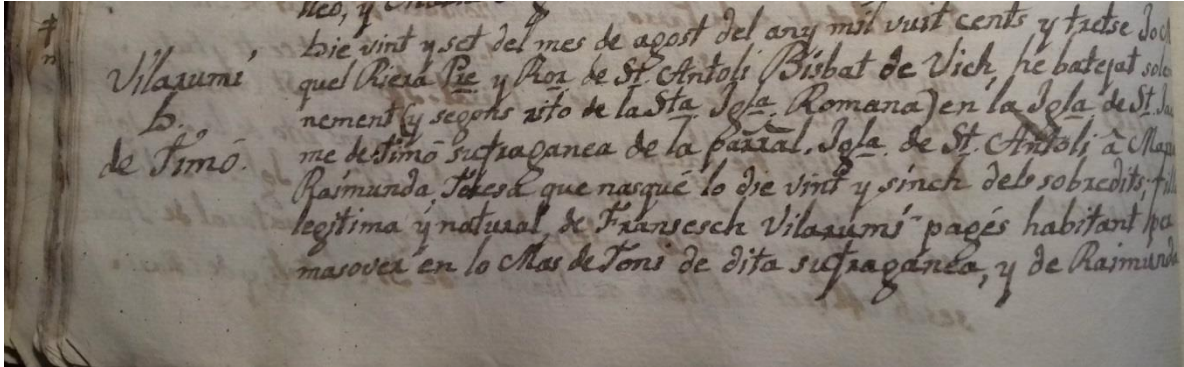
Aldomar H. Vui die setse de Abril del any mil vuit cents y vuit: Jo Miquel Riera Prevere y Rector de la Parroquial Iglesia de St. Antolí, Bisbat de Vich, he batejat solemnement, (y segon rito de la Sta. Iglesia Romana) en la Iglesia de St. Jaume de Timó annecta a dita Parroquial Iglesia a Anton, Francisco, Miquel, que nasqué lo die tretse del sobredits, fill legítim y natural, de Tomás Aldomar pagès y masover de la Casa del Vallés del Mas de Toni, y de dit Terme de Timó, y de Madrona

Aldomar y Prat cònjuges. Foren Padrins Francisco Aldomar pagès y Francisca Aldomar cònjuges del lloch de Castellnou de las Alujas del Arxiprestat de Ager.

Abreviatura: primera línia: prevere, rector, parroquial, Iglesia. Quarta línia: parroquial, Iglesia. Setena i vuitena línia: cònjuges.

II.10. BATEIG MARIA VILARUMÍ

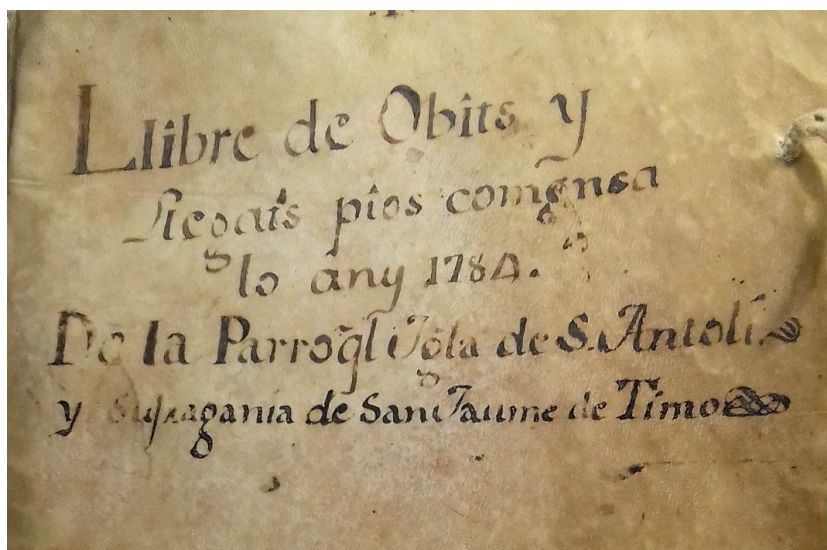

(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document del bateig de Maria Vilarumí

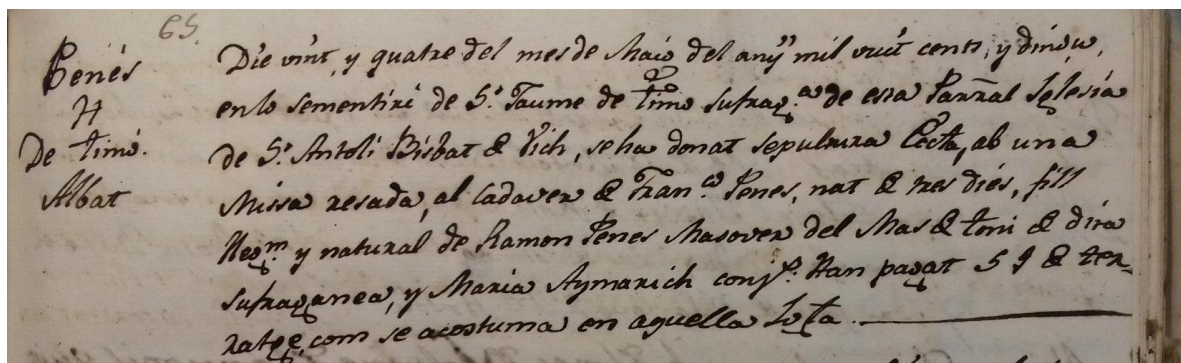
Vilarumí D de Timó. Die vint y set del mes de agost del any mil vuit cents y tretse. Jo Miquel. Riera Prevere y Rector de St. Antolí Bisbat de Vich, he batejat solemnement (y segons rito de la Sta. Iglesia Romana) en la Iglesia de St. Jaume de Timó, sufraganea de la parroquial. Iglesia de St. Antolí a Maria, Raimunda, Teresa que nasqué lo die vint y sinch dels sobredits; filla legítima y natural de Francesch Vilarumí pagès habitant per masover en lo Mas de Toni de dita sufraganea, y de Raimunda Vilarumí y Biosca cònjuges. Foren padrins Francisco Vilarumí y Maria Biosca, avis paterno i materno respectivo de la batejada.

Abreviatures: segons línia: prevere, rector. Tercera línia: Iglesia. Quarta línia: parroquial, Iglesia. Setena línia: cònjuges.

II.11. SEPULTURA FRANCISCO PENES ALBAT

Llibre d'òbits de la parròquia església de St. Antolí i sufragània de St. Jaume de Timó, comença el mil set-cents vuitanta-quatre.

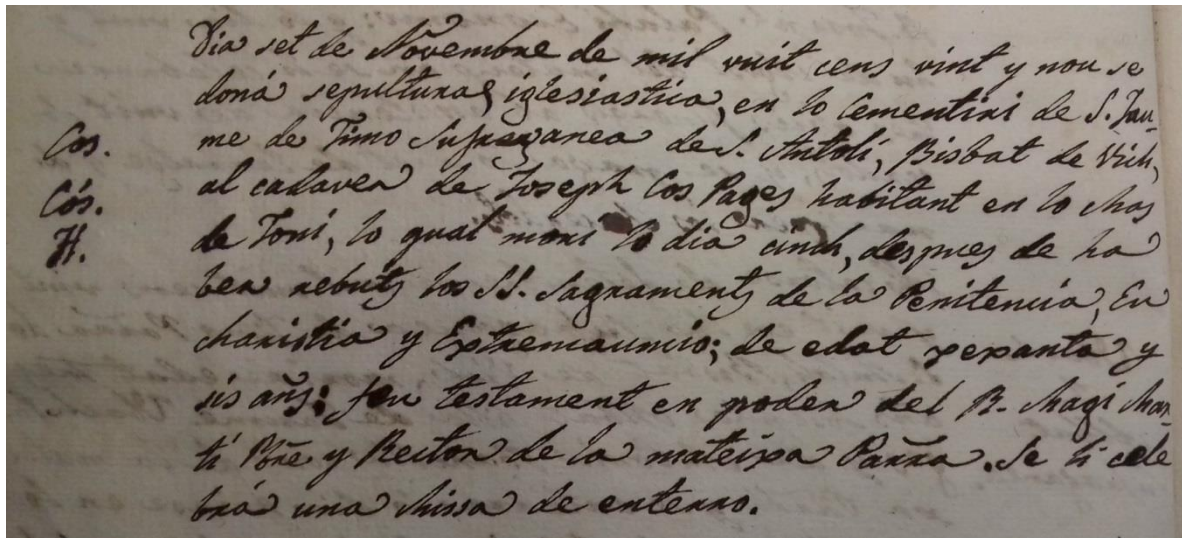

(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document de sepultura de l'albat Francisco Penes.

Penés H De Timó. Albat. Die vint y quatre del mes de Maio del any mil vuit cents y dinou en lo sementiri de St. Jaume de Timó Sufragània de essa Parroquia, Iglesia de St. Antolí Bisbat de Vich, se ha donat sepultura Eclesiàstica, ab una missa resada, al cadàver de Francisco Penes, nat de tres dies, fill legítim y natural de Ramon Penes Masover del Mas de Toni de dita sufraganea, y Maria Aymerich cònjuges: Han pagat 5 sous de terratge, com se acostuma en aquella Iglesia.

Abreviatures: segona línia: sufragània, parroquia. Tercera línia: eclesiàstica. Quarta línia: Francisco, legítim. Sisena línia: cònjuges, sous, Iglesia.

II.12. SEPULTURA JOSEP COS

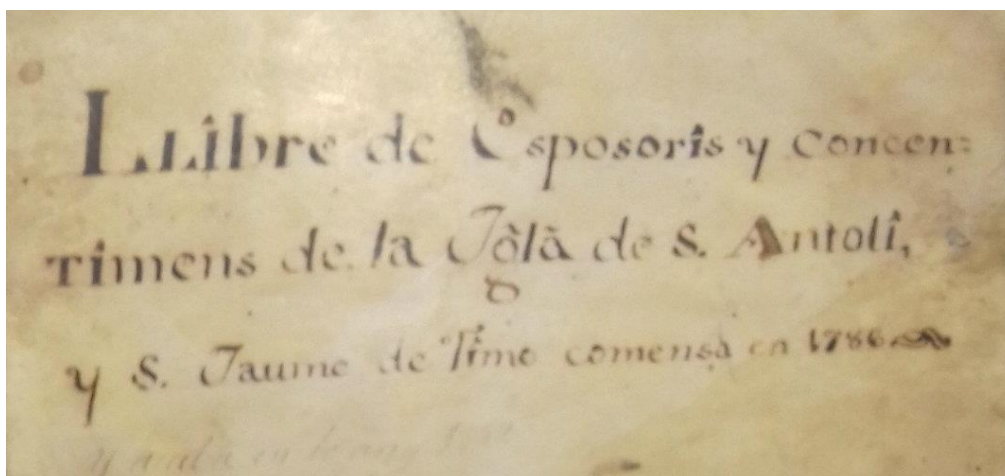
(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document de la sepultura de Josep Cos, pagès habitant al Mas d'en Toni.

Cos. Cós. H. Dia set de Novembre de mil vuit cens vint y nou se donà sepulturas iglesiastica, en lo Cementiri de St. Jaume de Timó sufraganea de St. Antolí, Bisbat de Vich, al cadàver de Joseph Cos Pagès, habitant en lo Mas de Toni, lo qual morí lo dia cinch, després de haber rebuts los Sts. Sagraments de la Penitència, Eucharistia y Extremauncio; de edat xexanta y sis anys: fou testament en poder del Reverend Magí Martí Prevere y Rector de la mateixa Parròquia. Se li celebra una Missa de enterro.

Abreviatures: cinquena línia: anys. Sisena línia: reverend, prevere, parròquia.

II.13.CONSENTIMENT DE MARIANO FEIXAS

Libre d'esposoris i consentiments de l'església de St. Antolí i St. Jaume de Timó. Comença el mil set-cents vuitanta-sis.

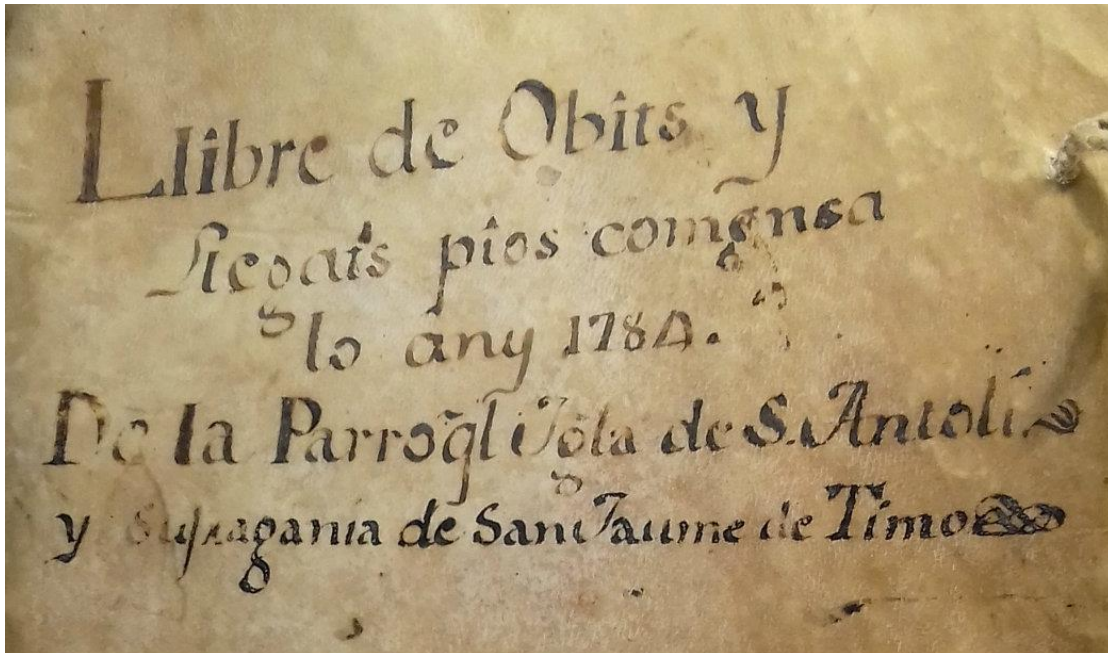

(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document de consentiment de Mariano Feixas pel seu germà.

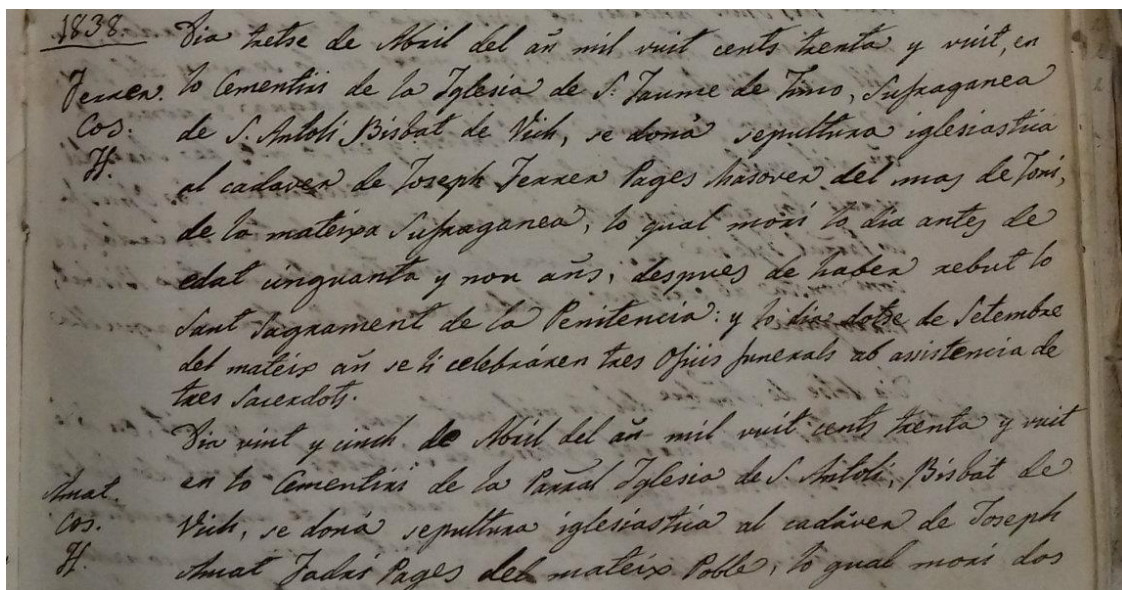
Feixas ab Vidal. Dia 24 Agost de 1832 Mariano Feixas Pagès habitant en lo Mas de Toni del poble de Timó, Sufraganea de St. Antolí, Bisbat de Vich, ha donat consentiment en presència dels testimonis Joseph Carulla y Joseph Carulla, pare y fill, Pagesos del Poble de Brianso perquè son germà Ramon Feixas se casia ab Josepha Vidal donsenlla, filla de Joseph Vidal Pastor vivent y de Raymunda Peraferrer difunta, habitant en lo referit Poble de Brianso Parròquia de Monlleó, del mateix Bisbat de Vich.

Abreviatures: sisena línia: parròquia

II.14.SEPULTURA DE JOSEP FERRER

Llibre d'òbits de la parròquia església de St. Antolí i sufragània de St. Jaume de Timó. Comença l'any mil set-cents vuitanta-quatre.

(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document de la sepultura de Josep Ferrer masover del Mas d'en Toni.

1838.

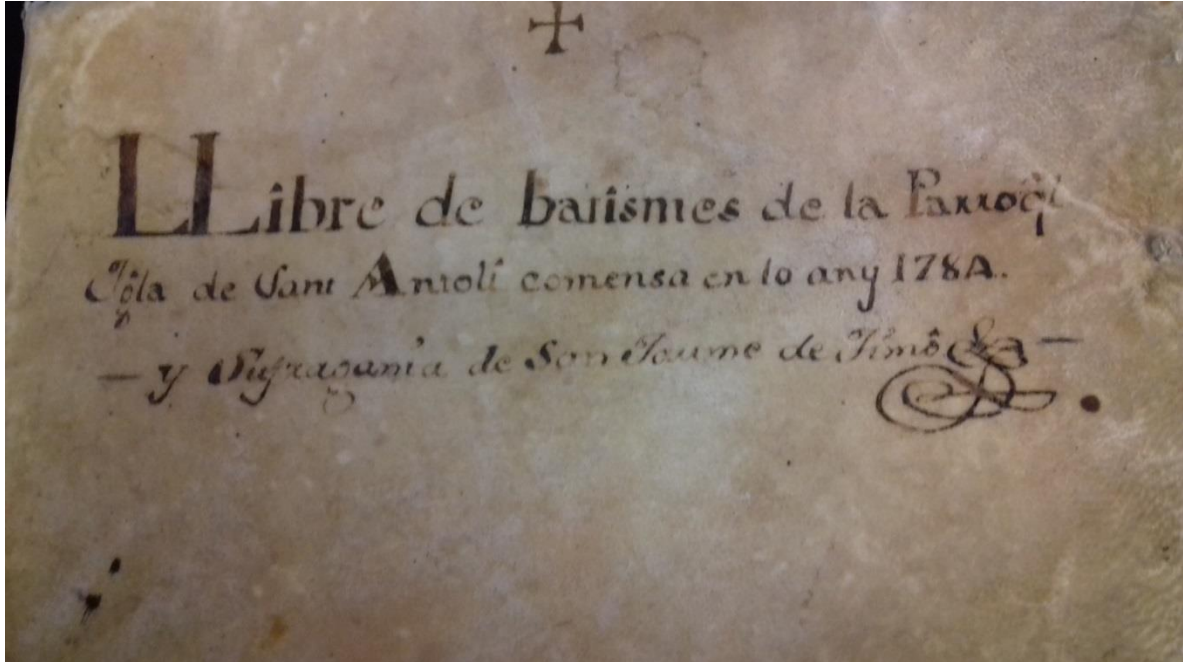
Ferrer. Cos. H. Dia tretse de Abril del any mil vuit cents trenta y vuit, en lo Cementiri de la Iglesia de St. Jaume de Timó, Sufraganea de St. Antolí, Bisbat de

Vich, se donà sepultura Iglesiastica al cadàver de Joseph Ferrer Pagès Masover del Mas de Toni, de la mateixa Sufraganea. Lo qual morí lo dia antes, de edat cinquanta y nou anys, después de haver rebut lo Sant Sagrament de la Penitència y lo dia dotse de Setembre del mateix any, se li celebraren tres Oficis funerals ab assistència de tres Sacerdots.

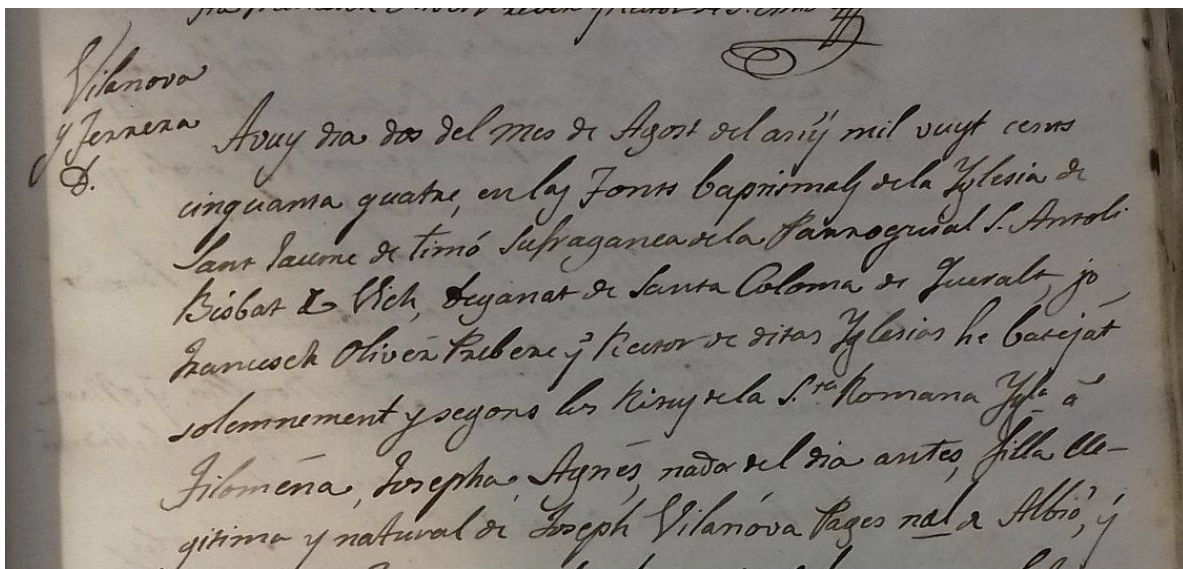
Abreviatures: segona i setena línia: any. Sisena línia: anys.

II.15.BATEIG DE FILOMENA VILANOVA

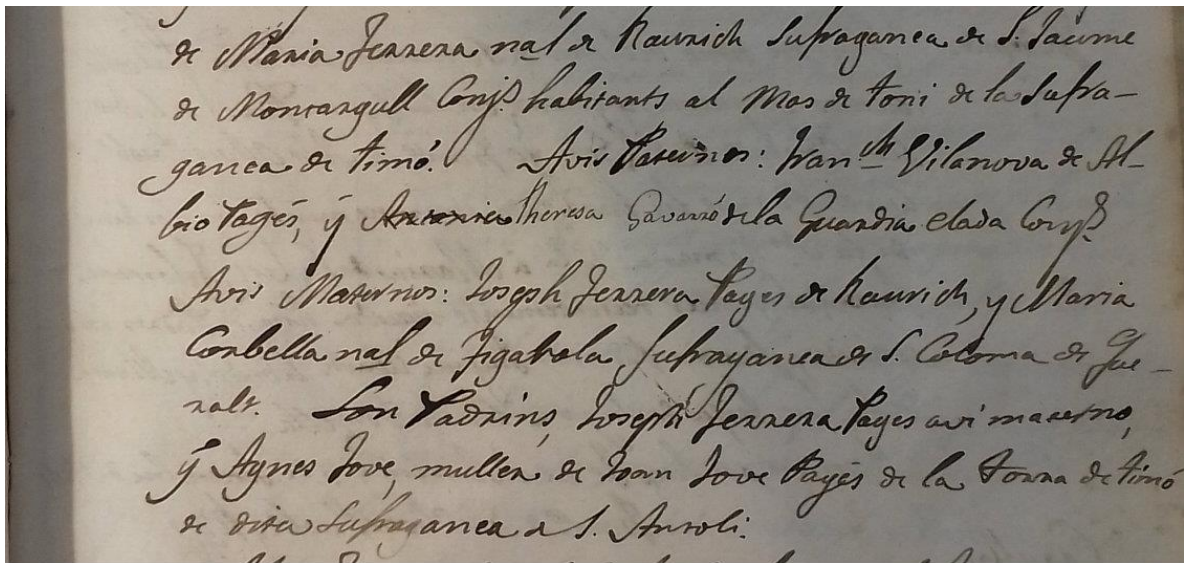

(Arxiu Comarcal de la Segarra) Llibre de baptismes de la parròquia església de St. Antolí i sufragània de St. Jaume de Timó. Comença l'any mil set-cents vuitanta-quatre.

(Arxiu Comarcal de la Segarra) Document del bateig de Filomena Vilanova.

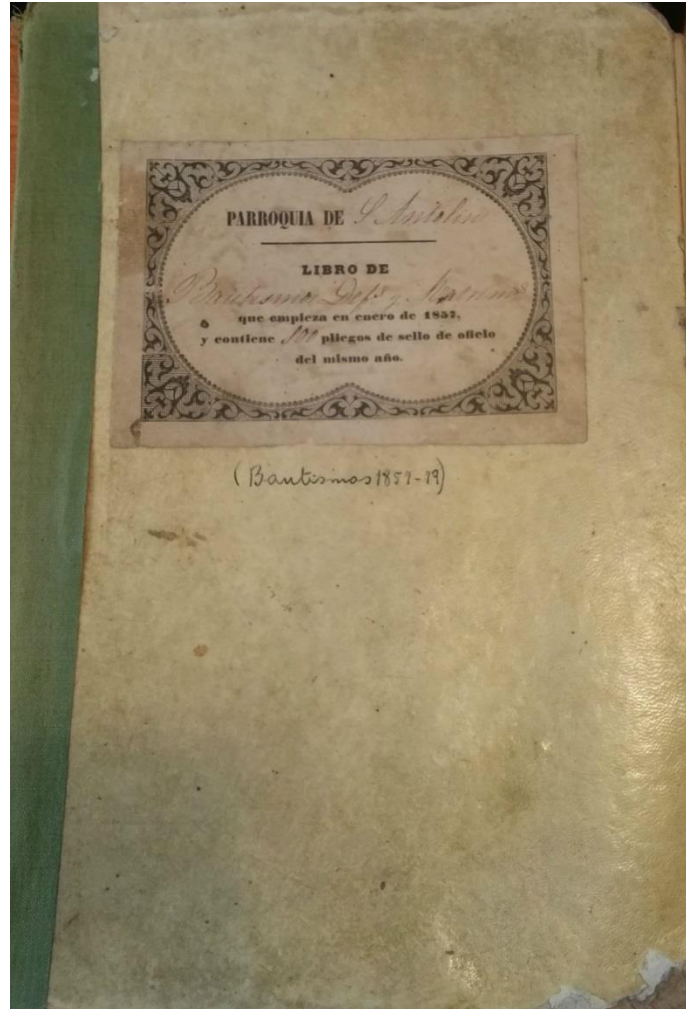

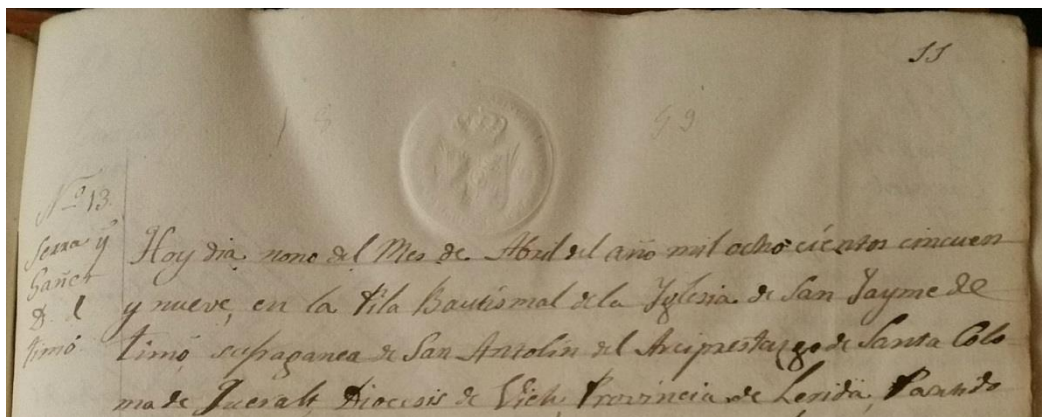
Vilanova y Ferrera [.]. Avuy dia dos del mes de Agost del any mil vuyt cents cinquanta quatre, en las fonts baptismals de la Iglesia de Sant Jaume de Timó, Sufraganea de la Parroquial St. Antolí, Bisbat de Vich beynat de Santa Coloma de Queralt, jo Francesch Oliver Prevere y Rector de ditas Iglesias, he batejat solemnement y segons los Ritus de la Sta. Romana Iglesia a Filomena, Josepha, Agnes, nada del dia antes, filla lilegítima y natural de Joseph Vilanova Pagès natural de Albió, y de Maria Ferrera natural de Raurich, Sufraganea de St. Jaume de Montargull. Cònjuges, habitants al Mas de Toni de la Sufraganea de Timó. Avis Paternos: Francesch Vilanova de Albió Pagès, y Theresa Gavarró de la Guàrdia Lada, cònjuges. Avis Maternos: Joseph Ferrera Pagès de Raurich, y Maria Corbella natural de Figarola Sufraganea de Sta. Coloma de Queralt. Són Padrins, Joseph Ferrera Pagès, avi materno, y Agnès Jové, mullen de Joan Jové Pagès de la Torra de Timó de dita Sufraganea de St. Antolí.

Abreviatures: cinquena línia: Iglesia. Setena, onzena línia: natural. Vuitena, desena línia: cònjuges. Novena línia: Francesch.

II.16. BATEIG DE FRANCISCO SERRA

Llibre de la parròquia de St. Antolí de baptismes, defuncions i matrimonis que va des del mil huit-cents cinquanta-set al mil huit-cents setanta-nou.

de Cervera, yo Francisco de Asis Oliver Cura Parroco de dicho
 San Antolin he bautizado solemnemente y segun los ri-
 tus de la Santa Romana Iglesia a Francisco José Jayme, nacido
 dos dias antes a las 9. de la tarde, hijo legitimo y natural de
 Salvador Serra labrador natural de las Ventadas, y de Rosa
 Gañet natural de Concabella. Conjuges habitantes al Mas de
 Toni de Timó; Abuelos Paternos, Sylvestre Serra labrador
 natural de Concabella, Francisca Morros natural de Altarriba. Conjuges
 del Obispado de Solsona. Abuelos Maternos. Raymundo Ga-
 ñet labrador natural de Concabella, y Coloma Balcells natural
 Conjuges del Obispado de Solsona.
 Son Padrinos, Juan^{co} Miralles labrador de Tortipranchy,
 y Victoria Urra m^{ra} de Jose Urra Jages de Timó.
 Yo Juan^{co} Oliver Rector de San Antolin

(Casal Parroquial de Cervera) Document del bateig de Francisco Serra.

Nº13 Serra y Gañet [. .] de Timó. Hoy día nono del Mes de Abril del año mil ocho
 cientos cincuen y nueve, en la Pila Bautismal de la Iglesia de San Jayme de Timó,
 sufragánea de San Antolin del Arxiprestargo de Santa Coloma de Queralt.
 Diocesis de Vich, Provincia de Lerida, Partido de Cervera, yo Francisco
 Oliver Cura Parroco de dicho San Antolin he bautizado solemnemente y según los
 ritus de la Santa Romana Iglesia a Francisco José Jayme, nacido dos días antes
 a las 9. de la tarde, hijo legítimo y natural de Salvador Serra labrador natural de las
 Ventadas, y de Rosa Gañet natural de Concabella. Conjugues habitantes al Mas
 de Toni de Timó; Abuelos Paternos, Sylvestre Serra labrador natural de
 Concabella, Francisca Morros natural de Altarriba. Conjugues del Obispado de
 Solsona. Abuelos Maternos. Raymundo Gañet labrador natural de Concabella, y
 Coloma Balcells natural. Conjugues del Obispado de Solsona.

Son Padrinos, Francisco Miralles labrador de Hostafranchs, y Victoria Ubach mujer de José Ubach Pagès de Timó.

[...] Francisco Oliver Rector de San Antolin.

Abreviatures: sisena línia: Iglesia. Setena línia: natural. Vuitena, dotzena línia: natural, conjugues. Desena línia: natural, Francisca, conjugues. Onzena línia: maternos, natural. Tretzena, quinzena línia: Francisco. Catorzena línia: mujer.

II.17. BATEIG DE MARIA DE L'ESPERANÇA PUJOL

Nº 36. En el Pueblo de Tivie Supragana de San Andrés de Chiriquito de
 Pujol y San. Santa Coloma de Farnés del Obispo de Vich, perteneciente a la Provincia de
 Lerida y Sufragáneo de Cervera, hoy día diez y ocho de Noviembre de mil ochocientos
 y sesenta y tres, en la sala bautismal de dicha Supragana yo Don
 de Ais Oliver y Guardia-Luna Jefe de dicho Párroco he bautizado solemnemente y según Rito de la Santa Romana Iglesia a una Niña nacida al
 día diez y ocho de la madrugada en la casa de campo dicha al Párroco

a Toni de dicha Supragana es hija legítima y natural de Raymundo Pujol
 labrador natural del Pueblo de Farnés del Obispo de Vich, y de Rosa Pujol natural del Pueblo de Vich del Obispo de
 Vich. Comp. vicario de Tivie, y como no siendo parientes, he bautizado
 por el del Pueblo de Tivie del Obispo de Vich, y como no siendo parientes, he bautizado
 de la Iglesia de Tivie Comp. vicario de Vich, y como no siendo parientes, he bautizado
 Juan Pujol labrador natural de Vich, y Francisca Bordes natural de
 Vich Comp. vicario de Vich, y como no siendo parientes, he bautizado
 hijo de. Hirsall del Obispo de Vich, y Esperanza Coral casada
 con Francisco Bordes de Vich del Obispo de Vich, quienes le
 pusieron por Nombre Maria de la Esperanza, Mercedes, y Flo-
 mora, a quienes advertí el parentesco espiritual y obligaciones que
 por el se contraen, con el Párroco, por ser de sus Párragos de Tivie,
 y por Guiniquet extendido de Tivie a San Andrés.
 y para que conste extendí y autorice dicho. partido en el Libro
 de bautismos de San Andrés de Vich en San Andrés, en el
 día diez y ocho de la madrugada. Juan de Ais Oliver y Guardia-
 Luna N.º de la Supragana

(Casal Parroquial de Cervera) Document del bateig de Maria de l'Esperança Pujol.

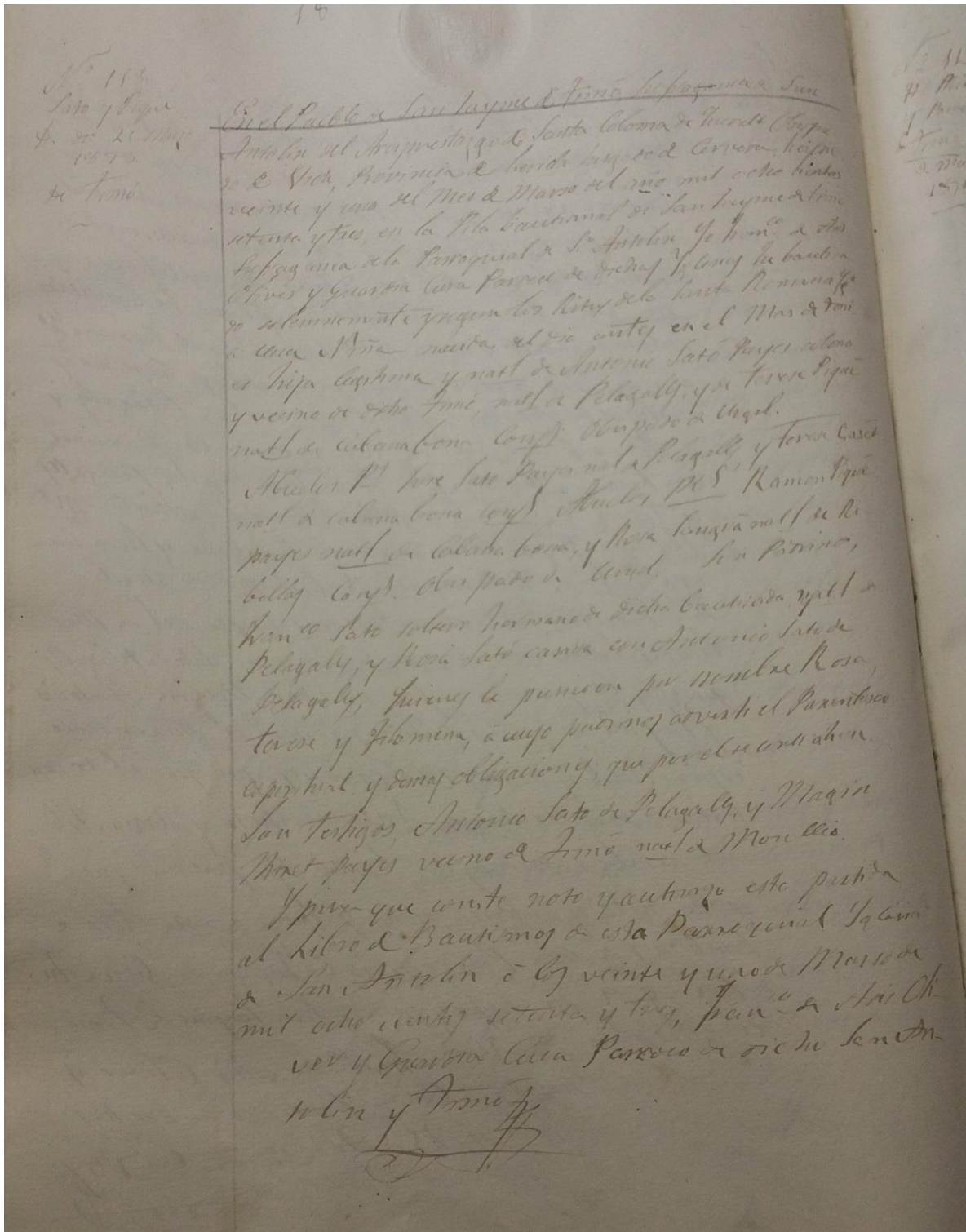

Nº34 Pujol y Pon. [.] 18 Noviembre. 1863. *En el pueblo de Timó, Sufraganea de San Antolín del Arxiprestazgo de Santa Coloma de Queralt del Obispado de Vich, perteneciente a la Provincia de Lérida y Juzgado de Cervera, hoy día dies y ocho Noviembre de mil ocho cientos sesenta y tres, en la Pila bautismal de dicha Sufraganea, yo Francisco de Asis Oliver y Guardia Cura párroco de dichas Iglesias he bautizado solemnemente y según Ritus de la Santa Romana Iglesia a una Niña nacida al día antes a las tres de la madrugada en la casa de campo dicha al Mas de Toni de dicha Sufraganea, es hija legítima y natural de Raymundo Pujol labrador natural del pueblo de Pons del Obispado de la Seu de Urgel, y de Rosa Querol natural del pueblo de Yborra, del Obispado de Solsona, Conjugues vecinos de Timó, siendo sus Abuelos Paternos, José Pujol natural del pueblo de [Salo] del Obispado de Solsona, y Cecilia Pont natural de la Aguda de Torà conjugues del Obispado de Solsona; Abuelos Maternos Juan Querol labrador natural de Yborra, y Francisca Bordés natural de Yborra conjugues del Obispado de Solsona. Padrinos son, José Pujol Pagés de [.....] del Obispado de Solsona, y Esperanza Carol casada con Francisco Satorras de Yborra del Obispado de Solsona, quienes les pusieron por Nombre María de la Esperanza, Theresa, y Filomena, a quienes advertí el parentesco espiritual y obligaciones que por él se contrahen, son testigos José Ferré soltero Payes de Timó, y José [Guiniguet], estudiante soltero de San Antolín.*

Y para que conste estendí y autorize dicha partida en el libro de bautismos de esta Parroquial Iglesia de San Antolín, en el día mes y año arriba dichos. Francisco de Asis Oliver y Guardia. Rector de S. Antolín.

Abreviatures: cinquena línia: Francisco. Sisena línia: Iglesia. Vuitena línia: natural. Desena línia: conjugues. Onzena, dotzena línia: natural. Tretzena línia: conjugues, maternos. Catorzena línia: natural, natural, conjugues. Vint-i-dosena línia: Parroquial, Francisco.

II.18. BATEIG DE ROSA SATÓ

(Casal Parroquial de Cervera) Document del bateig de Rosa Sató.

Nº148. Sató y Piqué [.] die 21 Marzo 1873 De Timó. *En el Pueblo de San Jayme de Timó, Sufraganea de San Antolín del arciprestazgo de Santa Coloma de Queralt, Obispado de Vich, Provincia de Lérida, Juzgado de Cervera, hoy veinte y uno del Mes de Marzo del año mil ocho cientos setenta y tres, en la Pila bautismal de San Jayme de Timó Sufraganea de la Parroquial de S. Antolín, Yo Francisco de Asis Oliver y Guardia Cura Párroco de dichas Iglesias he bautizado solemnemente y según los Ritus de la Santa Romana Iglesia a una Niña nacida del día antes en el Mas de Toni es hija legítima y natural de Antonio Sató Payes colono y vecino de dicho Timó, natural de Pelagalls, y de Teresa Piqué natural de Cabanabona, Conjugues Obispado de Urgel.*

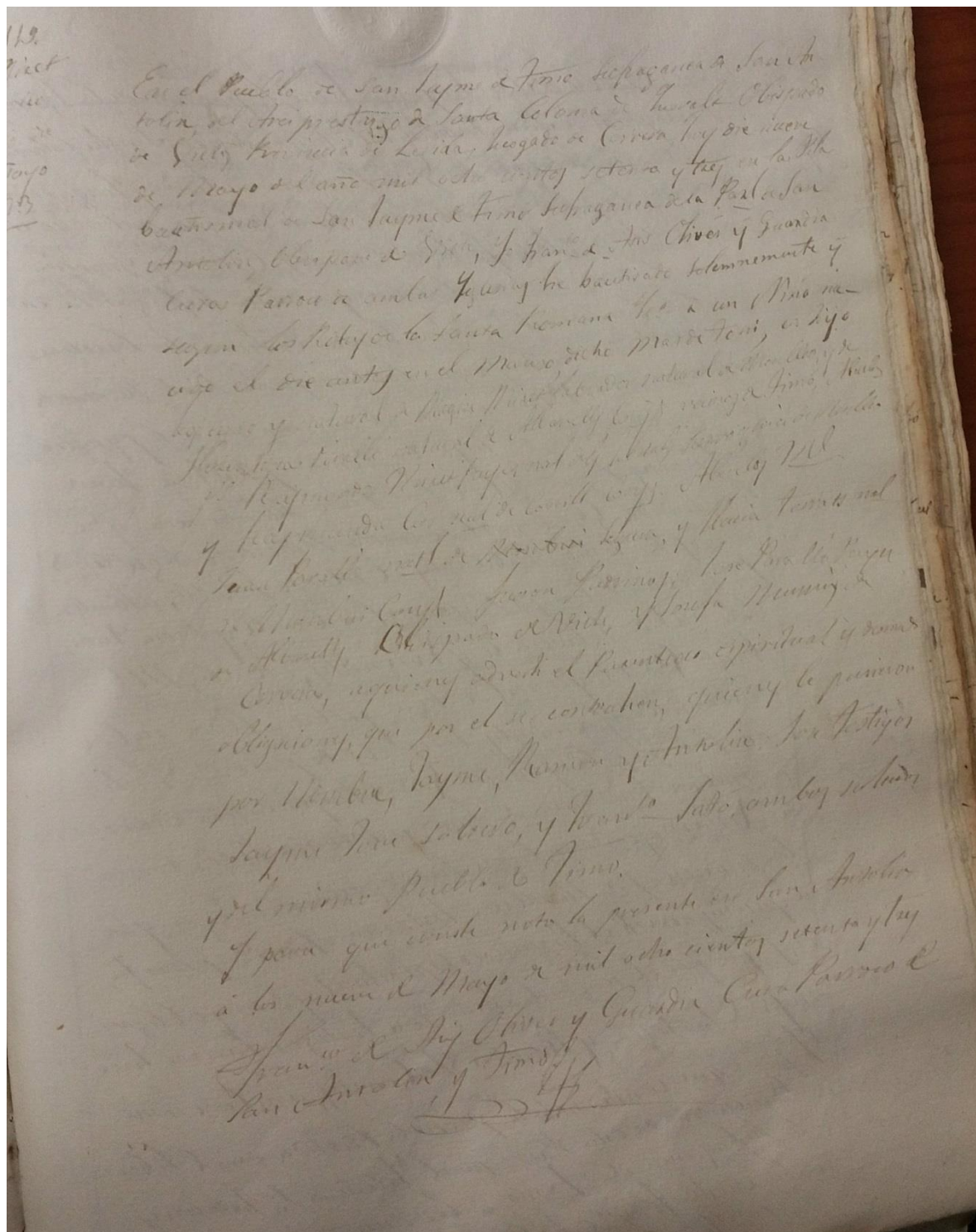
Abuelos Paternos José Sató Payes natural de Pelagalls y Teresa Gaset natural de Cabanabona Conjugues. Abuelos Maternos Ramon Piqué payes natural de Cabanabona, y Rosa Sangrà natural de Ribellas Conjugues Obispado de Urgel. Son Padrinos, Francisco Sató soltero hermano de dicha bautizada natural de Pelagalls y Rosa Sató casada con Antonio Sató de Pelagalls, quienes le pusieron por nombre Rosa, Teresa y Filomena a cuyo padrinos adverti el Parentesco espiritual y demás obligaciones que por él se contrahen.

Son Testigos, Antonio Sató de Pelagalls, y Magin Miret Payes vecino de Timó natural de Monlleó.

Y para que conste noto y autorizo esta partida al Libro de Bautismos de esta Parroquial Iglesia de San Antolín a los veinte y uno de Marzo de mil ocho cientos setenta y tres, Francisco de Asis Oliver y Guardia Cura Párroco de dicha San Antolín y Timó.

Abreviatures: cinquena línia: Francisco. Setena línia: Iglesia. Vuitena i novena línia: natural. Desena línia: conjugues. Onzena línia: Paternos, natural. Dotzena línia: , Conjugues, Maternos, natural. Tretzena línia: natural, conjugues. Catorzena línia: Francisco, natural. Dinovena: natural. Vint-i-dosena línia: Francisco.

II.19. BATEIG DE JAUME MIRET

(Casal Parroquial de Cervera) Document del bateig de Jaume Miret.

Miret Miret de Timó. En el Pueblo de San Jayme de Timó, Sufraganea de San Antolín del Arciprestazgo de Santa Coloma de Queralt, Obispado de Vich, Provincia de Lérida, Juzgado de Cervera, hoy die nueve de Mayo del año mil ocho cientos setenta y tres en la Pila bautismal de San Jayme de Timó, Sufraganea de la Parroquial de San Antolín, Obispado de Vich, Yo Francisco de Asis Oliver y Guardia Cura Párroco de dichas Iglesias he bautizado Solemnemente y según los Ritus de la Santa Romana Iglesia a un Niño, nacido el die antes en el Manso, dicho Mas de Toni, es hijo legítimo y natural de Magín Miret labrador natural de Monlleó, y de [Florentina] [.....] natural de [.....] Conjugues vecinos de Timó. Abuelos Paternos Raymundo Miret payes natural dels Hostals, Sufraganea de Monlleo y Raymunda [Cos] natural de Conill, Conjugues. Abuelos Maternos, Juan Paralló, natural de Segura, y Maria Terrats natural de Montbuí, Conjugues. Fueron Padrinos José Paralló Payes de [Albarells], Obispado de Vich, y Josefa [.....] de Cervera, a quienes advertí el Parentesco espiritual y demás obligaciones, que por él se contrahen, quienes le pusieron por Nombre, Jayme, Ramon y Antolín, son Testigos Jayme Jové soltero, i Francisco Sató ambos solteros y del mismo Pueblo de Timó.

Y para que conste, noto la presente en San Antolín a los nueve de Mayo de mil ocho cientos setenta y tres.

Francisco de Asis Oliver y Guardia Cura Párroco de San Antolín y Timó.

Abreviatures: cinquena línia: Parroquial, Francisco. Setena línia: Iglesia. Novena línia: Conjugues. Desena línia: Paternos, natural. Onzena línia: natural, Conjugues, Maternos. Dotzena línia: natural, Conjugues. Setzena, vintena línia: Francisco.

II.20. REGISTRE

SOLICITUD DE CERTIFICACION REGISTRAL

REGISTRO DE LA PROPIEDAD

SOLICITANTE:

Nombre: _____

Apellidos: _____

Dirección: _____

Provincia: _____

Código Postal: _____

Fecha de expedición: _____

CERTIFICADO

Marta Gómez Llorens
Registradora interina del Registro de la Propiedad

SOLICITANTE:

Nombre: _____

Apellidos: _____

Dirección: _____

Provincia: _____

Código Postal: _____

Fecha de expedición: 8 de Agosto de 2017

CERTIFICACIÓN

MARTA GÓMEZ LLORENS, REGISTRADORA INTERINA DEL REGISTRO DE LA PROPIEDAD DE CERVERA DEL DISTRITO HIPOTECARIO DE CERVERA, PROVINCIA DE LLEIDA, TRIBUNAL SUPERIOR DE JUSTICIA DE CATALUNYA.

C E R T I F I C O: Que a la vista de la precedente instancia suscrita por la , solicitando se expida certificación literal de todas las inscripciones de las fincas que se dirán, y en relación, acreditativa de los extremos a que dicha instancia se refiere, he examinado los libros del Archivo a mi cargo.

PRIMERO.- Que la finca 792 de SANT PERE DELS ARQUELLS, con código , según las fotocopias que se adjuntan en la que consta xerocopiado literalmente el historial registral de la finca.

SIN ASIENTOS PENDIENTES

PRIMERO.- Que la finca 1.430 de SANT PERE DELS ARQUELLS, con código , según las fotocopias que se adjuntan en la que consta xerocopiado literalmente el historial registral de la finca.

SIN ASIENTOS PENDIENTES

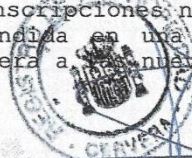
PRIMERO.- Que la finca 1.503 de SANT PERE DELS ARQUELLS, con código , según las fotocopias que se adjuntan en la que consta xerocopiado literalmente el historial registral de la finca.

SIN ASIENTOS PENDIENTES

PRIMERO.- Que la finca 1.504 de SANT PERE DELS ARQUELLS, con código , según las fotocopias que se adjuntan en la que consta xerocopiado literalmente el historial registral de la finca.

SIN ASIENTOS PENDIENTES

Los asientos indicados, han sido xerocopiados en veintiséis hojas de papel común, por una sola cara, legitimadas por su reverso, que forma parte de la presente certificación. Lo que antecede, está conforme con los asientos relacionados, y no existiendo ningún otro vigente, relativo a la referida finca, en el Libro de Inscripciones ni en el Libro Diario, firmo la presente certificación extendida en una hoja del Colegio de Registradores número C0 . Cervera a , nueve horas, del día ocho de agosto de dos mil diecisiete

Este documento ha sido firmado digitalmente por la registradora: doña MARTA GOMEZ LLORENS con firma electrónica reconocida.

(*)

Documento firmado electrónicamente (verificable mediante Código Seguro Verificación)
www.r-cervera.org

Art. 21.c). Autenticidad en

Base Minuta. Cuantía fija.
Números del Arancel 1 y 4.1 e)
Honorarios: Según minuta.
Número de entrada: 963/2017
MINUTA número: 1/2017

De acuerdo con la Ley Orgánica de Protección de Datos de Carácter Personal 15/1999 de 13 de diciembre, el titular de los datos, por sí o por su mandatario o representante, ha prestado su consentimiento inequívoco, y queda informado de los siguientes extremos:

1. De la incorporación de sus datos a los siguientes ficheros objeto de tratamiento automatizado:

a) "Registro de la Propiedad", del que es responsable este Registro de la Propiedad. El uso y fin del tratamiento es el previsto por la legislación vigente:

Artículo 1 de la Ley Hipotecaria: "El Registro de la Propiedad tiene por objeto la inscripción o anotación de los actos y contratos relativos al dominio y demás derechos reales sobre bienes inmuebles";

Artículo 32 de la Ley Hipotecaria: "Los títulos de dominio o de otros derechos reales sobre bienes inmuebles, que no estén debidamente inscritos o anotados en el Registro de la Propiedad, no perjudican a tercero";

Artículo 607 del Código Civil: "El Registro de la Propiedad será público para los que tengan interés conocido en averiguar el estado de los bienes inmuebles o derechos reales anotados o inscritos";

Artículo 221 de la Ley Hipotecaria: "Los Registros serán públicos para quién tenga interés conocido en averiguar el estado de los bienes inmuebles o derechos reales inscritos".

b) "BCIR FLOTI" (Base de datos Central de índices Registrales/Fichero Localizador de Titularidades Inscritas), siendo responsable del fichero y del tratamiento este Registro, y cuyo encargado del tratamiento y representante es el Colegio de Registradores. El uso y fin del tratamiento es permitir el establecimiento de sistemas de información por vía telemática, "para facilitar la publicidad formal, por consulta del índice general informatizado siempre que exista interés en el peticionario". (artículo 398.c.2 del Reglamento Hipotecario).

2. De lo establecido por el Apartado Sexto de la Instrucción de la DGRN, dependiente del Ministerio de Justicia, de 17-2-1998, en la que se especifica que "Las solicitudes de publicidad formal quedarán archivadas, de forma que siempre se pueda conocer la persona del solicitante, su domicilio y documento nacional de identidad o número de identificación fiscal durante un periodo de tres años".

3. De que la política de privacidad de los Registros de la Propiedad le asegura el ejercicio de los derechos de acceso, rectificación, cancelación, información de valoraciones y oposición, en los términos establecidos en la legislación vigente, pudiendo utilizar para ello el medio de comunicación que habitualmente utilice con este Registro, y de que el mismo ha adoptado los niveles de seguridad de protección de los Datos Personales legalmente requeridos, y ha instalado todos los medios y medidas técnicas y organizativas a su alcance para evitar la pérdida, mal uso, alteración, acceso no autorizado y robo de los datos, cuyo secreto y confidencialidad garantiza.

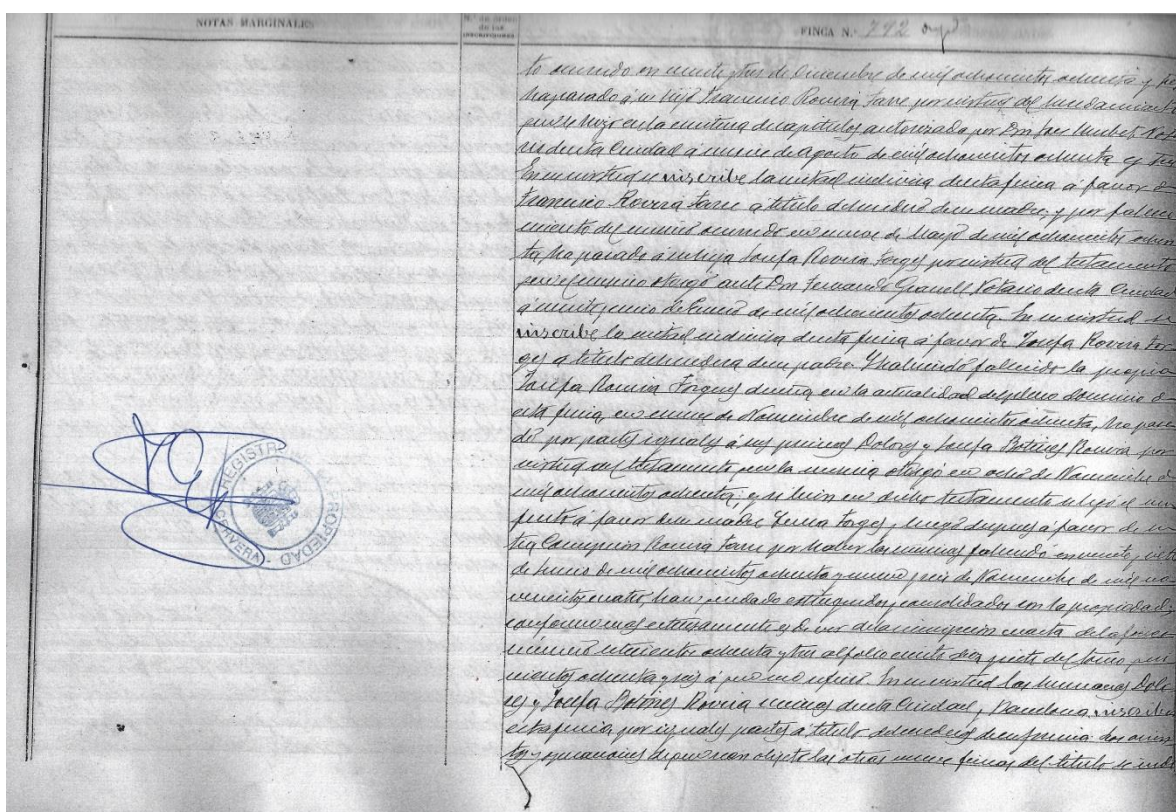
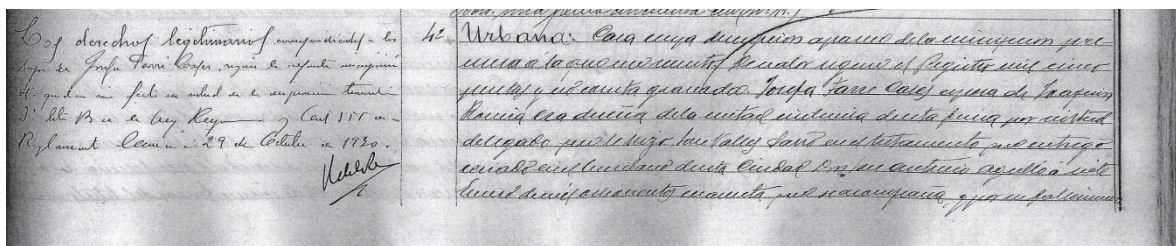
[illegible]

<p>122</p> <p>NOTAS MARGINALES.</p> <p>1891</p>	<p>N.º 2. HERRAS A. D. LIBRARIOS.</p>	<p>PINCA N.º 122</p> <p>1891</p>
<p>122</p> <p>NOTAS MARGINALES.</p> <p>1891</p> <p>122</p> <p>NOTAS MARGINALES.</p> <p>1891</p>	<p>N.º 2. HERRAS A. D. LIBRARIOS.</p>	<p>esta. Cuatro. Don Fernando Grandell y entre las fincas que en el se describen, se encuentra la de este número Don Francisco Moria y por un papel de la dispensa en el artículo barriendo coberturas y siguientes de la Ley Hipotecaria y Resolución de diez. Cobem bre de mil coberturas abulta y en este <u>inscribe</u> la adquisición de la sueta propiedad de una finca a título de heredero de los bienes re litos de su padre, cuyo nombramiento ha sido hecho en los térmi nos que debidamente constan de la inscripción extensa que obra al folio ciento abulta y siete de este mismo libro y tiene fincas numeros abultantes coberta y los inscripciones primera de que en un folio se refiere. En el mismo título de donde se ha tomado esta inscripción se comprenden esta finca y otras diez y siete fincas muy ampliadas en los libros folios y números que se aparecen en la nota a que se refiere de del margen de esta misma inscripción. No se ha pagado impuesto sobre transmisión de bienes y derechos reales por no darse por la sucesión directa de que se trata. Lleva tres libros de mil coberturas coberta.</p> <p>Don Cuatro penhas bruta en 1.º (1.º 1.º)</p> <p>1891</p>

50

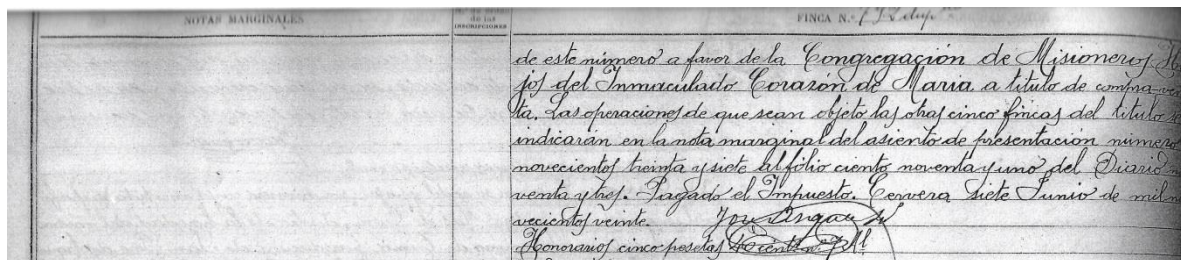
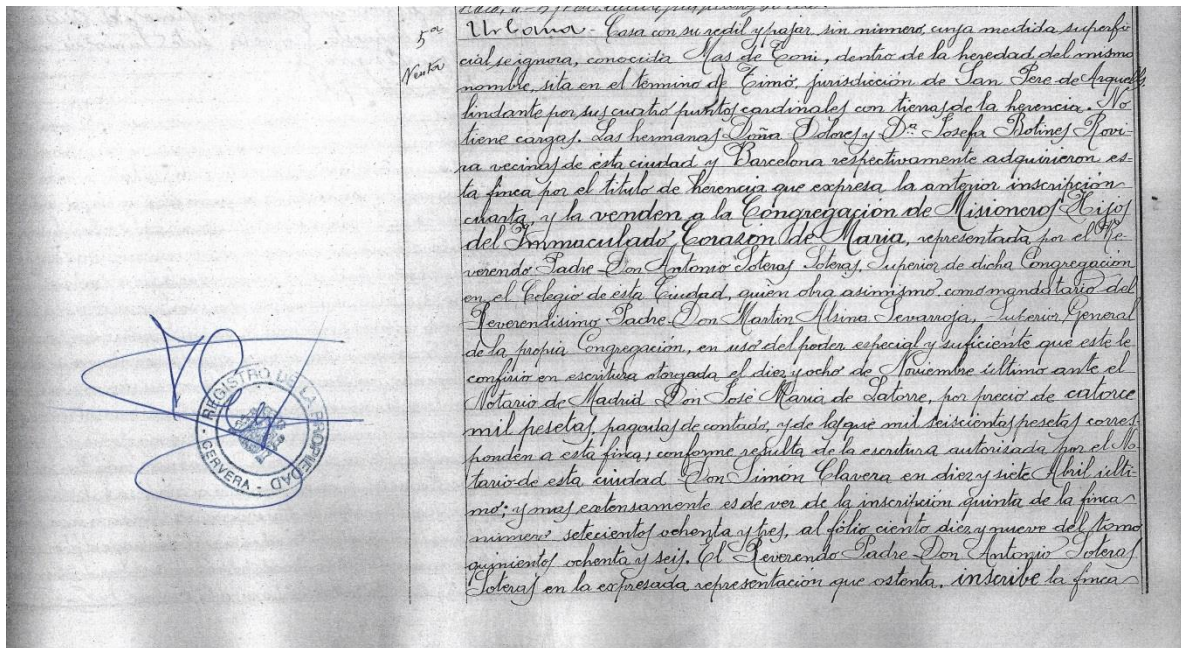

Figura 2:

(Registre de la Propietat de Cervera) Document de la finca 792

Figura 3:

(Registre de la Propietat de Cervera) Document de la finca 792

II.22.FAMÍLIA ROVIRA

A partir del mil vuit-cents cinquanta-vuit es comença a tenir constància d'aquesta família com a propietaris del Mas d'en Toni, després d'haver adquirit la finca per herència del senyor Vallès, ja que en el Registre nou de la Propietat de Cervera la primera inscripció que hi consta del Mas és l'esmentada anteriorment en la figura 1 de l'apartat anterior.

Durant aquest temps hem pogut localitzar a diferents masovers i pagesos del Mas, dels quals ja hem fet referència anteriorment. Entre ells trobem; a la família Serra l'any mil vuit-cents cinquanta-nou, la família Pujol el mil vuit-cents seixanta-tres, els Sató i Miret l'any mil vuit-cents setanta-tres. Segons el llibre de *Cien años de presencia claretiana en Cervera*, quan la Congregació de Missioners de l'Immaculat Cor de Maria realitzar la compra del Mas, hi vivia un colon⁶ i la seva família.⁷

De la família Rovira ens apareixen tres generacions. La primera correspon als avis de la família, que són en Joaquim Rovira Pomes que mor el vint-i-dos de desembre del mil vuit-cents cinquanta-vuit i la Josefa Farré Cases, que mor el dia vint-i-tres de desembre del mil vuit-cents vuitanta-tres. La segona generació correspon als tres fills dels avis, en Francisco Rovira Farré que es casa amb la Maria Teresa Jorgés Solé l'any mil vuit-cents cinquanta-tres i tenen una filla, la Josefa Rovira i Jorgés que mor el nou de maig de l'any mil vuit-cents vuitanta. La germana del Francisco, la Concepció Rovira Farré, que es casa amb el Pedro Botines, tenen dues filles, la Dolores i la Josefa i mor el sis de novembre de l'any mil nou-cents quatre. L'altre germà, en Lluís Rovira Botines no s'ha pogut obtenir informació sobre ell.

---

⁶ Extret del diccionari en línia WordReference.com: *Pagès que conrea un terreny de lloguer*.

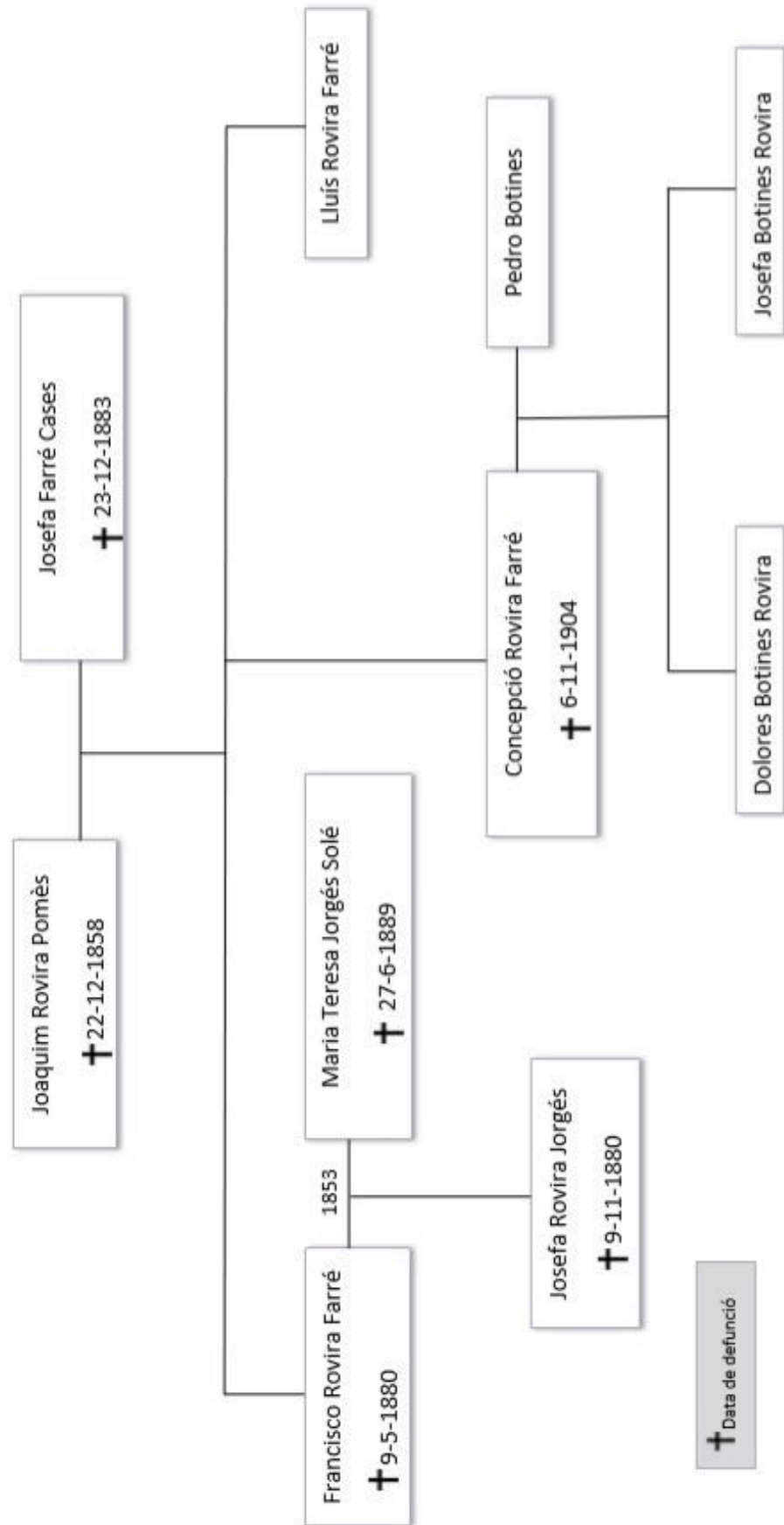
⁷ (1989). "La Epopeya de Mas Claret. 1921". DINS: *Cien años de presencia claretiana en Cervera*. 1 ed. Barcelona: Clare, S.A.. pp.109-111. ISBN: 84-7263-609-7.

Finalment l'última generació que ens ha sigut possible cercar, ha estat la Josefa Rovira Jorgés, filla del Francisco i la Maria que mor el nou de desembre de l'any mil vuit-cents vuitanta, sis mesos després del seu pare. Les seves dues cosines, la Dolores i la Josefa Botines Rovira, de les quals tampoc ha sigut possible obtenir més dades.

II.23.ARBRE GENEALÒGIC DE LA FAMÍLIA ROVIRA

(Creació pròpia)

II.24. MAGATZEMS DEL NEGOCI BOTINES, MORERA I MIRÓ

Numero Index	89
Nom	C. VIDAL DE MONTPALAU. MAGATZEMS BOTINES, MORERA, MIRÓ (NUMS. 35, 37, 39, 41).
Secció	ARQUITECTURA CIVIL (I) (segles XIX i XX)
Indret	Vidal de Montpalau, 35-41
Tipologia	Magatzem
Època	Segle XIX
Any	1880
Autor	
Conservació	Bo
Interès	Mitjà
Utilització Original	Civil/Magatzem
Utilització Actual	Civil/Magatzem
Descripció Tipològica	Sota aquesta denominació s'apleguen un nombre d'almenys quatre edificis, caracteritzats pel seu peculiar coronament, consistent en un remat de forma més o menys triangular, profusament decorada amb motius vegetals. Val a dir, però, que el projecte primitiu d'aquests edificis –almenys el projectat per encàrrec del sr. Botines–, realitzat pel mestre d'obres Josep Orobí, comprenia la construcció d'una casa –denominada com a “posada”–, que finalment no es devia construir, o almenys no com la contemplava el projecte. L'edifici d'aquest conjunt que avui roman més íntegre a nivell de façana és el que alberga els “Tallers Cornellana”. La façana està estructurada en dos nivells, la planta baixa configurada a partir de la portada d'arc de mig punt i dues finestres rectangulars a banda i banda. Una cornisa motllurada la separa del tester, amb una obertura central d'arc de mig punt i amb un remat superior conformat a partir de tres replans –més alt el del mig– culminats per l'abans esmentada decoració de tipus vegetal. Un altre element singular que es conserva d'aquest conjunt és la reixa situada entre dos edificis que, a més de la planta baixa, presenten un pis superior amb obertures amb balcó i que podrien haver realitzat la funció de “posada” que havia previst el projecte inicial. La reixa està delimitada per dos pilars de pedra sobre podis i capitell motllurat, però destaca sobretot per l'acurat treball de forja, acompanyat de la inscripció “Botines-Morera”.
Notícies Històriques	
Context Històric Artístic	El 1879, després de 13 anys devastant els ceps francesos, la fil·loxera entrà a l'Empordà; el 1883 arribà a Barcelona i el 1888 a Tarragona. Les vinyes segarrenques foren les més resistents i no sucumbiren fins al 1894. El primer comerciant de vi de Cervera fou Josep Ferran Sala i un dels primers magatzems en construir-se fou el de l'entitat comercial formada per Pere Botines Palou, Joan Morera Martínez i Ramon Miró Orobí. Existeix un document en el qual Pere Botines sol·licita el permís per a construir el seu magatzem i edifici annex a la divisió de ferrocarrils de Barcelona del Cuerpo Nacional de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos. El document especifica que l'edifici no es cobrirà amb materials combustibles com la fusta, al mateix temps que les aigües que reculli l'edifici no han de desembocar a la via fèrria. Finalment, s'assenyala el termini d'un any per deixar concloses les obres. El segon magatzem l'aixecarien Francesc Jené Giribet i Ramon Capell Montull, de Tarroja. Aquestes dues entitats comercials serien les més importants fins l'arribada dels comerciants de vi francesos que s'instal·laren a Cervera i que bàsicament foren dos: Jean-Louis Taillade Bathes i Valentin Soubielle, que treballaran al magatzem que avui pertany a la Licorera de la Segarra –que curiosament és l'únic establiment del carrer que recorda aquesta època gloriosa del vi. L'últim magatzem que es construí abans de l'arribada de la fil·loxera fou el dels germans Maristany, de Barcelona. L'any 1894, però, la fil·loxera “anul·là” nostres treballs i esperances, estroncant i eixugant en pocs anys i sense adonar-nos-en aquesta font de riquesa que comptàvem haver descobert”, segons les paraules de Josep Vidal, de Montpalau. L'acabament de la primera Guerra Mundial, però, suposà una segona oportunitat per al comerç cerverí del vi, ja que les vicissituds bèl·liques havien provocat la desfeta de les vinyes franceses. D'aquesta manera, altres dos vinaters francesos s'instal·laren a Cervera: Félix Lalane (1922) i Eduard Bouton (1925) el qual, durant cinc anys, comprà per a les prestigioses cases suïsses Bouchardy, Riolton i Benedetti. L'aventura del vi acabà, finalment, l'any 1934, a causa de l'enduriment dels nous aranzels duaners.
Notes Complementàries	D'acord amb les notes històriques sobre l'origen d'aquests magatzems, reivindicuem que es mantingui una visió de respecte històric i antropològic pel seu conjunt i que malauradament ja ha estat prou mutilat –i força desvirtuat el seu entorn, amb la construcció d'una rotonda davant de la farinera del Sindicat, i que ja va comportar la destrucció d'uns magatzems i altres edificis que havien format part del complex del Sindicat Agrícola, com l'edifici de la panificadora.

Document informatiu sobre els magatzems del carrer Vidal de Montpalau⁸

⁸ C. VIDAL DE MONTPALAU. MAGATZEMS BOTINES, MORERA, MIRÓ (NUMS. 35, 37, 39, 41)..
[S.I.] [s.n.] [consultat: 18-11-2017]. Disponible a Internet:
<http://www.mailxxi.com/bddpatr/Patrimoniview.asp?Id=92>.

La imatge ens mostra els magatzems Botines, Miró i Morera.
Any dos mil disset. (Fotografia pròpia)

Imatge de la porta amb els cognoms Botines i Morera. Any dos mil disset. (Fotografia pròpia)

III.1. MISSIÓ A CERVERA L'ANY 1851

-162-

Antonio M^o. Claret (pág.154) le extendieron el Pasaporte para Gerona haciéndole "residente en Canarias" cuando llevaba ya casi un año en la península: les resultaba fácil copiar los datos del pasaporte anterior "finido" sin obligar a que el peticionario presentara la carta de vecindad.

Lo mismo observamos en varios de los registros de pasaportes al P. Alibés. Aparte de que le escriben mal el apellido (=Alivés) en el Registro del año 1851, Nro.1180, de 18 Noviembre para ir a Cervera le notan por "natural y vecino de Igualada". Y en otro de 1853 Nro. 1171 repiten "Pedro Alibés vecino de Igualada"

ANTONIO PICAÑOL.

Año 1852 - Nro.1077 - Día 28 Setiembre - Don Antonio Picañol natural y vecino de Moyá, Presbítero - Va a Moyá de regreso - Vale por 3 meses -32 años. etc.....

AGRUPACIONES DE MISIONEROS.

El caso de la página 159 en que hallamos tres Registros de pasaportes seguidos dados en la misma fecha y para idéntico destino a tres Misioneros que iban a Calaf, se repite en otras fechas, y nos permiten adivinar los movimientos misioneros y las binas y ternas que se formaban. Véanse algunos a continuación.

Año 1851. -Día28 de Abril - Nro.383 . D. José Xifré nat. y v^o. - Va a Cervera - Vale por un mes -Abonado por el Vicario General- 34 años -Ojos pardos- alto- pelo castaño obscuro- barba cerrada - color sano

Nro.384. -D.Antonio Picañol nat. de Moyá y v^o de ésta- Va a Cervera - abonado por un Pase de radio finido -30 años -regular -pelo castaño. -Ojos pardos-barba cerrada. -color sano

Efectivamente consta en la Historia que el Rmo.P.Xifré predicó misión en Cervera. En su vejez el P. explicaba que predicando en Cervera el médico le pronosticó que si trabajaba con tanta intensidad consumiría en breve su salud y vida, resultando mal profe^{ta}. Tal vez no conste en cambio la fecha exacta de la misión.

Año 1851. Día 1° de Septiembre- Nro.818. -D.Domingo Fábregas natural de Orís y residente en ésta,Presbítero. -Va a Santa Coloma de Queralt - Vale por dos meses - 34 años -regular,castaño-pardos - sano.

Nro. 821. -D.Antonio Picañol

(Arxiu Claret de Vic) Article sobre la missió a Cervera del Pare José Xifré i el Pare Antonio Picañol⁹

⁹ "Volum I, 1886-1888". DINS: Arxiu Claret Vic. [S.I.] Claret, S.A..

III.2. CONGREGACIÓ CLARETIANA A LA UNIVERSITAT DE CERVERA

L'edifici de la Universitat de Cervera va ser construït l'any mil set-cents vint-i-sis com a recompensa de l'ajut proporcionat pel poble de Cervera al Borbó Felip V durant la Guerra de Successió. Durant cent setze anys es van tancar les Universitats i els Estudis Generals de Lleida, Girona, Barcelona, Tarragona, Vic i Tortosa, exercint com a universitat de Catalunya únicament la de Cervera. Però l'any mil vuit-cents quaranta-dos per ordre del president d'Espanya, el general Espartero la universitat va ser traslladada a Barcelona, quedant-se així sense funcionament la de Cervera.¹⁰

Imatge de l'edifici de la Universitat.¹¹

Entre els anys mil vuit-cents quaranta-dos i mil vuit-cents vuitanta-set, aquest edifici es va intentar aprofitar com a seminari general i al mil vuit-cents cinquanta-un, un institut provincial que va acabar sent un col·legi de segon ensenyament (per

---

¹⁰ BONJOCH TAIXÉ., M.B. (2004). "Capítulo II. Postulante Claretiano 1925-1928. Cervera, la ciudad preferida de Felipe V.". DINS: RAMÓN RIUS CAMPS, *mártir de la fe.* 1 ed. Sallent: Vicepostulación Claretiana de Catalunya. pp.25-26. ISBN: SE-322-2004.

¹¹ PAUL VATTAMATTAM, M. (14-5-2013). *Martires Claretianos de Cervera- Claretian Martyrs of Cervera.* [S.l.] [s.n.] [consultat: 23-6-2017]. Disponible a Internet: <https://www.youtube.com/watch?v=AgmJuTlvM2s>.

famílies de la ciutat i de la comarca). Durant els anys que exercia com a col·legi, es va anar instal·lant en gran part de l'edifici una presó. L'any mil vuit-cents setanta la Guàrdia Civil la va utilitzar com a habitatge per les seves famílies, cadascuna de les quals tenien les seves habitacions i cuina independent. A més també hi havia l'Administració de Rendes, la Cobradora de Contribucions, Correus i Telègrafs, Expenedora de Tabac, un dipòsit de sal de Cardona, blat de Manresa, escoles, sala de ball, saló de concerts, magatzems de palla, fusta, llenya i vi, tallers de costura i alguns apartaments o habitacions per a cites. Un altre fet que va afavorir la seva destrucció prematura va ser la desaparició de materials utilitzats per la construcció com les teules, les finestres, entre altres.¹²

Quedant així en un estat deplorable fins a l'any mil vuit-cents vuitanta-set quan el Reverend Pare Mulleras en nom del Reverend Pare Xifré, Superior General de la Congregació, va firmar amb l'Ajuntament de Cervera el contracte de cessió de l'edifici i uns terrenys de la part posterior durant cent anys.

Imatge del Reverend Pare Xifré¹³.

Un cop es va aconseguir la cessió de l'edifici de la Universitat, es van començar a realitzar les obres que eren necessàries per poder rehabilitar l'edifici a causa del seu estat. Va resultar una tasca molt laboriosa i de gran implicació, tenint en compte l'estat de l'edifici i les dimensions que presenta.

¹² (1989). "ULTIMOS DESTINOS DEL EDIFICIO UNIVERSITARIO. Degradación y Ruina.". DINS: *Cien años de presencia claretiana en Cervera*. 1 ed. [S.l.] Claret, S.A.. pp.49-50. ISBN: 84-7263-609-7.

¹³ (1988). *Cien años de presencia claretiana en Cervera*. 1 ed. [S.l.] Claret, S.A.. ISBN: 84-7263-609-7.

Imatge dels sis Germans Claretians que van començar les reformes de la universitat¹⁴

Primerament aquesta labor la van dur a terme aquests sis Germans però en poc temps, el nombre va augmentar a la xifra de setze, tots preparats i sobretot impulsats per la il·lusió i la vocació.¹⁵

A continuació, en l'any mil vuit-cents vuitanta-vuit, es van iniciar les classes en aquest edifici. Aquí es van reunir tots els novicis estudiants, Germans, estudiants de filosofia, els Professors a més dels Germans Coadjutors Professors, on van conformar un total de dues-centes vuitanta-vuit persones. Posteriorment, la comunitat va anar augmentant fins a arribar a un total de tres-centes setanta-una persones.¹⁶

---

¹⁴ PAUL VATTAMATTAM, M. (14-5-2013). *Martires Claretianos de Cervera- Claretian Martyrs of Cervera*. [S.l.] [s.n.] [consultat: 23-6-2017]. Disponible a Internet: <https://www.youtube.com/watch?v=AgmJuTlvM2s>.

¹⁵ (1988). "EX-UNIVERSIDAD CLARETIANA DE CERVERA. Manos a la obra.". DINS: *Cien años de presencia claretiana en Cervera*. 1 ed. [S.l.] Claret, S.A.. pp.66-67. ISBN: 84-7263-609-7.

¹⁶ (1989). "EX-UNIVERSIDAD CLARETIANA DE CERVERA. Instalación del Noviciado y del Escolasticado. Primeras contrariedades". DINS: *Cien años de presencia claretiana en Cervera*. 1 ed. [S.l.] Claret, S.A.. pp.67-68. ISBN: 84-7263-609-7.

Imatge dels Professors del curs mi vuit-cents noranta¹⁷

Imatge dels Postulants¹⁸ i Professors¹⁹

¹⁷ PAUL VATTAMATTAM, M. (14-5-2013). *Martires Claretianos de Cervera- Claretian Martyrs of Cervera*. [S.l.] [s.n.] [consultat: 23-6-2017]. Disponible a Internet: <https://www.youtube.com/watch?v=AgmJuTlvM2s>.

¹⁸ Extret del diccionari Institut d'Estudis Catalans: *Temps de prova anterior al noviciat* "Noviciat: Temps de prova que passa una persona que ha entrat en un institut religiós abans de professar.

¹⁹ PAUL VATTAMATTAM, M. (14-5-2013). *Martires Claretianos de Cervera- Claretian Martyrs of Cervera*. [S.l.] [s.n.] [consultat: 23-6-2017]. Disponible a Internet: <https://www.youtube.com/watch?v=AgmJuTlvM2s>.

Imatge de l'interior d'una aula de l'edifici on impartien classe la comunitat Claretiana. (Arxiu Comarcal de la Segarra)

Imatge d'un dels patis de l'interior de l'edifici de la Universitat durant l'estada dels Pares Claretians en ella. Entre els anys mil nou-cents vint, mil nou-cents trenta.²⁰

²⁰ TURULL RUBINAT, M.; ARMENGOL CERA, E.; GUAL TORRESCASSANA, J.; PINTÓ CORNELLANA, T.; M. RAZQUIN, R.M.; SERÉS GÓMEZ, A. (2014). "Patrimoni: la història testimonial". DINS: *HISTÒRIA GRÀFICA de Cervera*. 1 ed. Cervera: [s.n.] pp.94-121. ISBN: 978-84-89086-37-1.

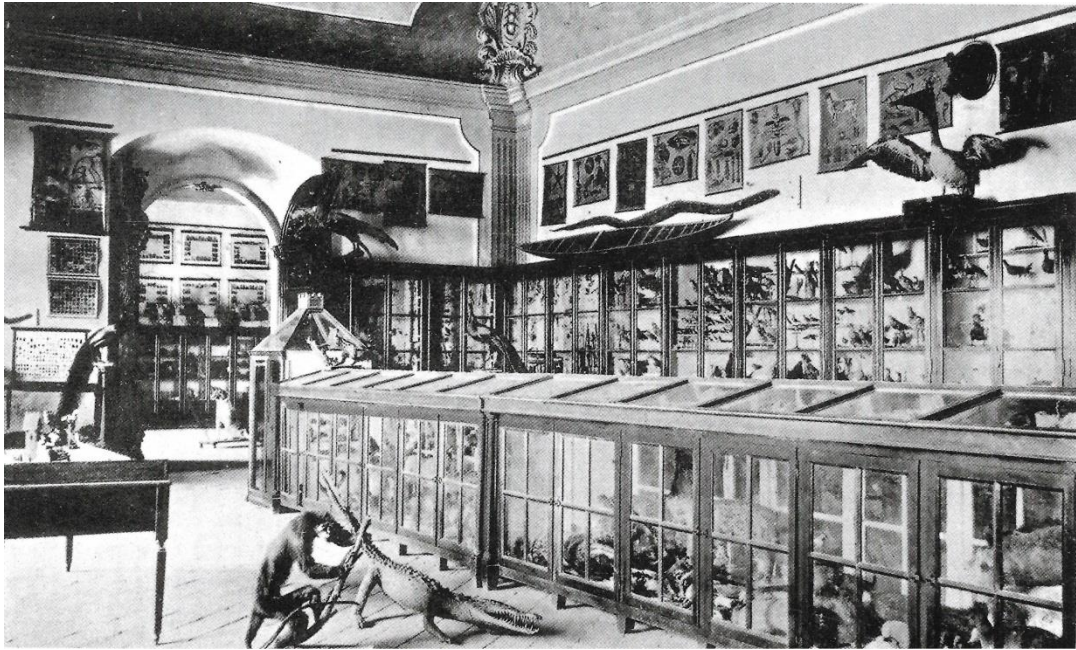

Imatge d'un dels patis interiors de l'edifici de la Universitat. Abans del mil nou-cents trenta-sis.²¹

A més de les aules, una gran biblioteca, les estances i les zones comunes de les quals disposava la Congregació a l'edifici de la Universitat de Cervera, el Pare Claretia Francesc Naval va instal·lar un Museu d'Història Natural. S'hi podia observar l'evolució de la cultura humana des de la prehistòria amb exemplars d'objectes d'arreu del món on la Congregació havia anat a fer missions o llocs on tenien residències. Entre ells hi constaven un dromedari dissecat, els ossos d'una balena, la closca d'una tortuga gegant, altres animals dissecats com; lleopards, pells de cocodril, serps de set metres, micos, diverses espècies d'ocells, entre altres. Juntament amb objectes etnològics de les tribus fang i bubí, una col·lecció nombrosa de mineralogia. L'any mil vuit-cents noranta-dos, es van adquirir diversos instruments, exemplars i productes de física, química, història natural, arts i indústria, zoologia i geografia de l'Acadèmia Gerundense a causa de la seva clausura.²²

²¹ (1989). *FESTES CENTENÀRIES DELS CLARTIANS A CERVERA 1887-1987*. 1 ed. Barcelona: Claret, S.A.. ISBN: 84-7263-612-7.

²² (1989). "Museo de Física y Ciencias Naturales". DINS: *Cien años de presencia claretiana en Cervera*. 1 ed. [S.I.] Claret, S.A.. pp.80-80. ISBN: 84-7263-609-7.

Imatge de la secció de zoologia del Museu d'Història Natural²³

Aquest col·legi Claretjà instal·lat a l'edifici de la Universitat, no va estar en funcionament durant cent anys com havia estat previst sinó que el vint-i-un de juliol del mil nou-cents trenta-sis tots els integrants d'aquesta comunitat que residien allà van ser obligats a abandonar l'edifici. Van ser un total de trenta Pares sacerdots, cinquanta-un estudiants professors i trenta-cinc Germans coadjutors. Alguns estaven a la finca del Mas Claret i seixanta-tres nens postulants que van haver de deixar la Universitat per ordre del Comitè Revolucionari de Cervera quan va esclatar la Guerra Civil Espanyola. En aquells moments el superior de la comunitat era el Pare Jaume Giró que va intentar distribuir a tots els integrants per tal de poder salvar-los.²⁴

²³ TURULL RUBINAT, M.; ARMENGOL CERA, E.; GUAL TORRESCASSANA, J.; PINTÓ CORNELLANA, T.; M. RAZQUIN, R.M.; SERÉS GÓMEZ, A. (2014). "Patrimoni: la història testimonial". DINS: *HISTÒRIA GRÀFICA de Cervera*. 1 ed. Cervera: [s.n.] pp.94-121. ISBN: 978-84-89086-37-1.

²⁴ CLARETIANOS, M. (2017). *Misioneros hasta el fin*. 1 ed. [S.l.] [s.n.] [consultat: 27-8-2017]. Disponible a Internet: <http://www.109cmf.org/es/biografias/cervera/>.

III.3. L'ERMITA DE LA PROVIDÈNCIA

L'ermita dedicada a la Verge de la Providència la trobem situada dalt d'un turó darrere del Mas. No ha estat possible trobar fotografies ni documents de l'any de la seva construcció. Consta d'una sola nau, on la porta i l'òcul frontal estan emmarcats amb maó vist. La Verge a la qual està dedicada també se n'ha fet un goig.

Imatge on s'observa el Mas a la part esquerra i l'ermita de la Providència a la part superior dreta, dalt del turó. (Fotografia pròpia)

Imatge de l'exterior de l'ermita de la Providència. (Fotografia pròpia)

GOIGS A LA VERGE DE LA PROVIDÈNCIA

que es venera a la seva ermita
del Mas Claret (Sant Pere dels Arquells)
Bisbat de Solsona

Dolça Mare de clemència,
bell encís dels nostres cors:
Verge de la Providència,
beneïu nostres labors.

Des del cim de la muntanya
Mas Claret vós contempleu,
mentre el Cor vostre acompanya
aquells fills que allà al conreu
fan la feina amb diligència
sense tràfecs ni llangors.

Verge de la Providència...

Fou l'amor que els impel·lia
eixa ermita a vós bastir;
feu que mai la melangia
no pretengui enterbolir
de la ment la transparència
ni la joia dels seus cors.

Verge de la Providència...

Amb quin goig l'esguardaria
cimejant vers el cel blau,
des d'on vetlla nit i dia,
com volgué el Germà Palau,
la que és Mare de clemència,
dolç encant dels seus fervors.

Verge de la Providència...

Per combatre l'adversari
de l'immens poble cristià,

ens mostreu el sant Rosari,
que Claret molt propagà,
com mitjà de gran potència
contra tots els mals i errors.

Verge de la Providència...

Altres fills, unes flors belles,
nous rebrots d'aquest jardí,
ja s'apleguen com ovelles
cercant lloc fiat aquí,
delestant divina essència
per calmar profunds temors.

Verge de la Providència...

Qui podrà contar les penes
que l'amor sol ha endolcit?
Heu trencat moltes cadenes
que els premien fort el pit.
Resignats, plens de paciència,
van regant amb sang les flors.

Verge de la Providència...

No són dignes d'eixa terra,
que ja el cor tenen al Cel;
fets soldats per santa guerra,
és de Crist el seu anhel.
Captius, morts amb violència,
van al Cel triomfadors.

Verge de la Providència...

Fills ardits són d'un gran Pare,
sant invicte, Anton Claret,
que lluitant per vós, oh Mare,
pujà al Cel pel camí dret.
Implorem vostra assistència
per ser d'ell bons seguidors.

Verge de la Providència...

Beneïu, Santa Maria,
l'Institut que estimeu tant;
feu que augmenti, sent vós guia,
amb nous fills de fe vibrant,
portadors sens resistència
cap a Crist els pecadors.

Verge de la Providència...

Dirigiu tendra mirada
sobre el món tan desunit;
la injustícia desfrenada
sembla arreu odi i despit.
Sols de Crist pot la regència
allunyar tan greus terrors.

Verge de la Providència...

Dels poblets de la contrada,
de Sant Pere dels Arquells,
vulgueu ser-ne l'advocada,
empareu-ne els jovencells
i mostrant benevolència,
atorgueu divins socors.

Verge de la Providència...

La Segarra laboriosa,
custodieu-la en tot moment;
sigui labor copiosa
amb l'esforç sempre amantent,
i on l'amor d'eficiència
posi lluny tots els rancors.

Verge de la Providència...

ENTRADA

Dolça Mare de clemència, bell encís dels nostres

TORNADA

cors. Verge de la Provi - dència, beneïu nostres labors.

SOBRA

Des del cim de la muntanya Mas Claret vós contempleu mentre el

Cor vostre acompanya vostres fills que allà al con-reu fan la

feina amb diligència sense tràfecs ni llangors.

V Pregueu per nosaltres santa Mare de Déu - R Perquè siguem dignes de les promeses de N. S. Jesucrist

P R E G U E M

Déu omnipotent, concediu als vostres fidels, que confien en la protecció de la Santíssima Verge Maria,
que per la seva intercessió siguin alliberats de qualsevol mal a la terra i arribin al goig etern del Cel.
Per Crist, Senyor nostre. Amén.

Lletra i música: P. Pere Codina i Martí - Retall d'història: P. Josep M.* Codina i Plensa, C.M.F.

Goig dedicat a la Verge de la Providència²⁵

²⁵ JOSEP MARIA, M. (17-7-14). *Goigs i devocions populars*. [S.l.] [s.n.] [consultat: 27-8-2017]. Disponible a Internet: <https://algunsgoigs.blogspot.com.es/2014/07/goigs-la-mare-de-deu-de-la-providencia.html>.

La decoració del seu interior està feta a base de pintures amb motius religiosos, de colors molt vius i contrastats, actualment encara es conserven. Aquestes pintures van ser elaborades entre els anys mil nou-cents seixanta-dos i mil nou-cents seixanta-quatre pel Pare Claretà Josep Girabal.²⁶

Enfront de la porta d'entrada trobem la Mare de Déu amb el nen Jesús. A la banda esquerra, la crucificació de Jesús amb Maria i Sant Joan, al fons la ciutat de Jerusalem i l'al·legoria del Canelobre dels set braços. A la banda dreta, la resurrecció, el sepulcre, l'àngel i les dones al matí del diumenge. A la part inferior, la representació del Sant Sopar amb Judes a la dreta subjectant la bossa de la traïció. (figura 1)

Figura 1. (Fotografia pròpia)

²⁶ *Capella de la Mare de Déu de la Providència (Ribera d'Ondara - Segarra)*. [S.l.] [s.n.] [consultat: 4-12-2017]. Disponible a Internet: <http://www.poblesdecatalunya.cat/element.php?e=8244>.

Una altra representació que s'hi pot observar és la Creació, amb el sol, la lluna, Adam, Moisès, David, Isaïes, Sant Joan Baptista i un evangelista. (Figura 2)

Figura 2. (Fotografia pròpia)

L'Església a través del temps és una altra escena en les parets de l'ermita de la Providència. Integrada per; un devot seglar agenollat, Sant Josep, Jesucrist assenyalant al Papa, un diaca agenollat, Sant Antoni Maria Claret, Santa Eulàlia de Barcelona, l'Església representada com un noi avançant (subjectant la torxa olímpica), al fons la cúpula de Sant Pere del Vaticà i el món de la indústria. (Figura 3)

Figura 3. (Fotografia pròpia)

A sobre la porta d'entrada hi ha el vitrall amb la representació dels quatre evangelistes. Al seu voltant hi ha el profeta Elies des d'un carro de foc que està lliurant un mantell al seu deixeble Eliseu com a símbol de la continuïtat de l'Església. A la dreta l'Esperit Sant i a la part inferior esquerra, Jesús conferint a Pere el primat de l'Església. (Figura 4)

Figura 4. (Fotografia pròpia)

També ens apareix la imatge de l'Eucaristia amb les ofrenes de tots els temps (pa, vi, fruits,...) on el diaca rep el pa per l'Eucaristia. A la dreta hi ha la taula de l'Eucaristia amb la institució de l'Eucaristia del Sant Sopar i a l'altra banda, el sacerdot dóna la comunió a un soldat romà i a persones de diverses èpoques. (Figura 5)

Figura 5. (Fotografia pròpia)

A continuació podem observar la representació del treball de l'home al camp, els fruits i la granja de Mas Claret, que també es pot interpretar com la idea d'*Ora et labora* "resa i treballa". (Figura 6)

Figura 6. (Fotografia pròpia)

A la cúpula de l'ermita ens apareixen en dues rotllanes els àngels i al centre, la Santíssima Trinitat²⁷ (la mà: el Pare, la Creu: el Fill i el Colom: l'Esperit Sant)²⁸. (Figura 7)

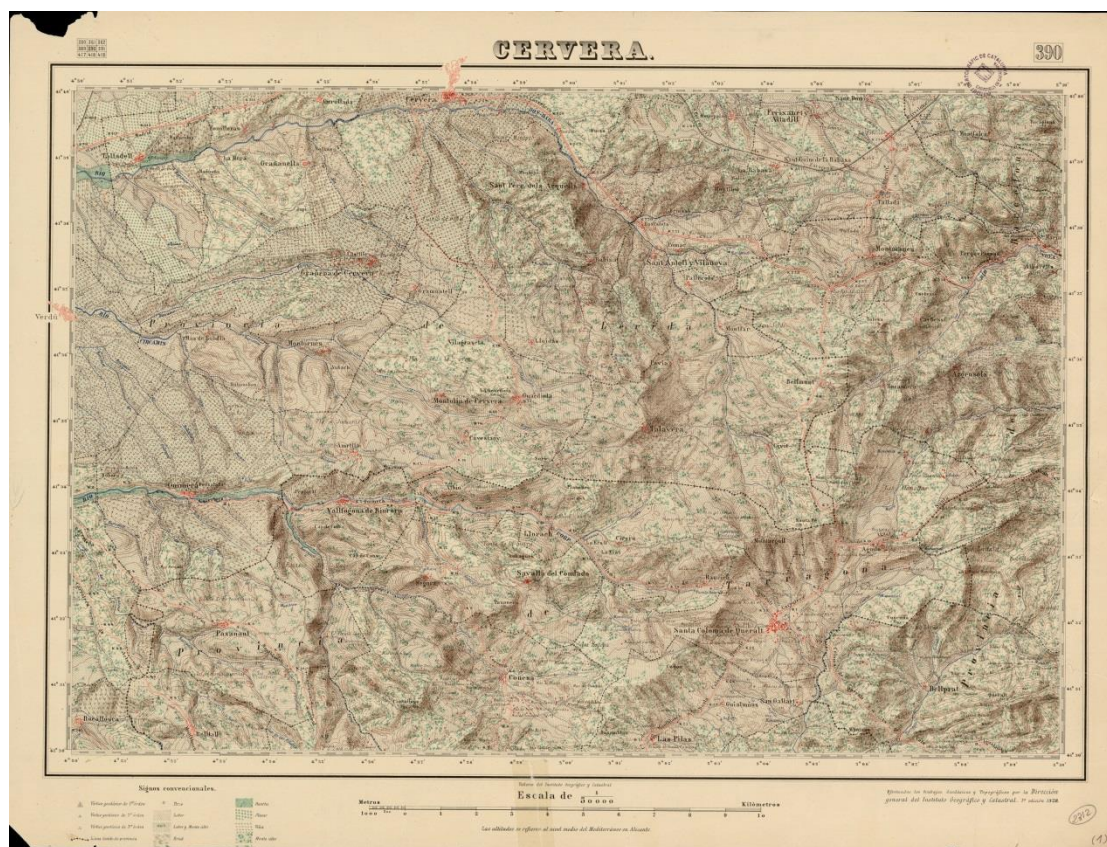
Figura 7. (Fotografia pròpia)

²⁷ Informació cedida pel Pare Claretà Josep Vilarrubias i la família de Cal Pubilla dels Hostalets.

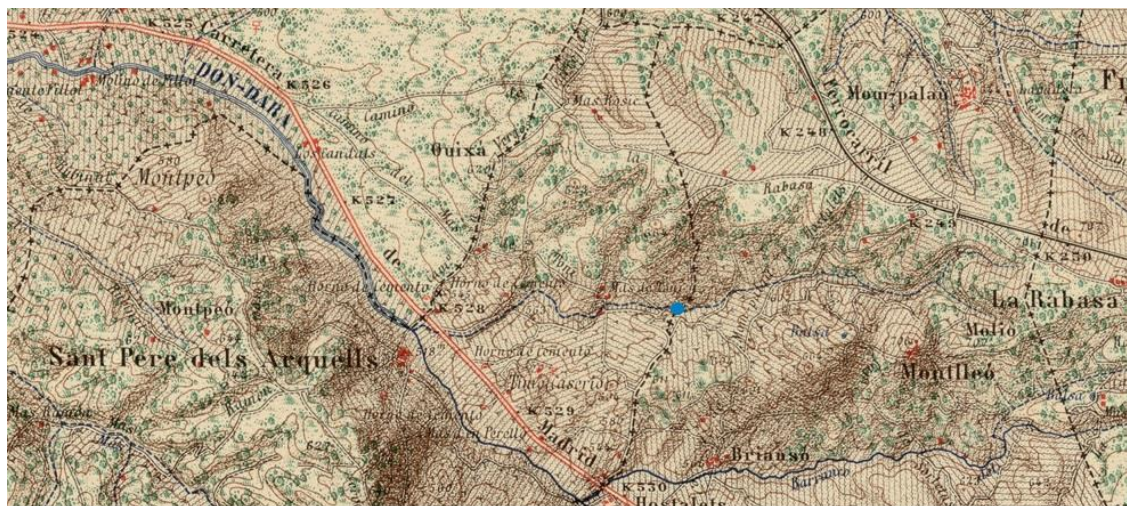
²⁸ PUIG, L.; JOVÉ, E.; BONET, A. (2010). "PINZELLADA D'HISTÒRIA. Ermita de la Providència". DINS: *Revista ONDARA*. ,num.9: [S.l.] [s.n.] pp.36-38. ISSN: 2013-0457.

III.4. MAPES CARTOGRÀFICS

Mapa cartogràfic de l'àrea geogràfica de Cervera. Any mil nou-cents vint-i-vuit.²⁹

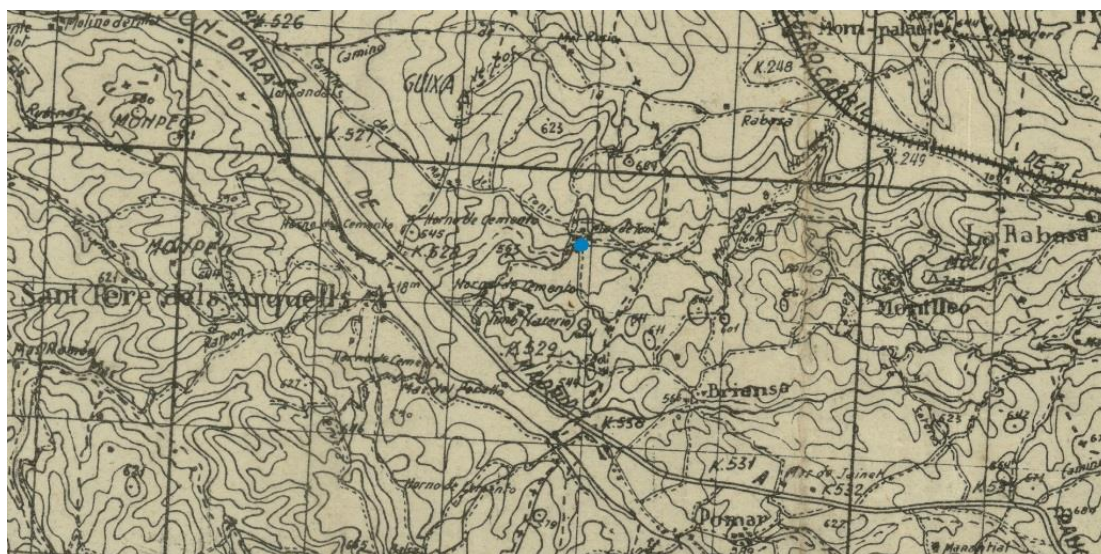
Ampliació del mapa superior en la ubicació específica de Mas d'en Toni. (marcat amb un punt blau)

²⁹Extret de: CARTOGRÀFIC GEOLÒGIC, I.C. (17-10-2014). *Cartoteca Digital*. [S.l.] [s.n.] [consultat: 16-9-2017]. Disponible a Internet: <http://cartotecadigital.icc.cat/cdm/singleitem/collection/mtn50/id/1617/rec/1>.

Mapa cartogràfic de l'àrea de Cervera. Any mil nou-cents trenta-vuit.³⁰

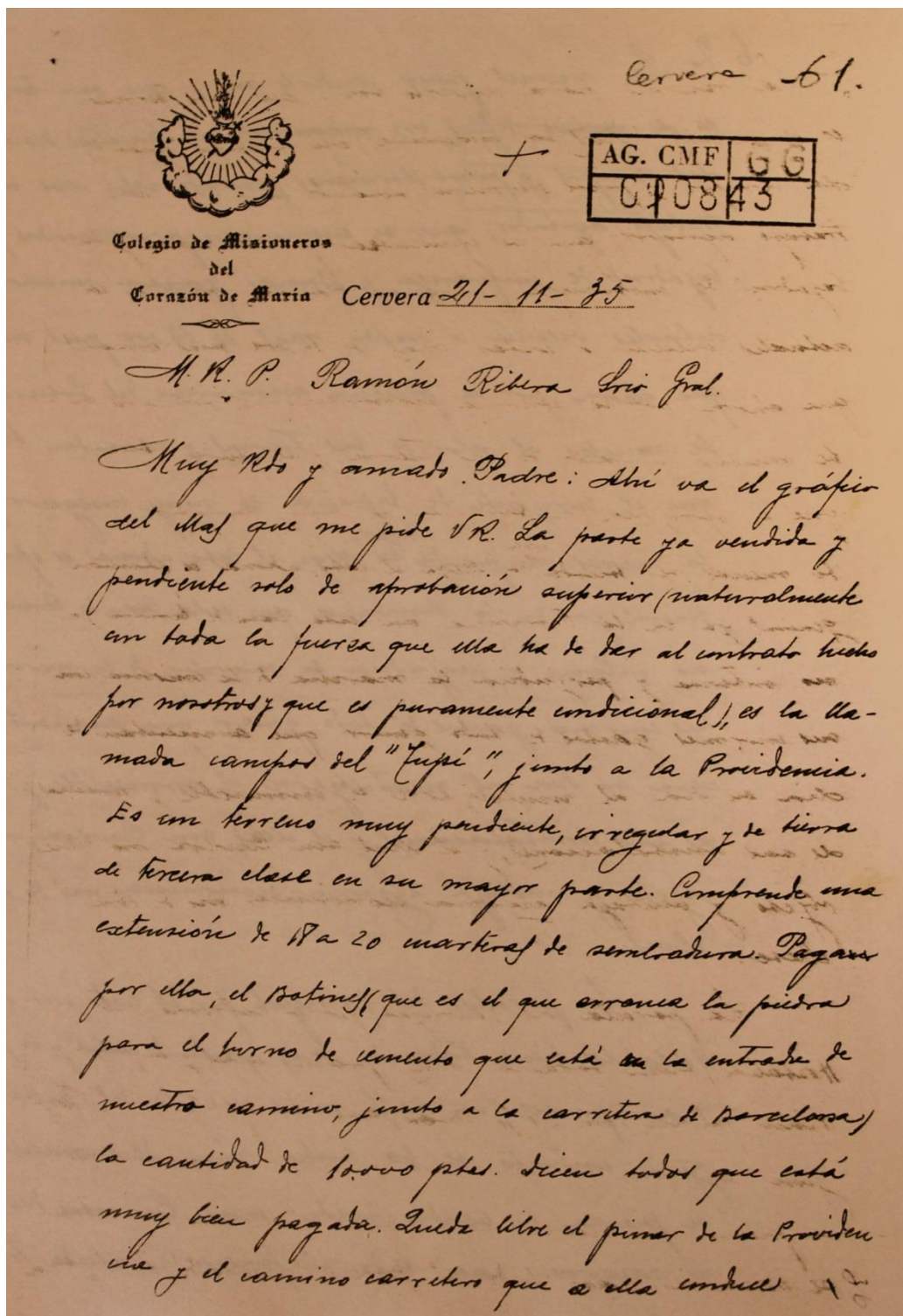

Ampliació del mapa superior en la ubicació específica de Mas d'en Toni. (marcat amb un punt blau)

³⁰ CARTOGRÀFIC GEOLÒGIC, I.C. (15-10-2010). *Cartoteca Digital*. [S.l.] [s.n.] [consultat: 16-9-2017].
Disponible a Internet:
<http://cartotecadigital.icc.cat/cdm/singleitem/collection/fmones/id/275/rec/2>.

III.5. CARTA DEL PARE SUPERIOR LOCAL JAUME GIRÓN

62 La razon para venderlo es: que este terreno es de cultivo ~~de~~ en maquinas; que tenemos demasiados campos y pocas Hermanas pesando sobre ellos con trabajos agotador; que se encuentran pocas criadas y tejadores de confianza y ademàs ganan mucho: los actuales vienen a costar mäs de 12.000 pesetas anuales; que ahora por la politica economica del Gobierno se ve mucho el valor de las Tierras y se venden bien; que el horizonte de España es muy inseguro y ^{mejor} lo menos se piensa en llegar al caso; ademàs es opinion general ya en la Provincia que esta Casa de Cervos ya no interesa y perjudica la marcha de la misma con sus enormes gastos de todo género que aumentan de dia en dia al inutilizarse el inmueble y muchos de sus instalaciones, y el dhas sin Cervos, no tiene objeto y ventaja alguna economica ni de otra clase.

La parula del Taloriget, por el extremo dels Hostalats, tiene todavía mäs pretendientes y la pagaria, parell en 50% mäs que la del Fupé. Ningun contrato se ha hecho aún. De momento no se piensa en vender nada mäs. Con estas dos ventas se salvaria casi todo el precio de coste de Toda finca.

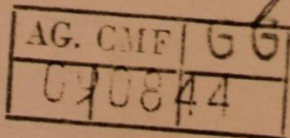
63

També es convendria arrendar el terrenu roturado junt a la Província que senala un cruce, per ser difícil pa-
ra el cultiu com el del Turi, estar lligat etc.: Ha de per
que se roturi i el parcero no ha matat encara; per es-
ta causa i per los derechos que en el tiene el parcero
no se ha tractat nada; pero bueno seria que el
Gobernador General tornase a acordar sobre el

Don estas ventos la finca queda redondeada,
mas llavors i con la Terra mejor. Puetja ro-
turar encara bastante terrenu en el valle curado per
los los comuneros que suben a la Província, dejan-
do intactos los pinars. Este Terrenu es bueno per
que en el el friu no mata la cultura de almue-
dras, mas de las de may rendimiento.

Des de finalizar el año tenemos el compor-
miso con el publico de celebrar el centenario de los
grados de Balneario en esta Universidad. Por esto
le ruego agenciar pronto lo que va en el pa-
pel adjunto.

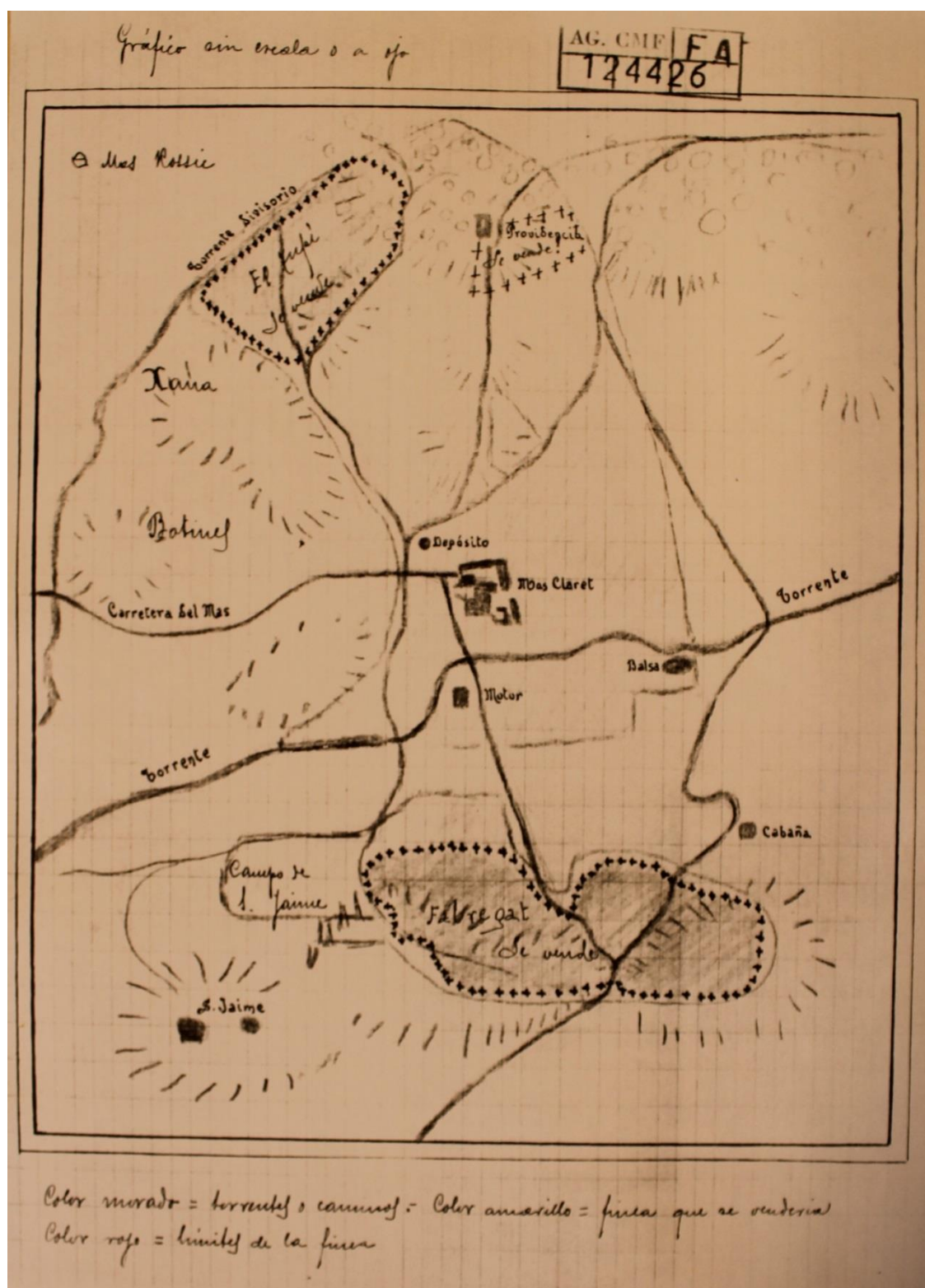
Atte. suyo mi C. M. y G. S. M.

José M. Girón
C. M.

Carta del Pare Girón al Superior General de la Congregació. Any mil nou-cents trenta-cinc (Arxiu Claret de Vic)

Gràfic adjunt a la carta del Pare Girón de les parcel·les de terra que es volien vendre (Arxiu Claret de Vic)

III.6. ARTÍCLES DE LA CONSTITUCIÓ ESPANYOLA DEL 1931 SOBRE L'ESGLÉSIA

En la constitució que es va redactar l'any mil nou-cents trenta-un amb la declaració de la Segona República Espanyola, es van establir articles que afectaven la Institució de l'Església, alguns d'ells són:

L'*Article 26*, declara que totes les confessions religioses a partir d'aquell moment passaven a ser considerades Associacions que estaven sotmeses a una llei especial. Des d'aleshores, es deixava de donar subvencions econòmiques a qualsevol Associació i Institució religiosa. A més, deixaven de tenir el poder sobre l'educació de l'Estat i els seus béns passaven a ser nacionalitzats.

L'*Article 27*, establí un estat laic, on els cementiris passaven a ser de jurisdicció civil, qualsevol celebració de culte en públic havia de ser autoritzada pel Govern i la condició religiosa dels governants, no afecta el mandat.³¹

---

³¹ MARÍA GONZÁLEZ, J.M. (30-10-1999). *CONSTITUCIÓN DE LA REPÚBLICA ESPAÑOLA*. [S.l.] [s.n.] [consultat: 4-12-2017]. Disponible a Internet: <http://www1.icsi.berkeley.edu/~chema/republica/constitucion.html>.

III.7. DISPERCIÓ DELS GRUPS DE MISSIONERS DEL MAS CLARET

Dels dos grups que van marxar del Mas Claret, el primer va ser dirigit pel Pare Manuel Jové, habitant del Mas, reconegut professor i llatísta. Estava integrat pels següents estudiants: José Amargant, Pedro Caball, Amadeo Costa, Onésimo Agorreta, José Casademont, Antonio Cerdá, Amado Amalrich, José Elcano, Teófilo Casajús, Lluís Plana, Miguel Osoz, Vicente Vázquez, Joan Costa, Luís Hortós i Senén López.³² Van emprendre el camí cap a Vallbona de les Monges, poble natal del Pare Jové. Quan van marxar del Mas, van agafar el camí que va cap a Vallbona de les Monges, passant per Rubinat, Montornès (on van fer nit), Bovera i Ciutadilla, on van ser reconeguts i portats al centre socialista de la ciutat. Aquella nit la van passar allà patint una tortura constant. L'endemà, dia vint-i-sis de juliol van ser portats amb un camió cap al cementiri de Lleida, on van ser afusellats en grups de tres i de quatre.³³

El segon grup estava dirigit pels Pares José Mir i Julián Pastor³⁴ i integrat per sis estudiants.³⁵ El seu destí era Bellvís, poble natal del Pare Mir i per les referències que s'han pogut aconseguir, aquest grup va arribar al seu destí sans i estalvis.³⁶

---

³² CLARETIANOS, M. *Crónica de los Mártires Claretianos*. 1 ed. [S.I.] 109 cmf. [consultat: 22-8-2017]. Disponible a Internet: <http://www.109cmf.org/es/cronica-de-los-martires-claretianos/>.

³³ MIRENA ALDAY., J.M. (2017). "Memoria Agradecida". DINS: *MISIONEROS HASTA EL FIN. Beatificación de 109 mártires Claretianos*. 1 ed. Barcelona: Claret, S.A.. pp.17-31. ISBN: B 22420-2017.

³⁴ ; . (1994). "Relato del martirio de 20 religiosos del inmaculado corazón de María en el Mas Toni". DINS: *RELATO DEL MARTIRIO DE 20 RELIGIOSOS MISIONEROS DEL INMACULADO CORAZÓN DE MARÍA EN EL MAS TONI (MAS CLARET)- CERVERA*. 1 ed. Vic: Claret, S.A.. pp.9-67.

³⁵ BADIA TORRAS, L. (1988). "Persecució i martiri col·lectius". DINS: *Martirologi solsoní: 1936-1939*. 1 ed. Barcelona: Claret, S.A.. pp.99-101. ISBN: 9788472635906.

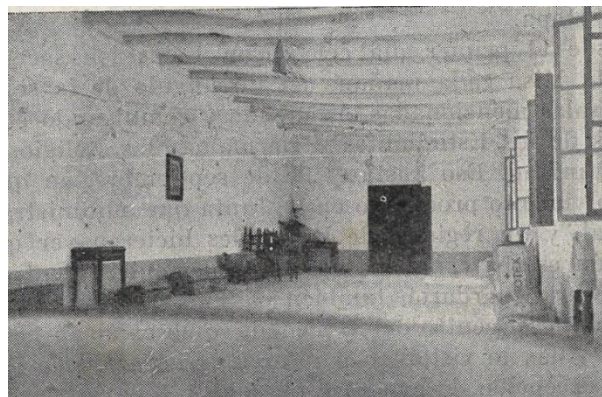
³⁶ CLARETIANOS, M. *Crónica de los Mártires Claretianos*. 1 ed. [S.I.] 109 cmf. [consultat: 22-8-2017]. Disponible a Internet: <http://www.109cmf.org/es/cronica-de-los-martires-claretianos/>.

III.8. GRUP DE L'HOSPITAL

El grup de la comunitat que havien estat portats a l'hospital de Cervera estava format pels Pares Heraclio Matute, José Serrano, Lluís Jové, Joan Buxó (metge). Els estudiants José Ausellé, Manuel Solé, Evaristo Bueria, José Loncán i els Germans Coadjutors Francisco Canals (infermer), Buenaventura Reixach, José Ros i Miguel Rovira.

Els malalts que van quedar a l'hospital van ser atesos per l'infermer Germà Canals, el Pare Buxó i algunes monges de l'hospital en una habitació a les golfes. En un registre que va realitzar la F.A.I., van ser descoberts i l'endemà, dia disset d'octubre a la nit, van ser trets de l'hospital i portats al cementiri de Cervera. Allà els van afusellar.

En el següent dia van anar a buscar al Pare Buxó, també va ser portat al cementiri, un dels milicians anomenat Enrique Ruano, el qual el Pare havia curat en una ocasió, va ser un dels que el va afusellar.³⁷

Imatge de la sala de l'hospital on van estar durant tres mesos els màrtirs³⁸

³⁷ GOMEZ CATON, F. (1989). "V. Universidad de Cervera". DINS: *LA IGLESIA DE LOS MARTIRES*. 1 ed. [S.l.] Mare Nostrum Barcelona. pp.167-170. ISBN: mkt0002856922.

³⁸ (1942). *MISIONEROS MARTIRES*. 1 ed. Barcelona: Claret, S.A.. pp.54-75

III.9. DOLORES IBARRURI, "LA PASIONARIA"

SEGARRA 978, 15 febrer 1986

Els noranta anys de Pasionaria
a la Segarra

Com és ben sebut aquests darrers temps el nom de Pasionaria ha ocupat, una vegada més, les pàgines dels periòdics. El motiu ha estat que complia els seus primers noranta anys i que, encara vivent, aquesta dona ha assolit la categoria de símbol, de llegenda, de mite. És ben cert que aquest nom, aquesta dona, odiada o bé estimada, enaltida o bé vil·lupendiada a ningú no deixa indiferent i desperta, encara, polèmica i controvèrsia. L'acte d'homenatge, massiu, flamíger, que ara li han organitzat a Madrid era fa pocs anys impen-sable. Quan un acte similar li fou ofert a Roma, uns anys enrera, i ella dirigí la paraula encesa i vibrant com una xurriacada «urbi et orbe» —fou la seva expressió emprant la coneguda fórmula pontificia— els crits dels presents que demanaven «¡Dolores a Madrid. Sí, sí, sí!» la interrompiren repetidament i el seu discurs fou difícil de seguir. En aquell moment pocs pensaven que ben aviat seria possible aquest acte dels noranta anys en el Madrid dels seus somnis.

Bé, no és que ara vulgui entrar ni prendre partit en les encontrades discussions que el nom de Pasionaria desperta. Però sí que vull deixar constància d'un fet que d'alguna manera lliga el seu nom amb la nostra terra i, penso, que molt pocs segarrencs coneixen. Després dels dramàtics successos que tingueren lloc al Mas Claret, el dia 19 d'octubre de 1936, dia en què tots els seus ocupants, menys un, en nombre de divuit, foren eliminats pel procediment contundent i incontestable de la metralladora, aquella finca fou incautada i collectivitzada i passà a ser designada amb el nom de Pasionaria. Recordo molt bé haver-ho vist quan una tarda de finals del mes de gener del 1939, a cavall d'una mena de «jeep», vaig acompanyar el P. Lluís Pujol, C.M.F., a fer-se càrrec novament del que havia estat el Mas Claret. Jo era un vailet però vaig guardar ben gravades les sensacions d'aquella tarda: feia molt de fred, i aquest era augmentat per la considerable velocitat del vehicle per la carretera de Cervera a Sant Pere dels Arquells, plena d'artefactes militars. En arribar al Mas hi havia, pintada a l'entrada, amb lletres ben dibuixades, aquesta inscripció: GRANJA DOLORES IBARRURI. No cal dir que fou esborrada ben aviat. Havia estat allí encara no tres anys. Però a mi, que només havia sentit comentaris fragmentats, la dona que hi havia al darrera d'aquell nom em despertà tot seguit una insaciable curiositat. Vaig intentar documentar-me sense gaire èxit. Tot quant podia llegir sobre Pasionaria tenia un mateix color. Caldria esperar uns quants anys, fins que en ocasió del primer viatge a París vaig

poder comprar totes les obres seves que hi havia a les llibreries i que llegí tot seguit d'una tirada. Després vaig anar sabent més notícies. Fins i tot vaig arribar a tenir preparada una entrevista amb ella, a Varsòvia, a finals de novembre del 1971, però aquell fou un hivern molt dur i ella no va poder deixar el senzill confort de la seva funcional residència de Moscou. Vaig haver d'accontentar-me amb tot allò que alguns dels seus companys m'explicaren en les llargues vetllades d'unes quantes gèlides nits passades a l'Hotel Europieski de la capital polonesa.

D'altra banda, poc després, vaig poder sentir les explicacions del ministre Gregorio López Bravo, en una memorable sessió, a porta tancada, de la comissió d'Afers Estrangers de Las Cortes, única de la que vaig formar part, amb motiu de certs incidents ocorreguts a Romania i que protagonitzà la Pasionaria. No cal dir que les notícies dels amics de Varsòvia i les del ministre, sobre Dolores, no coincidien.

Desconec en aquest moment si en algun altre lloc de la Segarra el nom de Dolores Ibárruri —Pasionaria— figura en lloc públic. Penso que no. En tot cas, aquesta ocasió que ha estat esmentada, fou fugaç, no tingué temps d'arrelar i el vent de la història se l'endugué.

La figura d'aquesta dona segueix atraient-me com a fet històric sorprenent que és. Amb motiu dels seus noranta anys de tota una vida de fidelitat a una única causa, no he pogut trobar una biografia rigorosa, desapassionada i convincent. He hagut de refusar molts pamflets incendiàris d'un signe o d'un altre. Caldria espassi molt de temps per a poder assere-nar els ànims. Al final m'he refugiat, una vegada més, en l'obra de Teresa Pàmies UNA ESPAÑOLA LLAMADA DOLORES IBARRURI. Biografia un xic inflada d'entusiasmes panegírics però, si més no, ben escrita i amb l'agilitat i les pinzellades suaus que són habituals en tota l'obra d'aquesta balaguerina i amb l'avantatge, en aquest cas, de què Teresa és bona amiga de Dolores i ha compartit amb ella el dolor de l'exili i el goig i l'alegria del retorn.

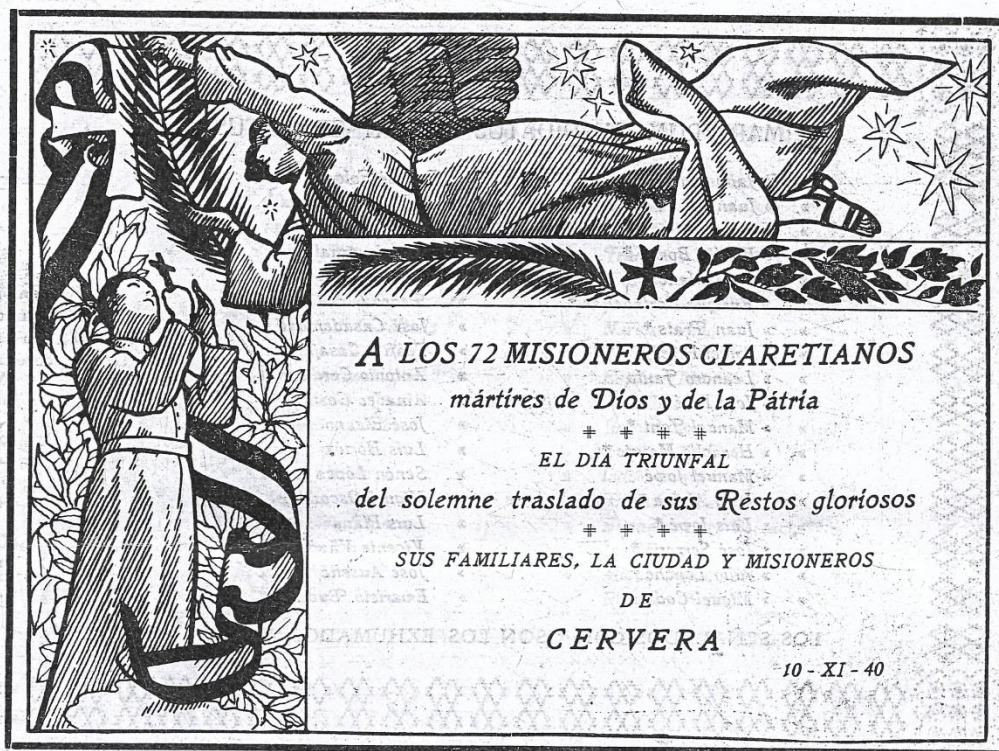
Una anècdota, petita, per a la història. En definitiva l'entrellat de la història no és més que un conjunt de petites anècdotes, de detalls, de menudències aparentment intranscendents. És la suma la que configura i dona forma als grans esdeveniments, als esdeveniments que, entre glòries i misèries, alegries i sofriments, jalonen el pas de l'home i de la dona sobre la terra.

JOSEP M. RAZQUIN

Article de Josep Mª Razquin, cedit per Cristóbal López.

III.10. RECORDATORI DE L'ENTERRAMENT DELS MISSIONERS CLARETIANOS MÀRTIRS

Te alaba, oh Señor, el glorioso EJERCITO DE MARTIRES		
infancia el bien premio tudes on religiosa. risto renunciaron las sus vanidades : sus sienes de los mártires. ara vivir los justos estras o nes las suyas nuestra España.	Sr. José Loncán * » Manuel Solé * » José Reixach » Jenaro Piñol » Remígio Tamarit » Antonio Perich * » Eusebio de las Heras * » Antonio Elizalde * » Constantino Miguel * » Emiliano Pascual * » Francisco Simón * » Francisco Solá * » Ireneo Jiménez Hno. Antonio Casany » Fernando Saperas » Ramón Rius » Ramón Roca * » Fernando Castan *	Hno. Dionisio Arizaleta * » Nicolás Del Campo * » José Ferrer * » Francisco Marco * » Francisco Milagro * » Juan Senosiain * » Narciso Simón * » Pedro Vives * » Esteban Mestres » José Solé » Juan Llavet » Agustín Trallero » Isidro Costa * » Francisco Canals * » Buenaventura Reixach * » José Ros * » Miguel Rovira * » Rosendo Poquet *
HASTA AHORA Y TRASLADADOS AL CEMENTERIO		

TE MARTYRUM CANDIDATUS LAUDAT EXERCITUS.

Rdo. P. Jaime Grón *	Rdo. P. José Folqué	 <p>Desde su amaron y Dios sus vi con la vocaci Por amor a Jesuc al mundo y a tod y ahora cifia la corona triunfal Murieron p la vida de Que nu oraci unidas a salven a querida</p> <p>In m o r memoria Para si durará entr s u rect</p>
» » Juan Buxó *	» » Dionísio Ponsa	
» » Pedro Sitjes *	Sres. Onésimo Agorreta	
» » Emilio Bover *	» Amado Amalrich	
» » Juan Blanch	» José Amargant	
» » Enrique Cortadellas *	» Pedro Caball	
» » Juan Prats *	» José Casademont	
» » Angel Pérez *	» Teófilo Casajús	
» » Leandro Fanlo	» Antonio Cerdá	
» » José Ribé *	» Amadeo Costa	
» » Manuel Font *	» José Elcano	
» » Heracleo Matute *	» Luis Hortós	
» » Manuel Jové	» Senén López	
» » Juan Alsina *	» Miguel Ocos	
» » Luis Jové *	» Luis Plana	
» » José Serrano *	» Vicente Vázquez	
» » Julio Leache *	» José Ausellé *	
» » Miguel Codina	» Evaristo Bueria *	

LOS SEÑALADOS CON * SON LOS EXHUMADOS

29

DOMINGO, DIA 10 DE NOVIEMBRE

A LAS 10'30 SOLEMNE TRASLADO DE LAS SAGRADAS VICTIMAS EN HOM-
BROS DE LAS JUVENTUDES CATOLICAS DESDE LA CASA CO-
LEGIO DE LOS PADRES MISIONEROS A LA IGLESIA PARROQUIAL

Presidirán las Autoridades eclesiásticas, civiles y militares, acompañadas de
los familiares, Comunidad y de cuantas personas quieran asociarse al triunfo de
los Misioneros asesinados.

Al entrar los Cuerpos de los Mártires en la Colegiata, comenzará la Sta. Misa.

Dirá la oración panegírica el
RDO. P. LUIS PUJOL TORDERA, C. M. F.

primer Superior que fué de esta Comunidad de Misioneros restaurada y actual-
mente Superior de la de Zaragoza.

A continuación SOLEMNE RESPONSO y conducción gloriosa de los Sagrados
Restos al Cementerio de la Ciudad, en espera del sepulcro monumental que para
todas las víctimas de la ciudad se tiene en proyecto erigir en la iglesia parroquial.

*****

Mientras llega este día de magnífica reivindicación quede este recuerdo del sen-
tido homenaje que les tributa la ciudad que los vió sufrir y los quiere glorificar.

LUNES, DIA 11 a las 9 LOS MISIONEROS DEDICARAN EN SU CAPILLA UN SOLEM-
NE FUNERAL A LA MEMORIA DE SUS HERMANOS MARTIRES.

PRUNES.-CERVERA

Recordatori de l'enterrament dels Missioners Claretians Màrtirs al cementiri de Cervera.
Dia deu de novembre del mil nou-cents quaranta. (Arxiu Comarcal de Cervera)

III.11. ENTERRAMENT I PANTEÓ DELS CLARETIANES AL CEMENTIRI DE CERVERA

L'any mil nou-cents quaranta, després d'haver exhumat els cossos dels màrtirs i d'haver-los deixat al Mas Claret, van ser duts a Cervera on van ser enterrats.

Imatge de l'entrada del cementiri. Any mil nou-cents quaranta.³⁹

Imatge de l'enterrament dels màrtirs. Any mil nou-cents quaranta. (Arxiu Comarcal de la Segarra)

El panteó situat al recte de l'entrada del cementiri de Cervera, inaugurat l'any mil nou-cents quaranta-set, hi van ser enterrats quaranta-tres integrants de la Congregació de Missioners Claretians de l'Immaculat Cor de Maria.

Pares: Emili Bover, Joan Buxó, Enric Cortadellas, Manuel Font, Jaume Girón, Lluís Jové, Julio Leache, Heraclio Matute, Angel Pérez, Joan Prats, Josep Ribé, José Serrano, Pere Sitges

Germans: Dionisio Arizaleta, Nicolás Campo, Francisco Canals, Fernando Castán, Isidre Costa, José Ferrer, Francisco Marco, Buenaventura Reixach, Ramon Rius,

³⁹ TURULL RUBINAT, M.; ARMENGOL CERA, E.; GUAL TORRESCASSANA, J.; PINTÓ CORNELLANA, T.; M. RAZQUIN, R.M.; SERÉS GÓMEZ, A. (2014). DINS: *HISTÒRIA GRÀFICA de Cervera*. 1 ed. Cervera: [s.n.] p.286. ISBN: 978-84-89086-37-1.

Ramon Roca, Josep Ros, Miquel Rovira, Juan Senosiain, Narcís Simon, Pere Vives.

Estudiants: Josep Maria Ausellé, Evarist Buèria, Eusebio de la Heras, Antonio Elizalde, Irieno Jiménez, José Loncán, Constantino Miguel, Francisco Milagro, Emiliano Pascual, Genaro Pinyol, Francisco Simón, Francesc Solà, Manuel Solé, Remigi Tamarit.⁴⁰

Imatge de la construcció del panteó.
(Arxiu Comarcal de la Segarra)

Imatge del panteó Claretia de Cervera. Any dos mil disset.
(Fotografia pròpia)

---

⁴⁰ PEDRA, I. *Cementiri de Cervera: Panteó dels Claretians*. [S.l.] [s.n.] [consultat: 10-12-2017]. Disponible a Internet: <http://www.patrimonifunerari.cat/mapa-funerari-de-catalunya/mapa-funerari-de-la-segarra-2/cerverapanteolaretians/>.

III.12. HOMEATGE ALS MÀRTIRS CLARETIANOS EN EL 25è ANIVERSARI DEL SEU MARTIRI

DIA 15 DE OCTUBRE DE 1961

HOMENAJE a los 69 Mártires Claretianos En su 25 Aniversario CERVERA

A las 7:30: Rosario matinal, del Santo Hospital al Cementerio.

A las 8: Misa de Comunión en el Mausoleo de los Mártires, que celebrará el
M. R. P. Manuel Ramírez, C. M. F. Superior Provincial.

A las 12: Oficio Solemne, en la Iglesia Parroquial, celebrado por el Dr. D. Ramón
Rota, Párroco Arcipreste. Predicará la Homilia el Rdo. P. Miguel Cisteró, C. M. F.
hijo de Cervera.

MAS CLARET

Tarde a las 4:30: Bendición de una lápida conmemorativa, que será descubierta
por el único superviviente de Mas Claret, Hno. Francisco Bagaría, C. M. F.

Evocación del martirio de los 20 Misioneros, por el P. Superior de Cervera.

Parlamentos por el Ilte. Alcalde de Cervera, D. José M.ª Razquin y por el
M. R. P. Superior Provincial de los Misioneros Claretianos. Seguidamente

VIA-CRUCIS desde el lugar donde fueron detenidos hasta el de su martirio, di-
rigido por el Rdo. P. Miguel Cisteró.

NOTAS: Desde las 3:30 tarde, habrá servicio de coches (Paseo Balmes) para la ida y
regreso de Mas Claret — Se recomienda la máxima puntualidad.

Se invita, particularmente a los actos de la tarde, a las poblaciones circunvecinas de Mas Claret
que tan intensamente vivieron aquellos hechos: VERGOS, SANT PERE, HOSTALETS, SANT
ANTOLI, TALAVERA, MONTMANEU, SANT GUIM, LA RABASSA, MONTPALAU,
FREIXENET, VERGOS GARREJAT y OLUJAS.

Tipografía Minerva - Cervera

Programa del 25è aniversari del martiri de seixanta-nou Missioners Claretians. Any mil nou-cents
seixanta-un (Arxiu Claret de Vic)

<p>LA CONDICION RESOLUTORIA resultante de la adjunta inscripción 2ª, se CANCELA por consentimiento expreso del Reverendo Padre Lluís Vilà i Codinachs, cuyas circunstancias constan en la inscripción adjunta, obrando en representación como mandatario verbal del Reverendo Padre Josep Sureda i Camps, Superior Provincial de la provincia de Barcelona de la PROVINCIA DE CATALUNYA DE LA CONGREGACIO DE MISSIONERS FILLS DE L'IMMACULAT COR DE MARIA-MISSIONERS CLARETIANs, cuyas circunstancias constan también en la inscripción adjunta, firmando carta de pago a favor de la Entidad L'ONCLE D'AMERICA, S.L., de la cantidad de cinco millones de pesetas que del representante de la misma confiesa haber recibido con anterioridad, como pago de la cantidad que fue aplazada del precio de venta, objeto de la inscripción adjunta. Así mismo, resulta de la escritura de ratificación otorgada en Cervera, el 10 de marzo de este mismo año, ante su Notario don Rafael Martínez Olivera, por el Reverendo Padre Josep Sureda i Camps, en su calidad de Superior Provincial de la provincia de Barcelona de la PROVINCIA DE CATALUNYA DE LA CONGREGACIO DE MISSIONERS FILLS DE L'IMMACULAT COR DE MARIA-MISSIONERS CLARETIANs, y en uso de las facultades relacionadas a su propia inscripción adjunta, y de la escritura otorgada en Cervera el 30 de agosto de 1.991, ante su notario don Rafael Martínez Olivera, que el Sr. Josep</p>	<p>2ª VENTA - resto -</p>	<p>RÚSTICA.- HEREDAD compuesta de tierra camps, viña, huerto, bosque, matorral y yermo, secano, situada en el término de TIMO, municipal de Sant Pere dels Arquells, partida Mas de Toni o Mas Claret, dentro de la cual existe una pequeña FUENTE o AGUAZAL, una CASA, sin número, con su redil, pajar, corrales y demás edificaciones como son graneros, gallineros, corralizas y lagar, conocida por MAS DE TONI o MAS CLARET, que ocupa unos mil quinientos metros cuadrados de la superficie total de la finca, que mide, todo en junto, cincuenta y tres hectáreas, setenta y ocho áreas, ochenta y cuatro centiáreas. Linda por el Este, con Juan Cassó Oranies, Alejandro Cortadelles, José Vallés Bergadà, Francisco Jové, Fernando Bergadà Miret y confluencia de camino y torrente; por el Sur, con María Albareda, Francisco Jové, Fernando Bergadà, Hermenegildo Colom, carretera de Mas Claret y camino, y en parte con la porción segregada; por Oeste, con Tadeo Augé Graells, Antonio Tomás, Benito Sicart, Encarnación Ribes, José Pareta Creus, Ramón Botines y Francisca Botines Batañol, y en parte con la porción segregada; por el Norte, con Isidro Solé Rius, hermanos Botines, Lorenzo Torrents, José Vilaplana, sucesores de Ramón Ramón y de Domingo Mercé y Juan Abadal Roca, y en su interior con una porción de tierra de Juan Torrents Durán. La descripción expresada es la que corresponde al resto de esta finca después de segregarse de ella la porción a que se refiere la nota al margen de la inscripción anterior. CARGAS: Sujeta, como procedente por agrupación de la registral número 1410, a la limitación del artículo 207 de la Ley Hipotecaria resultante de su inscripción 4ª, de fecha treinta de diciembre de mil novecientos ochenta y ocho. Tiene a su favor una SERVIDUMBRE DE USO DE AGUA DE LA MINA</p>
--	-----------------------------------	---

NOTAS MARGINALES	N.º ORDEN DE INSCRIPCIONES	FINCA N.º 1.504
<p>DOCUMENTO PRESENTADO: Asiento n.º 1050 Diario 158</p> 		<p>lo contenido en acta autorizada por el Notario de Barcelona, don Rogelio Pasola y Badia, con fecha veintidós de noviembre de mil novecientos ochenta y nueve, ratifica en forma total y pura lo actuado por el Pare Lluís Vila Codinachs, en la representación expresada. En su virtud, se INSCRIBE el dominio de esta finca a favor de la Compañía Mercantil L'ONCLE D'AMERICA, Sociedad Limitada, por título de compra, con la expresada CONDICIÓN RESOLUTORIA. Así resulta de las calendadas acta y diligencia y escritura de constitución de la Sociedad compradora, y de la escritura otorgada en Cervera, el treinta de agosto del año en curso, ante su Notario don Rafael Martínez Olivera, cuya primera copia, en la que se transcribe la parte esencial de dichas acta y diligencia y de los Estatutos de la Entidad compradora, se presentó a las nueve horas, cuarenta y cinco minutos del día veintiocho de septiembre último, según el asiento número 1001/4 del Diario 158. Pagado el Impuesto y archivada la carta de pago. Cervera, a tres de diciembre de mil novecientos noventa.</p>

(Registre de la Propietat de Cervera) Document de la finca 1504

III.14. ESPAI MARTIRIAL DEL MAS CLARET

Amb la venda de la finca del Mas, la Congregació Claretiana va conservar una petita però molt important part per a ells, l'espai martirial. Està format pel camí dels màrtirs, on trobem la Capella del Pare Claret (cobert de la mina), el bosc de pins i l'espai de l'antiga creu on actualment hi ha la làpida amb el nom dels màrtirs. A continuació d'aquest espai, hi trobem la plaça dels màrtirs.

La Capella del Pare Claret o cobert de la mina, és un cobert que antigament s'utilitzava per guardar les eines del camp i on a sota hi ha la mina, un aflorament d'aigua natural. Posteriorment es va convertir en una capella, dedicada al Pare Claret, fundador de la Congregació.

Imatge de l'entrada del camí dels màrtirs, la Capella del Pare Claret o cobert de la mina i l'antiga creu a la part dreta. Any dos mil disset. (Fotografia pròpia)

Imatge del bosc del camí dels màrtirs, amb el cobert de la mina al fons. Any dos mil disset. (Fotografia pròpia)

L'espai on hi havia hagut l'antiga creu (posteriorment ubicada a l'entrada del camí), l'any mil nou-cents noranta-set, s'hi va realitzar un camp de treball, on es va retirar la creu, deixant la làpida amb els noms i després es va construir una plaça en un nivell més elevat del terreny, ideada pel Claretià Ton Maria Vilarrubies i construïda per Construccions Llobet-Vall. (annex V, entrevista 14 i 20)

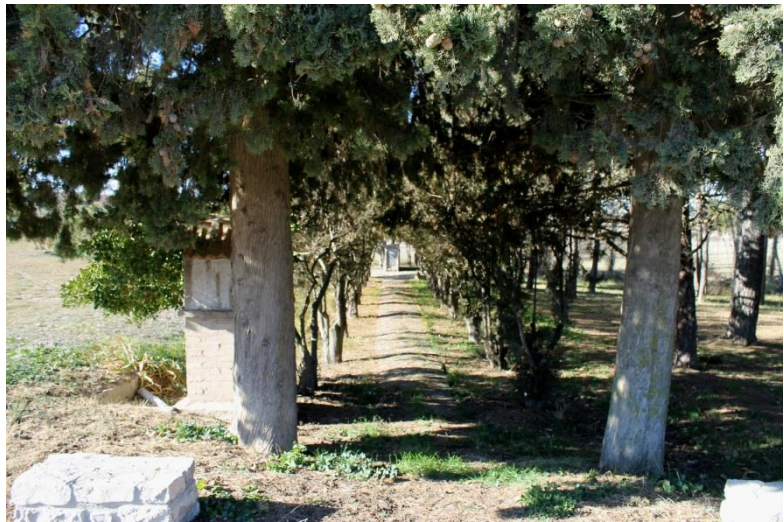

EL PAS DEL TEMPS; MAS D'EN TONI, MAS CLARET

Imatge del moment en que van desplaçar la creu del mil nou-cents quaranta-tres. Any mil nou-cents noranta-set (Fotografia cedida per Cal Pubilla dels Hostalets)

Imatge del caminet on van ser afusellats els màrtirs. Al començament trobem una fornícula amb la Mare de Déu de Montserrat. Al final, la làpida amb els noms. Any dos mil disset. (Fotografia pròpia)

Imatge de la plaça dels màrtirs, construïda l'any mil nou-cents noranta-set. Any dos mil disset (Fotografia pròpia)

Imatge de la plaça dels màrtirs. Any dos mil disset. (Fotografia pròpia)

Imatge de l'antiga creu, actualment ubicada a l'entrada del camí dels màrtirs.
Any dos mil disset. (Fotografia pròpia)

Des de l'any mil nou-cents quaranta-tres, en aquest espai s'hi ha celebrat cada any al setembre un viacrucis (seguint el camí que van fer els màrtirs des de la casa fins al lloc del martiri) culminant amb una missa en el seu honor.

Imatge del viacrucis del dos mil disset. (Fotografia pròpia)

Imatge de l'entrada del viacrucis al camí dels màrtirs. Any dos mil disset. (Fotografia pròpia)

Imatge de la missa després del viacrucis. Any dos mil disset. (Fotografia pròpia)

IV.1. DESAPARICIÓ DE LA IMATGE SANT ANTONI MARIA CLARET DEL MAS

Si ets subscriptor... et continuarem portant la revista a casa...

Aquest número és l'últim en què la REVISTA és una publicació gratuïta.

Aquest canvi, que ve d'una evolució lògica, és degut a una qüestió de supervivència. 12 euros per família i any és una quantitat prou ajustada perquè tots els qui vulgueu, pugueu continuar rebent la revista a casa. Les persones que us duren la revista a casa vostra són les següents:

Hostalets: Elisabet Jové
Sant Antolí: Laura Puig

Article de la revista *Ondara* on s'esmenta la desaparició de la imatge de Sant Antoni Maria Claret⁴¹

⁴¹ PUIG, L.; JOVÉ, E.; BONET, A. (2010). "De tot... i més". DINS: *Ondara*. ,num.9: [S.l.] [s.n.] pp.22-23. ISSN: 2013-0457.

IV.2. ROBATORIS AL MAS

Robatori de coure

Els Mossos d'Esquadra van detenir, el passat mes de febrer, quatre veïns de Cervera de 33, 45, 46 i 51 anys per robar cablejat de coure al Mas Claret.

Els agents es van dirigir al mas en ser alertats que un grup estava causant desperfectes a l'edifici i, en arribar, van enxampar els quatre homes carregant cable de coure en una furgoneta, unes baranes ornamentals i altres objectes del Mas. Els dos detinguts més grans tenen antecedents per fets similars i tots quatre van passar a disposició judicial. Els Mossos d'Esquadra van detenir el passat mes de febrer quatre veïns de Cervera de 33, 45, 46 i 51 anys per robar

Article de la revista Ondara on explica el robatori de cablejat i de les baranes del Mas.⁴²

---

⁴² PUIG, L.; JOVÉ, E.; BONET, A. (2011). "info". DINS: *Ondara*. ,num.12: [S.l.] [s.n.] pp.6-7. ISSN: 2013-0457.

IV.3. CAMPIONAT DE CAÇA MENOR AMB GOS

RE|TALLS

CAMPIONAT DE CAÇA MENOR AMB GOS

Mas Claret acull el 38è campionat de caça menor amb gos

El dissabte 25 d'octubre les Societats de caçadors de Sant Antolí i la dels Hostalets i Briançó, amb la *Federació de Caça de Lleida*, van organitzar el 38è campionat provincial de caça menor amb gos a Mas Claret.

Tota la jornada es va desenvolupar en un ambient festiu i de germanor.

L'acte va començar ben d'hora al matí amb la concentració de tots els caçadors participants i a les 9 h es va iniciar la competició.

Eugeni Sanfeliu de Vilanova de Bellpuig va ser el guanyador, en segon lloc Abel Perez de Maials i finalista Joel Pena de Gimnells-Pla de la Font.

FOTOGRAFIA DE RAMON TOMÀS

Article de la revista Ondara on s'esmenta el 38è campionat de caça menor amb gos a Mas Claret. Any dos mil catorze.⁴³

⁴³ PUIG, L.; JOVÉ, E.; BONET, A. (2014). "Retalls". DINS: *Ondara*. ,num.23: [S.l.] [s.n.] pp.18-19. ISSN: 2013-0457.

ANNEX V. ENTREVISTES

Totes les entrevistes han estat transcrits a partir de la gravació de veu de l'entrevista però a vegades s'ha modificat algun fragment per tal de poder fer una bona lectura:

- Palmira Solé Pipó
- Armand Forcat
- Mossèn Eduard Ribera
- Matías García Gil
- Jaume Sidera i Benjamín Elcano
- Fernando Saperas
- Alejandro Cortadelles
- Ramon Castellà
- Ramon Gassó
- Asunció Cortadellas
- Felip Torné
- Josep Farré
- Maria Costa
- Josep Vilarrubias
- Josep Raich
- Joan Riu
- Paco de Sancha
- Àngels Beltran
- Cristóbal López
- Josep Mª Vall Segura

V.1. PALMIRA SOLÉ PIPÓ

El dia trenta d'octubre, ens vam trobar a Cervera amb la Palmira Solé Pipó a les quatre de la tarda. Li vam realitzar l'entrevista on em va explicar la relació que té amb el senyor Ramon Miró i la vida d'ell. Ella es va casar amb el senyor Ramon Cuñe Ribera la seva mare, la senyora Maria Ribera Palou, va ser afillada pel senyor Diego i la seva senyora, nebot del senyor Ramon Miró Orobich.

1. Com es diu?

Palmira Solé Pipó.

2. En quin any va néixer?

L'any mil nou-cents trenta-set.

3. Quina relació de parentiu té vostè amb el senyor Miró?

Parentiu, el pare del meu marit, que l'àvia se l'havien afillat aquí a casa però ja són tres generacions en darrere això. El Diego (nebot del senyor Miró) i la seva dona, que no van tenir fills i al no tenir fills, van afillar-se la meva sogra, que ella era de Vilalta, un poblet. Pues se la van afillar, es va casar aquí, va venir l'avi que era de Viver, prop de St. Ramon, de cal Blanco, una casa molt famosa d'allà. Era cabaler i anaven a treballar als forns, a la terra, a lo que fos. Va venir aquí i bueno, els van casar, van tenir el meu marit i som els que estem aquí.

4. Com es deia el senyor Miró?

Ramon Miró Orobich, aquest era el fundador d'aquesta casa i va viure aquí. Després va tenir un nebot perquè, és clar, ell ja era gran, hi havia un nebot que es deia Diego. Aquest tal Diego pues també el va posar com un encarregat de totes les finques i de tot lo que tenien. Llavors com que tenia tantes coses, pues donava feina amb gent però agafava gent coneguda o familiars de lluny, que quan va morir els va deixar a tots els que eren familiars, els va deixar el resto d'aquelles

coses, ho va deixar amb familiars, homes que havien treballat aquí per ell i els va deixar una casa a cada un. Els uns encara hi són, que no hi viuen però, els altres els d'allà a baix al cap de vall que hi ha el *Cornellana* allò pues era també de l'oncle Miró. Lo que pase és que llavorens s'ho van vendre.

El Diego ho va heretar, un que tenia una carnisseria al carrer major, a sota les voltes, on comencen aquelles voltes, a la primera casa del baixar avall, hi havia una carnisseria que en deien Enriqueta, que no fa molts anys què és morta que va morir a l'hospital. Doncs aquella dona al seu marit també es deia Diego i era per aquest que hi havia hagut hereder, que va heretar l'oncle Miró. Encara tenim família què es diuen Diego per haver heretat Diego i Hermenegildo. Pues teníem mossèn Hermenegildo, era sacerdot d'aquí a Cervera. Després se'n va anar uns anys a Barcelona i va estar de capellà a la catedral de Barcelona. Doncs també li van posar Hermenegildo i aquest Hermenegildo ha seguit amb familiar d'aquí. Com què és un nom que no n'hi ha gaires, pues sempre l'un o l'altre l'ha seguit. Sí, perquè el mossèn es deia Hermenegildo Miró si, si, perquè era parent i el Diego que era com un encarregat i va quedar amo de tot quan va morir l'oncle Miró. A llavorens tenia una neboda i els van casar també perquè quedés tot, van casar amb aquesta neboda que em sembla que era de la Curullada i l'altre era amo de llaves i aquí hi havia tot un d'allà d'aquestos... L'oncle Miró es va estar molts anys aquí, aquí també portaven els contes i les coses.

5. Sap en quin any va néixer el senyor Miró?

L'oncle Miró no t'ho puc dir, però allà al cementiri hi ha una làpida, hi ha ell i després el de la germana. Pot ser sí que fa els cent anys, ja els fa. N'hi ha un tercer que hi ha un busto què és de marmol. Aquell nínxol està igual i allà hi posa l'any que va morir, el Diego i la seva senyora.

L'oncle Miró va viure en aquesta casa, així com hi ha les altres dues que també hi ha un pis que hi podia estar però diu que va estar sempre aquí. Es va casar, un fill va haver-hi però no d'ell, la dona estava embarassada d'un altre, sí, sí i li van

enviar l'anul·lació del matrimoni de Roma. Per això no ho podia fer ningú més a llavorens. Després, a més a més, amb aquest noi, quan va néixer va procurar que no li faltés de res i l'hi va deixar uns diners i que quan fos gran pogués anar a estudiar a Barcelona. Aquesta senyora era de Sta. Coloma i després va tornar a marxar cap allà, van fer la separació aquí i ella va tornar a marxar cap al poble. Va tenir la criatura i ell va estar sempre al cas de com anava, com estava. Ell no es va tornar a casar.

L'oncle Miró tenia un molí d'oli a la Curullada, a Massoteres també hi tenia un molí de farina, tenia moltes coses i després lo d'aquí. Ell ja hi era quan es va posar el Carbonell, mira si era famós perquè aquí al davant, a l'estació hi havia unes baranes, pues teníem porteta amb dos escales que les van treure ara quan van fer les obres per baixar a obrir la porta i portàvem la carga. Aquí hi havia molta carga i descàrrega de trens de mercancies i carregàvem els vagons des d'aquí i descarregàvem des d'aquí a casa i el Carbonell també s'ho va fer davant de casa d'ell. Pues aquí l'oncle Miró també ho tenia per no haver de voltar.

Havia fet molt de donar molt als convents, no els faltava mai el corder, vaga per tot l'any que tenia ramat molt gran i l'oli igual.

Oi, en cases que havien treballat aquí, els seus avis eren diguéssim, ... les noies que tenien quan se casaven els hi regalava la màquina de cosir, a totes les noies. Encara hi ha cases que la tenen la màquina de cosir, que era regalada per l'oncle Miró. Això també és curiós, perquè dius... en aquells anys regalar. No és que les noies treballessin aquí, sinó el pare o l'avi de la casa, és clar, es casava la noia i els hi regalava a totes la màquina de cosir. Sí, sí, això ho feia, jo he sentit gent que diu: mira, a mi l'oncle Miró em va regalar la màquina de cosir. Ties i oncles meus.

Una altra dita, molt bona diu; quan es moria algú d'aquí, perquè hi havia la Maria Anna, la tia, l'ama de llaves... Quan se moria algú d'aquí, la gent dels pobles venien al mercat amb les cistelles conilleres i deien: mireu, allà dalt a cal Miró s'ha

mort una persona, si anem a donar el pesam... els donaven un duro, per anar a donar el pesam només eh! I si anaven a enterrament, els en devien donar més, per cada persona que passava. Això m'ho han explicat a mi. Deixaven les cistelles allà a baix amb un espardenyer que hi havia per a baix al Bona Vista i...: deixem una cistella aquí que anem fins aquí a dalt a cal Miró a donar el pesam. Llavors els donaven cèntims, aquelles dones anaven a comprar amb aquells diners i entre els conills, les bèsties per vendre... Mira una corrua. Tan si era l'oncle Miró o la tia, la Maria Anna, el Diego, tota la família. Dius veus això, encara no s'ha sentit a dir massa això. Es veu que la gent poderosa ho feien, però no fa tants anys. Venien la gent dels pobles i un s'ho deia a l'altre; de Granyena, de Gramuntell. Això ho tenia escrit, ho tenia escrit aquestes coses.

Han passat molts anys, però ell els anys que hi va ser, va ser un home que es va donar a conèixer per tot el poble i pels necessitats, hi havia deixat molta cosa als convents i a tot arreu va deixar diners d'herència. Però va fer molts diners en aquells anys aquest home perquè era pagès de poble i era caritatiu, i a tot arreu donava; als convents, a la casa Caritat, això són les referències que tinc d'ell. El Diego quan va morir l'oncle Miró com què tenia una fortuna, va seguir les mateixes costums que tenia d'aquí. Ara l'avi meu d'aquí a casa ja no, perquè només va trobar la casa, al demés ja estava repartit, tot lo que tenia es va repartir. Perquè tenia un molí d'oli a la Curullada, a Massoteres em sembla que tinc entès un de farina, és clar, ell repartia farina, a alguns puestos els donava el pa. Això per tal residència, això per l'hospital, això porteu-ho a les monges i bueno sempre feia coses d'aquestes, a la seva vida feia coses d'aquestes. Sí, bon home.

Quan va anar cap a França, els va demanar caritat als lladres que l'esperaven. Ell anava a l'hotel Ritz, pues amb aquell temps, en aquest hotel, aquest hotel encara hi és a la Rambla de Barcelona i van els futbolistes, que hi ha la font de la Rambla Canaletes, pues per allà hi ha l'hotel Ritz. Doncs allà, aquell home quan arribava ja li tenien sempre una habitació a punt i deien: digui-li al senyor alcalde que ha arribat el senyor Miró, i l'alcalde de Barcelona anava a l'hotel Ritz per parlar i negociar pues de lo que fos, de les seves coses. Pues mira si havia de ser una

mica important no?, que el senyor alcalde de Barcelona se n'anés a l'hotel Ritz perquè hi havia el senyor Miró esperant.

El sastre li feia cada any un traje de vellut, sempre amb traje de vellut, les seves gorres i el tapaboques.⁴⁴ Quan marxava cap a França i l'estaven esperant els lladres, li van dir; no passis, no hi vagis, que t'agafaran i serà pitjor, no hi vagis. Perquè anava molts trossos caminant, tot era de carros, pues anava amb el tapaboques que no fa molts anys encara voltava per aquí i sí, sí, quan va ser allà els va demanar caritat al mig de tots aquells lladres que voltaven per allà. I ell allí, amb espadenyes foradades, traje estripat, això tapat i sense afaitar; pobre de mi! Els va demanar caritat i li van donar caritat!, n'hi van donar i va passar. Deixat d'aquella manera perquè vaguessin, perquè els lladres no són tontos no. Doncs va passar a França, això era a la frontera, coses que t'han explicat.

Quan la guerra, l'avi d'aquí a casa a la nit amb els padres del Cor de Maria, amb les tartanes cap a portar els capellans cap allà, portar els altres cap aquí, amagar-ne aquí. L'avi amb els pares del Cor de Maria, sempre hi ha hagut una d'allò molt forta, l'avi amb ells, però és clar, nosaltres ja ha sigut diferent, ells van marxar. Quan van marxar, els padres, llavors hi va haver un canvi.

Si vas al registre o puestos així, suposo que hi ha fet algo però ja no l'han posat mai l'Oncle Miró, aquest tema no l'han tocat mai aquest tema. Perquè està escrit en algun puesto o altre, de quan ho va comparar el Raich sí que ho trobaràs perquè el Mateu Carbonell ha fet llibres d'això, en va fer un que parla d'aquest carrer i de l'oncle Miró, ell havia fet molt. Nosaltres, tota la família, cunyades, tios... familiars grans, aquesta història l'hem sentida sempre. D'història n'hi ha a totes les cases.

---

⁴⁴ Extret de Diccionari.cat: *Peça de roba o cotó, generalment amb grans mostres de colors, que hom usa com a abrigall del coll, amb la qual hom sol tapar-se àdhuc la boca.*

A mi m'agradaria sapiguer una mica de cert on està escrit, i tot això m'agradaria, com l'any que es va morir. Perquè al cementiri només hi ha l'any que es va morir la seva germana. I a l'altre cantó hi ha el Diego i la seva dona també.

La versió aquesta que t'explico d'allavorens, molts no la saben, ni s'ho creuen com aquell que diu i en canvi està escrit, això del matrimoni mateix està escrit i sembla que no pugui ser, eh. Li van concedir el divorci, ell es podia casar amb qui hagués volgut. Estava anul·lat i aquella dona va tenir un fill i aquell fill encara el va adoptar, quines coses oi? D'això la gent no en parla.

6. El Mas era del senyor Miró?

El mas era seu, no sé si era seu o el va comprar ell, això no ho he preguntat però ho podria preguntar a ma filles que potser ho sabrien més que jo. No sé si ja era d'ell, però el que sí que he sentit a dir a la meva sogra i a l'avi, a tots els d'aquí a casa, si això ho va regalar ell als pares, perquè era molt catòlic, molt religiós no dic que feia; a totes les cases portava cada any corders, perquè poguessin menjar, aliment. Dels que tenia ramat i els hi portava allà i tenien la carn les carnisseries de Cervera, quasi a totes despatxaven carn d'aquesta. Aquest els hi regalava a la casa Caritat i a la residència i l'oli també. A les monges de St. Agustí també, aquests monges ja no fa tants anys que hi són.

Bueno pues a llavorens l'oncle meu va fer això perquè tots els pares que estiguessin una miqueta delicats o malalts i aixís poguessin anar a un puesto que tinguessin de tot, això era la intenció segons es veu. Perquè no els faltes el blat, perquè allà hi ha molt camp de blat, tot aquella muntanya fins al capdamunt que hi ha una capelleta blanca que era la capelleta de la divina Providència, allí doncs, perquè no els faltes res d'aliment i tinguessin de tot a llavorens també tenien animals, hi havia els hermanos que es cuidaven dels tossinos, cavalls i les coses clar que tenien i llaurar perquè allò es feia tot així i era de lo que es cuidaven. Però tenien l'ametlla, tenien el blat, tenien l'oli, tenien tot! I després tenien bestiar a baix a la casa aquella, pues allà a aquella casa, ja era allà i a baix a sota hi ha la

capella pues també allà hi estava i és on es feia la missa. I l'avi pues no sé, aquí hi havia molt contacte, aquí a casa amb els padres.

7. En quin any el senyor Miró va fer la donació de Mas d'en Toni als Claretians?

Quan els hi va donar l'oncle Miró amb ells? Això jo no ho sé, això ha de ser del vuit-cents a principi dels nou-cents es va fer aquesta cosa més o menys però jo exacte no t'ho puc dir això. No sé, pot ser en algun lloc ho trobaries escrit, jo no ho sé.

8. Vostè hi havia anat al Mas Claret?

Jo sí, sempre hi he anat al Mas Claret, he vist la casa, tot això sí, però és clar, no fa tants anys perquè quan jo em vaig casar aquí a casa perquè el que era d'aquí a casa era el meu marit, i les cunyades estan a Lleida. No recorden gaire, però jo com que vaig viure uns quants anys aquí amb ells, elles havien marxat perquè és clar, es van fer grans, una es va posar a monja i l'altra s'havia casat, i tot pues jo vaig quedar-me aquí i l'avi i el meu marit, al cel sigui, tots pues allò que explicaves de vegades l'oncle Miró o del que es feia, les carnisseries... L'avi, si l'avi, és el quin va com després amb la guerra i tot va fer molt per ells, tot ho fèiem vaga, i ell i el Cor de Maria i *los Jueves* el president de *los Jueves* i cada dijous havien d'anar a missa, cada dijous, cada dijous, bueno allà s'hi anava molt a llavors a missa però els que volien ser de *los Jueves* pues els posaven, els feien unes medalles, una festa i a Mas d'en Toni també anaven als màrtirs i feien la seva festa allà.

9. Havia conegut els Pares i Germans Claretians que hi havia al Mas?

Jo havia conegut hermanos, un parell de hermanos, perquè inclús abans de que tanquessin nosaltres havíem tingut molts tocinos aquí a casa, amb berres, criaven i els garrins quan eren pues de 10 o 12 kg havien vingut ells a buscar tocinos aquí, sí, sí, i els hi portàvem cap allà i anàvem a Mas Claret, i tant!

10. Quins va conèixer vostè?

Al Bagaría em sembla que es deia aquell hermano, el més vellet que va quedar allà dels últims. Que va quedar eh! Perquè després van anar desfilant, anar marxant de mica en mica i l'últim que va quedar em sembla que era aquest, despúes hi havia... Quins altres hi havia? Ara no me'n en recordo dels noms, el Bagaría bueno, els altres ja eren padres, aquest era hermano, els que feien la feina i tocinos i bestiar i de tot. Bueno pues quan se va vendre també van tenir animals els que van comprar-ho a llavorens.

11. Sempre han tingut relació amb els Pares Claretians?

Sí, sí i tant, lo que passa és que al marxar els pares d'aquí a Cervera pues clar. Però el padre Sánchez i tots aquests cada setmana eren a dalt aquí a casa amb l'avi i amb els padres hi havia una connexió entre ells molt forta i la meva sogra també. Perquè la meva sogra representava que era la heredera de tot allò, de lo que va donar allà, i va deixar l'oncle Miró que donessin durant molts anys li donguessin un parell de saques de blat a la meva sogra com de l'interès que queda de la collita i tot això. Pues amb ella li havien de donar això i sé que encara t'ho puc dir, la meva cunyada deia; *hi havia anys que no ho portaven o ho portaven massa tard i l'avi diu que feia "ai no hi deu haver hagut gaire bona collita aquest any perquè vec que els padres no ho porten o estan molt o aixis,"* i al final va dir *mireu saps que, no cal que m'hos ho porteu*, clar la cosa no anava tan endavant o sigui que anava més aviat... I no la van agafar més i quan va morir la meva sogra, llavorens ja s'acabava, es va morir jove, amb seixanta-tres anys. Llavors s'acabava el que havien de donar-li. Tot això ho havia deixat l'oncle Miró escrit amb notaris i pues així eh, amb cartes notariales.

Era fill de Granyenella, una casa la Rabassa o les Bases, a la casa s'hi va fer un restaurant a Granyenella. Jo no sé si existeix encara. Fa uns quants anys jo l'havia vist i aquella casa diu que és la casa on va néixer l'oncle Miró. Eren quatre o cinc germans ells, aquest era un cabaler, no era l'hereu, em va dir una vegada una senyora que hi vam anar a peu. Quina és la casa de l'oncle Miró? Diu; és aquesta, que s'ha edificat aquest restaurant. Fa una temporada, jo no sé si encara hi és.

Em sembla la casa de les Bases, o algo així. És allà on va néixer i llavors de tots los germans treballaven de la terra i ell diu que era un home de molta indústria, molt espavilat i així i va marxar d'allà i va venir cap aquí que podia fer. Es va associar amb els que tenien aquesta altra casa d'allà que posa: Botines, i aquesta reixa d'aquí al costat hi ha unes lletres a dalt hi posa: Botines i Morera, em sembla que hi posa. Pues eren dos, llavors ell se va associar amb ells. Ell devia tenir diners i es va associar amb ells i es veu que el negoci i lo que havien fet ells perquè es veu que havien fet hipoteques i coses, no els va anar bé i llavors ell es va quedar tot el negoci d'ells. O sigui, va pagar els diners o sigui, lo que devien demanar-li ells, ells van quedar fora i ell va quedar amo de tot això. Quan se va morir ell va poder repartir, fer i desfer tot lo que va voler. Però va entrar després, un tercer soci d'aquests Botines i Morera.

V.2. ARMAND FORCAT

El dia trenta d'octubre ens vam trobar a Cervera amb l'intèrpret del patrimoni i guia de turisme de la Segarra Armand Forcat a les set de la tarda. Li vam realitzar l'entrevista en la qual ens va explicar el que sabia sobre els Claretians a Cervera i una mica sobre el Mas d'en Toni o Mas Claret.

1. Com es diu?

Armand Forcat Morros.

2. En quin any va néixer? A on?

L'any mil nou-cents vint-i-nou, a Cervera.

3. Que ens podria explicar sobre l'estada dels Claretians a Cervera i al Mas Claret?

Els Claretians van arribar a Cervera l'any mil vuit-cents vuitanta-set i el punt primer que van disposar va ser la Universitat, estava molt malmesa molt, no s'utilitzava per a res, era un magatzem, diguem-ho així, perquè amb les tres Guerres Carlines, feia tres anys que havia acabat la tercera per tant era la caserna dels liberals, que és igual com si hagués sigut dels carlins, és igual, tant fa, per lo tan va paler tot això guerra, tropa, trets... tot lo que va representar això.

El campanar de Sant Antoni de l'església el van escapçar, era un campanar romànic i molt elevat, encara hi és el quadrat on hi ha una petita campana dalt sobre llavorens allò continuaven i el van arrasar, el comandant dels liberals va dir ei! Aquesta torre treieu-la, si cau en mans dels carlins, podran disparar contra la caserna, i a partir d'aquí s'ha quedat així.

Després de la Tercera Guerra Carlina la Universitat estava molt malmesa i llavors van arribar els Pares Claretians el mil vuit-cents vuitanta-set per això, com es diu al document per dignifica'l: aquí estava la Universitat l'única de Catalunya i tot això, doncs per dignifica'l. És el que vindria a ser la Seu de la comunitat religiosa però a llavors van fer el que feien a altres llocs, pues fer col·legi públic i van establir això ensenyament primari i secundari i fins i tot batxillerat a llavors no se'n deia batxillerat se'n deia al comerç al comerç, fins als divuit anys, la carrera determinada, feien batxillerat i després ja venia una carrera del que sigui. A casa meua els tres germans hi anàvem, jo era el més petit, és a dir, quan jo tenia quatre anys al mil nou-cents trenta-sis que va esclatar la Guerra Civil doncs els tres germans hi anàvem, jo anava als petits, el meu germà que va morir ara que en tenia quatre més i el gran el Manel, ell va fer el comerç als divuit anys, però va morir a la Guerra, va anar a files, no tenia els divuit anys complerts, va ingressar al Front de Balaguer, l'hi van donar un fusell i ell mai havia disparat i tot això, i a Tiurana vam rebre l'última carta i a partir d'aquest moment no n'hem sapigut res més, desaparegut totalment, a casa un drama, un fill de divuit anys haurà patit si no haurà patit, si estava sol, si estava acompanyat, potser és amb un camp de concentració, potser és a França, potser és a Alemanya, potser no sé què... i així van anar passant els anys i res de res.

Vam anar a Lleida, deu fer quatre o cinc mesos per l'ADN jo hi vaig anar perquè hi estava molt interessat i he anat buscant informació a Salamanca a tot arreu allà on podia haver i res desaparegut, desaparegut i és clar allà on queien els colgaven i no portaven identificació, els soldats no anaven identificats de res, un fusell, un mono i tot lo que li van donar.

Per tant, anàvem amb aquest col·legi, hi anava tota la canalla de Cervera fins al trenta-sis. Doncs van fer tota aquesta feina anem a dir, fornades i fornades de nois que una cosa que sí que ho feien, aritmètica, gramàtica, ortografia, geografia, però el seu lema era "fer persones". El sentit de l'educació estava molt arrelat, per exemple, aquests col·legis religiosos només es feia que resar, i no és així, no perquè no resàvem pas, anar a missa a la capella, anar a missa i tant que sí. A

casa meva anàvem a la missa perquè a dintre la Universitat lo que avui és el Paranimf Universitari era l'església dels Pares Claretians i als diumenges feien la missa dominical com una església més a Cervera i anàvem amb aquesta església per la proximitat.

Però arriba el trenta-sis, va passar això, ara el jovent sempre va amb unes motxilles carregades de llibres es quedaven allà, a casa fèiem ortografia amb una llibreta escriure i tot això. En aquelles èpoques als llibres posàvem el nostre nom i servia d'un germà a l'altre, doncs als llibres van quedar tots allà, van ser requisats i lo que passa amb les guerres, règims, han de revisar que no hi hagi coses dolentes i els van portar al Casal de Cervera a la sala on hi ha el club billar, doncs allà hi havia el Comitè que és els que van començar a dir aquest s'ha de matar i aquest també, a llavors allà encara ho vec ara una muntanya de llibres i van dir a tota la canalla de Cervera que anaven al col·legi dels Pares Claretians que no s'hi anava gens content perquè feia por, perquè primera tots aquells que hi havia amb aquella taula del final de la sala tots portaven pistola i la canalla tot això de les pistoles et pots imaginar no?

I aquella muntanya de llibres allí era per un, ara per l'altra i amb colla vam anar a triar els nostres llibres, vam aconseguir recuperar els nostres i cap a casa i allí va acabar aquella història, els llibres d'ortografia, gramàtica, els tenim i tant i lo que s'estudiava aquella època a llavors ja estàvem amb guerra. Als Pares Claretians els hi van dir que fugissin el divuit de juliol de mil nou-cents trenta-sis, ho dic de passada, que a la Universitat els Pares Claretians no només feien el col·legi públic sinó com que ells tenien diferents col·legis arreu del món, doncs a l'Àfrica també n'hi tenien i d'allí portaven peces i coses i animals dissecats, el que és l'antiga biblioteca universitària que actualment no hi ha cap llibre perquè a la guerra la van trencar tota aquella biblioteca, antiga biblioteca, llavors la van convertir amb museu i allí doncs hi havia serps, un camell inclús, era un museu que ens servia també per estudiar perquè també ens feien estudiar coses d'aquestes era fantàstic al mateix edifici anar al museu aquest per parlar de la civilització d'Àfrica de tot lo

que representaven aquests animals i tot això, van fer una bona feina, i la religió era això, els diumenges a missa el resto, fèiem normal i corrent.

4. Com a professors tenien als Claretians?

Sí, sí, els nostres mestres eren ells, i cada fotografia que tenim, suposo que en deus tenir de fotografies dels Pares Claretians al col·legi n'hi ha moltes per tot arreu, jo en tinc, el meu germà també, tota la colla i el pare missioner al mig foto i lo clàssic de cada curs i així va arribar el trenta-sis van dir que fugissin i no tenien per què fugir perquè ells sempre ho havien fet així, feien col·legi, no feien cap mal i ells a més a més, per se autosuficients tenien això de Mas Claret i Mas Claret era espectacular, perquè estem parlant d'aquests anys anteriors a l'any mil nou-cents trenta-sis, tenien una vaqueria impressionant hi havia una sèrie de persones que eren hermanos a Mas de Toni hi havia hermanos que eren postulants alguns i altres no, que tota la vida eren això hermanos que no podien dir missa, no estaven fets sacerdots, però feien les tasques que eren munyir les vaques, llaurar la terra, fer la verema, corrals, gallines, conills i tot lo que representava, autoabastir-se i s'ho feien ells, la terra Mas d'en Toni i vivien allà, en aquella casa convent. Era la manutenció de tota la comunitat però llavorens arriben ja al trenta-sis, els que eren allà, eren allà, van dir anem a Mas d'en Toni allà potser estarem tranquils i aquí Cervera hi ha molt, tot això, però no n'hi va haver prou ja van dir així que marxessin i no van marxar, va haver-hi les detencions corresponents i llavorens ja van començar els afusellaments.

Jo tinc constància així eh! Però no ho puc assegurar, però divuit o dinou a Mas d'en Toni una cosa així i els altres partits en diferents llocs a baix a Sant Pere, al cementiri de Cervera, al cementiri de Tàrrega, al Germà Ferran Saperes perquè el van portar de Cervera, tenia trenta-dos anys, a la casa de prostitució a Cervera no n'hi havia, si vas amb una noia d'aquestes d'aquí, doncs et perdonarem la vida, no ho va acceptar i per això ja el titulen com a màrtir de la castedat. Si t'ha de servir d'alguna cosa a dins lo que en diem actualment sagristies del Paranimf Universitari hi ha dues plaques penjades a la paret una que hi diu això: "a l'any mil nou-cents vuitanta-set se'ls hi va fer un homenatge als cent anys d'estada a Cervera mil vuit-

cents vuitanta-set, mil nou-cents vuitanta-set” hi ha l'altra banda n'hi ha una altra on hi diu això: “sacrificats per la fe a Déu i tot això”, doncs uns quants més grans, Pare Buixó i es fa referència al Germà Ferran Saperas amb el sentit a trenta anys no va voler perdre la castedat i el van afusellar a les portes del cementiri de Tàrrrega gravada i posada allí i la resta allà on fos i així van anar morint i amb total seixanta-nou.

I el Mas de Toni va ser un refugi una temporada, uns dies volia dir, però com que van veure que allà també era així, els van afusellar, tant se val, Pares Claretians com hermanos, no van fer diferències o pares o hermanos, no! Van afusellar tot lo van trobar i no va quedar res, allò es va tancar i va estar uns anys com és així i amb aquest temps és al pas que van fer per Cervera.

Ara la realitat és aquesta del mil vuit-cents vuitanta-set fins al mil nou-cents trenta-sis, van fer aquesta feina, posteriorment van tornar acabada la guerra i van estar fins a l'any dos mil, però no allà a la Universitat perquè els bombardejos, camp de concentració, ja sabeu que la Universitat va ser un camp de concentració fins al mil nou-cents quaranta-quatre en plena activitat de camp de concentració, alguna bomba que va caure, alguna al pati, alguna dins el Paranimf, es va salvar el retaule perquè hi van fer un mur al davant de totxo en aquest temps era totxo perquè si no hagués sigut de totxo avui no hi seria. Per això que dius, es fa amb coses d'aquestes que com el pladur, coses d'aquestes que, dius bueno això una ventada s'ho emporta però a llavorens a Cervera hi havia tres teuleries hi feien totxos, totxos massissos així d'uns vint de llargada per quinze d'amplada i cinc de gruix però massís. Llavorens van fer amb totxo, van pujar tota la paret al davant, i una bomba va caure allà la metralla no l'hi va fer res, i per això encara hi ha el retaule si no no existiria el retaule.

Precisament allà la sort va ser de què a darrere s'hi va amagar un arxiu que es va inventar Duran i Santpere per guardar documents que no es cremessin, no es descobrissin com el naixement de la Generalitat de Catalunya a Cervera el catorze

d'octubre de mil tres-cents cinquanta-nou allà es va crear un índex. No hi havia ni ordenador ni tot això no existien com és natural, ni ordinadors, re, tot era manual, doncs es va inventar un índex i el va enumerar i va trobar coses de la història no solament de Cervera de tot Catalunya tant valioses com el naixement de la Generalitat i en va escampar per tot Catalunya a diferents llocs. Cervera és una ciutat no solament històrica sinó que guarda molta documentació, tant és així que actualment l'Arxiu de Cervera està catalogat com el tercer de Catalunya; Barcelona, Vic i Cervera per aquest ordre, per importància documental, doncs moltes coses d'aquestes les guardaven aquí, es va escampar per exemple a Pals, tocant a Girona, un poble que hi ha a prop de Girona punts llunyans i poc vistos i això ho va enumerar i ho va guardar allà al darrere sota el ciment. També s'ha de dir una cosa, tancada amb obra i encimentada és bastant difícil i amb això no hi anaven i aquí es va guardar. A l'acabar la guerra es va trencar això i aquests documents amb aquella enumeració va ser el document que va valdre, sobretot va valdre per anar amb aquell lloc que hi van depositar, per anar a buscar, escolti, això és nostre, això ho vaig enumerar i portar tal dia i havia aquest mandatari aquest alcalde i llavorens van recuperar tot el que i hi havia escampat i això es pot dir amb orgull no?

No en falta res, ni un, aquell document... no, no, és que no en falta cap i això no ho van fer a gaires llocs potser aquest sentit de guardar i arxivar amb importància documental de Catalunya a Cervera. Per aquest motiu són 2 km d'estanteries eh! 2.000 m amb dues plantes, metre a metre, 2.000 m imaginat, doncs allà dintre hi ha tot això, l'inici va ser això els Pares Claretians, l'arxiu ja existia de sempre, però els Pares Claretians en van tenir cura de guardar tot, també ja dic museu, si mirem les fotografies del museu, veurem no solament aquestes bèsties que dic que sí però al calaixos, els mobles plens de documents i això té un valor incalculable sí, sí per la història de Cervera i de Catalunya i ells ho van iniciar amb aquest sentit, no? Però després gràcies a Déu, tret dels llibres que ja sabem el valor que poden tenir, la resta es va guardar i conservar que com anècdota cal dir-ho això no sé si pot interessar, al regidor de cultura era un barber, com ara hi ha gent de Cervera que fan de regidors, el regidor de cultura quan va esclatar la Guerra Civil

Espanyola del trenta-sis era un barber del carrer major que es deia Antoni Gil i era regidor de cultura i era de la C.N.T., ja sabeu que hi havia la C.N.T la F.A.I, el P.O.U.M, el Comitè era el P.O.U.M, el Comitè revolucionari tota aquesta història però tots en aquest sentit eren cadascú però amb el sentit de revolució anaven unificats així.

Doncs el regidor al veure com anaven les coses, amb la seva sensibilitat doncs era molt bona s'ha de dir així, ens en poden felicitar i va dir amb el Federic Gomez que era l'ajudant de Duran i Sanpere tot el que tinc de pressupost per tot el període de cultura, en pots disposar fins a l'última pesseta, a llavors encara eren les pessetes, per protegir béns culturals, artístics i tot això, doncs mira mans a l'obra i els primers diners que es van gastar van ser aquests en aquest mur, davant del retaule del Paranimf amb totxo i d'aquesta manera. Això va ser els primers dies i va haver-hi d'altres per això, per allò, per allò altre. Per exemple, uns altres diners que es van gastar és anar a Santa Maria, havien trencat allí del Sant Misteri, havien començat el retaule de Jaume Padró, l'hagueren trencat doncs van fer aturar, van dir, això no són Sants, a no? No els àngels no són Sants com que no? Oi tant que si, no, no home no, els àngels hi són per decoració aquí, doncs han d'anar a fora, doncs ja els teure'm i els van agafar i van fer un clot dins a la sagristia, els van colgar, els van enterrar allà i no hi va haver àngels.

I aquest baldaquí no el trenqueu que quan s'acabi la guerra a la plaça major al mig farem una font monumental al baldaquí, és una obra espectacular, és d'unes columnes de marbre rosat d'aquest de Tortosa- Amposta una pedrera que hi ha allà i les figures són d'alabastre hi ha quinze figures per exemple significatives de la mort de Jesucrist, una porta l'esponja per donar-li de beure, l'altre porta la llança l'altre que porta els claus que el van clavar l'altre porta el rètol que l'hi van posar com a rei dels Jueus amb els idiomes d'aquella època i està representat així. Doncs aquelles figures van ser enterrades allà, tot és alabastre combinat d'alabastre i marbre. I farem una font a la plaça davant de la paeria i a partir d'aquí amaguem els àngels i esperem que es faci la font, la guerra va acabar com va acabar i la font no s'hi ha fet mai, n'hi ha una i maca què és, val a dir-ho. I per això

està sencer, doncs això va ser mercès això a aquest regidor, doncs mira feia la vista grossa i les orelles tancades i anar fent, ara d'altres coses, mira l'orgue de Santa Maria, es va cremar, però tot no es podia evitar, però va evitar molta cosa i com anècdota és que era de la C.N.T, anarquisme segons la versió general pur i dur es diu de vegades i així va anar i per tant si al Paranimf es va salvar això va ser gràcies amb això, ara lo que és el museu i tot això ja és una altra història i llavorens camp de concentració i camps que pugui i llenya al foc i vengua incultura i destrucció amb tots los sentits.

Llavores els Pares Claretians acabada la guerra hi tornen però la Universitat estava malmesa com ho acabo d'explicar i a llavors van on hi ha el Consell Comarcal, van tornar el mil nou-cents quaranta-set fins al dos mil i també van anunciar al col·legi. Ja era un moment difícil, van tornar a fer col·legi públic que s'havia fet al Jaume Balmes que era públic abans d'esclatar la guerra al trenta-quatre, trenta-cinc fins que va ser declarat hospital de sang, hospital la Universitat i aquí es feia la cirurgia al Balmes, operacions i tot això i les convallescències anaven a la Universitat llavorens els Pares Claretians a l'acabar la guerra eren al Consell Comarcal i van començar a fer el col·legi. Les vocacions també van anar baixant com sempre i la Sagrada Família igual, feien de guarderia, van fer la guarderia oficial llavorens la gent cap allà amb molts casos graduats i tot lo que representava això, allà era pagant, al col·legi dels Pares Claretians era pagant i el Jaume Balmes era de franc i això a la balança pesa i ara uns, ara uns quants altres, doncs la postguerra moltes frases, diners per anar amb una escola privada francament no n'hi havia, no n'hi havia de diners, no en teníem fins que el meu pare va entrar a treballar, la moneda no tenia cap valor només per col·leccionar si volies, un paper que es feia als ajuntaments el signava l'alcalde. Per això la gent es basava més amb l'intercanvi.

Tu tens cols, jo tinc espinacs, jo he portat de València arròs, pues mira jo tinc unes mongetes qui diu això bacallà o altra cosa i estraperlos. El col·legi va anar anant de baixa per aquesta raó col·legi públic aquí, públic allà i fins al dos mil encara ho van mantenir com a residència com fan ara les monges de la Sagrada Família

d'aixoplugar gent del Curs Internacional de Música, és del camí de Sant Jaume, camí de Sant Ignasi, depèn de cada cas i funcionava bastant bé.

Després ja al Pare Lluís ja gran el Pare Casanoves gran, era difícil continuar, pares missioners ja no n'hi havia, van arribar a quedar-se dos com a residència ara no fa gaire va morir i que per cert cada any en vénen d'arreu del món perquè tenen cases arreu del món, no tot arreu però vull dir n'hi ha d'Àsia, Àfrica, Amèrica i fins i tot Oceania, als cinc continents tenen cases i vénen a veure a martirologi dels Pares Claretians jo els acompanyo a Cervera per descomptat, ara ja no vaig al cementiri, ja tenen la clau i està obert.

El Pare Claretia que estava aquí deia; el mausoleu del cementiri, Mas Claret per descomptat, Universitat només faltaria i fan això i venen per donar-los a conèixer que va passar amb els seixanta-nou Missioners Claretians a Cervera l'any mil nou-cents trenta-sis, mil nou-cents trenta-nou. I això els hi sorprèn una barbaritat, perquè els hi ha explicat i ho han llegit la història per això vénen a conèixer i se'n fan creus que pogués passar una cosa com aquesta, tan terrible, estava tot desbocat d'una forma que no hi havia control lo que en dient l'anarquia, jo tiro per aquí, jo tiro per allà, terrible i al més fort no és que tenia la raó sinó el que portava la pistola i la feia servir i aquest era l'amo així de clar i per això tothom tenia por. Tothom teníem por des de la canalla als grans per raons d'aquestes, després va venir el bombardeig aquí a Cervera, amb setze segons nou avions encara els veig ara tres, sis, nou, lo que en deien una esquadrilla.

Van fer una passada i amb setze segons van morir quaranta-sis persones més els mutilats i a la tarda quan hi vam anar amb el meu germà, que es va morir ara, caminant pel mig de la carretera, tot de runa, de les cases que havien caigut no es podia passar i encara sentíem plors, crits i pols i tot lo que tu vulguis, això va condicionar molt. Ens va costar molt de tornar a refer tot això acabat el trenta-nou recuperar tot això, el Balmes havia estat hospital, la universitat doncs camp de concentració, anar al col·legi era tan difícil com vulguis molta canalla anàvem allà

on podíem, els vicaris de la parròquia feien col·legi a casa pues cap allà, durant la guerra allavors va ser mixto, el col·legi dels Pares Claretians era tot nois i la Sagrada Família tot noies, i allà on ara hi ha el Consell Comarcal i més enllà la llar de jubilats era el col·legi de les monges franceses, que en dèiem així monges franceses tot de noies, el col·legio Hispano Francès de Santa Teresa de Lisieux del Surt de França. Era col·legi privat pagant també, doncs allà la seu aquesta és la que els Pares Claretians van anar quan van arribar, era la sala d'esbarjo els diumenges ens feien cine d'aquest de vuit mil·límetres a la postguerra, mantenien això i l'edifici que ara hi ha el Consell Comarcal hi havia fet moltes obres de reforma, això era el col·legi dels Claretians fins aquell moment perquè la Universitat havia caigut amb tot això (amb els bombardejos la van deixar) i abans no ho van tornar a refer la forma d'anar a col·legi era així els Claretians, també van trigar bastant, es va crear l'any mil nou-cents quaranta la mútua amb una torre de la Universitat, això també va contribuir a arreglar-la una mica i així d'aquesta manera es va anar recuperant la Universitat, sinó pobres ja s'haguera acabat d'ensorrar.

Ara la mútua al col·legi Francès i així doncs va tornar a revifar i no cal dir l'empenta més forta va ser quan si va posar l'Institut de Formació Professional Modalitat Agrícola, al gimnàs de la Universitat va ser a l'Institut de Formació professional i a partir d'aquí ja ha anat venint l'Institut Torroja i no n'hi ha hagut prou que tenim el nou, són més de mil alumnes d'Institut a Cervera, important.

Fins al trenta-nou van existir deu centres a Cervera d'ensenyament religiosos, privats i públics tot aquest conjunt i al col·legi Balma va ser una pensada espectacular perquè a llavors de cop i volta que tots havíem anat al col·legi dels Pares Claretians i les noies a la Sagrada Família, noies amb un lloc, nois a l'altre, al Balma mixte això va ser una revolució, nens i nenes això. És lo que marcaven les pautes d'aquella època.

Per cert a la guerra allà on hi ha les monges de les missioneres del Carrer Major hi havia la F.A.I la Federació Anarquista va ser la seva seu.

Al col·legi de les monges franceses, al col·legi de les monges de la Sagrada Família, les van fer anar cap a casa, no en van matar cap, amb les dones ho tenien molt clar, no en van matar cap de dona, cap religiosa, tothom cap a casa, moltes fora l'uniforme i a fer d'infermeres.

A les missioneres hi van posar una emissora de ràdio, que era una novetat i molta gent no tenia radio, però molta va comprar radio a llavorens perquè emissora de Cervera, escoltarem radio Cervera, estem parlant de l'any mil nou-cents trenta-set i van venir al col·legi Balma a buscar dos alumnes per parlar per l'emissora i jo vaig ser un dels escollits i després la Lourdes Comorera vam anar a la ràdio. Va sortir un decret que tothom que tenia ràdio l'havia d'entregar perquè no volien que la gent escoltés la ràdio, notícies de l'altre bando, que a l'altre bando hi havia una emissora que emetia des de Sevilla i enviava missatges de la guerra, Franco i viva España, i per provar això, el que va tenir por el va entregar a l'entrada de la casa de cal Montiu, era el lloc per entregar tots els ràdios de Cervera que havien requisat, tothom obligat a portar-los allà. Així es va anar vivint aquesta tragèdia, d'avui ha anat a Mas Claret, els han agafat i n'han afusellat dos allà mateix, amb un a baix a Sant Pere l'han mort i l'han posat a la garbera i l'han cremat i anàvem escoltant tot això, tothom anava molt atemorit. Un drama terrible.

5. Mas Claret al temps de la Guerra?

Al temps de la guerra els Pares Claretians, afusellats i allò va ser tot confiscat, inclús a llavorens es va intentar posar tot a la venda, però ningú no ho va voler comprar, no va sortir comprador, aquestes coses feien una mica de respecte perquè inclús avui amb una església que es venia i la gent si no és una persona molt...

Allà on hi ha el Casal Parroquial es va muntar una fàbrica de gaseoses però la gent no ho veien, a la plaça Santa Anna on hi ha les confeccions Miret hi havia l'església de Santa Anna i allà també, era una església i abans no es va tirar a terra i s'ho va fer aquest edifici i la gent, no tindrà sort, no damunt d'una església...

I el Mas d'en Toni també i uns anys després ho van llogar el sindicat de policies o urbans de Catalunya, de policies locals pel seu esbarjo, passar el cap de setmana, període de vacances amb les famílies però si no ho tinc mal entès, no va durar molt, ho van intentar durant uns anys però calia fer-hi molta reforma, imaginat era més que vell. Hi vam anar una vegada i a l'època mira era teulada una cosa i unes quadres avui ni les autoritzaria ni l'ajuntament però fou aquesta servitud estem parlant d'una època que anava així. Al Mas Claret era una quadra, una nau, recollien el fem, l'horta tot el fem de les vaques quedaven allà, el treien amb el carretó i s'anava a escampar per tota la terra d'allí i despues llaurar i sembrar, naps i tot això que menjaven les vaques i el Mas d'en Toni, despues s'hi va posar amb un altre amo i ja no ho puc dir.

Cada any es fa una festa, va un autocar, és un acte de reconeixement, d'homenatge, fan una processó. Actualment és del Raich de la Rabassa, són dos germans; l'un és metge i està casat a cal Montiu, són de cal Magí de la Rabassa, el seu pare va ser molts anys jutge de pau a Cervera, un home molt intel·lectual, molt format com ells súper educats i respectuosos amb tot, una gent excel·lent. Tant els dos fills com el seu pare eren molt sensibles amb tot aquest tema, no m'estranyaria que ho hagués comprat per ganes de disposar d'aquesta casa, perquè el seu sentit en aquest aspecte de la Guerra Civil és molt respectuós amb tot això, segur que ell i pogueu com ha pogut no m'estranyaria que ho comprés, perquè el seu pare estava també, era molt sensible amb tot això i sempre va elogiar molt sempre "fer persones" i s'ha demostrat amb els fills, jutge de pau per descomptat però altres activitats que portava, sempre amb aquest nivell cultural excel·lent, segur que ha comprat el Mas d'en Toni perquè no caigués en altres mans.

6. Del Casteràs que ens pot dir?

El Casteràs era tot un personatge, va un d'aquests revolucionaris que sempre anava amb la pistola, allò que en diuen un "eixelebrat" uns quants d'aquests i bé amb aquest no el van represaliar perquè va fugir. Era de la Curullada i va fer el que va pugué, en el sentit negatiu, no puc assegurar si va matar o no va matar

però portava pistola això sí. Va fugir, va anar a refugiar-se al Marroc francès, al Marroc espanyol l'haguessin agafat igual i allà va salvar la vida i en acabar la guerra va esclatar la Segona Guerra Mundial ell estava a Oran al Marroc. Va ser tot un personatge, un dia, això m'ho va explicar el meu pare, anava amb la pistola, allà on era l'Asepeyo fins ara hi havia uns balcons i al Carcassona que tenia una serradora, a dalt i tenia com una granja doncs a dalt del balcó treien el cap uns ànecs i ell amb la pistola, pam, pam i era un home volat.

Una altra anècdota on ara hi ha avui el Cafè Central, després va ser el Banc Central, anteriorment va ser el Cafè Jardí, abans de la guerra era cal Cafè Jardí i allà hi havia ballarines i ballaven dalt de l'escenari, doncs aquest home era tan especial, el Casteràs, que portava a dins de la camisa, aquí al pit, una serp d'aquestes que no piquen. I au cap al Cafè Jardí ballaven, es treu la serp i la tira a l'escenari, i et pots imaginar una serp al mig de l'escenari quan esta sonant la música i les ballarines que ballaven, crits no en vulguis més i les ballarines a saltar de l'escenari, una es va trencar la cama i cap a l'hospital.

El Casteràs tenia un germà que era capellà que estudiava a Cervera a la Universitat i venia a dinar a casa nostra i al vespre cap a la Curullada, era tenir un dispeser, per venir a dinar a casa. Una anècdota de casa és d'aquest xicot, als últims temps, anava ja uniformat no de sacerdot i la meva mare li deia ara ja s'ha acabat dir-l'hi de tu, perquè ara ja és hermano, ara se l'ha de dir de vostè. És el cas d'un d'aquests que venia a estudiar a Cervera, hermano, sacerdot, missioner, el germà del Casteràs amb algunes famílies ja passa, la distància total al revés total. Va ser enterrat aquí el Casteràs, a la Curullada, es va dir això, com que era dels comunistes no el deixaven enterrar, el van portar del Marroc i va ser enterrat al cementiri de la Curullada.

La família et pots imaginar que deunido, perquè vist des de fora, posar-te al lloc dels pares, aquí si que és un drama i on has d'anar després quan ha acabat la guerra, és clar, que són els pares i una mare és al fill, hi va haver un cas

revolucionari, un capella, és una part de la història. D'una casa normal i corrent van sortir aquestes persones, una gent pagesa de la Curullada, el germà religiós, d'una família normal i corrent i et surt un fill així, imaginat.

V.3. MOSSÈN EDUARD RIBERA

El dia dinou d'agost ens vam trobar amb el mossèn Eduard Ribera de Cervera a casa nostra i ens va explicar el que sabia sobre la Congregació de Missioners Claretians de l'Immaculat Cor de Maria quan estaven a Cervera i sobre Mas Claret.

1. Com es diu?

Eduard Ribera amb B de Barcelona i Jovell amb V i Ll.

2. Quin any va néixer? A on?

El mil nou-cents trenta-sis a casa meva, aquí a Avinguda Agramunt 44 i Estadi número u que fa cantonada. Allí vaig néixer jo.

3. Ens podria explicar el que sap sobre Mas Claret o Mas d'en Toni?

Molta cosa i no sé si et servirà però tu agafa el que vulguis. La primera cosa, Mas de Toni està lligat des de ja fa molts anys a la paraula Mas Claret. Mas de Toni era el nom antic i aleshores quan els Claretians que estaven a la Universitat de Cervera van comprar aquesta finca, hi ha moltes peripècies que el de cal, el Josep de Cal Pubilla les sap més que jo, doncs perquè ho compraven un tros, l'altre un altre i van fer el que van poder.

Per tant allò està lligat a la Universitat de Cervera que després que va deixar de ser Universitat que va ser quan es va traslladar cap a Barcelona jo diria que més o menys va ser cent anys, números rodons, que va funcionar com a Universitat, això és tot un capítol apart, que hi ha algú que potser ja també te n'ha parlat de la Universitat. Va ser cent anys més que ho van tindre, no la Universitat, sinó que van ser cinquanta els anys que ho van tindre i passada la guerra van estar al lloc on ara hi ha el Consell Comarcal. La Universitat va quedar destrossada, no es van

veure amb cor de tornar-la a remuntar i es van posar a l'altra banda, que hi havia hagut unes monges franceses.

Llavors a la Universitat durant el temps que va funcionar amb els Claretians funcionava d'una manera molt autònoma, s'autoabastien, tenien ferrers, tenien paletes, tenies sabaters, sastres, els hi faltava el que hi fes el menjar i Mas de Toni era una finca doncs per alimentar la Universitat de Cervera, que hi havia molta gent perquè llavors era la casa general, provincial i local de l'Institut dels Fills del Cor de Maria, que són C.M.F., que vol dir *Cordís* del cor, *Marie* de Maria, *fillius*, fill. Llavors tots els que són, ells sempre firmen amb el C.M.F. perquè vol dir que són Claretians. Llavors aquí a aquesta casa hi havia el general, el que manava a tots els Claretians del món, també estaven dividits en províncies eclesiàstiques i aquí hi havia també el provincial i després hi havia el superior pròpiament de la comunitat d'aquí.

A més a més del seminari on es formaven els estudiants des de petits fins doncs arribar doncs a ser, eren una peça molt important i el fet que tinguessin això ho portaven normalment una comunitat que no hi havia capellans, com a màxim un per dir missa, els demés eren el que s'anomena germans, que no deien missa, que no estudiaven tant però es dedicaven a fer de sabaters, cuiners, obrers de la casa. Llavors el període de mil nou-cents trenta-sis hi ha una figura que per mi és molt important, que va ser el superior que hi havia aquí.

Aquest Superior anant cap al final de la pel·lícula es va enfrontar amb el Provincial i amb el General perquè ell veia lo que passaria, que els matarien a tots i ell mateix va procurar trobar un lloc a Andorra on els que estudiaven sobretot, i inclús els altres poguessin anar allà perquè ell veia el que passaria.

Una anècdota que és quasi bé inèdita de la meva mare, poc temps abans del juliol de mil nou-cents trenta-sis, el pare aquell es deia Pare Girón, aquest va fer un sermó a la parròquia allà a Santa Maria amb la gent i va explicar el que passaria,

que matarien els capellans, que matarien els frares, que matarien les monges, cremarien les esglésies, explicat tot el que passaria i per la meva mare això era una profecia que després va passar.

Després un estudi d'un del Cor de Maria, no era profecia sinó que sabia de que anava, ell a part de portar els estudiants a la casa, estava molt en contacte amb els obrers i els obrers estaven a la majoria que hi havia aquí afiliats a la C.N.T, què és el Sindicat Anarquista i per tant influïts per la F.A.I. què és la Federació Anarquista Ibèrica i com que s'havia fet molt, sabia com pensaven i sabia el que passaria i per tant estava segur que passaria això però el Provincial i el General tenien garanties, entre cometes, de l'exèrcit, de la guàrdia civil, de la policia que no els passaria res i ell estava segur que passaria i es va enfrontar amb ells perquè no van permetre que marxessin a refugiar-se. Eh hi ha una cosa què és molt negativa i és que quan al juliol del mil nou-cents trenta-sis passe lo que passe tant el General com el Provincial fugen, s'amaguen i el que es dedica amb petits grups porta'ls a un lloc més segur, és el Pare Girón i amb un d'aquests grups portant-los els agafen, allà el maten amb ell. Això és una mica l'anècdota del Pare Girón ficada aquí en aquest context.

Llavors ja et dic Mas de Toni el que sap més serà el Pubilla, allò era una explotació agrícola ramadera, hi havia un germà que era molt trempat que es deia el Hermano Bagaría, eh, tenien un lloro que era molt curiós. I era un lloc diguem-ne molt bonic que encara ara és molt maco Mas de Toni. Ells ho tenien molt ben cuidat i llavors a més a més, de produir aliments per la comunitat Claretiana allò era un lloc on tenien una esglesieta, on tenien les seves pregàries, on feien la seva vida, o sigui que el treball d'aquell temps i això és una cosa curiosa respecte a ara, era molt dur, la duresa del treball anava amb consonància amb l'alegria amb què treballaven, cantaven sempre, estaven sempre de bromes, sempre estaven explicant coses que passaven. O sigui feia, em penso ara, la balança sense voler el que ara és al revés, ara hi ha tots els avantatges, aire condicionat, fer música, trastes que no cal fer cap força, amb un boto s'arregle tot però ara la gent estan de mal humor, estan estressats, estan que no xarren, que de seguida engeguen a

fregir espàrrecs el que primer que es pose allí al davant, aleshores era exactament al revés. Fins a l'any, jo poso el mil nou-cents quaranta-sis, la data exacta, el món fa un canvi aquí i a tot arreu.

El mil nou-cents quaranta-sis per Sant Miquel, a finals del setembre, jo vaig anar al seminari, tenia deu anys. A l'arribar a Solsona al lloc on ara hi ha l'antiga fàbrica tablera, el lloc on feia tableros i que ara també va plegar allí hi havia un camp que estaven llaurant dos bous amb una arrel de fusta, igual com llauraven els egipcis.

O sigui, de dos mil anys abans de Crist fins el mil nou-cents quaranta-sis, vivíem pràcticament igual, s'havia introduït el ferro perquè els arreus ja eren de ferro, es va inventar l'arreu que girava a terra, perquè primer només l'estripava, després ja s'inventa que la pala giri i tombi la terra, petites coses. Però per exemple, el segar es feia amb la falç o bé després amb dalla però això queia a terra, s'havia de plegar a darrere el qui feia això per petits muntets que eren gavells i llavors allò estava barrejat amb punxes, amb penicals, amb coses que tu agafaves i et punxaves i a més a més, d'aquest sol que fa ara també el feia llavorens, però la gent cantaven, la gent estaven alegres fins que no molt després de mil nou-cents quaranta-sis es va arribar ja la notícia que a uns 20 km cap a migdia una casa molt forta havien comprat una màquina que segava, batia i embalava la palla, això no pot ser! No pot ser tot això, doncs si home sí que potser, abans eren treballs manuals que s'havien de fer successivament i després van veure que sí que això era veritat.

La introducció dels tractors, aquí les cosetxadores ja havien estat precedides abans per les màquines de batre, que batien. Abans hi havia hagut les màquines que lligaven les garbes i les deixaven, les lligadores, abans hi havia unes fetes sobretot a qui a cal Trepà, que segaven i anaven fent gavells, ja no calia deixar-ho estès, deixava el gavell fet. Eren petites mecanitzacions que suavitzaven una mica, era molt dura la vida a pagès, llavors això que ja de normal la gent vivien amb una alegria! Els Claretians allà que eren comunitat que s'estimaven, que

vivien amb pietat que hi havia doncs un esperit, els hi portaven encara molta més. La funció allà era aquesta.

Això de la vida aquesta, viure en comunitat segur que també hi havia problemes, perquè on hi ha persones hi ha problemes però en principi tenien un ideal comú, i en aquest cas era aquesta Congregació que estava floreixen per tot el món, aquí hi ha el nucli i ells eren els que diguem els que alimentaven l'estómac a aquesta Congregació, per això era el puesto més important. Això amb temes de pietat, portaven una vida reglamentada des de l'hora que es llevaven fins l'hora que se n'anaven a dormir, les hores fixes també per menjar i això doncs també crea un benestar que en la nostra època no el tenim perquè nosaltres en l'evolució biològica hem fet uns salts que no respecten el nostre rellotge biològic. Per mi estic marxant una mica del tema però t'he explicat aquí el fet de que l'invent de l'electricitat dominem la llum per tant dominem el dia i la nit podem fer de la nit dia, del dia nit, es fan fàbriques amb torns seguits de vuit hores, les màquines van així. I lo que és el nostre ritme biològic el trenquem si més no, el cap de setmana, durant la setmana com que hi ha les hores dites anem així i al cap de setmana ja és tot una altra cosa, la nit és jove, i això aquests cops en el nostre rellotge biològic els paguem.

De moment sembla que no, que no passa res, si no dorms ja et recuperes, em van explicar que la son no es recupera, es pot avançar, si preveus que un dia no dormiràs, en la vigília mires de dormir més i llavors el recuperes, perquè tens una idea de que pots dormir, si és avançat això ja marxa més bé.

L'efecte que passa quan un trenca aquest rellotge per exemple amb els avions, que canvies d'hora el jet-lag, produeix fins i tot ara que a l'octubre canviarem l'hora, doncs també dormirem una hora més a què sí? Menos mal! Llavors ja al març en tornaran a prendre una hora, durant pocs dies perquè tot plegat és una hora però no estem al 100% per això dos vegades l'any no faria massa mal però si això es fa cada setmana, si es fa sovint, es fa doncs per mi, el caldo de cultiu de

les depressions, aquesta malaltia produeix la pitjor malaltia que pot haver-hi perquè afecta el nucli de la persona humana, què és els sentits de la vida, i per tant, defensa'ls amb el mètode estricte de menjar, dormir, aixecar-se cada dia cada dia, doncs això és producte d'equilibri interior.

Això en aquestes comunitats és molt regit, n'hi ha un que controle i toque la campana i els altres no porten rellotge ni res però allà tothom a l'hora. A més a més si tu vas a l'hospital, la casa caritat, toque una mica abans de l'hora, els vells ja comencen a caminar cap al menjador perquè el seu cos ja els hi diu l'hora. A les granges també solen anar a l'hora, quan és hora els animals també ja es preparen el menjar que els hi donaran.

Aquest rellotge ja et dic en aquest cas, les comunitats religioses sigui pel que sigui ho complien estrictament però també això que hi ha de qualitat de vida, de relació i de cosa positiva, si això hi barregem l'aspecte típicament religiós què és molt complexe, per exemple una cosa és que sapiguis que tu Déu t'ha cridat i que tu segueixes aquesta crida, que si en un moment determinat la crida t'arrefredes i no vas pel camí, doncs confessar-te i tornes a puesto. Si per cas, a més a més, saps que aquest camí és un camí més bo de més qualitat que la dels normals que no tenen aquesta vocació això ja tens un clima de més ànims i més de tot. Si a més a més, hi ha un superior, un capellà que els hi fa missa, que els hi fa sermons, que els hi fique casos, els hi fique coses, s'està creant tot un bagatge de vida satisfactòria al voltant del treball. Allà alimentaven tota la comunitat de Cervera, tenien granges, cultivaven el gra la vinya.

4. Vostè va conèixer els Germans que vivien al Mas?

Sí, sí, no massa perquè jo als deu anys, des dels tres als deu vaig ser poc a Cervera perquè vaig està a Gra, de Concabella a Guissona el primer poble que es trobe que quede a dalt de la carretera. Doncs allí vaig passar dels tres als deu anys, érem set nens i sis nenes a un poble de vint cases a més érem uns nens molt dolents, però molt eh! Doncs a llavors allà jo vaig fer l'escola, la primària i els

pàrvuls amb el mossèn, no era oficial ni res però ens feia col·legi perquè aleshores haguéssim d'haver anat a peu a Sant Martí que és un poble d'alluny que sí que hi havia escola així no ens calia moure del poble i teníem més temps per jugar sense haver d'anar a fora. Lo bo d'aquesta escola va ser que ho fèiem tot en català, l'explicació, tot, quan explicàvem tot el que havíem fet, les sortides, les activitats que fèiem havíem de fer un resum i tot en català, vam tenir això del cap aquí i cap allà el mestre els hi molestava perquè era massa repetitiu.

Sóc de la poca gent, n'he trobat molt pocs que pràcticament tinguin memòria de tota la vida, datat que jo ho sé i ho he viscut des dels tres mesos. Som, tampoc jo sol no hi haguera sapigut quan tenia, però des dels tres mesos jo era jo ja i aquest jo no l'he canviat i aleshores a mi llavors d'aquesta època sé de Mas de Toni d'haver-hi anat alguna vegada i també del que m'han explicat a casa, el que he anat veient, dels tres als deu soc a Gra, dels deu me'n vaig a Solsona al Seminari i allò era pensió complerta, era un internat que des del setembre fins per Sant Tomàs al desembre no anàvem a casa, després de Reis tornàvem allà fins el juny, llavors hi ha una desconexió d'aquí Cervera, dels companys de carrera de tot molt forta. Una vegada al mil nou-cents cinquanta-nou ja soc capellà, ja em porten de vicari a Tàrraga, allà passo vuit anys a Tàrraga, per tant aquí a Cervera sé coses però aleshores de profunditat dels frares que hi havia, dic el Germà Bagarí perquè era el que hi havia i estava molt sociable els altres eren potser més seriosos o més vergonyosos i no parlaven tant. Això fins que el mil nou-cents trenta-sis, aleshores no solament hi havia aquesta comunitat d'aquí sinó que alguns van anar cap allà a refugiar-se de la Universitat, fugien, i de la Universitat sol suposo que també conten els que van matar del Mas de Toni són seixanta-nou, i per mi lo més greu incomprendible és que no van matar la gent gran que podien ser culpables de les idees que tenien sinó estudiants petits, o sigui tot lo que van agafar ho van liquidar.

Això és un altre estudi que és podrie fer de per què va passar això eh, de pas això no és referència també indirecta aquí hi havia un dels grans matadors, fill de la Curullada, El Casteras, era el dimoni. Un que té una mica d'Alzheimer em va

explicar i per tant poso que m'ho va explicar aixís vivint-ho que es va presentar un dia d'amagat al sindicat de Cervera per parlar allà amb el Boquet, amb els que estaven allà al deixo i ell el va veure i quan baixave per les escales li va vindre l'odi que va vindre per espenye'l i llança'l per escales avall però al final no ho va fer perquè es va reprimir però encara porte a dintre l'odi d'una persona que va fer desastres aquí, a tota la comarca.

Doncs aquest, el vaig enterrar jo. La seva germana era l'àvia del Balcells Pérez, que fa natació ell, el net Balcells, viu a la carretera d'Agramunt. Aquests són gent de la Curullada i el seu fill venie cada any aquí perquè tenen terra a la Curullada i clar a veure que havia fet el masover i així. Un dia ja tard em ve i em diu si podia enterrar el seu pare a la Curullada jo que era el rector. I vaig dir no, no. Diu; jo l'entenc perquè clar el pare com anarquista que era no tenia pàtria, pels anarquistes no hi ha pàtria i, a més a més, perseguidor a mort de la religió. Dic sí, precisament per això, qualsevol d'aquestes coses és suficient perquè no l'enterri. Diu: el meu pare fa quatre anys que va canviar al revés, de petit era molt piadós, tenia un germà seu capellà però va fer el que va fer i els quatre anys últims a tornar a la pietat de la infància, plorave dels seus pecats perquè eren immensos, plorave demanava perdo i va tornar doncs a la fe del començament. Dic; així doncs ja te l'enterraré. El vam enterrar mig d'amagat perquè si aquí la gent se n'hagués enterat doncs haguessin armat un... Doncs jo em vaig interessar, a vere jo coneixia els desastres que havia fet com era abans aquest, i abans era més que un bon home, era un que es dedicava a fer tractes amb els pagesos, els comprava el blat, els venia la llavor, les ametlles, l'abono. Era un d'aquests que ajudaven a fer negoci amb els pagesos era tan bon home que si el pagès arribava a l'hora de pagar i li deia que havia fet mala collita i no el podia pagar si podia esperar a l'any que ve, si home si tranquil, a vegades dos anys seguits de mala collita sempre s'esperava, una persona més que bona. Llavors com és possible que una persona bona així es torni tan sanguinari amb tant odi, a més a més, des de ficar un, un matí que havia dit que anave a ficar una mica de palla per posar-la a la boca del capellà i encendre-li a la boca, o sigui amb tota la, no solament odi sinó un despreci burleta, era fatal, fatal.

Doncs com és possible això? Llavors a l'entrar ja en política, el mil nou-cents trenta-quatre hi va haver votacions, dos anys abans del trenta-sis, en aquestes vocacions es van obrir les dretes i van fer la seva confederació de dretes a Espanya i van topar tots els interventors de totes les meses perquè estaven organitzats tots junts i impedièn lo possible en què els obrers votessin, impedir els vots dels obrers. Sigui com sigui va guanyar aquestes eleccions del trenta-quatre les dretes, les esquerres van aprendre la lliçó i van organitzar, van fer el Front Popular que agafa des del centre a la democràcia cristiana fins a l'extrema esquerra, els partís obrers, el P.O.U.M, tots aquests, tots junts. Llavors les dretes van veure que perdrien, a més a més, aquests tenien ja una ideologia antireligiosa i d'acord amb aquesta ideologia la immensa majoria de capellans i d'església el trenta-sis van fer propaganda a favor de la seva.

Mal fet però dius uns van a favor altres que van en contra això una cosa és que ho fessin en particular però no, feien servir els sermons, feien servir tot el deixo, imagino, el Pare Girón no era així, estave al costat dels obrers sabia el que passava per tant aquest sermó per mi estava marcat per alertar la gent de què no fessin el ruc. Llavors els que va costar més que s'unissin en el Front Popular va ser la C.N.T i F.A.I. perquè ja per principis la política és dolenta i no volen entrar en el joc polític, lo que avui serien els de la CUP, una mica de paral·lelisme. No volen estar en la mesa del parlament, no volen estar al govern, perquè la política no, però ells encara més radical, la C.N.T i la F.A.I. estaven a aquesta cosa anarquista, al final els van convèncer de què donessin llibertat de vot als seus afiliats, no van anar a favor ni d'uns ni d'altres. Teniu llibertat de vots, voteu lo que vulgueu, sabent que si votaven, votaven al Front Popular i llavors van fer el que havien fet en les eleccions anteriors, anar a tot arreu i impedir que capellans, monges i gent que anaven a missa votessin.

Per exemple aquí un d'aquí, d'aquí als meus carrers, estave d'interventor i va anar un frare vestit de paisa a votar, i se n'hi va en riure; on vas tu? Ja et fa vergonya ser frare? Això, tanta sotana per allà, el va fer fora perquè no anava com anava normal, després va venir amb sotana, poca estona, la meva mare hi era, ho va

sentir i li va dir; aquest no pot votar perquè això és propaganda electoral, aquests tots són de la CEDA, o sigui estaven fent lo que poguessin perquè els vots de dretes de la CEDA no votessin, de fet van moderar que les grans poblacions guanyessin les esquerres, i amb això n'hi va haver prou perquè unes eleccions que no eren sinó d'ajuntaments, van fer caure el govern i va pujar un govern d'esquerres. En aquest govern hi va haver dos ministres anarquistes; Federica Montseny, catalana i un basc, que pertanyien al grup anarquista.

Dels ideòlegs de l'anarquisme pur de l'abonat de la no política i el votar ja era molt fort i, a més a més, tingues ministres encara més deixo. Això era al febrer o al març no sé quan va ser les votacions doncs al juliol ja s'aixeca les dretes amb el Franco i ho fumen tot enlaire.

Per un que ha viscut això, com el Casteras, l'ideal d'un anarquisme què és molt maco perquè tots som iguals, no hi ha ningú que mani a ningú, tots estem bé, llavors, diu: quan vam perdre les primeres eleccions les vam aguantar, ara guanyat les segones i no ho han acceptat. Aquesta gent no s'hi pot jugar, si no els matem a tots no farem mai res. És la reacció d'aquesta manera, m'explico, el canvi d'aquesta persona que tenia uns ideals de bondat, naturals, de la família, i després a la pràctica que faci un canvi així, jo hi trobo una raó, no sé si és l'única o la principal o que sigui, però trobo estrany que un home bo faci això que després està desterrat perquè si no aquí no haguessin esperat. Això sí que si hagués viscut aquí, l'haguessin mort sense fer judici eh, l'haguessin liquidat, per això et dic lo d'aquell que es presenta al sindicat si fos perquè no tingues Alzheimer, valdria més, ho explica amb tots els detalls i clar la memòria potser sí que la té, lo altre no ho sé si ho té tant.

Doncs és una època en la que totes aquestes morts, tots aquests assassinats, són producte d'una decepció en el fons d'una societat, aquesta que hi havia aquí. Ganes de fer una societat nova, per fer aquesta societat van cremar tot, no només les esglésies, els retaules, les obres d'art, les persones, sinó també els Registres

Civils, tots els papers que hi havia de propietat, per anul·lar-ho tot i començar un món nou, o sigui era aquest ideal. I un professor meu, parlant de l'anarquisme ens el va comparar amb una cosa molt d'una aixeta, hi ha una aixeta que degota, tu vas allà l'apretes i para de degotar, al cap d'uns dies torna a degotar i l'apretes més, pare de degotar. Torna a degotar l'apretes més fins el moment que s'escorre i llavors raja tot, doncs l'anarquisme al buscar aquest ideal tan absolut es passa de roscar i llavors cau a l'altre extrem. Llavors és una explicació una mica del que va passar aquí.

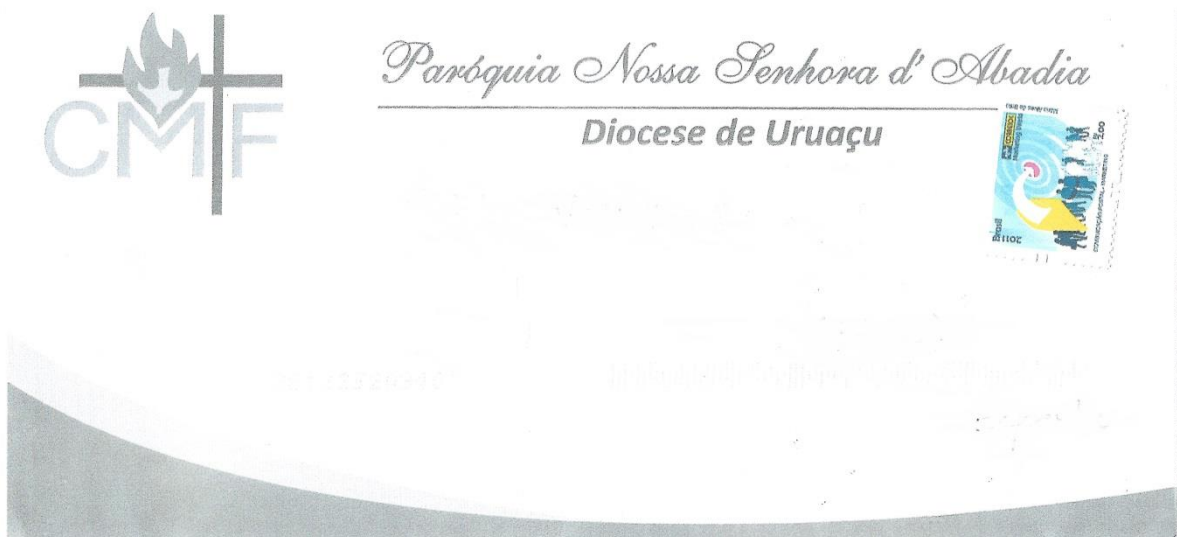
Llavors tots aquests problemes, també allà a Mas de Toni maten a la majoria dels que són i en deixen pocs, no sé si són dos o tres.

V.4. CARTA DEL PARE CLARETIÀ MATÍAS GARCÍA GIL

El dia divuit de juliol vam enviar una carta postal al Pare Claretà Matías García Gil que actualment resideix al Brasil. L'any mil nou-cents cinquanta va anar a viure al Mas Claret fins a la venda d'aquest. Allà va conviure amb quatre Germans Claretians més. En la carta li vam demanar si ens podia explicar una mica sobre la seva vivència al Mas i aquesta va ser la seva resposta:

Imatge del Pare Claretà Matías García Gil⁴⁵

Imatge del sobre de la carta del Pare Matías

⁴⁵ Cedida per la família de cal Fusté dels Hostalets.

Mas Claret

Yo me he quedado muy feliz al saber que está preocupada en saber bien la historia de Mas Claret.

Llegué al Mas Claret en el año 1950. Allí encontré a cuatro hermanos claretianos y un criado llamado José Fernández.

El nombre de los hermanos es: Francisco Bagaria (el mayor), Marcelino Bagaria su sobrino, Valero Rubiella, y Isidro Martínez. Todos mayores que yo. Ya han muerto todos.

Con el que más me relacionaba era con el H. Francisco Bagaria, que llegó a Mas Claret el año 25. Recuerdo muchas cosas que él me contó. Y aquí quiero relatarlas algunas, que me acuerdo:

1º Cuando se compró Mas Claret? El año 20. Antes de llamarse "Mas Claret" era llamado "Mas Toni", por referencia al dueño. Algunos, los mayores, todavía lo llaman de "Mas Toni".

2º Por que se compró el Mas Claret? Fue una donación que el municipio dió a los Padres Claretianos "en perpetuidad" de la Universidad de Cervera. Allí tenían muchos claretianos (postulantes, estudiantes, hermanos e sacerdotes). Muchos de estos jóvenes contraían la enfermedad de Tuberculosis; y algunos murieron. Una de las causas principales era porque constataron que el agua de Cervera estaba contaminada. Los superiores hablando con los médicos se plantearon el problema. ¿Qué hacemos con estos jóvenes enfermos? Página 2
Primero: un descanso fuera de la ciudad, en donde

podían respirar el aire puro, alimentarse bien.

- Dialogando, llegaron a la conclusión de comprar la finca de Mas Claret, que recibió ese nombre definitivamente.
- Los estudiantes enfermos fueron a Mas Claret, y fue un éxito con relación a la salud. Hubo mucha simpatía entre el Mas Claret y la Universidad de Cervera.

Después, infelizmente, vino la guerra civil española. Los claretianos dejaron la Universidad. Mas Claret fue incautado por el comité de Cervera y muchos estudiantes que salieron de la Universidad que no eran catalanes querían ir a su tierra, pero no recibían el "sobra-cuadrado". ¿Se preguntaron: ¿a donde vamos? Vamos a Mas Claret unos pocos. Como el comité pensaba ya que el Mas Claret era de él. No querían más gente allí, para no gastar tanto. Vino la frase del alcalde Juan: "¡aquí hay demasiada gente!" Vamos a hacer una fotografía de todos los que están aquí, porque si alguno no está en la foto, será despedido de aquí. Lo de la foto fue un pretexto para que un día (19 de octubre de 1936) apareció el fotógrafo con un grupo de milicianos, que llegó con metraladoras. Hablaron: esta es la hora de hacer la foto. ¿Están todos aquí? Sí, todos estamos. Si están todos vamos; fueron atados dos a dos y en dos filas fueron para el lugar del martirio. Todos, menos el H. Francisco Bagaria, fueron martirizados. Dos veces el H. Francisco Bagaria intentó entrar en la fila de los mártires, pero no lo permitieron, porque le interesaba que alguien se quedara responsable de la finca.

El H. Francisco fue en realidad un mártir, por la vida de santidad que llevó hasta el final de su vida. Hombre de oración y de trabajo. Viviendo como buen religioso claretiano. Él consiguió huir a la zona nacional. Y después de la guerra volvió al Mas Claret, que cuidó con mucho cariño del lugar de los mártires.

Para mí fue un padre bueno, ejemplar.

Con cariño R. Matias Garcia Gil

V.5. PARES CLARETIANS JAUME SIDERA I BENJAMÍN ELCANO

El dia vint-i-sis de juliol ens vam trobar a Mas Claret amb els Pares Claretians Jaume Sidera Plana i Benjamín Elcano a les quatre i mitja de la tarda, quan estaven fent el recorregut que van realitzar el seu tiet i el seu cosí, respectivament, que eren integrants del grup de màrtirs del Pare Jové, els quals van morir al cementiri de Lleida. Cada any fan el mateix recorregut que ells van fer, en el seu honor. Els hi vam demanar si ens podien explicar la història del seu tiet, el màrtir Lluís Plana Rabuguent i el seu cosí també màrtir, José Elcano Liberal.

Imatge del dia de la trobada, Pare Jaume Sidera i Pare Benjamín Elcano. Any dos mil disset. (Fotografia Cristóbal López)

Pare Jaume Sidera:

Som claretians, de Sant Antoni Maria Claret i teníem el centre d'estudis a la Universitat de Cervera, feia seixanta anys que la teníem, era un desastre tal com la vàrem trobar i van gastar un fotimer de cuartos per arregla-ho hi havia, i va haver-hi a la vegada cinc-cents frares allà dintre, a vegades entrava un petit per aquí i sortia capellà. Doncs aquests l'any trenta-sis es varen donar un ordre que en qüestió d'una hora o dues desallotjar la casa i com varen poder, abans ja havien arreglat algunes coses i llavors els varen portar amb autobusos cap a Solsona on hi havia un altre convent, un altre col·legi gran, un lloc tranquil, però a l'aturar van dir que Solsona no s'hi pot anar, els varen fer recular.

Abans els havien, eren tres o quatre autocars, quants eren? Tres, tres... doncs els van passar per Portell, els van aturar allà al cementiri de Portell sense saber que podia ser, van passar molta por, arriben a Torà i van anar a posar a Sant Ramon. Hi havia els mercedaris i aquella bona gent els van acollir com van poder perquè de sobte acollir cent persones per dormir, per menjar i per tot, realment és una cosa, van fer més del que podien, s'hi van estar un parell de dies i van haver de marxar, varen venir a parar al Mas Claret que aquí hi havia tot un grup de, d'alguns capellans i una colla de germans missioners també però no capellans que cuidaven la finca, i el però llavors el comitè els va prohibir de tenir més personal, havien de treballar i el comitè s'ho emportava tot a Cervera. Quan va ser, va arribar el mes d'octubre els van dir que els volien fer una fotografia, els van portar aquí, els van assassinar allà on hi ha aquella creu, i aquí on hi ha els cotxes hi havia un gran oliver que jo el vaig conèixer encara, i d'aquí van posar una metralladora per afusellar-los, com que es va encasquillar i no va funcionar. A llavors van afusellar a tots, els van cremar, van estar vint-i-quatre hores cremant, van quedar tot, tot, una desgràcia, eren molt bona gent aquests pobres.

Doncs aquest grup eren, els varen acomiadar davant la capella aquesta, els varen fer un acte de pregària, un sermó animant-los a tenir coratge, a ser fidels, amb lo cristians que eren i no tenir por, varen repartir el personal, llavors el quinze amb un Pare Jové, que era internacionalment conegut pel llatí, que escrivia llatí com tu parles català, el llatí el fèiem com a segona llengua, aquest era de Vallbona de les Monges i li van assignar un grup de catorze estudiants, que eren de teologia, o sigui tenien entre vint-i-dos, vint-i-un, vint-i-tres anys, vint-i-quatre poder.

Uns eren navarresos, altres de Girona, entre ells un cosí seu i un oncle meu, germà de la meva mare, aquests van anar aquí, cap aquest camí cap a Rubinat, cap a Montornès, van fer nit a Montornès i van anar cap a Bovera, i en arribar a la Bovera els van dir; vigileu que quan arribeu allà trobeu dos camins, no aneu per l'esquerra si no aneu per la dreta, llavors el responsable el Pare Jové diu, vaig al meu poble a preparar-vos el lloc de manera que la cosa estigui ja quan arribem. I ells varen marxar de dos en dos però d'aquí a dos-cents metres, dos-cents metres

l'un de l'altre i en comptes d'agafar el camí de la dreta van agafar el camí de l'esquerra que els portava a cap a la carretera, a la vista de, de Ciutadilla, clar Ciutadilla des d'un balcó es veu tot el que hi hagi per allà, van veure un coi, dos, dos, dos, els van agafar tots.

Llavors mentrestant el Pare Jové estava fent els passos perquè poguessin viure i li van dir: escolta que et vénen a buscar, et mataran. I diu: ho sento molt però jo sóc responsable d'aquests xicots, potser em mataran a mi i salvaran els altres, però jo no puc marxar sense ells i es va entregar, els van portar al Centre Socialista de Ciutadilla, i allà la gent es van portar molt bé, els van donar menjar, poden contar que ja venien des de Sant Ramon a aquí a peu i llavors amb tota la calor anar cap a Montornès i ja estaven cansats i rendits a més no poder. Allà els van donar menjar, els van donar inclús per poder dormir, en fi, però llavors van cridar gent del comitè de Lleida que ja venien, es van divertir a base d'ells, de torturar-los, tot lo que pugui fer, van trobar un rosari i diu, què és això? Hi diu, un rosari, trepitja'l home! I diu, jo no el trepitjaré pas!

El Pare Jové tenia un Sant Crist i: què és això? I diu: és el meu senyor i el meu Déu i d'un cop de puny li varen clavar a dins a part d'altres bestieses que van, totes les animalades que es podien fer amb aquells catorze, van passar la nit com van poder i l'endemà els van agafar un camió i els van portar cap a Lleida, abans es van aturar a Verdú allà a la plaça de Verdú van estar allà potser dues hores, penseu que avui fa un dia fresc, recordo que l'any trenta-sis, aquell juliol, doncs van seure a la plaça tot un camió, era un camió petit però amb tota la calor que feia i sense menjar ni beure res, aleshores els van donar un càntir d'aigua i van poder beure. Resulta que allà a Verdú un d'ells, el meu tio, tenia una tia monja allà a les vedrunes, no crec que la tia ho sàpigues però clar podeu contar perquè ho va ser no?

Llavors aquests es veu que duia una fotografia, jo la meva família és molt especial, la meva mare eren nou germans i d'aquests cinc van ser monges, totes vedrunes i després hi havia l'hereu i un era d'aquest de Sesgueioles, d'escoles cristianes i

aquest Lluís es va fer Claretià, o sigui a la família set. No podíem néixer pitjor nosaltres. Doncs ell, clar tenia alguna fotografia de les seves germanes i va dir: goita veus aquesta fotografia, eren les seves germanes. Allà van estar un parell d'hores a Verdú i van anar cap al cementiri de Lleida, volien arribar a Lleida, a l'arribar al pont: on neu vosaltres? No cal, porteu-los cap al cementiri, van girar cua, els van posar allà, els van entrar al cementiri de quatre en quatre i els varen, i tu, el pare Jové diu Visca Crist Rei i llavors els altres també van cridar Visca Crist Rei, li van dir: tu perquè vols morir? I va dir: jo vull morir per Déu, llavors a cadascun li van anar preguntant; tu també vols morir per Déu oi? Aixís en clau de broma, doncs sí senyor, tots quinze van ser assassinats, però anaven de quatre en quatre i els afusellaven i després els donaven el tret de gràcia i els de darrere veient com caient els de davant, si van ser quatre.

Això va ser dins del cementiri, hi havia molta gent per allà, els van entrar cap a dins, encara hi ha, al cementiri hi ha dues portes, en una d'elles posa una làpida: d'aquí van sortir els màrtirs que van ser assassinats en l'època aquella desastrosa i els varen enterrar en una fossa comuna que hi ha set-cents enterrats allà, ells van ser dels primers, de la banda més llunyana de la paret. És impossible exhumar-los, són set-cents en set pisos, hi havia molta humitat.

Nosaltres amb ell, ell de Madrid, és ja el quart any que ho fem això, fem la nostra ruta, avui hem estat al cementiri potser mitja hora allà resant i pregant i enraonant i llavors hem passat per Ciutadilla, hem anat per Vallbona de les Monges, d'on era el Pare Jové, ell no hi havia estat mai i ha quedat meravellat, Vallbona, d'allà Ciutadilla que ens ha semblat que la casa, justament la casa aquella era, es van posar en un pis primer, on hi havia unes vint escales i em sembla que hem vist aquestes escales avui, que era per allà a la plaça mateix de l'Ajuntament i clar, et remou totes les entranyes. Llavors hem fet la via contrària, hem passat per Montornès sense aturar-nos i hem vingut a dinar aquí a Sant Antolí i ara veníem aquí al Mas, i d'aquí marxarem a veure si podem anar una mica més enllà i portar la ruta. A Montornès van fer-hi nit i els van donar una fotografia del grup i els van dir guardeu-la perquè això serà una fotografia de màrtirs. Aquesta fotografia no

l'hem vista pas més, la deuen tenir potser guardada, a més, en aquella època era molt perillosa una cosa com aquesta, portar el rosari com ara jo el porto aquí, això et podia portar al cementiri.

Veure que ets capellà, portar la coroneta o bé les mans massa netes, mans que no és pas capellà, aquestes mans de capellà, el meu problema és que quan jo tenia sis anys llavors va esclatar la guerra, que ens feien saludar amb l'esquerra, i jo no sabia on tenia la mà esquerra i m'havia de senyar primer. Sis anys, sí, sí. Ara tinc vuitanta-set anys a punt dels vuitanta-vuit. I el meu germà, gran en té noranta-nou, què és el que va conviure amb tots ells, i el dia vint-i-un en va fer setanta-cinc d'ordenat de capellà, i ell se'n recorda de conviure amb el seu cosí i amb el meu oncle van conviure a Barbastre a Alagón, a Cervera, Solsona i se'n recorda molt, és increïble la memòria que té aquest xicot.

Hem fet un llibre homenatge amb molta investigació, li hem fet un llibre homenatge, li hem posat una biografia del tiet, de l'oncle Lluís, aviem si us la portem.

El Josep Vilarrubies és molt manyós, aquest relleu dels germans, vestits de capellà i altres treballant, però uns quants desgraciats, okupes, ho varen empastifar tot i degradar tot.

Sembla mentida que l'amo de la casa deixes degradar la casa, que llavors val quatre vegades més tot i desapareix tot. I aquí també hi ha un, el Pare Vilarrubies, aquí hi havia el magatzem de les màquines de segar, vage les eines les guardaven aquí.

I el grup de, com no podien dir la missa enlloc que ho tenien prohibit a les dues o tres de la matinada venien aquí i celebraven l'eucaristia d'amagat aquí i mira que us mataran home, si em maten per ser feixista malament rai, però si em maten per dir missa això...no ve d'aquí.

Resulta que aquí era una casa de salut a la Universitat eren moltíssima gent, fàcilment agafaven una malaltia de pit i aleshores venien aquí i es refeien amb l'ambient i el menjar i tot plegat, i també hi havia un grup aquí que treballaven, el Jové era un gran savi, estava fent el diccionari llatí, i estaven aquí treballant ell i tres o quatre més, el Leache, i jo modèstia a part, amb el Pare Codina que era un xicot que llavors era estudiant, vam escriure la gramàtica llatina, són tres volums, nosaltres vam fer el segon, gramàtica llatina. Curiosament aquesta gramàtica llatina, va anar a parar a Estudiants Claretians del seminari d'allà d'Euskadi i van quedar parats de com es podia aprendre llatí d'una manera diferent, tant que al Codina i a mi ens van fer un homenatge allà, quin tip de riure ens vàrem fer, doncs era d'això aquesta escola de llatinistes que hi havia per aquí. Eren molt bona gent, sí, sí.

No vaig conèixer el Mas Claret fins als quaranta o cinquanta anys, ho vaig conèixer perquè a la meva comunitat hi havia un dels missioners Claretians que estudiaven aquí i es va salvar perquè va anar amb un grup que va ser acollit en una casa de Santa Maria de Montmagastrell, s'hi van refugiar tres o quatre més a una cabana del camp, quasi un any. Alguns van marxar abans. Fixeu-vos quin miracle! Que la gent no descobreixi que hi havia aquí, el jefe de la casa els portava cada dia el menjar i vulguis o no en alguna ocasió et trobes amb algú que passa per allà i amb alguna ocasió, aquell senyor que es va comprometre a refugia'ls secretament va veure que un del poble sospitava, i li va dir: vigila amb dir alguna cosa. I com aquell senyor Ramon tenia al poble molta autoritat el van respectar. Però aquells tres o quatre missioners que van està allà dos d'ells van marxar al cap d'un temps i els altres dos al cap de més temps van buscar la frontera, els quatre es van salvar.

Hi va haver gent, per exemple el senyor Lloses, hi ha una creu aquí a Sant Pere dels Arquells, doncs ell tenia a casa seva amagat el Pare Joan Blanch, doncs allà tots dos i després al seu germà el faran beat, era mossèn beat. Ara els faran beats ara. Tant sant com tots els altres. Molta gent així van jugar-se la vida per salvar el personal, és increïble.

Pare Benjamín Elcano:

Al Padre Jaime le contaba yo esta tarde que ese señor de Santa Maria que acogió a esos misioneros en su cabaña del monte, claro llego el momento en que los misioneros se dieron cuenta que el señor Ramon estaba exponiendo su vida, porque si lo hubieran descubierto haciendo eso le hubieran ejecutado y entonces dijeron los misioneros no queremos exponerle a usted a la muerte y estamos pensando en marcharnos de aquí. El respondió es un deber de consciencia que yo acojo con todo cariño y con todo interés, yo no puedo permitir que ustedes estén expuestos a la muerte, ustedes quédense aquí como en su casa aunque yo exponga mi vida. Hay gente heroica.

Pare Jaume Sidera:

Per aquí dalt una família molt pobre varen tenir tres o quatre així un temps molt llarg a casa seva, després de la guerra el Ministre General va anar passant per aquestes cases per compensar-les econòmicament i no ho van acceptar. Només el casament d'una filla van acceptar una petita cosa perquè per viure perquè ho necessitaven. La major part de la gent amb un despreniment total, és realment noble, no hi ha manera d'agrair-ho.

Pare Benjamín Elcano:

Ahora también lo que decimos, lo que dice el amigo, le indicado yo antes, en Montornès, en en Ciutadilla mismo, en estos pueblos por donde pasaban eran acogidos y orientados. La gente les ayudaba a que se salvaran. Pero el gran error fue que en Ciutadilla llamaran a la capital y allá dijeron esperad que vamos nosotros. Este fue, unos sinvergüenza, besties totalment.

Pare Jaume Sidera:

És una vida tot interessant. Nosaltres hem fet una ruta, amb fotografies, documents diversos, amb tot de fotografies i coses. Avui vint-i-sis de juliol és l'aniversari.

2.Com us dieu?

Pare Jaume Sidera:

Jaume Sidera Plana, I Benjamin Elcano. El seu cosí era José Elcano i el meu oncle Lluís Plana. Jo m'estic a Lleida. Ara sortosament no sóc superior, ser superior et fa treballar més. Es cobra igual i no hi ha tants maldecaps, a la meua edat ja no tinc. Jo més aviat més dedicat, jo vaig fer llatí, vaig ser secretari. Aquest Pare Jové va fundar una revista llatina, tot en llatí íntegrament, a mi em van destinar a Barbastre a treballar amb aquesta revista i vaig estar tres o quatre anys allà, escrivint llatí com el català llavors, a més això no s'ha de dir mai però com que parlava sempre en castellà, si no podia escriure en català escrivia en llatí. Llavors vaig traduir el Nou Testament del grec al català, ha tingut escampats ja cinc mil exemplars. Llavors vaig col·laborar també en la Bíblia aquesta Interconfessional, la part grega de l'Antic Testament també la vaig fer jo, coses d'aquestes.

Cada diumenge a l'homilia, a la web de la parròquia. El Benjamin ha fet molts anys a Suïssa la missió dels estrangers cristians estrangers.

Pare Benjamín Elcano:

Onze anys a Zurich, catalans hi havia també i parlava una mica en català, estic a Madrid. Una temporada tuvimos una secretaria catalana y yo dije yo la voy a recibir hablando en catalán porque he comprobado que a un catalán lejos de su tierra como le saludes en catalán y vea sobretodo que no eres catalán y te esfuerzas por hablar la seva llengua se le da una alegría terrible. Saludé a la secretaria era de Reus, la saludé y me dijo: també vostè és català? I le dije con toda seguridad que tu habrás notado que en algunos puntos la pronunciación no pronuncio bien. Y me dice bueno bueno, su catalana aún puede pasar como de Lérida.

En Navarra decimos con ti, és tecum. Sí sí. Un germà gran Laureano, va ser mestre del Chaves. Laureano Elcano. Estubo aquí bastantes años Matias.

Pare Jaume Sidera:

Al Bagarí el vaig conèixer el mil nou-cents trenta-nou, ja tenia deu anys. Jo recordo encara que érem una vintena d'enanos i ens va acollir saps a la sortida de la finca, que posava *Dolores Ibarruri, la Pasionaria*, van canviar el nom.

Ell ens va acollir, recordo, anava amb sotana, jo tenia deu anys, ens va tractar amb un respecte i una estimació, llavors clar ell tindria quaranta anys, aspecte sempre de simpatia i bondat, un tresor extraordinari. Va ser l'únic que es va quedar, van deixa'l perquè coneixia els secrets de la casa, els van matar tots i ell ho va veure, hi havia una cort i ell va espiar i va veure tot això, com mataven tots els seus companys. Molt bo. Ell es va quedar aquí amb tot el personal que hi havia de tots colors, hi havia gent que van portar els del comitè, dones de mala vida quan hi havia aquests xicots de cara a fer-los caure. Llavors es va estar una temporada aquí i no sé llavors sembla ser que més endavant va marxar. No el trobaven i va estar a casa seva, estava en xoc. Es va negar i va tornar. Tenia els dits masegats perquè tragar tant de bestiar la porta del vagó li va agafar els dits.

Quan va acabar la guerra ja no vam poder entrar a la Universitat i vam habilitar el que ara és el Consell Comarcal, jo vaig estudiar de petit que encara era més petit, era un col·legi antic de religioses franceses i allà ens hi varen encabir hi allà vam tragar els llibres de la Universitat de les esgolfes, a la Universitat encara hi havia tot el museu, molt bonic, només hi faltaven unes monedes d'or d'una numismàtica bastant interessant, tota una, la biblioteca immensa.

La Generalitat va tapiar el museu durant la guerra, la Capella Real quedà, igual que abans, ara fa goig, el paranimf, era la Capella Real, conteu quatre-centes persones cantant, la Immaculada tot això, la van tapiar perquè no ho toquessin. Óssos d'animals, ocells, pedres, de tota la Congregació enviaven coses aquí, sobretot de Guinea Equatorial eren, començaven la missió, qualsevol cosa l'enviaven aquí. El Borbó quan va eliminar totes les universitats de Catalunya va

deixar aquesta aquí, fins que el mil vuit-cents vuitanta-tres la vam agafar nosaltres i la vam habilitar pel col·legi, ara han esborrat tot els senyals.

Fa vergonya, fa consciència, per això tapen la història, ara fa més declarar-se ateu, donar la cara costa. A Lleida estan treient totes les plaques, trèieu les cases! No pas la placa, aneu derrumbant els pantans, tots els que vam rebre títols universitaris en època de Franco els hem de treure perquè allà posa el seu nom. Encara que no ens agradi la història és nostra, penseu que són crims contra la humanitat. Penseu que quan vam tancar la Universitat els malalts van anar a parar a l'hospital, van està allà un temps fins a l'octubre i aleshores van agafar del llit al cementiri, la humanitat ha tingut temps de fer un judici per veure que eren aquesta gent. Aquesta mentalitat tan primària pròpia d'aquests ibèrics que som nosaltres.

Llavors tota aquesta finca la treballàvem nosaltres, jo havia vingut aquí quan feia vacances a fer, a batre, tragar sacs el que calgués. I de petits, ara ens haurien dit que abusaven, explotaven la canalla, i nosaltres, jo vaig passar un mes sencer aquí collint ametlles amb els meus companys i com ens divertíem. Érem trenta canalles, podíem enraonar i a l'hora de la migdiada fèiem comèdies, representàvem una escena bíblica i havíem d'endevinar aquests senyors que han representat, era una culturització sense donar-nos moltes coses. De l'any trenta-nou al quaranta-dos. Veníem aquí ens portàvem la roba, passàvem una setmana sense vigilar-nos ningú. El Pare Vila va entrar dos anys més tard que jo, vam coincidir a Solsona i a la teologia a Valls.

Aquests camps immensos no hi eren, eren bancals aleshores. Quan van començar els adobs comercials aleshores sí.

El mil nou-cents trenta-nou quan els del comitè van marxar a l'abril, el pare Bagaría va tornar de seguida, ja van venir a ocupar un o dos a prendre concessió de la cosa, venien alguns estudiants petits. Quan vaig venir aquí n'hi havia només deu o dotze, vaig començar el vint de novembre del mil nou-cents trenta-nou.

De Mas Claret ens portaven a casa la llet i el pa. Nosaltres vam menjar bé, ens portaven la llet, s'aixecaven a les tres de la matinada a munyir a portar la llet cap a Cervera i la que sobrava la venien i aquella gent eren heroica. Tenien una dotzena màxim de vaques. Cap als anys cinquanta això era una granja model, era molt moderna, gallines, ànecs, porcs... més endavant quan tenien ja cotxe, això és secret d'estat, això no es diu, llavors com ens portaven la llet cap a casa, llavors va venir la llet americana que era llet amb pols i molt formatge, te'n recordes la llet americana, l'any cinquanta per allà? Els americans portaven, van inundar tot Espanya de llet, alcohols, formatge i mantega molt bo. Doncs llavors donaven la llet als vedells, pols a la canalla. El Provincial li deia que val més ser vedell que postulant, per què? Perquè ells beuen llet i nosaltres no, per poc no m'estomaca.

Llavors als Comdals hi va haver el Govern de la República un temps, Negrín, jo tinc la idea que tinc, clar estaven fugint no tenien ells, aquí als Comdals hi cabien almenys una temporada o part del govern hi va estar una temporada. Als papers no hi són, és una cosa que jo tinc entesa.

V.6. FERNANDO SAPERAS

El dia vint-i-sis de juliol ens vam trobar a Valls amb el senyor Fernando Saperas, nebot del màrtir Ferran Saperas, a les cinc de la tarda. Li vam realitzar l'entrevista, on ens va explicar la vivència del seu tiet màrtir.

1. Com us dieu?

Fernando Saperas Ninot

2. En quin any va néixer? A on?

L'any mil nou-cents quaranta-un. Aquí a Valls

3. Quina relació de parentiu teniu amb el Ferran Saperas?

Jo sóc el seu nebot.

4. Ens podria explicar la vida del seu tiet?

Ell va néixer a Alió, el dia vuit de setembre, el dia de la Mare de Déu de Núria. Era el segon dels germans, el primer es deia Joan que era el meu padrí, ell era el Ferran el segon fill i el meu pare que era el Roman el petit. Van viure a Alió tota la vida, a llavors doncs el meu padrí el Joan, els avis es deien el meu avi es deia Josep Saperas, vivia a un poblet molt a prop, la meva àvia era filla d'Alió.

El Joan de jovenet ja va marxar cap a Barcelona, treballava de cambrer, el Ferran va venir a Valls quan tenia quinze o setze anys i va treballar a l'Hotel París, a la plaça del Blat, va treballar allí com a cambrer i ajudant de cuina però després ho va haver de deixar perquè les aigües i això se li agrietaven les mans i va haver de deixar-ho. Aleshores va tornar a Alió i va fer de pagès una altra vegada i el meu pare va venir també a Valls i va treballar tota la vida a fàbriques, el Ferran després

d'Alió li va venir l'època doncs d'anar al Servei Militar, va anar a Barcelona, i mentre no va entrar al Servei Militar va treballar amb una botiga de dependent de roba, després doncs va estar un temps allà, ell coneixia a una gent que eren d'Alió i vivien a Barcelona, de mica en mica va anar coneixent, d'allí on estave, estave molt a prop d'un convent de Claretians i li agradava molt anar a missa i tot això, va anar guanyant-se la confiança d'aquells Claretians que hi havia allí i ell quan va acabar el Servei Militar va dir a veure si podia entrar-hi com a criat i li van dir que com a criat no, però que podia ser missioner com que era un xicot que no tenia estudis podia ser missioner i doncs sí, sí, va acabar el servei militar i llavors va dir a sa mare perquè el seu pare ja havia mort, i la mare va morir el mil nou-cents trenta-vuit en plena guerra civil, i això era sobre l'any vint-i-cinc o així, i a l'arribar li va dir que has d'anar al convent i això i va dir que no, que sentia aquesta vocació i que volia entrar al convent i doncs va entrar al convent com a postulador. O sigui, quan el van matar els vots definitius encara no els tenia fets, li faltava un any o dos per acabar els vots definitius i llavors va entrar al convent va estudiar allí, va estar un temps allí al convent de Vic, i després va fer no sé quants cursos o per anys i va ser allí ja a Vic, i al cap d'un temps el van posar com a missioner a un poble de Saragossa, hi va ser poc temps. Llavors d'allí va tornar cap a Vic i de Vic el van traslladar cap a Cervera, Cervera i Mas Claret, no sé si ja el coneixeu.

Ell o sigui, estava destinat a Cervera, primer a la cuina, servei o així però també les mans se li tornaven a fer mal i llavors el van posar a la porteria de Cervera, de la Universitat, allà hi va ser temps. A l'estiu ell anava a Mas Claret a passar un temps i ajudar allí un hermano que vaig conèixer, que es deia Germà Bagarí, no sé si n'heu sentit a parlar. Només el vaig veure dues vegades al Germà Bagarí, estaven junts a Mas Claret i es cuidava de l'asunto de la granja, dels vedells, dels tocinos, de les gallines... que tenien allà i els animals, jo hi vaig anar amb la meua senyora un dia i ens ho va ensenyar tot, els corrals i això i em va parlar del meu oncle de quan va ser a Mas Claret.

I llavors ell aquí a Mas Claret era també doncs mira hem d'arreglar això i una vegada es veu que estaven enfilats a una teulada, això m'ho va explicar el Germà

Bagaria, a una teulada que estava embossada i va pujar a l'escala i va caure, es va trencar la tibia i el peroné i llavors el van portar a Barcelona, que tenien com una clínica o un ambulatori tota la comunitat, i llavors li van enguixar o no sé com ho feien amb aquell temps. Va quedar una mica coix, al cap d'un temps ell anava una mica coix, inclús jo diré quan vaig veure ara fa un parell de mesos les seves despulles, el metge traumatòleg i forense que hi havia allí, a Tàrraga fa un parell de mesos, em va dir: el seu oncle va caure d'una escala no? Va agafar l'ós de la cama allí així a contra llum i em va ensenyar una ratlla que era la trencada. Inclús vaig tenir el seu cap a les meves mans, jo vaig quedar parat, una cosa així no la veure mai més. Hi havia el Xavier Novell i vam estar parlant, el doctor anava treient els ossos de dins la caixeta que feia un metro per seixanta. La caixeta la vaig veure l'any mil nou-cents setanta-un quan van fer el trasllado del cementiri a la parròquia. L'única cosa que li faltaven eren les mans i els peus, els demes ossos hi eren tots, jo vaig dir i això? I ell va dir que això amb el temps devia desaparèixer.

Ell va passar a Mas Claret i es va tornar a reincorporar a la porteria, i al cap d'un any o dos va esclatar la guerra i llavors ja van dissoldre la comunitat, i ell doncs se'n va anar, com que coneixia gent, se'n va anar a Montpalau i allí va treballar, el temps de batre i va estar allí de treballador del camp, estava allí amb aquesta gent que tenien un estanc a Montpalau i com que allí hi anaven gent que tenien de tota manera li van dir que no estava segur. D'allí va anar a la Rabassa i pel camí uns milicians que estaven allí a casa d'un que tenia egües, allí van veure un que passava i es van preguntar si el coneixien i no el coneixien, el van agafar i el van interrogar, el volien fer doncs això, li van dir que si era capellà i va dir que no però que era religiós. I ja va estar liada tota la història, aleshores va començar el seu calvari i fins que no el van matar el van portar en cases de prostitució per allà a Tàrraga i escolta li van fer les mil i una fins que el van matar a les portes del cementiri de Tàrraga el dia tretze d'agost de mil nou-cents trenta-sis.

Quan va morir la seva mare encara estava viva, encara era viva, el pare no que va morir el mil nou-cents dotze, eren jovenets quan va morir el seu pare, i sa mare es

va haver d'espavilar amb tres fills petits, era molt traficant. Es veu que es dedicava a comprar coses i per aquí a Valls i vendre-les per allí, era molt negocianta. Jo vaig néixer el mil nou-cents quaranta-un i ja havia passat tot, el meu pare m'ho va explicar. L'altre germà es va quedar a la casa pairal i el meu pare es va casar amb la meva mare i vivien al pis on la meva àvia traficava i comprava coses i jo hi vaig viure fins els deu anys i després els meus pares, una tia viuda va venir a treballar per aquí i llavors allò es va fer petit i van comprar una casa, però jo fins els vint anys me n'anava a veure la meva tia. Després vaig conèixer la meva senyora que ella era mestre de general bàsica i jo era torner, vaig ser torner quaranta-tres anys. Això ja són coses de després.

Nosaltres tenim les fotografies autèntiques d'ell, les que s'han fet d'ell de l'any quaranta o així cap aquí. Inclús tinc dues coses que eren seves que els hi va donar ell al pare quan se'n va anar al convent; un rellotge d'aquestos rodons de butxaca i un monederet, de malles d'anys enrere. El rellotge era seu i el monederet de malles també era seu, són les dues úniques coses que tinc com a rècord. Això li va donar ell al pare quan se'n va anar al convent, li va dir: té Roman que jo això ja no ho necessitaré, queda-t'ho tu i el pare m'ho va donar fa molts anys i jo ho guardo com una relíquia.

Tenia trenta-un anys quan el van matar, feia cinc anys que era al convent. Un padre, que era el director de Vic li va fer una carta, també el beatifiquen amb ell, el Mateu Casals, quan li van fer vots de pobresa. Això a Tàrraga es fa des de l'any cinquanta i pico, seixanta. Quan el van matar el sepulturer va anar allí i va veure que havien mort algú, i com no s'havia el que era, l'endemà quan ho va enterrar a la fossa comun estaven tots ficats d'una manera i ell el va posar al revés, ho va posar escrit i gràcies amb això també el vam poder identificar, entre això i l'os de la cama. Després el vam posar amb un nínxol d'una família de Tàrraga i un que estudia cadàvers de França i va fer tot l'estudi dels ossos i el van ficar en aquesta caixeta petita. I un pot petit amb un líquid hi va posar les seves viseres, uns sis pots hi havia, devia quedar com a dissecat i ho van posar amb això perquè és conserves.

5. Heu conegut algun Pare i Germà Claretià?

Coneixíem el pare Vila, el Germà Gironès... cada any hi ha menys gent a la missa a Tàrrega, als anys setanta l'església estava plena, però ara als joves això no els interessa i els altres ja estan morts.

El Germà Bagarí jo el vaig conèixer allí a Mas Claret que va ser l'únic que van deixar viu els milicians i en van prendre disset o dinou i aquells els van matar allí en aquella creu i després els van tirar bales de palla per cremar-los i amb ell el van deixar viu per cuidar els animals.

I jo el vaig conèixer bé, ja era un home bastant gran, dues vegades amb la meva senyora i el Germà Gironès. El Germà Bagarí ens va ensenyar un tocino, diu, miri aquí tenim un tocino que fuma blat, que aquest hermano es veu que fumava i el tocino va fumar. Van dir que el dia disset de setembre cada any hi fan un aplec a Mas Claret.

Imatge del rellotge i del moneder de malla del Ferran Saperas que actualment conserva el seu nebot Ferrnando Saperas (Fotografia pròpia)

Imatge del Fernando Saperas i la seva filla, Lourdes Saperas, al cementiri de Tàrraga davant d'on van afusellar el seu tiet (Fotografia cedida per la Lourdes Saperas)

Bust en homenatge al màrtir Ferran Saperas. Església d'Alió, Alt Camp. (Fotografia cedida per Lourdes Saperas)

V.7. ALEJANDRO CORTADELLES

El dia quatre de juliol ens vam trobar als horts de Sant Pere dels Arquells amb l'Alejandro Cortadelles a les set de la tarda. Li vam realitzar l'entrevista on ens va explicar la seva experiència quan tenia cinc anys que va sentir els trets del dia dinou d'octubre del mil nou-cents trenta-sis.

1. Com es diu?

Alejandro Cortadelles

2. En quin any va néixer? A on?

L'any mil nou-cents trenta-un a Sant Pere dels Arquells, a casa.

3. Quina relació tenia amb el Mas des que era petit?

Sempre he estat allà a les dos finques que teníem al costat i des de ben petit he pujat al voltant del Mas, a treballar quan ja no anava a l'escola.

4. Quines experiències recorda del lloc?

Durant la guerra, en algunes ocasions amb la meva família i alguna més, ens havíem refugiat en una cabana de volta que està en un marge amagada quan puges cap a l'ermita de la Providència.

Tenien vaques i després el Pare Matías, que era molt treballador, van posar porcs i va fer l'altar de la capella de dalt a la casa.

5. Quants Pares va conèixer que estiguessin al Mas i gent que hi va treballar?

El pare que feia de cuiner, el Bagarí, el Matías i el Marcel·lí. N'hi havia d'altres que vaig conèixer però no vaig tenir molta relació amb ells.

6. Anècdotes

Aquí a Sant Pere, el Castaràs de la Curullada, va matar a un alcalde i a un mossèn del poble.

Al camí dels màrtirs ara està molt canviat perquè abans hi havia una renglera d'ametllers, just on van matar els Pares, Germans i mossos. Una mica abans hi havia una paret, que és on van posar les metralletes per a matar-los. El dinou d'octubre del mil nou-cents trenta-sis, anava amb el meu pare a uns trossos i una era que tenim allà al costat del Mas i quan estàvem arribant, la mula va aixecar de cop les orelles i llavors van sentir els trets de quan els van matar.

Quasi tots els pins que hi ha a la finca, excepte dos o tres, he vist com els han anat plantant.

Quan era una mica gran havia anat algun cop a banyar-me a la bassa del mas, però no en moltes ocasions. Hi havia alguns pares que plantaven els pins a partir de pinyols. A vegades quan anàvem a la vinya, sortia un pare de l'ermita cantant una cançó que deia: "al cel n'hi ha una escala si vols pujar-hi..."

Fa poc, quan vaig anar allà, em vaig trobar tot un grup d'unes quaranta persones que eren ciclistes i anaven diverses famílies que feien un recorregut que venien de Montpalau.

V.8. RAMON CASTELLÀ

El dia deu de setembre ens vam trobar a l'hospital de Cervera amb en Ramon Castellà a les quatre de la tarda. Ens va explicar que quan tenia catorze anys i estava treballant amb el seu pare va passar el Germà Isidro Costa quan anava cap al Mas el dia anterior a la seva mort.

En Ramon va nèixer l'any mil nou-cents vint-i-dos, l'hi deien el llarguet i vivia a Sant Francesc. Actualment té noranta anys i ens va explicar la següent vivència:

Un dia, juntament amb el meu pare (Josep Castella Pont) l'any mil nou-cents trenta-sis, quan tenia catorze anys va passar per allí, va passar per allà un tal Isidro Costa, aquest va passar per allà i el meu pare li va dir, el meu pare i jo érem allà, vull anar a veure com està això, vaig a veure com està i el meu pare li va dir: no hi vagis que hi ha els del Comitè. L'Isidre era un hermano, hermano Costa, doncs al hermano Costa li va dir al meu pare no hi vagis perquè avui hi han els del Comitè, oh i diu: i rondare una mica per allà, per allà el pare li va dir no hi vagis, oh diu: m'esperaré....

Diu marxaré, ja volia marxar, llavors el van veure, eh allò para, para, i es va parar i el van matar. El vam veure el meu pare i jo, tots dos, el meu pare li va dir no hi vagis que avui hi ha els del Comitè, oh diu: tinc bona vista, diu; si el veig de lluny marxaré, i va anar i el pare li va dir no hi vagis que hi ha els del Comitè, que els he vist passar per aquí que hi anaven a treballar, i doncs va voltar per allí, per allí i el van guipar ep! Parat, parat! I ell es volia posar a córrer però els altres van tirar un tiro enlaire i el van agafar i el van matar. Després vam trobar que l'Isidre Costa l'havien matat allà.

Els Padres del Mas Claret tenien una vaqueria i els hi venien la llet al Carrer Major, als Padres la tenien per a ells, però en teníem moltes de vaques i els hi veníem la llet al Carrer Major els hi venie una senyora que el seu fill es diu em sembla Fernando Orobich, vivia al Carrer Major.

1. Del Comitè de Cervera coneixia a algú?

Si coneixia l'Esperanço, és mort aquest, era un home molt renegaire i matave capellans, era un renom. Después també al Majà, aquest també era molt d'esquerres, Joan Pedrós era molt d'esquerres, el cunyat del Trilla de la Cardosa, aquest era molt dolent eh!

El Casteràs va ser molt dolent aquest, el Mossèn Josep Arqués, bueno pues era capella allà baix al Carrer Nou, aquest capellà va pagar de la seva butxaca al Pita un dels principals d'esquerres. Bueno aquest Mossèn Arqués com que havia fet moltes caritats al Pita que tenia dos fills, el Pita passaven gana i era dels principals d'esquerres aquest home i Mossèn Josep Arqués de la seva butxaca els hi donava, es fotien de gana aquesta gent, abans de la revolució es fotien de gana i Mossèn Josep Arques de la seva butxaca els pagava el menjar. A llavors aquest capellà no el van matar.

V.9. RAMON GASSÓ

El dia catorze de juliol ens vam trobar a la residència Mare Janer de Cervera amb el Ramon Gassó a les cinc de la tarda. Li vam realitzar l'entrevista on ens va explicar la seva experiència sobre els trenta anys que va estar treballant i vivint al Mas com a mosso.

1. Com es diu?

Ramon Gassó Oliveres

2. En quin any va néixer? A on?

El mil nou-cents trenta, el dia vint-i-dos de juny a Granyena

3. Quants anys va estar treballant al Mas?

Hi vaig estar trenta anys treballant al Mas. Vaig entrar el mil nou-cents seixanta-dos

4. Quines feines realitzava al Mas?

Feia de tractorista i despues a la granja amb les gallines i els tosinos. I també era matador de tocinos. Durant sis o set anys vam portar el Mas Rosic també.

5. Per què va anar a treballar al Mas?

Per un motiu, per marxar d'una noia que hi havia una mica de cuento, després si va complicar el meu cunyat. Després van fer una festa aquí al sindicat de Cervera i vaig anar allà als Padres per a veure si podia anar al Mas Claret i em van a dir, que ja ho parlaríem. Al cap d'un any, jo treballava a la Sisquella a cal Bosch i un dia anava amb lo tractor i em crida el Pare Massó em va dir d'anar al Mas Claret a l'octubre.

6. Vivia al Mas?

Sí, vivia al Mas. Hi vaig anar al mil nou-cents seixanta-dos, tenia trenta-dos anys. Vam fer obres amb el Germà Matías, que ara ja és Padre al Brasil.

7. Va conèixer al Germà Bagarí?

Sí, vam estar molts anys, però va agafar com una mica de bronquitis, el van portar a Lleida per visitar-se i aquella nit no sé què li va passar, que va caure a la banyera i allí va morir. Tenia uns vuitanta o vuitanta-dos anys.

8. Quins Pares i Germans Claretians hi havia més al Mas quan vostè hi vivia?

El Pare Vila, que estava qui Cervera que era el Superior, el Padre Ciurana que era de les Borges Blanques. El Germà Martínez, que era el cuiner i el Germà Caules que era pagès.

9. Sap qui va comprar el Mas?

El Raich de la Rabassa, que tenen casa a Cervera.

10. Sap que va passar el dinou d'octubre del mil nou-cents trenta-sis?

El Germà Francisco Bagarí va passar la guerra allà, i van matar a dinou o vint. I a ell el van fer anar a la vaqueria perquè també era vaquer. Allí en aquella plaça els van reunir a tots i penso que els van lligar, un es va escapar perquè deia que a ell el matessin corrent, van disparar i deien: alto! alto! Però es va escapar i ningú en va saber res d'aquest noi. Llavors els van portar a allò que diuen dels màrtirs i els van matar.

11. Durant la guerra sap que va passar al Mas?

Durant la guerra, el Germà Bagarí pues van fer una cultivat de vaquers aquí a Cervera i també el van portar aquí, vivia a casa d'un que també era vaquer. I després li van dir que com que es portava bé li donarien quinze dies de permís i va tornar a casa seva, una masia de Vic i ja no va tornar, perquè no se'n fiava, perquè la Passionaria va fer un míting aquí a Cervera i va dir: si entre nosaltres hi

ha algú que fa fortor a cera, s'ha de liquidar. Ell va tocar al company i el company li va dir: tranquil, no et passarà res. Després de la guerra, va tornar cap aquí

12. Anècdotes

Un dia hi va anar l'alcalde Solé i els hi va dir: vosaltres encara feu la vida de frares oi? Deien missa cada dia amb un cobert que hi ha la mina. I els hi va dir que això de fer missa s'havia d'acabar.

Imatge del senyor Ramon Gassó matant el porc.
Anys seixanta-setanta (Fotografia cedida per Ramon Gassó)

V.10. ASUNCIÓ CORTADELLAS

El dia dinou de setembre ens vam trobar a casa de la senyora Asunció Cortadellas a Cervera a les cinc de la tarda. Li vam realitzar l'entrevista on ens va explica la vivència del seu tiet màrtir Claretia Pare Enric Cortadellas.

1. Com es diu?

Asunció Cortadellas Carulla

2. A quin any va néixer? A on?

El quaranta-dos, el mil nou-cents quaranta-dos. A les Oluges.

3. Quina relació de parentiu té amb el Pare Enric Cortadellas?

Era el meu tiet, de la casa pairal diríem, germà del meu pare vage.

4. Podria explicar-nos una mica sobre la biografia del seu tiet...

El meu tiet bueno era d'una família molt gran, cinc germans ell va ser el quart, el tercer se'n van anar als Claretians perquè tenien un tiet que també era claretia i ell quan va tenir l'edat uns setze o disset anys també se'n va anar, una persona molt llista, molt bona persona, molt piadosa i no sé va fer bastant.

5. Saps si va anar al Mas Claret ell en alguna ocasió?

No ell no, ell va està a Solsona a Vic i no sé algun més però a Mas Claret no.

6. Va està aquí a Cervera?

Va fer de professor a la Universitat de Cervera, que molts d'aquí Cervera ara perquè són morts, havien sigut els seus alumnes, el Turull, el Salat, molta gent d'aquí Cervera van ser alumnes del meu tiet, el meu tiet va ser padre només dos anys, perquè el van ordenar el trenta-quatre i el van matar al trenta-sis, va exercir

de mestre, de professor a la universitat. Llavors clar els Claretians eren els professors de la universitat

7. Va anar a Vic o a Barcelona?

Sé que va estar a Solsona, a Vic poder no, o poder, no ho recordo. Potser també. Era molt agradable molt simpàtic, molt dinàmic i molt bona persona. El Ton Boquet havia sigut professor d'ell. Me'n recordo molt del Salat i del Turull d'aquí Cervera, i d'altres però aquests l'estimaven molt, inclús quan el van matar, la família Turull el van posar en un nínxol seu perquè no es perdés el seu cos, com tinc un tiet que hi havia estat molt a Mas Claret jo hi havia estat molt de petita, però ell no.

Mas claret, pos teníem un tiet que és deia Antoni Cortadelles, un tiet no, un oncle era germà del meu padrí i mos venie a veure a les Oluges i després marxava acompanya'l a Mas Claret, travessava la via a peu i Mas Claret clar era un Mas de padres i padrets i de tot i germans. Anàvem a peu, jo era gran, no era ben petita quan tenia divuit anys encara l'acompanyava i bueno ell anava amb un altre mestre que també feia de professor de Barcelona i venien els estius aquí, s'ho passaven bé, era un oasis Mas Claret, i ho és ara encara. L'església era meravellosa, era molt maca.

Ja han passat molts anys han passat massa anys, els nostres pares que tenien una il·lusió horrorosa no han pogut veure els beats. A Mas Claret allà hi havia els nanos que clar cuidaven la terra i els padres molts anaven a reposar allà, d'altres anaven, allà eren un puesto de pas diguéssim, els hermanos són els que tenien les vaques, els que tenien l'hort i tot això.

8. Quin any era?

L'últim any que hi vaig anar pots contar que tenia disset o divuit anys, però també hi anàvem pels aplecs com els que tenim ara, dels aplecs no me'n recordo tant perquè no teníem cotxe com ara, però sé que vaig anar amb un aplec, potser va ser l'any que van fer vint-i-cinc anys que els havien matat. Però més que res jo

l'acompanyava fins a dalt a la via a l'oncle, i quan era dalt a la via ja marxava ell sol perquè era a baix caminant Mas Claret.

Ell de Mas Claret no explica gaire gran cosa perquè la gent anaven allà a descansar i a resar, els que treballaven, treballaven ben fort però els demes allà al col·legi de Cervera, jo me'n recordo com voltaven els padrets per les Oluges, passaven per aquí, jo era bastant gran, un cosí meu també va estudiar per padre i també venia a les Oluges i sé que l'espiava per veure quin era.

I jo no et puc explicar res més perquè aquesta gent abans eren allò que es deia als convents; treballar i resar i feien que més vida, no és com ara que hi ha tanta cosa a internet i tantes coses, els que treballaven, treballaven i els que resaven, resaven. També ho feien tot. Anaven allà a fer exercicis espirituals a descansar, un lloc de retiro, era molt maco, era un oasis, i ara tot va canviant en aquest moment. Ara ja tot s'ha quedat...

9. Vostè ja va veure quan estaven aquí al Consell Comarcal els Pares Claretians?

Jo me'n recordo que quan festejava encara hi havia els padres al consell, els padres encara, érem petits. Després de la guerra no hi van tornar perquè em sembla que estava trinxat i ja no hi van poder tornar més i em sembla que a la universitat s'hi van estar cent anys, em sembla eh, quan va fer no sé quants anys hi vam anar que van fer una festa, ara no me'n recordo, em sembla que els padres del Cor de Maria hi van estar cent anys donant classes diguéssim, el meu tiet ja va estar aquí a Cervera, no el que van matar, sinó el que va morir diguéssim, l'oncle ja va estar aquí a Cervera de petit.

S'hi van estar més de cent anys però van fer la festa dels cent anys, me'n recordo que hi vam anar que van fer una festassa de por, al vuitanta-set clar, sé que van fer molt. Sé que quan van fer això mos van ensenyar tots la universitat que ja era

d'estudiar i ens van ensenyar a tots els puestos lo que feien però ja no me'n recordo massa. Aquestes coses es van oblidant.

10. De què era professor el Pare Enric?

Ah mira, això no ho sé, de tot em sembla, ai és que no me'n recordo, això ho trobaries amb el... perquè abans feien cursos primer, segon, tercer. Ja ho deien abans del que feie que era molt bo però no me'n recordo. Als meus pares en parlàvem molt, moltíssim tots van dir que era una flor troncada, que era molt espavilat, molt alegre, molt alegre i xerraire això ja li ve de família, una persona molt maca que l'estimaven molt els alumnes i sempre tenie alumnes petits més aviat. N'estaven molt contents d'ell, inclús li havien llegit coses de quan el van matar.

Va venir la guerra i el papa el va anar a buscar a Cervera, llavors va estar a casa el juliol, un mes i feie vida normal perquè a les Oluges ja ho sabien que hi era, no es va amagar perquè tenia un amic seu que era de la C.N.T, d'aquests milicians que mataven i li va dir a tu no et farem mai res perquè som amics, un veí nostre, els coneixia i tot, es deia Domingo, no pateixis, a tu no et passarà res perquè tu ets amic meu, ell sempre deia que feia vida normal i el dia abans van dir que semblava que la cosa estava moguda i ells van marxar de casa però com que durant el dia no va passar res va tornar cap a casa, ell i un estudiant que es deia Berenguer i quan estaven dormint van trucar la porta i ells el primer que va fer va ser escapar-se cap a darrere i a darrere n'hi havia uns que van començar a tirar tiros i a davant va sortir la meva mare i el meu pare i llavors ens van dir que entreguéssim els padres que teníem de Cervera i quan van sentir els tiros van dir: mira ja els comencen a matar i es veu que la mama i el papa els van donar per la pell i aleshores el meu tiet i un altre van tirar cap a davant perquè diu ara mataran al meu germà, van tirar cap a davant i els van agafar i bueno el padrí mateix, es va morir aviat eh, del disgust que van tindre i la padrina diu que es va quedar com la Mare de Déu. Me'n recordo d'aquest relat, la mama l'explicava molt i plorava.

Feia la vida normal de poble, aquest amic li va dir que no li passaria mai res que estigués tranquil i ell tranquil, tenia confiança en aquest noi, era un matador però pensava ell em salvarà i després el va fer matar amb ell. Llavors diuen si el van fer matar amb ell perquè ell no volia que el matessin. Llavors el Berenguer es va escapar, llavors la meua mare quan van agafar el tiet, anava descalça perquè va baixar corrent cap vall, es devia casar feia tres anys i era jove, tenia dos crios, va baixar corrent i al agafa'ls va voltar pel poble que anava picant les portes als veïns i ningú li va obrir la porta, anava descalça i escabellada, i anava per les cases i ningú li va obrir la porta perquè la gent tenia una por horrorosa.

Al tornar cap a casa: ai que hem vist a l'Enric que mataven a l'Enric, acaba de dir això, pujant els milicians una altra vegada i agafen el papa, el meu pare, perquè l'altre s'havia escapat, el Berenguer es va escapar perquè el cotxe del tiet es va espatllar això va ser el primer miracle que va fer el tiet, aleshores els milicians que anaven amb l'estudiant van anar cap al cotxe per veure si podien obri'l i mentre això l'altre li va dir que no podia obrir la porta, després aquest noi venia molt a casa amb la dona i els fills.

Aleshores pujant cap dalt i agafen el papa que el volien, com s'ha escapat un agafarem un altre, i el segon miracle que va fer el tiet va ser aquest, el tiet el va quedar mirant amb una cara, es va quedar parat i en aquest moment es va presentar un home d'aquí a Cervera que en deien el Carbonell i diu: iai que fa aquest aquí? Si aquest home que l'heu agafat perquè tenia capellans aquí a casa seva? Si aquest home només pense en treballar, només pense en treballar és un pagès i en els fills. El van deixar estar i va tornar cap a casa, que van dir s'hi havia sigut un altre miracle del tiet això. El papa diu que aquella mirada amb sa germà, volen dir que mos ha passat? En aquell moment va passar aquest altre senyor, i és una cosa rara perquè allà no perdonaven a ningú.

El meu tiet va trinxar el cotxe que s'havia de matar i no es va fer res, la meva tieta va caure del llit i no es va donar compte i tornave a estar a alçada, això deien que eren miracles del tiet.

11. Se'l van endur cap aquí a Cervera?

Sí cap al comitè i llavors ja el van portar cap al cementiri i allà el van matar a la matinada, no sé què li van fer. Conto que li van preguntar perquè era padre i ell va dir que mil vegades seria padre, el que deien tots pobrets. El judici que els feien d'aquella manera perquè volien que reneguessin de la fe. Sa mare diu que no el deixave de cap manera al món i pobra i ell sempre deia que bonic és tenir mare en aquests moments. Es va morir quan jo tenia 6 anys i el padrí ja el vaig veure sempre malalt del disgust que van tindre. El van arrancar dels braços de la seva mare perquè tots tiraven per endur-se'l. Això ens va marcar sempre molt la vida de petits. Els meus pares després de la guerra el règim els hi va dir: qui us ha fet mal d'aquest poble? Hi el papa i la mama, ells van dir, perdoneu a tothom, el papa i la mama van dir però a vosaltres us han mort un capellà i diu és igual, nosaltres perdonem a tothom, perquè nosaltres no vam fer tancar ningú a la presó, per això vam dir ningú, i això que aquests veïns, aquest amic del tiet van fer bastant mal. I aquest senyor i son germà que també era matador se'n van anar cap a França, jo coneixia sa mare, mare de déu, era veïna nostra. Se'n van anar a França, nosaltres no en parlàvem mai d'aquella gent davant de la dona perquè és clar, a casa nostra era tabú això. Van dir que abans de morir aquest home es va convertir, va tenir un càncer molt fort, va demanar perdó i va morir cristianament.

El Casteràs també va ser molt, era el cap d'aquesta pandilla de la Segarra, era d'aquí de la Curullada, també es va convertir, allà a Mas Claret, Mossèn Ribera ens va explicar que sembla que a través de no sé de qui, que havia dit que havia demanat perdó i s'havia convertit al cristianisme. Quasi tots, després d'allà van passar una vida molt forta, es van tornar religiosos, hi havia molta dolenteria durant la guerra i deien que l'església anava a favor dels rics, i l'església no va a favor de ningú i llavors van agafar aquesta tírria de cremar, inclús cremaven la Sagrada Família, l'església de les Oluges i la meva mare va amagar les campanes

amb una altra senyora, ai no les campanes les van agafar ells, van amagar una Mare de Déu, la de Grècia, la van amagar al cementiri sota un nínxol, i la van trobar, anaven per les cases veïnes per veure qui l'havien amagat.

A casa nostra vam patir moltíssim, les cases on van matar gent es va patir molt.

12. Quan el van matar el van enterrar a la fossa?

No, conto que els deixaven per allà, no sé, la mama sempre deien que per Cervera va córrer com una por perquè havien matat el tiet Enric i un que tenie el seu nen que estudiave allà va anar al cementiri i van dir si el podien posar al seu nínxol i els hi van deixar posar, ara està al panteó dels... el van exhumar i el van posar al panteó després de la Guerra al quaranta-cinc o més cap aquí, al quaranta-un.

El tiet està al panteó a mà esquerra, ell ja no va anar a Mas Claret, ja el van posar directe aquí. A l'estiu sé que hi anaven molts padres, durant l'any només treballaven. Quan vas a Mas de Toni hi ha molta tranquil·litat, tenien vaques i molta terra, tenien hort molt hort, un pou. L'oncle hi anava per descansar i després tornava a Barcelona a donar classes, l'Antonio Cortadelles.

El tiet porte la creu del rosari que portava l'Enric.

V.11. FELIP TORNÉ

El dia deu de juliol ens vam trobar a Cal Fuster dels Hostalets amb el Felip Torné a les set de la tarda. Li vam realitzar l'entrevista a casa seva, on ens va explicar la seva experiència treballant al Mas d'en Toni o Mas Claret i la seva relació amb els Pares i Germans Claretians que hi residien.

1. Com es diu?

Felip Torné

2. En quin any va néixer? A on?

Vaig néixer l'any mil nou-cents trenta-tres a la Prenyanosa

3. Quina relació tenia amb el Mas quan era petit i jovenet?

Era molt amic amb el Germà Matías, el Bagaría i el Marcelino. Anava a treballar als hiverns quan no teníem feina. Sobretot els diumenges a la tarda, i parlàvem molt amb el Matías, que érem de la mateixa edat potser jo sóc un any més gran. Però amb qui tenia més relació era amb el Matías, el Marcelino, el Bagaría i el cuiner, el Martínez que eren els que sempre hi havia hagut. A més hi treballava a gust, treballàvem molt, però molt de gust.

4. Quants anys tenia quan va començar a treballar al Mas?

Uns vint-i-quatre o vint-i-cinc anys.

5. Durant quants anys hi va treballar?

Durant bastants anys a l'hivern principalment quan no tenia feina de pagès.

6. Quins Pares Claretians hi vivien en aquell moment?

El German Martínez que era el cuiner, el Germà Bagarí, el Germà Matías i el Marcelino, eren els que sempre estaven allà i a part hi havia alguns estudiants.

7. Hi vivia alguna persona més a part dels pares al Mas?

Sí, el senyor Ramon.

8. Qui més treballava al Mas?

Que anàvem a treballar al Mas devíem ser uns dotze i després hi havia el senyor Ramon que vivia allà i era un mosso.

9. Quines feines realitzava?

Pic i pala i carretó, removíem molta terra. Com que no hi havia màquines, de tant en tant anaven a buscar un tractor a Vic, que era molt vell i en una ocasió en una pujada vaig haver d'enganxar la yegua al davant per pujar i només tenia dos pedals, un era l'accelerador i l'altre feia d'embrague i freno. I amb aquest tractor havíem anat a les monges de Sant Agustí. I també havia llaurat tots els camps que tenien.

10. A més a més de terra, tenien bestiar?

Sí, tenien vaques, porcs, gallines, ànecs i pollastres.

11. Del que recol·lectaven, que en feien? S'ho quedaven els Pares Claretians?

Ho portaven a Cervera, perquè representa que a Cervera s'abastien del que produïen a Mas Claret.

12. Qui li manava la feina?

El Matías principalment, s'ho enraonaven amb el Bagarí, però qui ens ho deia era el Matías i també treballava amb nosaltres.

13. Quines experiències recorda del lloc? Anècdotes.

Allà portaven als estudiants que no tenien ganes d'estudiar o que no servien massa per això i l'endemà ja no els veies perquè els feien treballar.

A part dels Padres hi havia el porter, que era més boig que un bla de llum, el senyor Sardà era un bon xicot que sempre tallava llenya d'ametller i deia que era de primera qualitat i quan asfaltaven la carretera cap al Mas, ell anava als que ho feien i els hi deia que li deixessin fer a ell.

Anàvem uns dotze més o menys, al pare de l'Asbertet i el xicot, el Florencio de dalt a Poma, el Salvador paleta, els dos Miret, el Josep de cal Bep i jo.

Tenien un lloro i sempre feia com si tingués una reuma al coll, que ho feia un pare. Llavors el pare el renyava i el lloro deia: "Elevat sigui Déu". Si volies que digués: "Visca el Barça" li havies d'ensenyar un cacauet.

Venien molts estudiants del col·legi de Cervera i jo pensava que es farien mal, perquè un tallava llenya amb la destal, l'altre picava per allà i tots així.

Ells tenien una norma, quan nosaltres arribàvem, sobre les set ells sortien de missa amb sotana, se la treien i cadascú anava a treballar. Allà a dos quarts de dotze tocaven la campaneta per si algun era fora i anaven a resar i després suposo que anaven a dinar. Al dinar sempre n'hi havia un que llegia, que el sentíem des de dalt. Cada mes feien un dia de reses, no parlaven amb ningú, pot ser si els hi preguntaves algo et responien, però no s'allargaven.

La majoria de granges que hi ha les vam fer durant els anys que jo hi vaig anar a treballar.

En moltes ocasions, venia gent a muntar les verres al Mas, perquè tenien un porc molt bo i a comprar verres també.

Un dia vaig entrar a la biblioteca, i la vaig veure molt gran a comparació de les altres vegades i mentre m'ho estava mirant va aparèixer el Matías i em va preguntar que mirava, li vaig dir que em semblava que no era tan gran la sala però no vaig veure res. Resulta que va fer corre l'envà uns metres i no es notava res.

La cornisa de la façana de la part del camí també la va fer el Germà Matías i es veu que feia sortir un tauló d'una finestra, posava un contrapès a l'altra punta del tauló i va fer aquella cornisa.

També havia anat a treballar a una altra casa que tenien a Sant Boi, que era molt maca i hi havia un germà que li deien el hermano màquina perquè no parava quiet i en algunes ocasions havia vingut al Mas a ajudar als pares d'aquí i el Matías li anava molt bé perquè donava l'abast de quatre o cinc paletes.

Un dia amb el Matías vam decidir treure un marge que partia l'hort dels pares en dos. Quan el vam treure van sortir molts caragols i el Matías deia que algun dia faríem una caragolada i l'Asbertet que no li agradaven els caragols deia: si mira, tu et menjaràs els caragols i jo menjaré conill. Per a que ho sentís el Matías. Al cap d'un temps el Matías em va dir que no anés de pressa a escalfar el dinar perquè hi havia caragols i jo vaig anar romancejant. Llavors va pujar el cuiner amb dos plates de caragols i l'altre encara espera el conill.

Un altre dia va anar per allà al Mas Rosich i com que era caçador, va matar un gat i li va dir al cuiner que havia de dir que menjarien conill i quan estaven menjant va començar: maiu, miau però als altes no sabien res.

Al costat de la llar de foc que tenien a dalt al menjador, sempre hi havia el Marcelino que deia que ell era qui hi havia esclat més llenya del Mas de Toni. I quan havia d'encendre el foc, per bufar s'havia fet una canya perquè així no es cremava.

El Marcelino deie: "Quan faltaran els Bagaríes, aquesta casa en l'aire."

Jo vaig anar a descolgar el Germà Saperas a Tàrrega. Al cementiri encara hi ha el forat de la bala. Un de Tàrrega, el sastre Serra em sembla que era. Van dir que els hi semblava que estava enterrat al cementiri de Tàrrega i llavors ho van preguntar perquè el buscaven i els paletes estaven fent un panteó llavors i es veu que el van matar i el van tirar allà a terra i clar feia pudor. Llavors van anar a buscar un home a França d'aquestos amb aquella ruleta que diu que endivinen on és. Llavors va fer tot el d'això i diu aquí, aquí, aquí i el paleta va dir que no, que allà si havia estat, no sé quants dies. Llavors va continuar buscant i aquella ruleta semblava que quan deixo és tombes. I va dir que estava assentat i d'allà vam començar a sortir ossos i amb aquella ruleta anava dient quins si i quins no. Llavors aquell home de Tàrrega es va emportar a l'home de la ruleta a la seva finca a veure si trobaven aigua i el Matías em va dir que podríem canviar els ossos de lloc i quan va arribar li vam fer tornar a mirar i va veure que li havíem canviat. El Saperas es veu que es va trencar la cama i van saber que era ell per la cicatriu que tenia a l'os.

14. Que en sap del dia dinou d'octubre del mil nou-cents trenta-sis?

Llavors no hi érem, però he sentit explicar que amb la guerra molts van anar al Mas Claret hi va anar el Castaràs i un dia els hi van dir que els hi farien una foto. El Bagarí també hi volia anar però no li van deixar perquè tenien bèsties i sabia com funcionava tot.

15. Sap quina era la funció del Mas abans que els Pares s'hi instal·lessin? I de qui era?

Devien ser pagesos i es deia Mas de Toni, i suposo que es devia dir Toni.

16. Es realitzaven misses o processons a la capella del Mas?

Missa sí, cada dia però a nosaltres no ens hi feien anar i processons no. Ells cada dia anaven a missa i a resar.

El Bagarí quan va morir, resulta que va anar al quarto de bany, va relliscar i es va donar un cop al cap. Ja devia estar fotut, perquè quan els portaven a Cervera era que ja estaven malalts.

Al centre el Germà Claretí Matías García i a la dreta el senyor Felip Torné. Entre els anys seixanta i setanta (Fotografia cedida per Felip Torné)

V.12. JOSEP FARRÉ

El dia dos de juliol ens vam trobar a Mas d'en Toni amb el Josep Farré a les sis de la tarda. Li vam realitzar l'entrevista a la plaça dels màrtirs on ens va explicar la seva vivència com a treballador al Mas.

1. Com es diu?

Josep Farré Quer.

2. En quin any va néixer? A on?

L'any mil nou-cents trenta-vuit, segons diuen en una finca, la Solana perquè com que estaven amb guerra, la gent del poble es va refugiar allà on van poder.

3. Quina relació tenia amb el Mas quan era petit i jovenet?

Bueno, quan era petit no hi tenia relació fins que vaig començar a treballar de manobra i altres feines de pagès.

4. Quines experiències recorda del lloc?

Per treballar la terra, hi havia un tractor amb rodes de ferro dels antics, un Ford i portàvem un brabant a darrere, jo l'aguantava perquè clar allò no girava ni res. Llavors el Felip portava el tractor i jo anava a darrere per quan s'hagués de girar. Quan era petit hi havia una bassa en un dels trossos dels pares i veníem sovint a nadar en aquesta, ja que en la que encara hi ha ara hi havia poca aigua i bastant fang i això feia que ens costés més de nedar. Una vegada vam lligar un tirant d'un "macho", per si no podíem arribar a agafar-nos.

El meu pare tenia bastanta amistat amb un dels pares, ja que al mas hi havia hagut un mossèn o capellà que estava amagat en una casa d'Amorós durant la guerra i ell hi tenia relació.

De tant en tant feien alguna missa, però jo no acostumava a venir.

5. Quin any va començar a treballar a Mas Claret?

No ho sé, però tenia setze o disset anys.

6. Durant quants anys hi va treballar?

Seguit no ho sé, treballava a temporades durant uns quatre o cinc anys. Perquè venia quan hi havia feina.

7. Quants Pares hi havia llavors?

El Bagarí, el Matías, el Martínez que era el cuiner i un altre que ara no me'n recordo del nom, però era un nebot del Bagarí.

8. Amb qui treballava?

Altra gent de Sant Antolí com l'Asbertet, el pare i un fill petit. El Felip de cal Fuster i un home de Poma.

9. Quines feines realitzava?

Esporgar, portar la vinya, plantar arbres com ametllers i segar. Després com a manobra, vaig fer una nau de la casa.

10. Per què va anar a treballar, qui li va oferir la feina?

No sé ben bé com va anar, igual el Pare Bagarí em va oferir venir a treballar o pot ser el meu pare li va proposar.

11. Del que recol·lectaven, que en feien?

Em sembla que cada cop que canviaven el Pare Superior de Cervera, el Mas era com una casa de pagès i el que recol·lectaven esperaven a que pugés el preu i ho venien.

12. Qui li manava la feina?

Doncs el Pare Bagaría o el Matías.

Imatge del senyor Josep Farré davant dels pins que va plantar quan treballava al Mas.
Dos de juliol del dos mil disset. (Fotografia pròpia)

V.13. MARIA COSTA

El dia vint-i-un de juliol ens vam trobar a la Torre dels Amants de Pomar amb la Maria Costa a les cinc de la tarda. Li vam realitzar l'entrevista on ens va explicar la seva experiència com a cuinera de les colònies que es van realitzar al Mas.

1. Com es diu?

Maria Costa Guix

2. Quin any va néixer? A on?

L'any mil nou-cents quaranta a Pomar

3. En quin any va començar a fer de cuinera a les colònies?

El vint-i-cinc d'abril del mil nou-cents vuitanta-quatre

4. Durant quants anys ho va fer?

Durant tres anys

5. Qui li va oferir la feina?

La padrina de Cal Pubilla, l'Antonieta com que li era padrina del Pare Vilarrubies. I bueno això, arriben i; bona tarda, bona tarda. Bueno com que el Jaume i la Mari Àngels estan casats, vaig pensar, pot ser alguna cosa d'aquest jovent, no sé, no hi vaig en res més. Entreu, entreu, es van assentar aquí i anàvem enraonant i al cap d'un moment diu; no diries mai perquè venim. I jo dic; ai no ho sé, i em va dir; és que ara aquí a Mas Claret volen fer unes colònies i n'hem parlat i com que tu tens tanta canalla pos pode la cuina i això t'agradarie feu. Jo vaig dir: agrada'm si però no ho he fet mai a la vida d'això, i em va dir: no pateixi, no pateixi, no serà cap

menjar de conflicte ni de res, la canalla són molt macos i això. I mira li dic prove-m'ho i mira provant van ser tres anys.

6. Quines tasques realitzava?

Al matí venien els monitors de les colònies a buscar-me i per esmorzar els hi feia pa sucat amb tomàquet o amb nocilla i llet. Llavors els nens esmorzaven i marxaven. Jo em quedava i els hi preparava el dinar, un dia els hi feia macarrons, un altre arròs, espaguetis, sopa,... al migdia tornaven, dinaven i després ja feia el sopar. Per sopar els hi feia per exemple sopes, botifarra, sopa de peix, truita de patates o a la francesa.

7. De quines edats eren els nens que assistien a les colònies?

D'uns vuit a dotze anys devien tenir.

8. Més o menys, quants nens assistien?

Entre uns setze o així.

9. Qui era el Pare Superior?

Quan jo vaig anar a les colònies devia ser el Matías.

10. Quants Pares Claretians vivien al Mas en aquells anys?

Pude tres o quatre, no n'hi havia més ja llavorens, ja s'anava acabant.

11. Qui més hi vivia al Mas a part dels Pares Claretians?

Llavors ja no tenien bèsties, quan hi érem nosaltres ja no hi tenien bèsties i les terres ja les deia portar aquell de la Rabassa. I el Ramon, ell sí que hi vivia.

12. Va conèixer el Germà Bagarí? El Matías?

Jo al Bagarí no, l'havia vist però no. N'havia conegut un altre de vellet que venia de vegades, que era com un padre molt curtet, bueno pubret de tan bona persona

que era i venia a vegades al Mas a enraonar amb la canalla, però no me'n recordo de com se deia però era germà, no dels principals aquests.

El Matías sí.

13. El cuiner, el Martínez?

Ah sí també, un home molt gran, alt i gordo, però bueno tampoc hi tenia conversa no.

14. Quan es realitzaven?

Eren uns quinze dies i per Sant Jaume s'acabaven.

15. Experiències

Els dies que comprava conill a ca la Madalena, els matava allà i llavors tenia tot el dia els nens al darrere i no volien marxar, perquè volien la cua dels conills per fer clauers.

Al primer dia ells em van portar una llista del que volien que els hi fes per menjar a la canalla, però jo els hi vaig dir que no m'agradava, ja que als nens no els hi hagués agradat aquell menjar. Llavors ells em van dir que ho fes a la meua manera i cada dia anava a comprar el que necessitava a ca la Madalena i pujàvem cap allà.

Un dia per sopar vaig fer sopa de peix i els nens arrufaven perquè no en volien i el Pare Claretia els hi va preguntar per què no menjaven i els nens van dir que era perquè era picant. Llavors el Pare Claretia em va preguntar que havia passat i li vaig dir que em vaig equivocar de pebre vermell i l'havia agafat picant. El Pare Claretia els hi va dir als nens que cadascú se'n menges tres cullerades, ja que la senyora Maria no ho havia fet amb mala intenció i tots se'n van menjar tres.

La meva filla hi va anar un any, si quedava a dormir alguna nit.

Al matí quan acabaven d'esmorzar, anaven a missa i cantaven amb guitarres, era molt maco i jo alguns dies segons el dinar que feia hi anava.

Cuinava a dalt al costat del menjador, era una cuina que havien fet nova i jo vaig estrenar totes les olles i els estris de cuina.

Un dia un nenet es va posar malalt i havien d'anar a fer una caminada, llavors jo els hi vaig dir que me'l podia emportar jo a casa. Es va passar el dia aquí a casa, al llit descansant i quan van arribar de la caminada el van venir a buscar, el vaig cuidar com si fos meu.

Per menjar a vegades els hi feia ensaladilla i la maionesa la feia a mà. Un cop un nen em va dir que faria vindre la seva mare a aprendre a fer la maionesa que jo feia.

Hi havia tres monitors, el Jordi, la seva germana i un altre noi que no hi vaig tenir massa relació.

Els monitors tenien unes lliteres al pis de dalt i els nens amb tendes de campanyes, a l'entrada que ve de Sant Pere, allà amb una esplanada i cada dia si quedava un monitor amb ells.

Un any van fer pastorets amb aquest col·legi dels Claretians que era del que venien i ens van escriure i ens van enviar entrades per a que anéssim a veure els pastorets.

El temps que vaig estar allà, vaig estar molt feliç i molt a gust, ells es portaven bé amb mi i jo amb ells.

Nosaltres hi vam batejar tres nens allà. Les dos del Joan i el gran de la Maria, allà a la plaça dels màrtirs. Jo hi vaig portar unes estovalles i va venir el rector de Sant Antolí, llavors hi havia mossèn Jordi i després el mossèn Jaume.

Se'n van enterar els pares de Cervera i va pujar el Germà Platges i em va dir si volia baixar a fer les colònies a Cervera i li vaig dir: jo? No, no, justament aquí a Cervera, i em va dir: la vindré a buscar cada dia i la tornaré i vostè no serà la principal, serà la segona només per ajudar a aquella senyora. I bueno vaig acabar ajudant-la del tot, perquè aquella pobra dona...

Allò era molt maco abans, ara està tot trinxat. Després hi havia un bar, jo no hi havia anat, però estava molt bé allà un bar.

Abans d'entrar a la porta hi havia un frare que portava una caputxa, no sé si hi es encara, i quan venia pluja, es posava la caputxa ell mateix amb un bastó o no sé què portava, ara poder ja no hi és, deu estar tot trinxat.

V.14. PARE CLARETIÀ JOSEP VILARRUBIES

El dia vint-i-quatre d'agost ens vam trobar a Mas Claret amb el Pare Claretjà Josep Vilarrubies a les dotze del matí. Li vam realitzar l'entrevista on ens va explicar la seva relació amb el Mas i la gent que hi va viure.

1. Com es diu?

Josep Vilarrubies Codina

2. En quin any va néixer? A on?

A l'any mil nou-cents trenta-tres. A Igualada, el vint-i-sis de setembre.

3. Va estudiar amb els Pares Claretians de Cervera?

Vaig començar aquí a Cervera, tenia onze anyets, saps entràvem de petits i després clar bueno això és una qüestió també interessant que tan petits avui ja no tindria sentit però és que, jo reconec que anàvem madurant dintre del procés que fèiem, arribes als divuit anys al seminari i ja te n'adones d'on vas i el que deixes i als vint-i-quatre, vint-i-cinc anys ordenats ja la cosa està clara.

Jo sempre havia volgut ser missioner des de petit, sempre, sempre. Anar a convertir negrets volia, convertir negrets. Tenia set o vuit anys.

I quan tenia deu anys, bueno ja tenia la cosa més clara per ser misionero, però volia ser escolapi perquè anava als Escolapis, al col·legi dels Escolapis. Em feia vergonya dir-ho als pares perquè m'haguessin estomacat no perquè no volguessin sinó perquè jo era un tarambana, on vas a un seminari que et tiraran fora el primer dia! I jo volia evitar-ho i no ho deia, i va ser un dia la meva mare que em va dir; escolta saps que tens un oncle que són missioners fills del Cor de Maria? Un oncle cosí segon del meu pare, jo no el coneixia ni res. Bueno, allò va sonar bé i, a més a més, va ser ella qui m'ho va dir, dic bueno escolta, parlem-ne. I aleshores ens

vam enterar de què anava i sí, sí, me'n vaig anar a Àfrica amb els negrets, era la meva cosa aleshores, el moment infantil es va madurant i ara som aquí. Bueno t'he donat més resposta del que em demanaves, vinga que més?

4. Quan va començar la seva relació amb el Mas Claret?

Mira quan vaig venir a l'any mil nou-cents quaranta-quatre, mil nou-cents quaranta-quatre vaig estar aquí a Cervera i aquell any ja vam anar a començar a Aragón, a Zaragoza amb els altres, no érem gaire colla aquí, vaig estar quinze dies i aleshores vaig estar al Mas Claret l'any quaranta-quatre a l'estiu. I després quan vaig ser ordenat va ser el primer destí, van ser aquests tres anys de l'exuberància artística i tot això.

5. Va residir al Mas? Durant quants anys?

No, no, no residir-hi no, Bueno dos o tres dies això sí, sí, sí però no, venia a veure els germans i ajudar una mica per les collites i tal. Quan vaig venir clar, l'any seixanta-tres no, l'any seixanta vaig venir i estava a Cervera i veníem aquí clar.

6. Per què es va construir en aquest punt en concret la plaça del Màrtirs?

Oi tant, és allà on van sofrir el martiri i ara seran beats, seran beats de Sant Martí, beats de l'església.

7. Sap en quin any es va realitzar la compra del Mas? Qui n'era el propietari?

L'any vint, el mil nou-cents vint, any més any menys... això pot ser en aquest llibre que t'enviaré, però és allà a l'any vint.

Això, això sí que no ho sé, això potser els historiadors ho sabran, no ho sé ara qui era propietari, sé que era pel que em sona, és un senyor que es va fer la casa anys abans perquè la seva filla estava malalta i necessitava un lloc de salut i va fer la casa, i la casa li van dir el Mas d'en Toni, aquest senyor es devia dir Toni però ja no sé res més.

8. A Cervera, com va tornar la comunitat de Claretians i on s'instal·laren?

L'any quaranta, el trenta-nou ja potser, el quaranta. Allà on hi ha ara l'asil, no, al Consell Comarcal. Allà vaig estar jo, allà hi vaig estar aquests quinze dies de petit, allà vaig estar. Quan vaig tornar al cap de quinze anys ja com a mossèn allà vam continuar anys encara, jo vaig estar a la formació dels padrets que en deien. Jo estava a la formació religiosa missionera dels padrets, allà.

9. Posteriorment, es van realitzar colònies al Mas? Quins anys? Qui les organitzava?

Se n'hi han realitzat, el meu germà el Ton Maria què és un altre Claretia havia vingut a fer colònies aquí. Si recordeu, aquí hi havia hagut abstrusos i no sé què, aquest pla s'havien ficat les tendes de campanya i tenien tot muntat per aquí campaments, dos o tres anys van venir. Això seria pels anys setanta o per allà, entre el setanta i vuitanta.

10. En quin any els Pares Claretians es van vendre el Mas? A qui? Per què se'l van vendre?

Home això no t'ho puc dir exactament però ho puc mirar a veure si se'n parla d'aquesta venda, aquesta venda, ens van vendre. No parlaria d'això, és molt trist.

Això seria a veure, deu fer quinze anys, t'ho puc posar per escrit quan t'envii el llibre, però uns quinze anys deu fer. Posem l'any noranta o per allà, és que jo ara de memòria això no.

Pocs anys abans d'això altre, el detall aquest és interessant, quan es va vendre els camps tot això es va vendre, es veu que necessitaven cèntims els Claretians, estaven amb apuros, Barcelona, Aragó i València eren tot una unitat i es va vendre tot i aleshores és quan un dels meus companys que era del Govern Provincial em diu: ep, menys aquell espai d'allà al cobert del motor, a més de la riquesa d'aigua que hi ha aquí a sota. I bueno al Raich li està bé, ja li va estar bé. El torrent, el camí i després l'últim camp, el triangle. La providència sí, sí tot, tot, és d'ell també,

que per cert té unes pintures precioses, no sé si hi heu anat, no sé si sabeu la història de la salvació d'allà dalt. Les pintures les va fer un altre Claretia que hi havia hagut aquí, més gran que jo, havia sigut dibuixant de tota la vida i feia còmics de tema religiós, còmics, n'hi havia del Pare Claret i estava aquí quan fèiem la capella que em van encarregar de fer aquesta capella. Es veu que ell esperava que li confiaria a ell, jo no ho sabia, no en tenia ni idea.

Quan jo era fora al cap d'uns anys es veu que deia que ell volia pintar allà dalt, hi havia uns germans que eren molt valents per aquí, un d'ells se'n va anar, el Matías, el Germà Matías va estar molts anys aquí en aquesta casa, per això el Matías ha de sortir en aquesta història i va anar a Brasil, com a germà era paleta, i de tot però allà va començar a actuar com a missioner i el bisbe el va ordenar cap allà, ara el vaig veure, l'any passat va vindre per aquí, doncs va ser una institució aquest.

Doncs a veure, el Germà Bagarí i aquest són els dos personatges del Mas Claret, el Germà Bagarí pobre com a continuació de tots els màrtirs i aquest el que va heredar tota la cosa d'aquí i va anar tirant endavant els camps i tota l'organització, va fer moltes amistats amb els pobles veïns, tots es coneixien entre els pagesos, els ferrers i fusters, paletes... es coneixien tots.

11. Fins a quin any es van estar la comunitat de Claretians a Cervera?

Aquesta pregunta tampoc no me l'esperava, em va tocar a mi fer el comiat, sóc jo del Govern Provincial col·laborador del Superior Provincial, el Superior Provincial era a l'estranger i em va dir si podia venir aquí i allà a masovers i a Sant Agustí hi va haver el comiat, està escrit encara a documents el que em va tocar dir aquell dia, deunido com es van enfadar amb els de Cervera, molt, molt, molt. Clar vist des dels cerverins tenien tota la raó a veure, no havíem de marxar però vist des de nosaltres sí perquè ja, és a dir, en general, els missioners nostres d'aquí anaven a missions, en quedaven pocs i ja no podíem aguantar aquí a Cervera, es va haver de deixar estar.

Lo nostre és ser missioners, aquí també ho som però d'aquí sortien les onades de missioners, de la Universitat en van sortir centenars per arreu del món. Per això ara Cervera i el Mas Claret és conegut a molts països pels missioners que van sortir d'aquí i que són arreu del món, inclús les últimes generacions.

12. Del Pare Vila, que ens en pot explicar? Va estar al Mas? Durant quants anys?

El Pare Vila com jo, Bueno hi va estar dos anys, penso que va estar dos o tres anys i després ja va anar.

Jo a veure he nomenat el Germà Bagaria, he nomenat al Germà Matías però el Lluís Vila és la institució. Jo vaig ser una ànima de tot això però ells van ser qui va pujar això. Ja veureu una pedra que hi posa camp de treball mil nou-cents noranta-set, ara fa ja vint anys.

El punt més interessant és aquest. Quan els van portar aquí, pel camí, aquí hi havia un marge, aquest marge es va anar fent, aquest camp tenia un marge i aquí en aquest altre, aquí sota el marge a final de tot doncs és on els van aturar. Pel camí va succeir el que haureu sentit a dir de la metralladora aquella famosa, tenien la metralladora ja preparada allà al cotxe vostre, a dalt, tenien la metralladora preparada per quan passessin per baix per fulminar-los tots. Resulta que la metralladora se'ls hi va encasquillar, encara a Cervera i a la casa dels ferrers la van arreglar després i bueno aleshores van tirar fins al final de tot del marge aquest, que ara no hi és però hi havia aquest marge.

En aquest marge els van col·locar i mira els van afusellar a tots aquí, van morir aquí en aquest espai, en aquest quadre, aquí hi havia la creu, en aquell quadre d'allà baix que marcava el lloc del martiri. I aleshores el que deies tu, la làpida estava aquí, hi havia xipressos, hi estava tot envoltat, va ser revolucionari treure la creu d'aquí per posar-la allà dalt, però per què? Un dia va vindre el meu Germà Claretià, el Ton Maria Vilarrubies què és un geni en qüestió de fer dissenys no? El

vaig cridar i li vaig dir anem allà a veure què hi fem, si queda igual això per allà l'any quaranta, ja ho van fer hi havia la creu i la làpida, i ell va dir però aquest camp d'aquí dalt es nostre? I dic si és allà al marge, va agafar un cordill de la butxaca, va buscar un pal i es va plantar allà dalt, va fer un cercle amb el cordill i diu: aquí pot anar molt bé, un espai ampli, suficient per rebre-hi grups.

El lloc del martiri és aquí, és aquest i aleshores per les celebracions és aquell que queda al lloc del martiri, jo sempre m'hi fixo, aquest és el lloc del martiri no és allà però clar allò presideix, després allà al darrere hi ha aquells ceps què és que el Pare Vila els va plantar en memòria del temps del Mas Claret, dels màrtirs que tenien vinyes per aquí dalt, i el que ens han dit que feien vi, abans tenien vinyes, doncs em recorda això, ell hi va posar els ceps, no sé si algun altre hi pensa, jo potser sóc l'únic.

Els va posar en memòria dels màrtirs i aquí van fer el dia de l'arbre, i aquesta zona és una zona dolentíssima que quasi tots es van morir però va quedar algun arbre interessant. Aquell pi que hi ha allà, solitari veieu? Aquell pi que hi ha allà solitari no el van plantar, però és justament sense saber-ho, justament davant mateix d'on aquells joves claretians que van ser màrtirs van amagar la Mare de Déu, la van agafar, la van embolicar i la van posar aquí al final perquè la propietat acabava aquí, aquí acabava la propietat del Mas Claret. Un altre detall que té el seu interès per nosaltres és que hi havia un camí públic pels pagesos que baixava per aquí pel torrent i s'enfilava per aquí al mig cap al camí, per aquí al mig és on hi ha aquells arbres, aquells arbres els va plantar el Pare Joan Sidera, el germà gran d'allà Barcelona va plantar aquests pins, doncs el camí pujava per aquí i passaven els tractors carregats de palla i tot això, per fer una unitat era molt difícil, aleshores el pare Vila va tenir la idea d'oferir a l'ajuntament l'últim tros de la propietat per fer-hi un camí i l'ajuntament per l'alcalde li va semblar d'acord i es va fer així. El camí dels pagesos d'aquests camps passa per aquí sobre, abans del marge el camí és públic i doncs queda espai suficient, aleshores és això va quedar net i uniforme.

Aleshores bueno, el moviment aquest, i aquell camí el Josep Vall va fer tot això, doncs això que us he explicat abans la creu, és una creu enorme i a més el disseny és molt bonic, l'havia dissenyat el Ton Maria, el meu Germà Claretia per un altre lloc que el germà gran nostre l'hereu, que va posar una creu per allà a la Tossa d'Igualada de Montbui i aleshores vam dir que aquella creu potser era massa grossa per aquí, però podria anar bé, qui sap! I sí, el meu germà va demanar als obrers que ho havien fet i tenien els mateixos motllos, tinc encara les fotografies i van ficar aquesta creu, per cert hi havia aquella, aquella, aquella Mare de Déu blanca, era un requadre, teníem molta devoció a la Mare de Déu de Manxugoria, una mare de Déu desapareguda que hi ha per aquests pobles.

I bueno com que l'altra creu havia sortit també d'aquest espai aleshores el que fem, jo vaig fer aquesta Mare de Déu amb el nen Jesús, i a baix hi diu en els màrtirs Claretians expressament vaig tindre interès que els d'aquí, no, no, tots. Ara seran cent nou els que seran beatificats, a Barbastre ja en tenim cinquanta-nou i com els Claretians que vénen a veure, a visitar els llocs del naixement de la Congregació claretiana, a Barcelona a Vic i tal, venen sempre aquí doncs es troben el monument dels màrtirs Claretians de tot arreu, aleshores si us ha explicat el Joan Riu que aquesta pedra, el curró, aquesta altra pedra, ho vam anar trobant, ell sabia on buscar-ho i bueno ho vam anar buscant i aleshores el disseny del meu germà, el cercle ell havia marcat la ratlla i va fer un dibuix després i amb aquest dibuix el Josep, es diu Josep? El Vall amb aquest dibuix ell ho va anar fent aquest treball ben fet.

I allà hi ha un detall que, aquí cada any fem la missa del tercer diumenge de setembre, aleshores veus aquesta Mare de Déu per justificar l'espai buit que havia quedat aquí. El Cor de Maria avui en dia el representem amb una flama i com algo al mig. Bueno aquí, aquest detallet d'aquí, el Joan Canela, els Canela era un xicot, company del meu cosí que ha vingut ara aquí, Josep Prat i jo deia que volia unes oliveres per posar aquí al voltant i van anar uns marges que veies unes flors immenses i els van plantar totes aquí, unes arrels enormes i al cap de pocs dies

ell, un grup de joves de futbol dels poblets aquests venien del joc, portava el seu cotxe allà a la carretera es va estrellar contra un camion i va morir, aquest havia plantat aquestes oliveres i aleshores, Joan Canela, aquests “aquests olivers ens parlen de tu” el seu nom i una branca d'olivera.

Imatge de la placa en record a Joan Canela. Any dos mil disset.
(Fotografia pròpia)

Cada vegada que em veu se'n riu de mi, (es refereix a una planta de darrere la creu dels màrtirs) ja us diré perquè, jo estava empenyat en què d'aquestes flors n'hi haguessin per tota aquesta vorera d'aquí, per aquí per aquests marges anant cap a Cervera, i a la tardor quan ja estaven seques vaig anar agafant, llavors però moltes llavors i les vaig escampar i dic alguna o altra sortirà, no en va sortir cap! Va aparèixer aquesta aquí, que no tenia res a veure qui m'ho havia de dir, tots són pedres i aquí s'hi ha posat, i ara ja ha començat a fer la seva feina.

El lloc on vam amagar la creu, l'amagaven al final de la propietat i aquí hi ha com una mena de roques que fan un furat, si va ser aquí o va ser allà exactament no ho sabem, però ara el Joan ho arreglarà una mica, que es vegi net i arregladet. Aquí van plantar un xiprer que després va morir, van amagar aquí, just el lloc on havien de morir màrtirs.

El lloc del martiri, el marge anava per aquí, tot això va ser terra que van tirar al camp per omplir-ho, el marge anava per aquesta fila dalt i davant del marge els van col·locar, aquí, i aquí van morir i aquí els van cremar, va estar cremant uns quants dies això, per tota la vall hi havia una fumera. Després els van exhumar i els van portar al cementiri, hi ha el panteó allà.

Camp de treball mil nou-cents noranta-set, ara fa uns vint anys, un grup de joves els vaig trobar sense buscar-los però em van anar molt bé, de la plana d'Urgell, que eren d'aquells que quan feien la romeria del bisbat cap a Lourdes, eren voluntaris per cuidar els malalts, i entre ells havien fet amistat, havien fet un grup i un dia vaig anar a Tornabous, que tinc uns amics a Tornabous i estaven reunits allà, potser el fill de la casa els va dir de venir perquè hi anava jo i ens vam trobar tots. Vam celebrar una eucaristia allà en el menjador i bueno molt maco, els vaig parlar dels màrtirs de Barbastre, aquells cinquanta-un que van ser tan valents i tal, si no coneixes prou la casa amb aquest llibre que t'enviaré és impressionant, alguns se'ls va oferir per escapar-se i no van accedir, tots van morir màrtirs.

Aleshores els vaig parlar d'aquests màrtirs amb entusiasme, els hem d'anar a veure a Barbastre! Aleshores vam fer un projecte i vam anar a Barbastre un dia, bueno ho vam anar a veure tot.

Al tornar, els vaig dir que a Cervera tenim també un cas molt interessant i els vaig portar cap aquí, i mireu a més aquí estem a punt de canviar-ho tot, de deixar-ho tot arreglat, doncs farem un camp de treball, van estar quinze dies amb tendes de campanya, bueno, vivint a la casa aquesta, i és aquest camp de treball que es commemora aquí, és on vam arrancar la creu i que bueno i que hi va haver molta de por, mentre l'arrancaven hi va haver una tempesta de llamps i trons i allò que dius; ai, ai, que estem fent aquí! I al final va caure la creu, està allà, però el nucli de ciment que havíem posat al mig era molt dur, no hi havia manera. Al costat se'm va ocórrer de posar-hi el camp de treball.

V.15. JOSEP RAICH

El dia setze d'agost ens vam trobar a Cervera amb el senyor Josep Raich Brufau a les set de la tarda. Li vam realitzar l'entrevista on ens va explicar la seva relació amb el Mas abans de la seva adquisició i després.

1. Com es diu?

Jo em dic Josep Raich Brufau.

2. En quin any va néixer? A on?

El mil nou-cents quaranta-nou, a Cervera

3. Tenia alguna vinculació amb el Mas i el seu voltant abans d'adquirir-lo?

Sí, sí, sí, nosaltres teníem una finca a dalt passat els plans de Montpalau, una vall que hi ha al darrera molt maca i doncs sempre anàvem allà i això, tant per menjar la mona quan érem petits, com per batre perquè encara no es costejava, o sigui que tot, tot fèiem bastanta tirada cap allà.

I a part d'això, els meus pares havien estat sempre vinculats amb els Claretians d'aquí, no? Doncs van que ser dues coses que, que sí que el coneixia, bueno no hi havia posat els peus però sí que passava per allà, al camí aquell sovint.

4. En quin any va adquirir el Mas i les seves terres, tot alhora? I l'ermita de la Providència també la va adquirir?

Em sembla que va ser el vuitanta-dos, mil nou-cents vuitanta-dos i bueno el vaig adquirir quan ells se'l van vendre, de fet van ser ells que el van voler vendre, jo no el volia pas comprar, ni m'havia passat mai pel cap, no? Però al veure doncs que em van fer arribar això de què estava en venda, el meu pare va morir a l'any

vuitanta i llavors bueno van ser una sèrie de circumstàncies que vaig pensar home doncs per què no l'agafes i bueno preserves una mica el que significava.

Sí, sí, sí, tot alhora i és més, ho vaig adquirir tot alhora, tot i després els hi vaig donar, els hi vaig cedir gratuïtament als Claretians tota la part d'allà que hi ha el martiri, tot això, no? Perquè jo els hi vaig dir, jo estic a Barcelona i tal i no, no me'n podria pas ocupar degudament, per lo tant, allà vosaltres, feu lo que vulgueu i preserveu-ho. Llavors clar com que no els hi va costar res, doncs de seguida van dir que sí. Llavors ells van aprofitar i fins i tot van canviar el camí que abans era, no sé si ho recordes, abans era per baix al costat de la capelleta aquella o això que hi tenien, aquella casa, bueno encara no era capella, allà on hi ha la mina d'aigua i ells el van desviar per dalt i per tant els hi va quedar tota aquella zona que no tenia comunicació. No, no, ho van fer ben pensat.

Sí també, també forma part de la finca (l'ermita de la Providència). És un lloc amb una vista molt maca i sí, sí, sempre que puc vaig i estàs un rato com dominant i veient tota la comarca.

5. Què el va motivar a comprar?

El record dels meus pares, especialment del meu pare. Llavors la meva mare havia quedat viuda feia poc i jo havia tingut un fill, ella passava molt temps amb mi a Barcelona i bueno doncs allò vam anar veient una mica pros i contres i al final vaig veure que amb ella també li feia il·lusió i doncs vam fer l'esforç de comprar.

6. Quantes hectàrees totals té?

En total em sembla que són unes... no arriba a seixanta, a més com que vaig segregat aquestes no sé si eren 2,5 o 3 hectàrees, al final no sé ara exactament com...

7. Ha realitzat alguna reforma al Mas?

Hombre i tant, sí, sí, moltíssimes i al principi cada cosa que es trencava ho feia arreglar però quan ja hi havia destinat moltíssim, no hi ha més, a mi m'agradava molt el tema d'equitació i lo primer que vaig fer, amb l'apoyo d'un parell de persones d'aquí de Cervera doncs va ser muntar aquells rectangles i el cercle aquell per poder bueno, practicar l'equitació. Es van fer aprofitant uns baixos unes quadres, es van fer deu boxes pels cavalls i sí, sí, a dins a casa doncs també es va anar arreglant coses que anaven... clar els padres primer només tenien planta baixa i després van fer l'edificació a sobre i la planta baixa sobretot, tota d'instal·lació elèctrica era encara allò d'aquell fil d'abans de les cases de pagès, que no estava protegit i això i de tant en tant doncs saltaven els ploms i sé que vam haver de canviar bons trossos. Les granges no diguem, volies fer una instal·lació per un costat i llavors et deien: oh, és que no arriba el senyal per què hi ha algo pelat, bueno doncs canviem-ho tot altra vegada. Sí, sí, moltes factures.

Fins que va arribar un moment que ja entraven i tornaven a entrar i això i vaig dir: si ho voleu així? Mai més hi he posat un euro, mai més.

8. Hi ha realitzat algun projecte?

Bueno, va haver-hi una època que hi havia un restaurant, el tema aquest d'equitació que també va estar funcionant tres o quatre anys em sembla, dues vegades. Ho portava un d'aquí a Cervera, després un altre d'Igualada i això. No, no, el Mas ha tingut èpoques que, que estava abullant. Que bueno, mala sort amb els llogaters, o que el que ho volia fer i no ho sabia fer i el que ho sabia fer doncs hi tenia els caps de setmana tot ple a llavors entre setmana se n'anava a jugar-s'ho a Salou o això i llavors a l'hora de pagar doncs no n'hi havia i és clar, va començar a generar una sèrie de problemes que tampoc no vam poder continuar. Però ho portava un xicot d'aquí d'Igualada, que a nivell de restauració excel·lent.

9. Té previst realitzar-hi algun projecte?

Jo n'he tingut varios de projectes i pot ser el més important haguera sigut muntar-hi una mica la seu corporativa de gas natural quan el president era el Gabarró de Sant Guim. Ho havíem parlat i em va dir; collons quina llàstima que per dos mesos m'acabo de comprometre en fer-ho a Sabadell. Per dos mesos no tenim gas natural aquí, sí, sí, aquesta haguera sigut una gran cosa que s'haguera pogut fer. Després han sorgit molts temes, temes de bueno, alguns que és millor que ni els registris perquè no són de massa bona presentació i altres doncs si, hi havien, hasta fins i tot alguna Congregació, no religiosa directament però bueno d'aquestes d'ajuda personal i coses d'aquestes, que també van estar a punt d'agafar-ho. I ara darrerament lo que faig és evitar que s'hi muntin coses, perquè algunes coses doncs no les crec dignes... vage no és pel que jo ho vaig comprar no? A llavors doncs he preferit que la cosa quedes pràcticament amb impossibilitat de fer-se, perquè els hi demanava un preu desorbitat i és clar, com que lògicament econòmicament no es podia pagar doncs a llavors han desistit.

Però sí que és veritat que al menys amb dues ocasions he evitat que s'hi muntessin coses que no eren per aquest lloc no? I de coses i tal doncs si, a vegades en parlo amb gent d'aquí de la comarca que ens veiem de tant en tant o això i doncs diuen; collons és una llàstima i tal i tenim que buscar algo però tots ens quedem amb les bones intencions, però no podem acabar de materialitzar-ho. Però bueno, a la curta o a la llarga alguna cosa sortirà.

10. Quin ús en fa del Mas? Vostè hi passa temporades com a segona residència?

Del Mas pràcticament no se'n fa cap ús, hi ha un xicot que ara ho té per tenir-hi uns gossos allà que al menos eviten de què hi pugui entrar. En allà abans també es va muntar un centre de criança d'emús a nivell de tot Catalunya.

Tots els petits productors de Catalunya ens vam reunir i llavors el lloc d'engreix era aquí. I això vam tenir sort que quan es va muntar vam agafar l'època de les

vaques boges, llavors tenia sortida però després aquest tipus de carn van veure que aquí a Catalunya, som molt del xai, o sigui del corder, del bacó i el porc primordialment doncs nosaltres en diem carn referint-nos a una d'aquestes tres varietats, lo altre ja no entra, no? Ja costa. Això va ser, poder uns quinze anys endarrere, entre deu i quinze anys.

11. D'ençà que vostè té el Mas, quins usos se li han donat?

Bueno, bàsicament l'explotació de cereal, l'explotació agrària, això no ha fallat mai. I les altres coses doncs... bueno ha estat una mica entre això, si hi havia animals, no hi podia haver restauració per exemple, i quan hi ha hagut restauració doncs no hi ha hagut animals. El Mas està llogat i les finques no estan llogades, però s'estan explotant amb masover. Fins i tot al principi recordo que vaig voler aprofitar una mica lo que feien els Claretians, que era l'explotació avícola i bueno un parell o tres de temporades doncs es va fer axis però era una cosa que el negoci si el feien els altres entre un costat i l'altre, jo veia que tampoc no en treia res i més enrabiades que il·lusions doncs... Els negocis doncs m'agrada per lògicament per guanyar-hi diners però sobretot que t'il·lusioni el que si fa, si allò no et porta res més que diners, no val la pena, ho deixo.

12. Em podria dir qui han sigut els cuidants o llogaters del Mas?

Va venir un que no sé si venia de Lleida o d'on venia, era un xicot que portava la família amb ell, la dona i una criatura i que va ser el primer que es va establir allà i que prometia l'oro i el moro i res de res, era el típic envacuador que... que no sé si el que volia era un lloc per viure tranquil o havia tingut problemes abans o no sé què. Després sé que va tenir problemes i aquest va ser el primer. Va muntar una mica això de fer carn a la brasa i amanides i això, però és clar va durar un hivern, va durar un any o axis, és el típic que et feia un xec, crec que era de per allà a Terrassa perquè feia un xec de Caixa Terrassa, jo anava aquí a Caixa Terrassa i h em deien... res de res, ni se'l coneix pràcticament. O sigui que bueno ja em van donar a entendre que de problemes a nivell de la caixa ja n'havia tingut molts i bueno, al final doncs és allò que amablement doncs els invites a que al menus s'envaiguin i ja està. Aquest va ser el primer, després va haver-hi un temps que ho

va portar una noia d'aquí, que té una torre allà a dalt, que és la que portava els cavalls, que em sembla que ara els té aquí a baix a... l'Àngels.

Després bueno va haver-hi aquest d'Igualada, que aquest va muntar tot això bé, tenia el problema aquest del joc i al final doncs també el vaig haver de fer fora perquè entre setmana, sobretot els divendres, es veu que allò ho havia muntat una mica com a... i jo clar, i jo com que no hi sóc i menus entra setmana doncs al final un bon amic d'aquí de Cervera em va dir: ep! Josep allà em sembla que t'estan fent altres coses que no sé si tu les coneixes i bueno, es va acabar. I despues va haver-hi un altre que treballava no sé si a l'Agudana o a la BonÀrea que viu allà a Sant Pere dels Arquells, una família castellana o extremenya, no sé d'on era, que bueno era una persona molt seriosa, molt bé i això i al final doncs bueno van estar allà un parell d'anys, ho van portar també bé. Continuava amb el sistema de restaurant, ells passaven el dia més o menys per allà, bueno ell treballava i ella era la que estava més allà, llavors se n'anaven a dormir a Sant Pere, que està allà a toca, vull dir que no tenien problemes.

I al final em sembla que volien que allò servis per algun dels fills o això i uf. Bueno total que també la cosa va acabar en no res. I ja no me'n en recordo de qui més hi ha hagut. Poder em deixo algú eh, però no me'n en recordo.

13. Té cuidant de les terres?

Els masovers han sigut primer un tal Josep Vilardosa, després quan el Vilardosa va plegar ho va passar al Josep Montagut i ara ho porten uns germans d'aquí a Cervera que estan ben equipats i saben lo que toquen, bueno el perill que hi ha és que també es fan grans com tots no? I sempre els hi dic; tsss... quan vosaltres no vulgueu o no pugueu sabeu que la vostra obligació és dir-me qui ho fa.

I cada any després una vegada acabada la collita ens ajuntem tots quatre, tots cinc vage i fem un sopar i ho celebrem i parlem dels vells temps i tot això.

14. Hi va haver okupes al Mas?

No, okupes com a tal no, lo que va haver-hi festes d'aquestes que la gent se cita per un cap d'any o això per internet i llavors allò s'omplia de gent sense jo sàpiguen res i després ho vaig saber doncs a través d'algun veí i els mossos i això. Feien coses d'aquestes rares.

Però no, allò ocupat no, perquè sobretot ja quan van començar a entrar-hi i abans també clar, un hivern allà amb aquella casa tan gran, ho et pagues al menos el gasoil de la calefacció o no hi pots estar. Si fins i tot jo ja em meravellava de què al cap d'any tinguessin les ganes d'estar allà perquè hi ha de fotre una rasca tremenda, no? Però, sí, sí, se n'havien muntat em sembla, un parell d'anys, una per cap d'any i l'altra no sé, un dia, no me'n en recordo quina diada era.

15. Hi entraven a dins?

Sí, sí, sí, ocupaven la casa, feien les activitats aquestes... ah després va haver-hi uns altres també que es dedicaven a això del paint bol, això de què disparaven boles de pintura.

Va haver-hi també els de la Guàrdia Urbana de Barcelona, ells també ho van tenir tres o quatre anys. Han anat passant gent.

16. Disposa de fotografies de quan el va comprar fins ara? I d'abans?

No, no perquè a més a més, primer que jo sóc una mica descuidat per aquestes coses i segon que he fet molts canvis de cases i això saps. Llavors a cada lloc se m'han quedat coses. O sigui que no, d'això no et puc donar res.

17. Coneix la història del Mas d'en Toni? Sap que va passar el dia dinou d'octubre del mil nou-cents trenta-sis?

Sí, vage no sé si és el dinou d'octubre, però sé que ara a l'octubre, aquest any es fa la canonització del Germà Saperas, no? I sí, sí, sí, sóc plenament coneixedor d'aquests fets i això és una de les causes que també que va motivar el que

l'adquirís, perquè a casa doncs se n'havia parlat molt i es vivia molt, hi havia molta amistat, hi havia molts contactes amb els Claretians tant els d'aquí com els de Barcelona i bueno sí, sí.

18. Durant el període de la Guerra Civil quin ús se'n feia del Mas?

Bueno, jo sé com van detindre el Germà Saperas. El van detindre a la Rabassa, en aquells moments clar hi havia, aquí estàvem amb el domini de la República i la República doncs tenia unes besants, la C.N.T., la F.A.I, el P.O.U.M, aquests grupuscles d'esquerres que aquests doncs quan van poder alguns, no dic com a ésser vertebrador però uns van aprofitar l'enrenou que hi havia per fer de les seves a llavors es van ocupar de les terres i es van ocupar de les cases. I el meu pare que havia nascut a la Rabassa i encara hi ha una finca en allà i cases a la Rabassa doncs en aquesta època que deuria ser, aquest dia que dius tu, jo no ho recordo quin dia era però sé que des de casa eh, que hi havia el masover d'allavorens que es va quedar, es va apropiat de les coses, de la casa i de les terres. Doncs va veure que estaven passant per allà, pel final dels horts que es veia i va dir; cony! Aquest no és pas d'aquí del poble. I llavors bueno hi havia en allà el Castaràs i no sé qui més i van anar a agafar-lo.

A més jo me'n en recordo que era petit, devia tenir uns deu anys o dotze anys i una vegada van venir tot de claretians de Barcelona a la Rabassa per veure el lloc i tal i em van dir; escolta tu que d'això, podries anar per allà a baix i passar això, que nosaltres farem fotografies i axis simularem que era quan van agafar el Germà Saperas. Bueno així que he participat també.

19. Sap que va passar al Mas durant aquests anys?

Al Mas van continuar fent l'explotació agrària, però es van dispersar i llavors en allà no sé què hi va passar.

20. Té documentació antiga del Mas? Sap en quin any es va construir?

Això els Claretians, hi ha un Padre que hi va de tant en tant, el Lluís Vila, que va ser el últim Superior que hi va haver aquí.

V.16. JOAN RIU

El dia onze de juliol ens vam trobar a Mas Claret amb el Joan Riu a les set de la tarda. Li vam realitzar l'entrevista on ens va explicar la seva experiència com a cuidant i ajudant dels Claretians de l'espai martirial.

1. Com es diu?

Joan Riu Cisquella

2. Quin any va néixer? A on? On viu actualment?

Vaig néixer el quaranta-nou, el mil nou-cents quaranta-nou. A Malgrat, a Malgrat de Segarra. A Cervera.

3. Abans de començar a cuidar l'espai martirial del Mas Claret, havia tingut relació amb el Mas? Quina?

No, puntualment veníem, però amb els Claretians sí. O sigui nosaltres, les dos noies que tenim, la Margarida i la Maria des de molt jovenetes anàvem a missa als padres al diumenge, n'hi dèiem els padres però és els Claretians, que és allà on hi ha el Consell Comarcal ara, allà hi havia la seva casa.

I llavors doncs als diumenges anàvem a missa quan elles tenien dos anys, quatre o cinc. Llavors vam començar un petit coro i cantàvem i cantàvem a les misses i naltres ajudàvem també. Hi vam anar fins que van ser a Cervera, vam anar a missa allà. Després vam anar a la parròquia, vull dir que també hi anàvem per les festes puntuals i grosses i la Palma i Nadal i no sé què però vull dir, la missa dels diumenges anàvem allà als Claretians.

4. Per què vas decidir emprendre aquest projecte?

La relació que nosaltres teníem amb els Claretians, representa que com que hi anàvem a missa els diumenges mentres hi van ser aquí a Cervera, doncs a llavors

teníem molta relació, formàvem part del coro, anàvem a Vic una vegada a l'any, que a Vic hi ha la casa mare diguesam de Sant Antoni Maria Claret, encara que va néixer a Sallen però Vic és un poble una mica més enllà però vull dir més gran, i allà és on tenen el seminari diguesam. El seminari dels Claretians és a Vic i llavors cada any anàvem d'excursió, venien col·legis de diferents lloc, de Barcelona, de Balsareny, de Sallent, de Terrassa, de Manresa vull dir o sigui col·legis de Claretians n'hi ha en diferents llocs, sas. Llavors una vegada a l'any ens trobàvem a Vic i organitzàvem les excursions conjuntament i tot això i mira, estàvem a dins amb aquest cercle.

Però llavors jo al vindre a cuidar aquí, jo no cuidava això, a llavors representa que l'últim Superior que hi va haver a Cervera que es deia Lluís Vila, el Pare Lluís Vila, que va estar, quan va marxar de Cervera el van destinar a Valls i va ser set o vuit anys a Valls i després va ser set o vuit anys a Lleida. Llavors des de la comunitat de Valls i des de la comunitat de Lleida ell venia i es cuidava d'això, es cuidava d'això. Tenia una maquineta de matar herba, unes tisores,...

Naltres vam començar aquí com que teníem molta relació, a llavors amb aquest, el Pare Lluís i llavors hi havia l'altre, els Germans Vilarrubies, que són parents amb els de Cal Pubilla, aquell el Josep Maria que ara és el Superior a Lleida i després hi ha l'Anton Maria, que aquest ja està a Barcelona, perquè ell també va estar molt temps a l'Amèrica i tot això, amb cinquanta llocs, que és historiador també i escriu moltes vegades allà a Catalunya Cristiana. Pues aquest, amb aquests dos i el Pare Lluís Vila, que va ser l'últim Superior a Cervera pues mira, van dir: osti aquí hauríem de fer alguna cosa aquí perquè llavors el monument no hi era, bueno no hi havia res, bueno hi havia el bosc de pins, un herbassal alt com això, i bueno aquí s'estave. El Mas ja estava tancat, o sigui ja no hi havia activitat física diguesam de les persones, ja no hi eren i bueno vam dir que aquí hi havíem de fer un monument per la història dels màrtirs, aquells vint que van matar i tot això. I bueno doncs vam començar a preparar i a fer.

Nosaltres érem col·laboradors diguéssim, d'envells saps. A mi em telefonaven i em deien: Joan ostres on podem anar a buscar pedres, és clar si pot ser que no tinguin cost. Els hi portàvem pedres de Malgrat i pedres d'en fi, d'altres llocs. I aquestes les visibles pues les havíem d'anar a buscar en llocs puntuals, perquè dius: coi això farà bonic aquí, com aquesta o com aquesta, vull dir ho anàvem fent axis.

És clar, llavors dius, vam venir cap aquí i hi havia aquestes i és una cosa que t'hi vas anar enganxant i llavors jo van dir: ostres aquí si aquest espai el cuidéssim, si el seguéssim, si esporguéssim els arbres, els pins, les rames, la terra i tot això. I per etapes anàvem fent.

Jo pujava als dissabtes a lo millor al matí o a la tarda, vam fer un camp de treball amb uns xicots que pujaven de Tornabous, també van vindre uns quants anys. A vegades fèiem alguna xarrada aquí, venia algun Claretia i ens feien algun vespre allò que feien després del camp de treball, doncs un berenar i fer com un... com tu diria com una espècie d'exercicis espirituals que duraven un vespre, saps per dir-ho d'alguna manera. I ens trobàvem aquí i després ells es quedaven a dormir aquí i jo marxava cap a casa. I després ens hi vam anar agafant, jo a llavors se'n en cuidava exclusivament el Lluís Vila, i puntualment jo l'ajudava perquè hi ha coses que no podia ell sol i quan havíem de treure rames i esporgar, ell no podia pujar perquè era vell, s'anava fent gran i llavors ho feia amb jo. I tal dia doncs o farem i pues vinga. I bueno fins ara, fins fa un any que es va morir i ara me quedat sol aquí a cuidar això. Perquè ells no tenen gent diguesim tampoc per...

A Valls tenen un col·legi amb nou-cents alumnes, és molt, Valls es una capital que té, no sé vint-i-sis mil o vint-i-set mil habitants, eh vull dir que és un capital i tenen un col·legi de prestigi. Fan batxillerat amb no sé quantes línies i clar vull dir amb nou-cents tenen de tot.

I tenen feina, però tampoc no tenen vocacions, llavors tenen molts seglars, professors seglar, que es cuiden del col·legi, el que passa és que ells teòricament l'administració la porten ells, segur que també tenen comptables i coses d'aquestes però encara representa que a efectes exteriors, que els Claretians són els Claretians, vull dir que l'administració la porten ells.

6. Quina feia du a terme?

Doncs mira cada època ens toca... ara hem segat dos vegades tota l'herba de tot el camí, que ara l'haurem de fer un parell més perquè sempre la seguem fins el tercer diumenge de setembre que és quan fan l'aplec anual, que ve gent de tot arreu, bueno de tot arreu, un centenar, cent llargs cent vint o així i vénen de Barcelona, de Montgai, de Mataró, de tot arreu, de Vic, de Sallent i tots aquests pobles en venen uns quants de cada lloc i llavors ho fem a... diguéssim, tallem l'herba un parell de vegades, doncs demà la tallarem un parell de vegades més i si hi ha rames que cauen dels pins quan fa una ventada,... endreçar-ho i tenir-ho una mica arreglat.

7. Va conèixer el Germà Bagaría i el Germà Matías?

Sí, bueno però a llavors amb ells amb poca relació, o sigui jo amb ells els coneixia de vista de quan anàvem nosaltres allà a Cervera però la relació amb ells per tindre una relació estreta no. Ja va ser amb aquests altres de més cap aquí, per exemple el Lluís Vila, aquest que es va morir ara, llavors amb aquests amb els Vilarrubies bueno i tants d'altres.

8. Que ens en pot dir del Pare Vila?

El Pare Vila sí, hi tenia molta relació, aquest era un sant, ja tu dic jo, sí, sí, és una persona que res era problema, lo que no fèiem avui, ho fèiem demà i si no ja ho faria Nostre Senyor quan tingues temps. És això, aquestes coses que no sé si us passen als estudiants que de vegades dius a la millor el mestre que em toca no és una estrella però t'agrada tant com ho fa que t'impliques molt més. Pues aquest només ens implicava amb la seva bondat, perquè deies, aquest home és un sant.

9. I del Pare Vilarrubies?

Sí, va ser..., el Vilarrubies tots dos representa que eren com si haguessin anat més a col·legi els Vilarrubies diguéssim, són més intel·ligents, són molt bona gent, molt bona gent, l'un i l'altre. Però han estat en més llocs, dóna la sensació com que ells, com si ells han estat a l'estranger i els altres en em quedat aquí sas. Han voltat més, han viscut més, han vist més coses, tenen més coses per explicar i dóna la sensació que potser són més intel·ligents però bueno a la vida tothom arriba allà on arriba sas, però per dintre també gent maca, molt maca.

10. També té cura de l'ermita de la Providència?

No, bueno això no perquè l'ermita de la Providència, bueno cura, hi vaig de tant en tant a donar algun tomb, però allò ja no és dels Claretians. Allò és del Raich, del que va comprar les terres i és una llàstima, perquè aquí va passar que el Raich, ell ho va comprar en un moment puntual. Jo amb el Raich, amb l'amo d'això anàvem junts a col·legit a Cervera, després ell va estudiar, no sé què va estudiar, va fer carrera i va marxar a la universitat i va anar a Barcelona.

11. Què en sap del que va passar el dinou d'octubre del mil nou-cents trenta-sis?

Ui, el dinou d'octubre del trenta-sis, pues mira van... feia a veure dos dies que hi havien, o sigui el Superior de l'ordre a Cervera que eren a llavors allà a Cervera ja diguéssim a la casa. Representa que en ves de... no va estar prou il·luminat i en ves de fer marxar els nens cap a casa de dir quan les coses anaven maldades, tot plegat feia quatre dies que havia començat la guerra, bueno quatre dies, quatre dies no feia, feia uns quants dies però... no cap cosa. I llavors resulta que en ves de dir; marxeu cap a casa i després quan hagi passat tot aquest soroll ja tornarem, van pensar que aquí era un lloc de dir; bueno els portem al Mas Claret.

Molts van marxar cap a casa eh, molts, perquè els pares els van anar a buscar. Però d'altres que van dir; bueno deixem-ho de la mà de Déu, deixem-ho de la mà de Déu, i els van portar cap aquí i aquí semblava que estaven més protegits per

dir-ho d'alguna manera. Estaven aquí, al matí resaven, feien col·legi, resaven, anaven fent i anaven fent la part espiritual que feien a tot arreu i bueno pensant que això seria una cosa... una buferada, que al cap de quatre dies hauria passat i llavors clar lo que passa, que algú es va "chivar", algú ho va sapiguer, digant-l'hi dels pagesos de per aquí a la vora o el que sigui i bueno llavors van vindre els del comitè aquí i llavors els van fer sortir tots allà vint, aquests vint.

Bueno els disset i tres de grans i els van fer sortit tots al pati, allà al pati, dient que els hi volien fer unes fotografies, llavors els van fer baixar pel camí aquell de sota i baixar cap aquí i els van portar allà, allà davant del monument, allà on hi ha l'espai aquell doncs a llavors els van posar allí apilatonats i aquí a sobre, amb aquesta paret d'aquí a sobre, aquí era l'era, allí van posar dues metralladores i bueno van tirar, van tirar al menos uns cinquanta metros i bueno van anar tirant sobre un munt de gent que tots eren allà amb un espai com això. I una de les metralladores es va encasquillar i l'altra va acabar la munició, clar per matar vint si et tiren a la cama o et toquen a la cuixa o et toquen al braç, és clar, no quedes mort i llavors hi van anar tres, tres del comitè quan va haver acabat la munició la metralladora que funcionava, tres del comitè hi van anar amb els fusells i allà pues a cinc metros els van pelar, els van acabar de liquidar. I tot i amb això, l'un demà al matí, va vindre algun pagès amb algun tros d'aquestos d'aquí i encara sentia algun que encara cridava i encara no estava acabat de morir. Però és clar, no van tenir valor de vindre a veure què passava perquè no sas mai si t'hi atanses i tu també seràs allà la munt sas.

Encara que dius havien marxat, això era a la vigília, això l'un demà sents un que cridi com vols anar a demanar auxili amb aquell munt de gent allà si n'hi ha algun que d'això i dius bueno, si n'hi ha algun que ronda per aquí que ha vingut a veure les malifetes que vam fer a la vigília pues a lo millor tu t'hi quedes també aquí. Sí, sí, sí, pues això és el que sabem eh.

12. Qui va tenir cura del Mas després d'aquest dia?

No, el Mas va quedar... va quedar desèrtic. Llavors hi va haver un temps de pausa i després hi va haver els diguéssim, els en dèiem els hermanos abans que són els que no estaven ordenats diguéssim. O sigui, aquí al mas venien la gent que normalment no... o no donaven pels estudis per ordenar o senzillament no els acabava d'agradar la vida espiritual dels ordenats i llavors venien aquí. Són Claretians igual i treballaven aquí, feien de pagesos, resaven i treballaven i llauraven i sembraven i d'això. I feien vida, feien vida... i al matí resaven i al vespre resaven, abans d'anar a dormir resaven en comunitat i doncs mira.

13. Després que els Pares Claretians es venguessin el Mas i part de les terres, qui ha estat el cuidant o cuidants?

No, bueno el Mas, pel Mas hi va haver, jo que sàpiga dos, dos d'això. L'una era la dona del Zurita aquella, que és una Suárez, el Josep Zurita, jo hi havia jugat a futbol, anava a futbol amb mi. I feien pantalons clandestins aquí, hi posaven la marca.

I després hi va haver una altra, aquella que diem la filla del gitano que és la que hi va tindre cavalls allà. Que volien fer una hípica. Ara últimament hi ha un xicot que és l'home de la cartera, de la Sáez, és bon xicot.

14. Actualment qui és el responsable Claretia de l'espai martirial?

El responsable Claretia d'aquí es un que és diu Josep Mª Codina, és un que no està ordenat i és a Valls ara.

15. Abans que ho compressin els Pares Claretians, sap de qui era el Mas o el seu origen?

Això ara no t'ho sabia dir, no t'ho sabia dir.

V.17. PACO DE SANCHA

El dia quinze de juliol ens vam trobar al costat del parc de bombers de Cervera amb el Paco de Sancha a les vuit de la tarda. Li vam realitzar l'entrevista on ens va explicar l'experiència d'ell i la seva família durant el temps que van tenir llogat el Mas.

1. Com es diu?

Francisco de Sancha López

2. Quin any va néixer? A on?

Mil nou-cents setanta-quatre, Vic província de Barcelona.

3. En quin any comença la seva relació amb el Mas?

Sobre el vuitanta-nou, noranta.

4. Durant quants anys hi vau estar?

Un año, año y medio, dos como mucho.

5. Quin era l'estat del Mas quan hi vau anar?

Estaba como cuando lo dejaron casi los monjes.

6. Sap quin era l'ús del Mas abans d'anar-hi vosaltres?

Después de los padres, vinieron una pareja que se fueron porque no pagaban y después de ellos pasamos nosotros. Tenía los mismos muebles incluso a bajo en la capilla aún había los trajes.

7. El vau comprar o llogar?

Alquilado a un hombre de Barcelona.

8. Per quin motiu? Quins projectes hi volíeu realitzar? Els vau complir?

Porqué nosotros vivíamos al lado en Sant Pere y bueno pos quisimos hacer un restaurante y un hostel para ver si funcionaba. Si, los dos a la vez.

9. Quines experiències recorda d'haver estat al Mas?

Yo ayudaba de camarero, la cocina estaba a bajo, el comedor arriba y había que hacer muchos viajes de platos arriba y abajo venían los fines de semana más que nada la gente entre semana casi no venía nadie.

Me gustaba estar allí era un lugar tranquilo, un sitio bonito lo único de experiencia lo que te he explicado así paranormal el órgano por la noche sonaba y pensábamos que había gente, bajábamos todos por la noche pero no veíamos a nadie, sentíamos ruidos, los perros ladraban mucho, siempre bajábamos y no encontrábamos a nadie.

El día que tuvimos más gente fue por la fiesta mayor de Cervera, que no nos lo esperábamos. Me acuerdo que un día vino el Raich con el hijo a hacer inventario de todo lo que había, platos, cubiertos, apuntados todo uno por uno que estaban ya para tirarlos y mi madre lo guardó en un armario porque no eran los que usábamos nosotros. Cuando aún iba al colegio, que no vivíamos allí, había ido a buscar fósiles a un camino de encima del Mas.

10. Vivíeu al Mas o hi anàveu a temporades?

Sí, vivíamos allí.

11. Per què vau marxar?

Por qué nos cobraban cien mil pesetas de alquiler y no se ganaba tanto con el restaurante y el hostel, mi padre tenía que poner dinero que ganaba de trabajar en el matadero.

12. Va conèixer algun Pare Claretia o treballador del Mas de la època que era dels Pares Claretians?

Bueno yo conocí al Padre Vila y a otro que no me acuerdo del nombre que me enseñó a diferenciar las setas que salían allí y que durante el verano no los cogiéramos que no eran buenos y después ya sí que eran buenas.

13. Després de vosaltres, sap que va passar amb el Mas?

Una pareja que creo que eran de Barcelona que querían hacer un puticlub.

14.Actualment encara hi té algun vincle? Quin?

No, algún fin de semana que voy a buscar setas y ya está.

V.18. ÀNGELS BELTRAN

El dia vint-i-sis de juliol ens vam trobar a Sant Francesc de Cervera amb la Mari Àngels Beltran a les set de la tarda. Li vam realitzar l'entrevista on ens va explicar la seva experiència de les dues ocasions que ha tingut llogat el Mas.

1. Com es diu?

Mari Àngels

2. Quin any va néixer? A on?

El mil nou-cents cinquanta-sis a Lleida.

3. En quin any va començar a realitzar projectes al Mas?

Fa vint-i-un anys que jo vaig estar allà.

4. Durant quants anys va estar al Mas?

Vaig estar un any i mig la primera vegada i la segona vegada vaig estar sis mesos perquè ja era impossible aguantar-ho.

5. Quins projectes hi duia a terme?

Feia hípica i restaurant.

6. Vivia al Mas?

La primera vegada sí, la segona ja no. Ja que la segona només ho vaig llogar per a tenir els cavalls, no vaig agafar la casa, la podia fer servir però no.

7. Va emprendre els projectes sola?

Sí, jo sola.

8. Sap qui el va tenir abans de vostè? I després?

Abans que jo, el van tindre tres persones més, el de Sancha, una gent d'Igualada que allà van fer de tot, todas las juergas habidas y por haber. I després el va tindre una Associació de Guarda Urbana de Barcelona que a través d'aquesta gent vaig entrar jo.

Después de mi vino, un que volia fer també allà al carrer major on hi havia aquell electricista que es deia Fontanet? Encara ara hi ha, que està casat amb la Colom, amb la Noemí. La parella de la mare dels Fontanet, ell va venir després de jo. Hi volia fer un restaurant perquè ell és cuiner o sap cuinar, algo així i res, quatre dies, no va arribar a obrir ni fer res, perquè va tenir problemes amb el Raich.

Després venia la Bea, aquella noia del todo a cien, es va casar amb un metge i volien fer una residència geriàtrica. Van venir a mirar-ho, però van veure que hi havia molta feina per fer.

9. Per què vas decidir emprendre aquest projecte?

Perquè era un puesto ideal per als cavalls, jo tracto amb cavalls i allavorens és un puesto ideal, és tranquil, pots fer rutes amb cavalls, és un puesto per al que li agradi la natura, és un puesto ideal.

I vaig pensar que aquí m'anirà bé i m'anava bé però em van ficar pals a les rodes i no vaig poder continuar.

10. Tenia gent al restaurant?

Sí, al principi sí, venien autocars. Hem venien nois de cercle d'aquest dels Claretians a dormir a dalt a les habitacions, allí allò eren gent sana i els capellans, tots es quedaven a dormir a dalt i dormien i bé, bé, bé!

Associacions de cristians venien, bé perquè clar et venien el cap de setmana i el resto de la setmana que feia jo? Pos no res. Lo comido por servido, arriba un moment que dius bueno pos no, perquè em van enganyar, em van dir l'Associació dels Urbanos que pagariem l'alquiler la meitat cada un i em van dir un preu i posteriorment em vaig entrar que l'única que pagava l'alquiler era jo i ells ho estaven fent servir com si sigues seu i em vaig enterar que qui pagava tot l'alquiler era jo. És que vaig tenir mala sort, vaig conèixer gent bona i vaig conèixer gent dolenta. I sas per què me'n vaig enterar? Perquè el Raich em va dir el que pagàvem i li vaig dir: com? I em va dir: sí, sí, el total és això. Llavors els altres ja se'n van anar volant.

Però si haguesa tingut facilitats d'ell, que m'hagués donat, perquè jo és no per pagar-ho, és que allò era que et paguessin per cuida'l. I aixins mira Déu l'ha castigat, perquè està destrossat.

11. Quines experiències recorda de la seva estanca al Mas?

Bones per la gent que em vaig trobar, els que van a l'entorn del Mas, com el Pare Vilarrubies, el Pare Vila i per l'aplec que fan el quinze de setembre venien molt bona gent, el que passa és que per un dia que et vinguin, no t'arreglen l'any. Llavors vaig voler tractar amb l'amo sobre l'alquiler però si tu veus que no entres sempre, un tracte per no tindre que marxar i ell es va girar en banda però pensa que tota la gent que hi ha per allà, tota la gent que ha vingut, ningú et dirà una paraula bona d'ell eh.

Quan allavors amb aquella persona, de mi pots parlar amb gent, hi haurà gent que et dirà coses bones i altres coses dolentes, però al menys alguns diran coses bones. Inclús el Pare Vila em va dir: tu Àngels llàstima que no et vam conèixer

abans, perquè això no hagués entrat en les mans d'aquest home. I aquell home es pensava que em tindria collada perquè jo vaig fer una inversió molt gran allà, vaig comprar mobles, tenia un restaurant molt maco, ho tenia tot molt bé i es pensava que em tindria collada i que no marxaria, però jo tinc casa meva aquí (Cervera), llavors l'home va dir: mira tindre que treballar per aquest home no en traiem cap benefici, ens anem a casa, ens posem a treballar i traiem benefici i així vam fer.

Un dia vam desmuntar i vam marxar i a raíz d'aquí hi havia gent que també van entrar, no sé exactament qui i a tots els ha fet el mateix tracte, les mateixes putades, inclús el seu cosí hi va posar emús i va acabar igual. Inclús amb un noi que venia de Servià de les Garrigues, els emús els va ficar junt amb un senyor, un noi de Servià de les Garrigues, aquell noi venia a donar menjar als emús.

El dia que va fer una nevada molt forta fa anys, va fer una nevada molt forta, tenia els cavalls allà, vaig tindre que anar a peu des de baix fins al Mas caminant, aquell dia no van vindre a donar menjar i els emús se van morir. Allò va ser una massacre, allò va ser una llàstima molt gran, els veies allà pobrets sense menjar. Clar jo no podia donar-li, no tenia claus i no tenia res, ja que anava a donar als meus, podia dóna'l-s'hi a ells, però no podia. Una salvatjada i inclús van quedar malament amb ells perquè es pensaven que es farien d'or.

El Raich té un problema, que vol quartos, a llavors no deixa viure els demés i aquestes persones com acaben? Doncs amb tot destrossat. Ho perd tot. Qui vol tot, ho perd tot.

Jo ja et dic, jo vaig estar molt bé perquè a mi m'agrada la natura, vaig estar molt bé, però a llavors quan tenia el Mas em va sortir per comprar això (finca on té actualment els cavalls) a llavors per pagar mira pago una hipoteca i no et pago a tu el lloger, és que és de caixó. I va ser quan vaig comprar tot això, quan les torres gemelas. Llavors vaig venir cap aquí, va ser quan veníem del Mas quant la radio vam sentir lo de les torres gemelas.

Mira tu quin sentiment que tenim de Mas Claret, que a vegades el meu home si va cap a Igualada o això de tant en tant passa i va vindre un dia i em va dir: està destrossat, i li vaig dir: que dius?, i em va dir: està destrossat, et faria, et faria... I hi vaig anar i em va caure l'ànima als peus.

Clar els Claretians hi tenen molt d'apressi allà, perquè el van fer pels malalts de tuberculosi i pels petitonets malalts, a llavors allò no està fet per fer "juergas" ni per fer festes, ni coses satàniques com han arribat a fer, allò està fet per una cosa com un retiro, els Claretians ja grans doncs anaven allà a posar piles.

Un dia va venir un que es diu Josep, que porta una cua i és vident, que és de Tàrrrega, que surt a revistes i només entrar em va dir: ui, ui, ui, ui, això no està fet per posar-hi negocis, això està fet per retiro espiritual, estan les animes enfadades i jo allò que bueno, passo.

I deien que havien vist coses per allà, però jo no, me quedat completament sola allà, he anat caminant i jo no he vist mai res. Pode sóc reasia a veure algo, que això també influeix a la gent però dos amigues meves sí que havien vist.

La Paulina Rubio d'aquí a Cervera, un dia estàvem menjant la mona i va anar a la cuina a buscar no sé què i va vindre tremolant com la fulla d'un arbre; Mari Ángeles, Mari Ángeles había un hombre en la cocina, un señor alto, elegante y con el pelo blanco. Jo li vaig dir: el Raich m'hagués dit algo. I ella: sí, sí, sí Mari Ángeles, no ha dicho nada y tal como ha entrado, se ha marchado, no ha hecho ruido ni nada. I així es va quedar.

Una altra que es diu Amparo, es va separar de l'home i va estar uns quants dies dormint allà a l'habitació i també m'ho va dir, que hi havia algo. I jo vaig pensar que estaven carregats de punyetes tots. Això ha fet mala fama allà.

A mi m'han explicat quan van matar els capellanets, bueno els capellans, que estava el Germà Bagarí i m'han explicat que van vindre estaven tots al tros, perquè abans tot era vinya, bueno allò el Mas quan ho tenien els claretians era la millor... els millors porcs reproductors els tenien allà, les millors vaques també, lo millor de tot ho tenien ells, vull dir sas allò que hi anaven a buscar el semen allà dels porcs, portaven els porcs a cobrir allà. I estaven tots al camp, van vindre els republicans, els hi van dir que s'havien de reunir allà a la placeta, a la plaça que hi ha allà perquè els hi havia de fer una foto per tenir un control de la gent que hi havia, per saber els que venen i els que marxen i sí, sí, van tocar la campana, van vindre tots i es van posar tots allà a la plaça. Diu va poseu-vos aquí que us farem una foto.

Hi havia un Claretià, un home gran aixins fort i li van dir; vostè vaigi cap dalt. Allà a la nau hi ha un puesto cap a la punta que es veu a baix la creu, el van tancar a dalt i amb ell no el van deixar baixar perquè els hi feia falta perquè cuides del Mas, els van agafar tots amb fila índia i els van portar cap avall i allà els van afusellar a tots i era el temps de les garbes, llavors van agafar les garbes, les van fotre sobre d'ells i van fotre foc, des de tota la comarca veien el foc de Mas Claret i sentien l'olor a carn, de magre. I quan van vindre que estaven fent la creu, el meu Ivan meu, el petit tenia set anys set o vuit i ells estaven allà i estaven escarbant i treien bales i venien nois joves i allà buscaven i arreglaven.

Quan cuides de la casa, tens dret a agafar l'aigua de la mina, de baix a la capella.

Hi ha passat molta gent per allà i tots han marxat pel mateix, pels problemes que tenen pel Raich, és un home que no sé. Jo mira, no vull dir, però encara hi ha taules i cadires meves allà. Mira si és mala persona, que quan vaig marxar se'm va quedar unes quantes taules hexagonals que encara hi són, van quedar coses perquè a mi no m'hii cabien al garatge.

Jo encara hi seria, estàvem bé, a tots els que hi anàvem ens agradava, però va passar i ja ho diuen, el que mucho aprieta, poco abarca.

Jo ja cuinava a la cuina de dalt gran, la de baix, la dels padres diguem, no es feia servir ja. Havíem fet comunions, fèiem de tot. Tenia oques, cabres petites, la canalla venien i s'ho passaven pipa.

Tenia una euga que havia de parir, i doncs em vaig estar una setmana anant-hi a la nit per veure si ja havia de parir.

M'han explicat que els padres un cop es van comprar una maquinària per regar, els van posar de la mina, i al cap d'una hora la mina se'ls hi havia assecat. I tal i com van els van posar, els van treure.

12. Va conèixer el Germà Bagarí? I el Germà Matías?

No, just va marxar cap a Amèrica del Sur ell. I el Germà Matías també va marxar.

13. Va fer vostè les quadres que hi ha per als cavalls?

No, allò ho va dissenyar l'home de la doctora Baillo, que era veterinari i volien posar cavalls amb el Xavi, el del pastoret. Això ja va ser abans que jo hi anés.

Imatge de la sala que utilitzaven com a restaurant.

(Fotografia Àngels Beltran)

V.19. CRISTÓBAL LÓPEZ

El dinou de setembre ens vam trobar a Mas d'en Toni amb el Cristóbal López a les cinc de la tarda per realitzar-li una entrevista, després d'haver-hi quedat diverses vegades per tal de conèixer una mica més en profunditat el Mas, ja que n'és l'actual llogater. En l'entrevista ens va explicar la seva vivència durant els cinc anys aproximadament que porta allà.

1. Com es diu?

Cristóbal López Gavilán.

2. A quin any va nèixer?

El mil nou-cents seixanta-sis.

3. A on?

A Barcelona.

4. A quin any va començar la seva relació amb el Mas?

El dos mil dotze.

5. Durant quants anys?

Pues cinc en portem ja.

6. Quin era l'estat del Mas quan va arribar-hi?

Pues ruïna total i absoluta.

7. Sap quin era l'ús que se'n feia del Mas abans que hi arribes?

Quan vaig arribar no ho sabia però ara sí clar. Abans de venir no en sabia res, portava un munt d'anys vivint a Cervera i no tenia ni idea de que era el Mas Claret ni de lo que havia passat aquí, no tenia idea de res.

Vindre aquí va ser una mica fruit de la necessitat, jo portava anys, he sigut vint-i-cinc anys xofer i va venir la crisi i em va donar de ple i cada vegada guanyava menos, vaig anar a l'atur i vaig pensar ara que faig? Una cosa que sempre m'havia cridat molt l'atenció era agafar algo com un merendero algo així o buscar una masia per fer algo diguéssim, que cap al cap de setmana fer activitats. És una cosa que vaig veure una vegada a Girona hi ha vist a Sant Sadurní d'Anoia que hi ha caves, on hi ha uns puestos amb barbacoes i la gent doncs va allà els caps de setmana porten carn, la fan allà i s'estan allà. I a mi pues no sé, m'agradava aquesta idea, no? I per dir algo un dia li vaig comentar al meu cunyat que havia tingut el Casal, el Mas Duran, varios bars, li agrada el tema de l'hosteleria.

Pues mira Xavi podríem buscar un puesto i plantar gespa i posar quatre barbacoes amb taules i amb quatre duros montem allà una història i tal. Li va agradar la cosa, así pues busquem una masia que ens la lloguin, vam començar a buscar puestos, un que no volia llogar ni vendre res, l'altre que no.. a tots els hi faltava o sobrava algo... Ell va dir una vegada aquí hi ha una masia però clar jo no sé com està, m'han dit que és molt gran. Un dia vam vindre aquí, vam agafar un cotxe i vam vindre aquí, jo quan vaig veure això bueno, em semblava que era del tamany de Rússia, era una cosa que bueno... que farem de tot això, no?

Sin embargo, el que em va agradar va ser això d'aquí baix, hi havia el Pare Vila el primer dia que vaig vindre, aquí hi havia el Pare Vila que estava amb el Pare Àngel, estaven tots dos amb un cotxe, vam baixar i vam començar a parlar amb ells i el Pare Vila em va caure molt bé des del primer moment i em va explicar pues que això no és lo mateix que allò. D'aquí baix el propietari és l'Església, ens va explicar amb quatre pinzellades lo què és la masia aquella i com que estava tot

obert vam entrar, quan vaig entrar vaig veure una ruïna absoluta que hi havia per tot arreu, vaig dir no, no ens posarem aquí a picar pedra, això és impressionant.

8. Estava obert?

Estava obert, si tu et situes davant la masia aquella porta que obro sempre, aquella no estava tancada i a part d'això aquella reixa del costat, aquella la vaig fer jo, no hi havia res, tu podies entrar per allà a tot arreu, vull dir, està totalment desprotegida, podia entrar tothom.

Vam entrar, ho vam anar a veure de dalt a baix i clar possibilitats pues les que vulguis, però vam pensar aquí necessites un milió d'euros, jo que dos milions d'euros o tres lo que vulguis no... i així va quedar la cosa. Vaig tenir la mala pata de llegir aquella plaqueta que posa al pati, damunt la porta de la cafeteria, això dels morts i quan vaig arribar a casa pues al Google i vaig començar a trobar informació, informació al cap d'uns dies vaig tornar a venir sol i vaig tornar a entrar a la masia i vaig entrar a la capella, vaig buscar més informació encara i bueno d'alguna forma me va atrapar la història aquesta. Vaig vindre aquí sol al menos deu o dotze vegades i cada vegada que venia doncs el fet de montar un negoci cada vegada ho veia com més fàcil, no? Doncs bueno aquí lo que hay que hacer es remangarse y venga, aquí se pone esto se pone lo otro i jo ere molt optimista pues i el meu cunyat pues sí, jo me n'encarrego de lo què és la cuina i tot això i tu te'n carregues de lo demás, però de cop i volta el meu cunyat em va dir que ho deixa estar. I ho va deixar.

Durant tot això ja haviem fet el contracte i tot és lo que dic vaig venir amb el meu cunyat, vaig començar a venir sol, el tema em va agradar, amb el meu cunyat vam estar pues el dos mil dotze, pues vam estar venint aquí moltes vegades fent plans, mesures, fent no sé què... ell tenia un amic què és arquitecte i va venir des de Terrassa i despues aquí també vam fer un estudi de mercat a vere què és lo que podie passar, vam preguntar a l'ajuntament, vam preguntar a un munt de puestos què és lo que podiem fer o deixar de fer, tothom ens ho posava molt bé

l'ajuntament de la Ribera d'Ondara ens ho posava molt bé, "m'encantaria que això ho tiréssiu endavant, aneu al Consell Comarcal, pregunteu per aquestes ajudes, que si ara fan un plan líder d'Europa que han sobrat diners i procureu invertir aquí".

Abans de donar el pas només havíem parlat una vegada amb el Raich però el Raich ho veia amb bons ulls, d'entrada aquí que li lloguéssim això hi diu bueno ja ens entendríem, cap problema, vosaltres feu les propostes que tingueu que fer i ja ho parlarem, vam dir vale pues, a llavors va ser pues aquesta època des de la primera vegada que vaig vindre aquí, igual era el setembre del dos mil dotze ara faria cinc anys, va acabar l'any recopilant informació i possibilitats, i amb què contem i amb què no contem, no?

Em va preguntar, va vindre aquí, ens vam quedar a la porta a parlar quines intencions reals tenia, si vaig fer un projecte, el pla de viabilitat, l'estudi de mercat, el no sé què no sé quantos, que tenia una sèrie d'ajudes a punt de demanar però que clar em faltava algunes coses clar, el lloguer o els contractes. Li va semblar molt bé va dir, t'ho has pensat amb quins terminis? Fes-me una proposta a vere com ho veu i jo li vaig fer una proposta que al primer any, els dos primers anys no pagava i després pagava tres-cents euros els dos següents anys i després pues cinc-cents i ell pues bueno va dir que no, que un any no pago i el segon cent euros i el tercer cinc-cents i al final el contracte era de cinc anys i li vaig dir que de deu perquè clar fas aquí una inversió perquè als cinc anys te diguin no ha canviat.

Clar deu anys que passa? Jo amb deu anys com que jo al principi ho veia molt fàcil pensava estic dos anys treballant molt però això ho poso en marxa i poso vuit anys per treure rendiment i al cap de deu anys en faltaven deu per jubilar-me, ja li faré creure, ja ho faré perquè el següent contracte ja estigui bé, al final vam trobar un termini mig, em va dir bueno farem un contracte i amb aquest contracte jo podré anar al Consell Comarcal, a l'Ajuntament, hasta si estic aquí perquè si algunes vegades havia estat aquí i venien els mossos i que fas aquí? No, és que estic mirant de llogar això... hi havia de donar un munt d'explicacions i quan em va

fer el contracte venien els mossos: vostè que hi fa aquí? Pues jo sóc el llogater, ah! pos perdoni i marxaven. De seguida els mossos es van donar conte que això era veritat i em van deixar de molestar.

Llavors un dia va venir el Felipe, el gosset aquell, es va presentar allà que uns caçadors se'l van deixar, el vaig acollir perquè em feia pena, i després van venir un i un altre, i ho vaig començar a vallar perquè marxaven i vaig començar a cuidar de la masia i bueno vaig fer tot un projecte, li vaig presentar a l'ajuntament, al Consell Comarcal però un bon projecte. Tenia un projecte acollonant, a part de la masia, a part de lo que és el restaurant de la cafeteria seria una cafeteria, i lo que era la biblioteca abans, aquella sala del fondo doncs fer un restaurant, diguéssim amb tovallons de roba i una cosa més ben parida, fer una visita guiada explicant la història, un petit museu i aquí a baix on hi havia els horts fer un pàrquing de caravanes perquè està a un kilòmetre de l'autovia en un sentit i l'altre, és que ho teníem molt bé per fer un pàrquing de caravanes.

Fer un centre de BTT, perquè la Segarra és molt bona per anar amb bicicleta, una sèrie de coses que podia quedar acollonant. I a l'estudi de mercat que vam fer va vindre una empresa de Terrassa que ens va fer un super preu perquè era un col·lega del meu cunyat, pues bueno va fer un estudi de mercat i va donar uns paràmetres altíssims, i està ben pensat és que la zona, és que tenim una masia que té, què és un puesto xulo, un puesto que té història que està adequat per això. Clar vam començar aquí, que si concentracions de cotxes, que si trobades de caçadors, que si trobades de gent que aquí ja les fan, que venen amb drones, que venen aquí un cop a l'any gent que té drones i bueno trobades de mil coses, i de boletaires, nos sortien uns parametros, és molt fàcil de què sigui rentable, no?

A llavors em vaig quedar sol i per despecho dic bueno com que encara cobro del paro dic bueno, saps que? Aniré fent i em vaig envalentonar jo mateix, però clar em trobava malament i després que si l'altre menisco també em començava a estar malament. I he estat dos anys aquí fent el que podia intentant pues que lo que és el pati que quedés allà una mica, que les finestres no es veiessin els forats

i que per obrir la cafeteria si hagués pintat i quatre coses tampoc està tan malament, perquè no s'ha de fer cap obra grossa i permís de l'ajuntament jo ho veia bastant fàcil. Va vindre l'arquitecte municipal de l'ajuntament de la Ribera d'Ondara, va vindre un dia i bueno li va agradar la idea, que molt malament ho havia de fer per no tenir permís municipal, que ho tiri endavant.

I aquí venia molta gent, venia molta gent a passejar, molta gent a donar opinions, venia molta gent a explicar-me la història, tothom esperava una mica lo mateix, no? Obrir això i fer la cafeteria, i tothom em deia que quan era jove venia a aquí a banyar-se, venia aquí, es banyaven, tothom venia però lo que buscaven era que jo fes una cosa així molt per sobre. Però clar quan van veure que jo aprofunditzava amb la història, que havien passat coses i que jo ho sabia, pues ja a molts no els acabava d'agradar i quan vaig trobar aquells documents per punyetera casualitat ja molta gent aquest a veure què vol fer, perquè amb tot això a veure què passa no? I molta gent va deixar de passar, molta gent em va deixar de saludar, va ser un canvi radical, no?

Això de què jo volgués fer un museu no els hi va agradar, això de què jo busques tanta història no ho volien, és que això ho has de tirar tot i fer res de museus! Això no, saps? Et donaven idees com vulguen dir oblidat de la història, això tira endavant, però la història aquí no pinta res. La guerra fa molts anys que ha passat, jo els hi deia això estaria bé explicar la història inclús als nens perquè als col·legis de Cervera igual que van a fer excursions per aquí a les rodalies a veure qualsevol cosa, i perquè no podien venir aquí un dia i explicar la història de la guerra? Explicar amb un plànol que hi havia un aeroport anant cap a Agramunt que era un aeroport republicà, explicant una mica la Batalla de l'Ebre, lo que va passar aquí una mica enfocat als crios, una mica sense donar detalls escabrosos, jo crec que seria molt interessant d'explicar a la canalla. Pues ho trobaven una barbaritat, com els hi vols explicar això a la canalla deien, és història i jo els hi deia a part de la història té un missatge; s'ha d'aprendre de lo que ha passat. Com els hi vols explicar? Pues no ho val voler de cap manera, a llavors va anar passant el temps, vaig veure que m'agafava el toro, no vaig tenir nassos d'aixecar això abans

que fessin els dos anys i quan va arribar el punt que tenia que pagar cinc-cents euros li vaig dir al Raich que teníem que renegociar, que això no era lo que jo esperava, i ell em va contestar; això que si fa dos anys a mi em semblava bé a mi m'hauria de semblar igual, no? I no hi va haver manera, vaig estar un matí sencer aquí parlant amb ell però no va voler, vam fer un altre contracte pel tema de què bueno estàs marxant i bueno te dono un temps indefinit fins que marxis, fins que estiguis aquí te fas càrrec de la llum i això i bueno, com si m'estic aquí deu anys con tal no vingui un comprador i digui; aquest senyor que? D'aquesta manera algú contemple això.

9. Se li ha proposat al senyor Raich d'invertir diners en aquest negoci?

Sí, mil vegades això li importa un pito a ell, sí el projecte li semblava molt bé però ell posar diners pues no.

Aquí amb les dues sales es podria fer un museu, a un posar doncs eines de la terra, explicar la història de la masia que va costar cent vint-i-cinc mil pessetes, les hectàrees que eren, en fin... fotos... no? A part hemeroteca, algun vídeo també potser, no sé. I després l'altra sala tema de la guerra, de com van vindre aquí els republicans i lo que va passar, amb les fotos dels que van morir i allà on hi ha l'escala, on hi ha la sagristia sota l'escala que hi ha aquell triangle d'armaris doncs allà també aprofitar i fer alguna cosa, lo que és la capella i allà acabaria la visita. Després a la cafeteria tenir un raconet amb records que puguis comprar des de samarretes fins a clauers i productes de la terra, això estava prescrit.

El centre de BTT funcionaria diguéssim quan entres a la masia, en aquella porta de la dreta que això encara la meva família, l'Àlex quan ve, vés allà a la recepció i agafa no sé què, i encara li diem la recepció, perquè hauria sigut la recepció. A l'Àlex li agradava molt el tema de la bici i ell hauria estat allà donant informació de lo que podrien fer aquí la gent, senderisme, les rutes per fer senderisme i per fer BTT.

I tot això estava prescrit aquí fent la recepció, agafem bicis així barates de cent euros per llogar bicis el que vulgui. Pues que vingui una família de més gran i de més petit doncs lloguem una bici, tot estava pensant d'una manera que tothom tingues...

Tinc una noia, bueno una amiga que viu aquí a prop d'Igualada, a Jorba, que aquesta noia és esteticien i va dir que quan va veure això li va encantar. I jo pensava pues els homes que vinguin a disfrutar de BTT i les dones que es queden aquí en plan relax i agafem una habitació que quan vingui aquesta noia, pues massatges, esteticien, això un diumenge a preu de poble és un bon servei, no?

Una cosa que no s'esperava ningú i fer una super pàgina web explicant tot això i que tu puguis dir pues mira vull fer ús d'això, d'això i d'això i el marit se'n vagi por ahi. Si fas això i aguantas tres o quatre mesos i el boca en boca segur que venen i venen entre amics, tot això estava tan ben pensat. A la pàgina web quienes somos, la història, miscel·lània, fotos ben distribuïdes i ben definit i la gent i molta difusió i tots els que vinguin correu electrònic i whatsapp i mira ara fem una oferta.

Bueno después quan faltava tres o quatre mesos que això va ser una part molt important, quan faltava quatre o cinc mesos perquè féssim els dos anys jo ja veia que això se'n va de les mans i ja està. Va vindre un amic i em va dir perquè no demanes diners a aquestes plataformes de confounding que hi ha ara, jo no sabia que era i jo que és això? Pues si home són uns crèdits que es fan, que demanes a una comunitat, és a dir, hi ha plataformes d'això que van enfocades a fer diferents, com t'ho explicaria jo?... hi ha una empresa d'això que jo li proposo un projecte i dic necessito cinquanta mil euros i aquestos contacten amb persones que els hi expliquen la idea i diguéssim, pues jo poso cinquanta euros, jo poso cent, jo poso mil i això funciona a base de microcredits i tu amb aquests els hi dones algo a canvi, el que jo els hi donava a canvi era descomptes per quan vinguessin aquí, un sopar un cop a l'any, una placa d'agraïment per lo que han fet, m'entens?

Vaig començar a enviar el projecte a moltes d'aquestes empreses, hi ha gent que ha fet llibres i editar un disco així o ha fet una pel·lícula amb aquests ingressos, d'aquesta manera i clar això era una mica... demanar molts diners i no va acabar de tenir, es van interessar molta gent però no va acabar de tirar endavant, però això va ser l'última cosa que em vaig agafar i dic a lo millor per aquí me'n surto i ho vaig intentar de totes les maneres i quan dic faltaven dos mesos que dic això, ni per aquestes és que no sortirà de cap manera. Pues em vaig començar a fer la idea i ja està. I l'Àngels em va dir pues parla amb el Josep perquè no crec que ho deixi caure, tu parla amb ell, diga-li que ho havies calculat malament i vaig parlar amb l'Àngels i em va donar molts ànims, un dia vaig trucar al Raich, va vindre i li vaig explicar, va dir que no, en fin que no.

A llavors va passar un temps i em va agradar lo d'aquí baix i dic mira pues saps que pues aquí comprarem una carpa d'aquestes quita y pon, allà amb una barra d'aquestes de festa major, amb barres d'aquestes pues amb el remolquet que tinc posar-nos aquí cada cap de setmana i fer aquí un merendero, que vingui la gent aquí amb pallasos o no sé fer algunes coses aquí, perquè clar no és lo mateix, tindríem allà pues bueno si plou el lavabo tot això, sí que estaria bé però una vegada li vaig comentar al Riu i a l'Àngel que estaven aquí i no els hi va fer massa gràcia.

Tot això que t'explico està molt bé quan tens molt temps i quan te trobes molt bé, perfectament de salut i tens algo de diners per invertir i sinó per invertir per anar tirant però clar quan tens dos fills i la nevera buida lo que tens és ganes de tirar endavant com sigui, i clar jo a veure puc fer però una cosa que no és meva puc fer alguns esforços però arriba un punt que dius primer és casa meva i primer és casa meva i al final ho vaig deixar estar. Jo vaig aguantar molt pel tema dels cotxes perquè amb això pues anava tirant la veritat però va arribar un punt que no podia ser.

10. Quines experiències recorda d'haver estat al Mas?

Jo que sé, tot, he viscut moltes coses aquí, moltes. Unes es poden explicar, altres no, altres semblen... En general m'emporto un bon record però no sé...

És un puesto molt especial per mi, me l'estimo molt encara continuo sentint coses que... no sé, hi ha coses aquí que no sé que pensar, no sé qui són ni que deixen de ser, sí que ho sé però... em va costar molt d'assumir, d'assimilar i bueno aquí s'estan, aquí s'estan perquè són missioners i s'estan aquí perquè tenen una missió. Jo crec que fins que això deixi d'estar amb mans del Raich o sigui d'una altra manera aquí s'estaran. Tenen la funció de cuidar d'això, no sé...

Però clar jo només sóc un home normal, una persona i jo he fet lo que he pogut, he arribat fins on he arribat i ja està, no em culpo ni em sento culpable i fracassat lo mínim.

L'Àlex ha vingut, ha vingut molt aquí amb mi i ens ho hem passat molt bé aquí també però últimament és clar... vindre aquí a què? A vegades els hi dic pues anem allà i passem la tarda i anem a passejar els gossos, diuen, és que papa... i jo ho entenc i així han sigut les coses, aquí tots ens vam involucrar molt, han vingut a treballar molt, hem tallat herba, hem pintat, hem fet de tot, però clar quan les coses no han sortit doncs la seva feina no ha servit de res pues... Diuen: ara vols que vagi allà a què? I jo ho entenc.

11. Vivia al Mas?

No, alguna nit sí que l'he passat aquí, nits d'estiu, allò que dius agafo una tombona i em quedo aquí al mig del pati amb els gossos, sí alguna vegada però per gust de... aquí hi ha una visió, les estrelles és una passada. Et poses al mig del pati de nit si no hi ha lluna i amb unes tombones veníem l'Àlex i jo i ens posàvem allà i jo sol, a mi no em feia por estar-hi sobretot al principi. Sí, però després hi va haver un canvi i no era molt agradable estar aquí, una sensació molt guapa però viure... viure no he viscut mai.

12. Va conèixer algun Pare o Germà, Claretia o treballador de l'època dels Claretians?

Al Vilarrubies, al Pare Vila, l'Àngel tots aquests en diferents èpoques han estat aquí i el Pare Matías. El Pare Matías s'estimava molt aquesta masia, va fer obres per tot arreu, ell era... cosa seva, va haver-hi un temps diguéssim que l'època més prospera d'aquesta masia però amb diferència, era quan el Pare Vila era l'administrador. I el Germà Matías era el treballador, l'encarregat, feia obres, va canviar les teulades i va fer moltes coses, va ser una època molt pròspera.

13. El Pare Vila havia viscut aquí al Mas?

Sí, vivint aquí el Pare Vila va ser l'administrador d'aquesta finca, jo crec que als últims anys va ser-ho però bastants anys, igual parlo de deu o dotze anys. De fet, la venda de la masia al Raich se la van encarregar amb ell, ell va ser l'encarregat de tractar amb el Raich, ell era l'encarregat i li van donar amb ell aquesta tarea perquè era l'administrador de la finca.

Ell ja era molt gran i va estar molts anys donant classes, era monitor i va estar a molts col·legis i va arribar un moment que es feia gran i el van portar a Cervera, vivia a Cervera, diguéssim al Consell Comarcal, ell vivia allà i administrava aquesta finca i després inclús va venir aquí a viure. Va vindre una temporada llarga perquè allà al Consell Comarcal diguéssim que va deixar de ser els aposentos dels Claretians i uns van marxar cap a Lleida on viuen ara, el Pare Vila i algun altre més van venir aquí a viure, van deixar aquell edifici, no sé si s'ho va quedar la Generalitat o el Consell Comarcal, tot va ser al voltant dels vuitanta.

Pues quan vivia a Lleida va ser quan van fer la venda perquè es van adonar de que això quedava aquí aïslat, al mig de la nada, no tenia la Universitat, el Consell Comarcal, no tenia res... no tenia massa sentit, la masia tenia molt sentit quan havien d'alimentar tota la gent que hi havia a la Universitat però clar, com que van anar desfent-se de propietats i coses això no tenia cap sentit lo que passa que tot i que no tenia massa sentit, clar era una propietat on va passar una cosa molt

important a la guerra, i per ell tenia una raó de ser, llavors quan van vendre la masia aquest trosset d'aquí, això em sembla que és mitjà hectàrea, una mica més. Aquest trosset d'aquí doncs van dir això no ho venem i això no ho van vendre pel tema de guardar record i tot així i la masia doncs bueno, tot i que allà va passar la majoria de coses van dir, ho posarem en mans d'aquest senyor a veure que passe i bueno el resto ja el coneixeu.

14. El Germà Bagarí el va conèixer?

No, el Pare Vila m'havia explicat que era un home molt callat quan va passar tot lo de la guerra, només acabar la guerra el Pare Vila va conèixer el Mas Claret, quan ell tenia onze anys.

Clar, quan ell tenia onze anys va ser quan va acabar la guerra i quan va acabar la guerra el Germà Bagarí ja era un home gran i ja va passar pues tot lo que va passar i ell el recorda com una persona molt, molt callada, molt seriosa, un home que no deia mai res però que bueno, que amb el temps es va obrir i explicava coses, que era molt bonadós, que era molt bona persona, ell ho explica d'aquesta manera que el Germà Bagarí era molt bona persona, un home molt dolç, un home que tenia molta paciència, sí que és veritat que era molt dixeraxero abans de la Guerra, era molt obert i després de la guerra va quedat molt tocat, molt apagat, també hi havia un nebot del Germà Bagarí aquí, aquest nebot es veu que era un cachondo, sempre estava fent bromes i diuen que el Germà Bagarí era com el seu nebot abans de la guerra, lo que passa és que després de la guerra es va quedar així d'aquesta manera.

15. Actualment quin vincle hi té amb el Mas?

Pues que estic marxant, lo meu és molt raro però....

16. Per quin motiu creu que els projectes no acaben de funcionar?

Pel propietari, el propietari és una persona massa avariciosa i no deixa que ningú desenvolupi cap cosa amb normalitat i clar si no et deixa desenvolupar res, doncs si no

tens benefici ja no ho fas a llavorens, però el motiu és aquest, és que això va caure amb males mans. Penso que en sabrà molt de negocis però amb aquest sentit s'equivoca de vegades, els negocis també es fan per baix, per la part de baix no sé si m'explico. A vegades menos es más. Tu vols més diners, guanyar molts diners amb una feina que em paguin bé, és que a vegades la història també està en gastar menos, si tu gastes menos també tens més diners, doncs aquí igual. Aquí ah no, no, jo vull que em paguin molt lloguer, no, no, és que a vegades es tracta de què no et paguin re però que la teva propietat per un altre costat pues vagi creixent i cada vegada tinguis no sé, un patrimoni més important, no pues això no ho veu, deu estar acostumat amb negocis d'elèctriques a base de milions i no sé, és la sensació que a mi em done.

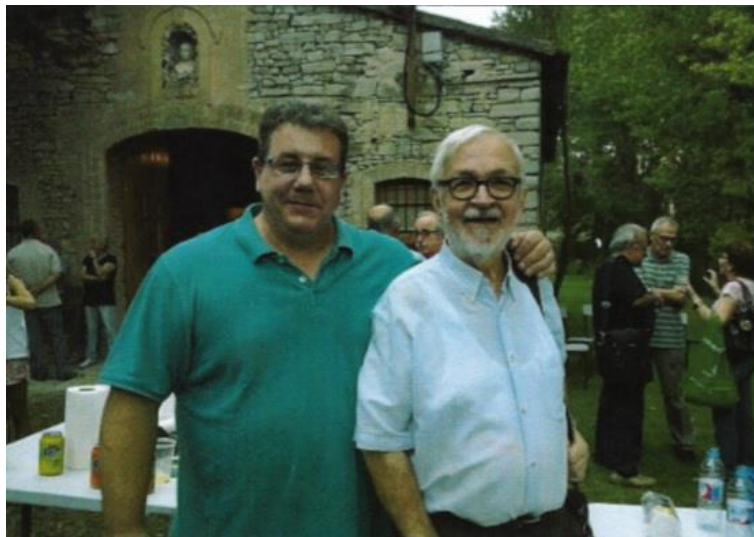
Ell una vegada va reconèixer que va ser una mica càndid quan va comprar això, doncs es pensava que ningú no tocava res i clar aquí tothom ha entrat a robar, aquí quan va comprar això hi havia l'organo, el crucifijo, el no sé què, hi havia totes les coses de fer missa, els tapetes, les casulles, tot, els candelabros, tot lo de fer missa. I tot s'ho van emportar, això és una, després moltes finestres i vidres trencats, això són coses dels veïns que han entrat aquí, tenen molt interès en què això estigui així, aquí a sobre si hi sumes lo de la guerra i les històries que hi ha aquí una mica, que no saps ben bé que ha passat, pues no sé com si hi hagués més gent de lo normal empenyats en què això no tiri endavant i no sé tot plegat és una mica estrany.

Jo tinc la sensació i m'ho crec bastant que el rollo va que aquí a la guerra va passar algo gros hi ha fosses comunes o alguna història, coses que hi ha que no volen que se sapigui a part de les terres que van incautar els uns als altres, això depèn de les terres els uns als altres a les guerres és un clàssic, passa a tots els pobles d'Espanya, ha passat a tots, ha passat això aquí, no és cap cosa estranya, ha sigut així a tot arreu, la Guerra Civil va ser una guerra normal i corrent i això va passar a tots els pobles d'Espanya, aquí pues no sé com que hi ha l'església pues no sé, igual va ser algo més... amb la quantitat de gent que encara no ha aparegut

i això no és descabellat ni lo més mínim que aquí tinguem fosses comunes, aquí gent que van torturar i que estan aquí enterrats no sé....

Imatge de l'entrada del Mas amb un dels cotxes que va tenir al Mas.
(Fotografia Cristóbal López)

Imatge del Cristóbal amb el Pare Claretà Josep Vilarrubies en un aplec
al Mas Claret. (Fotografia Cristóbal López)

V.20. JOSEP Mª VALL

El dia nou de desembre li vam realitzar l'entrevista al Josep Maria Vall on ens va explicar les obres que va realitzar a l'espai martirial de Mas Claret.

1. Com es diu?

Josep Mª Vall Segura.

2. En quin any va néixer? A on?

El mil nou-cents seixanta-sis a Castelnou d'Oluges (Cervera)

3. Quina relació té o ha tingut amb el Mas?

Hi vaig fer obres de rehabilitació.

4. Que va realitzar a l'espai martirial de Mas Claret?

Vam fer l'esplanació, la creu dels màrtirs i la plaça. La barana de pedra i l'enllosat.

5. Qui li va proposar?

El Pare Claretià Josep Vilarrubies, que és familiar del Josep Prat dels Hostalets.

6. En quin any ho va realitzar?

Sobre el mil nou-cents noranta-set.

7. Quins Germans i Pares Claretians ha conegut? Que ens en pot explicar d'ells?

A Cervera quan anava a l'Institut Antoni Tarroja vaig tenir contacte amb el Pare Codina que feia classes a l'Institut i estava com a cap d'un grup de jovent que es deia *Hora tres*.

A Mas de Toni, Mas Claret amb el Pare Josep Vilarrubies per fer la creu i la plaça. Després amb el Pare Lluís Vila que era el qui portava el manteniment del lloc.

8. Ha treballat al Mas en alguna ocasió?

A l'habitatge del Mas no. He treballat al cobert de la mina i que després hi van fer la capella del Pare Claret.

9. Ho va realitzar sol o amb algú més?

Hi vam treballar entre tres i quatre persones però les obres les anàvem fent segons les prioritats dels Pares Claretians. No ho vam fer tot seguit. Ho vam fer per etapes i durant diversos anys. Durant aquests anys hi van treballar a part de jo vuit persones més.

Imatge de la plaça dels màrtirs. Construïda per Construccions Llobet-Vall. Any dos mil disset. (Fotografia pròpia)

ANNEX VI. MÀRTIRS CLARETIANS

En aquest annex s'ha fet un petit homenatge a cinc màrtirs que van tenir relació amb el Mas i un que no es té constància que arribés a tenir-ne però, ja que s'ha pogut contactar amb la seva família que viu a Cervera, també se li ha dedicat una breu explicació sobre el seu martiri, el Pare Claretà Enric Cortadellas;

- Antoni Casany
- Ferran Saperas
- Ramon Roca
- Isidro Costa
- Enric Cortadellas
- Ramon Rius

VI.1. MÀRTIR GERMÀ ANTONI CASANY

Antoni Casany Vilarassa.

1895-1936

Sant Martí de Riudeperes (Osona)

41 anys

El dia deu d'agost van anar tres milicians a Mas Rosic; el famós assassí Casterás, Félix i Estruch. Van registrar la finca i van trobar al Germà Casany, el van portar cap a Cervera. Durant el camí van ser atropellats pel tren però no es van fer mal. Més tard, van agafar al sacerdot Juan Nadal i van tornar cap a Mas Rosich. Després van pujar als cotxes amb un criat del Mas i els van portar en un camp de la finca del Mas Claret, van fer marxar el criat, al cap d'uns minuts de blasfemar-los, en Félix els va disparar a tots dos. Un cop morts, els van cremar fins que quasi no va quedar res d'ells.⁴⁶

Imatge on es pot observar el nom del Germà màrtir, a cada costat de la creu hi ha una dada seva. Any dos mil disset. (Fotografia pròpia)

⁴⁶ CLARETIANOS, M. *Antonio Casany Vilarassa*. [S.l.] 109 cmf. [consultat: 10-12-2017]. Disponible a Internet: <http://www.109cmf.org/es/biografias/cervera/antonio-casany-vilarassa/>.

Panoràmica del lloc on van matar al Germà Casany, actualment anomenat Mas de l'Alau. Any dos mil disset. (Fotografia pròpia)

Imatge de la Creu en honor al Germà Casany. Any dos mil disset. (Fotografia pròpia)

Imatge panoràmica de Mas Rosich, actualment sense camí d'accés. Any dos mil disset. (Fotografia pròpia)

VI.2. MÀRTIR GERMÀ FERRAN SAPERAS

Ferran Saperas Aluja,

1905-1936

Alió (Alt camp)

30 anys

El dia de la dispersió de la Universitat de Cervera, va anar cap al Mas, on ja havia passat algunes temporades ocasionalment, en una d'elles va patir una caiguda que va acabar amb la ruptura de la tibia i el peroné deixant-li els ossos marcats, que posteriorment quan va ser exhumat van ajudar en la seva identificació.

Dos dies després de l'arribada de la resta de la Congregació se'n va anar a Montpalau a casa del senyor Ramon Riera, on ajudava amb les feines del camp. Com en moltes altres ocasions, la por a patir un registre va fer que hagués de marxar de la casa on va ser acollit. Llavors va anar a Vilagrasseta amb ajuda del senyor Ramon, però allà van tenir por a causa que un treballador de la nova casa era del bàndol dels rojos. Va decidir no quedar-se i va tornar al Mas Claret, però l'endemà per orde del Comitè va haver de marxar i el Bagaría li va dir que anés a la Rabassa a Cal Miquel Bofarull.

Abans d'arribar a la casa, va veure un cotxe del Comitè on anaven: el superior Joan Casterás, Joan dels Hostals, Pedro Vilagrassa, el Chico i finalment el xofer Pepito. Al veure en Ferran, el van agafar, es van dirigir cap a les Oluges i després van arribar a Cervera.

Durant el viatge els milicians van intentar diverses vegades que renunciés a la seva fe i abusar d'ell, no ho van aconseguir gràcies a al fet que amb la seva constitució va poder apartar-los d'ell. Després el van dur a prostíbuls de Cervera i de Tàrraga, on va ser víctima d'intents de trencar la seva castedat però totes les vegades que els revolucionaris ho van provar, van fracassar. A causa de totes les blasfèmies que va arribar a patir, ha estat considerat el *Màrtir de la Castedat*.

A la nit, el van portar cap al Cementiri de Tàrraga, el van col·locar en una paret a prop de la porta d'entrada i el van disparar al pit, i en Joan Casterás li va tirar el tret de gràcia. Era el tretze d'agost del mil nou-cents trenta-sis. Va ser enterrat al cementiri de Tàrraga. Posteriorment, va ser exhumat i dut a una capella de l'Església d'aquella localitat.⁴⁷

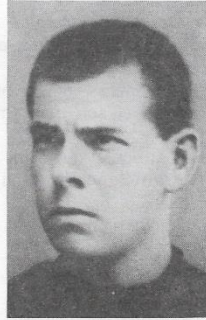

Imatge de la casa natal del màrtir. Alió, Alt Camp. Any dos mil disset (Fotografia pròpia)

⁴⁷ CLARETIANOS, M. *Fernando Saperas Aluja*. [S.l.] 109 cmf. [consultat: 10-12-2017]. Disponible a Internet: <http://www.109cmf.org/es/biografias/cervera/fernando-saperas-aluja/>.

GOIGS AL
GERMÀ FERRAN SAPERAS ALUJA
Tarragoní i Missioner Fill del Cor de Maria (Claretia)
"Martir de la castedat"

Sent com sou la més bella aula
on aprendre fe constant,
model d'home de paraula,
feu-nos purs, Germà Ferran.

Vostre pare prou suava
d'Alió refent casals
i la mare s'apressava
per guanyar-ne quatre rals:
Déu, però, us parava taula
d'un banquet més abundant.

Model d'home...

Quan la mort truca a la porta
i la llar se sent cruixir,
amb bon tremp, tot ho suporta
vostre esforç, sens defallir.
Cada pena és una baula
que a Jesús us va lligant.

Model d'home...

A les urbs us asfixia
trista angoixa del pecat;
prop del dolç Cor de Maria
un refugi haveu trobat.
La mirada del retaule
se us fa llum molt radiant.

Model d'home...

Us trobeu l'ànima presa
per la pau del bell indret
quan el cor descansa i resa
a l'empar del sant Claret.
És a Vic on s'emparaula
l'aliança per ser sant.

Model d'home...

Pietat en vós prospera
i un encés amor diví:
arribàveu a Cervera
mig escola, mig jardí.
Mas Claret, repòs de faula,
quan caieu no ho serà tant

Model d'home...

La ferida és un calvari
que trastorna vostre fer;
amb les claus i amb el rosari
d'ara ençà sereu porter.
Si la lluita al cor s'entaula
sols la pau us lluu al semblant.

Model d'home...

Vindrà un dia la perversa
malvestat, que a sang i a foc
enderroca, i que dispersa
els germans lluny del seu lloc.
Ni amb rigor ni amb veus de maula
vostra fe no somouran.

Model d'home...

Començava la tortura
que durà una llarga nit;
la vostra ànima tan pura
sobre el fang veu l'infinit.
Als botxins, fins la barjaula
retreurà el seu crim més gran.

Model d'home...

Sempre Verge, és vostra ensenya:
"Abans mort! El pecat no!"
Com el Crist dalt de la penya
a qui us mata deu perdó.
Ara el poble el llum entaula,
virtuts vostres pregonant.

Model d'home...

Sent com sou la més bella aula
on aprendre fe constant,
model d'home de paraula
feu-nos purs, Germà Ferran.

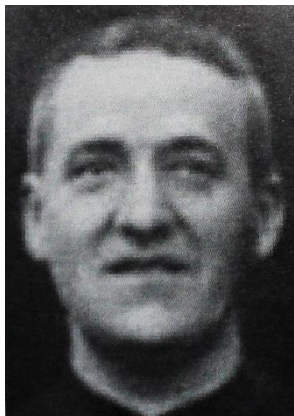
ORACIÓ (per a ús privat)

Us demano, Senyor Jesús que glorifiqui el vostre servent Ferran que vessà la sang per defensar la seva fe i la castedat religiosa. Amb aquesta intenció us demano que em concediu d'imitar les seves virtuts i la gràcia de..., si ha d'ésser per a la vostra glòria i pel (o per al) bé de la meua ànima. Amén.

Per informació sobre el germà Saperas adreçar-se a Comissió pro Causa Parròquia de Tàrraga. 25300 (Lleida) -Espanya-

Goig del Germà Ferran Saperas

VI.3. MÀRTIR GERMÀ RAMON ROCA

Ramon Roca Buscallà

1888-1936

Alpens (Lluçanès)

48 anys

L'endemà de confondre'l pel mossèn de Sant Pere dels Arquells per un home d'aquell poble, es van presentar al Mas la F.A.I. de Cervera i el Comitè de Sant Pere dels Arquells a buscar el mossèn del poble, com que van veure que no era ell, sinó el Germà Roca, se'l van emportar cap a Cervera. El dia vint-i-quatre va ser afusellat al cementiri de Cervera amb un altre religiós.⁴⁸

---

⁴⁸ ; . (1994). *RELATO DEL MARTIRIO DE 20 RELIGIOSOS MISIONEROS DEL INMACULADO CORAZÓN DE MARÍA EN EL MAS TONI (MAS CLARET)- CERVERA*. 1 ed. [S.l.] Claret, S.A..

VI.4. MÀRTIR GERMÀ ISIDRO COSTA

Isidro Costa Homs

1909-1936

Taradell (Osona)

27 anys

Es va apropar al Mas per anar a buscar el Germà Bagarí, al principi només va veure uns homes que treballaven, ells també el van veure a ell. Li van preguntar si era d'algun poble del voltant o era foraster, l'encarregat el va retenir en una habitació de la planta baixa i va fer anar en Tomàs a veure si el reconeixia. Efectivament va dir que era un dels religiosos que havia sortit de la Universitat. Va ser dut al lloc on feia uns dies havien matat, cremat i enterrat els seus companys per integrants del Comitè de Cervera, li van tirar dotze trets.

Després un home el va anar a enterrar, va cavar un clot de la seva mida, li va treure les sabates, els pantalons i el jersei, el va col·locar amb un braç alçat i amb el puny tancat. Abans de cobrir-lo li va picar el crani.⁴⁹

---

⁴⁹ ; . (1994). *RELATO DEL MARTIRIO DE 20 RELIGIOSOS MISIONEROS DEL INMACULADO CORAZÓN DE MARÍA EN EL MAS TONI (MAS CLARET)- CERVERA*. 1 ed. [S.l.] Claret, S.A..

VI.5. MÀRTIR PARE ENRIC CORTADELLAS SEGURA

Enric Cortadellas Segura

1883-1936

Oluges (Segarra)

52 anys

Després de la dispersió de la Universitat es va refugiar a casa seva, on va ser arrencat de les mans de la seva mare pels milicians i el vint-i-cinc d'agost del mil nou-cents trenta-sis el van matar al cementiri de Cervera. Ell mateix va dir: *Que trist és tenir mare en algunes ocasions de la vida, no ploreu per mi...*⁵⁰ (annex V, entrevista 9)

Imatge d'un grup d'estudiants amb el professor Enric Cortadellas. Any mil nou-cents trenta-quatre (Arxiu Comarcal de la Segarra)

⁵⁰ NOBOA ARMENGOL, J. (2007). "Los ciento nueve futuros Beatos Mártires Claretianos". DINS: *MARTIROLOGIO CLARETIANOS MARTIRES*. 1 ed. Cervera: Postuladores,c.m.f. p.7-50. ISBN: LL-91-2007.

VI.6. MÀRTIR GERMÀ RAMON RIUS CAMPS

Ramon Rius Camps

1913-1936

Santa Fe (Segarra)

23 anys

En Ramon, quan tenia dotze anys, va anar a passar les vacances als Hostalets amb uns familiars seus que tenien terres tocant a les del Mas. Des d'aquell moment es va desencadenar una forta vinculació entre ell i la Congregació. Llavors passava els dies de la setmana al Mas i el cap de setmana als Hostalets. A partir d'aquí va voler entrar a ser postulant per poder arribar a ser Germà Missioner com els del Mas Claret i després d'haver completat el noviciat a Vic, va ser enviat a Cervera on el van fer encarregat de la sabateria.⁵¹

Quan es va produir la dispersió de la Universitat, es va dirigir cap a Santa Fe amb la seva família. El dos de setembre del mil nou-cents trenta-sis va ser detingut i la seva mare li va dir: *Si et volen fer renegar de la fe i de Déu, de cap manera ho facis. Prefereix morir mil vegades abans que apostatar.*⁵² Va ser portat a Cervera i el van matar al Cementiri.

---

⁵¹ BONJOCH TAIXÉ., M.B. (2004). "Capítol I. La vida en família, 1913-1925". DINS: *RAMÓN RIUS CAMPS, màrtir de la fe.* 1 ed. Sallent: Vicepostulació Claretiana de Catalunya. pp.9-23. ISBN: SE-322-2004.

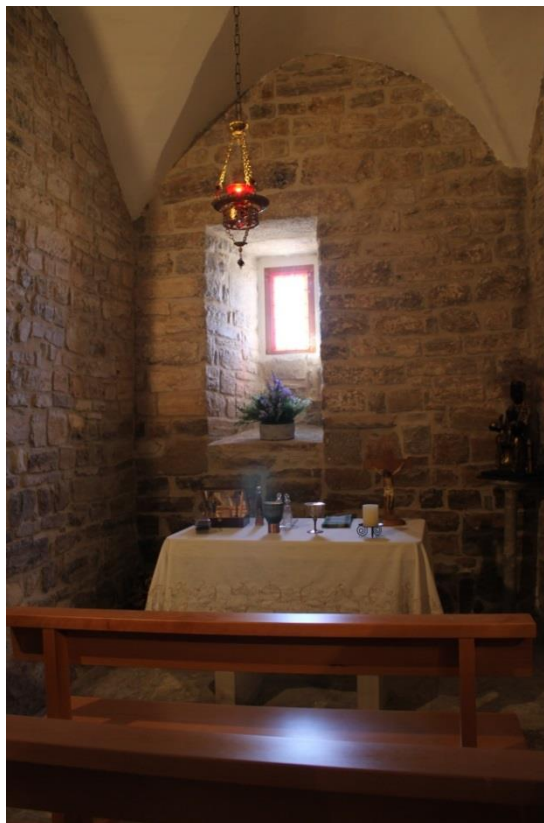
⁵² MIRENA ALDAY, J. (2017). "3.Memoria agradecida". DINS: *MISIONEROS HASTA EL FIN. Beatificación de 109 mártires Claretianos.* 1 ed. Barcelona: Claret, S.A.. pp.17-31. ISBN: B 22420-2017.

Imatge de la façana del Castell de Santa fe, casa natal del màrtir Ramon Rius. Any dos mil disset (Fotografia pròpia)

Imatge de la placa en honor al màrtir, situada a la façana del Castell. Any dos mil disset (Fotografia pròpia)

Imatge de l'interior de la capella en honor al Germà Ramon Rius situada a dins el castell. Any dos mil disset. (Fotografia pròpia)

ANNEX VII. FOTOGRAFIES

En aquest annex s'ha fet un recull de les diverses fotografies que s'han pogut cercar a l'Arxiu Claret de Vic, a l'Arxiu Comarcal de la Segarra, aportacions de particulars, pròpies i fonts bibliogràfiques.

Les seixanta-tres fotografies que s'han recollit en aquest annex, comprenen els anys mil nou-cents vint-i-un fins al dos mil disset, l'etapa dels Pares Claretians fins a l'actualitat. Estan ordenades cronològicament sempre que s'ha sabut la data exacta, no totes estan citades a la memòria.

Aquest annex s'ha dedicat exclusivament a les fotografies, ja que hem pensat que els recursos visuals són molt importants per ajudar a comprendre millor la història i també en formen part. És un sector històric molt preuat i que s'ha d'intentar conservar. A més, també s'hauria de procurar conservar-les amb els noms de les persones que hi apareixen, la seva temàtica, el lloc i l'any.

Figura 1:

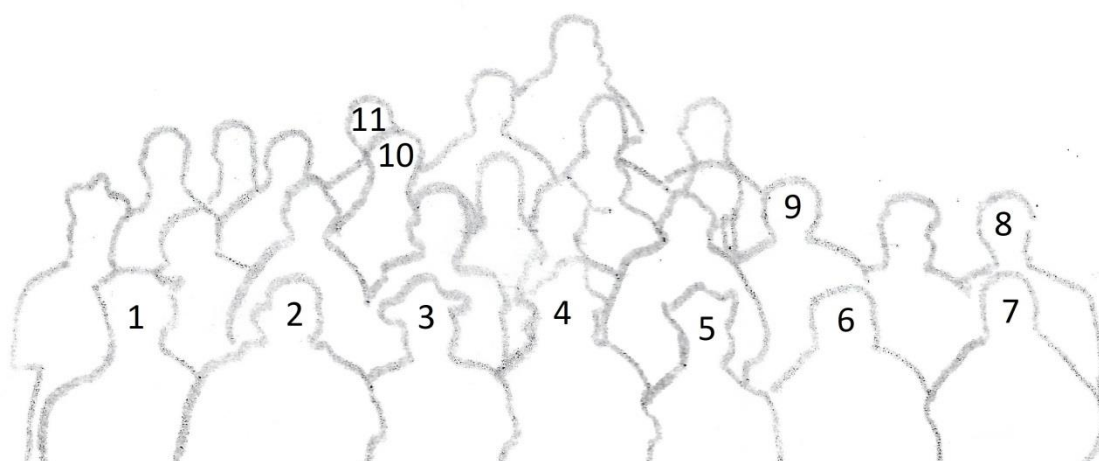

Imatge de la inauguració de la capella de la finca. Mil nou-cents vint-i-un. (Arxiu Claret de Vic)

Figura 2:

Imatge de la visita d'un grup de P.P.Mercedaris del Convent de St. Ramon al Mas. Abril del mil nou-cents vint-i-dos. (Arxiu Claret de Vic)

- 1.P.Oscar Giesder 2.Fr.Serapio Gonzalez 3.P.Fabregat 4.Fr.Manuel Gargallo
5.P.Ormazábal 6.Fr. Inglés 7.P.Manuel Font 8.G.Roviró 9.G. Schweiger
10.G.Lasierra 11.G.Casany

Figura 3:

Imatge dels alumnes del noviciat del curs mil nou-cents vint-i-dos, mil nou-cents vint-i-tres. El segon estudiant de dalt a la dreta es el Germà Francesc Bagarí, encara no vestia de sotana. (Arxiu Claret de Vic)

Figura 4:

Imatge d'un grup de teòlegs i postulants en un dia de camp al Mas. Maig del mil nou-cents vint-i-cinc. (Arxiu Claret de Vic)

Figura 5:

Imatge d'estudiants del col·legi Claretian de Cervera en un dia de descans a la finca del Mas⁵³

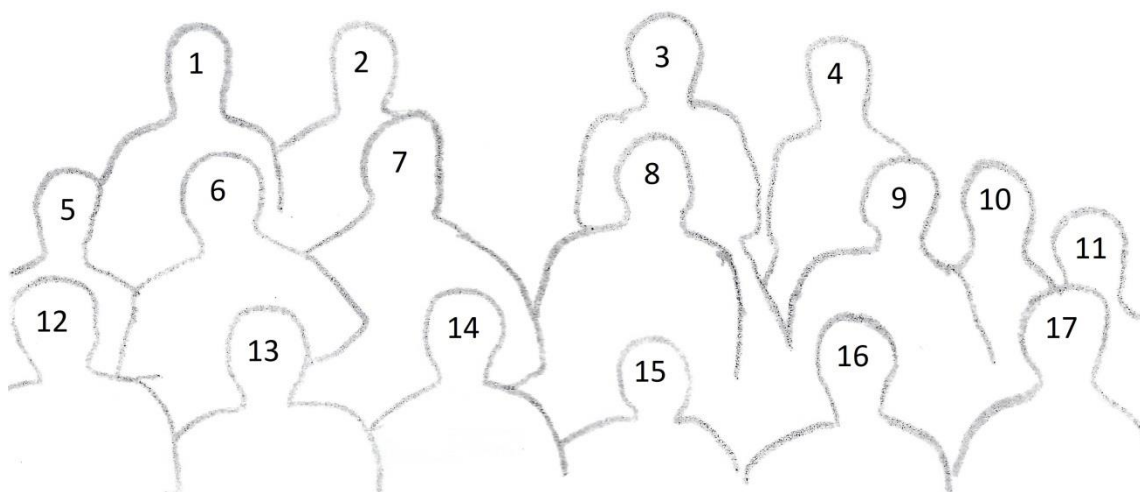
---

⁵³ PAUL VATTAMATTAM, M. (14-5-2013). *Martires Claretianos de Cervera- Claretian Martyrs of Cervera*. [S.l.] [s.n.] [consultat: 23-6-2017]. Disponible a Internet: <https://www.youtube.com/watch?v=AgmJuTlvM2s>

Figura 6:

Imatge de Pares i Germans Claretians amb la Mare de Déu al Mas. Any mil nou-cents vint-i-cinc. (Arxiu Claret de Vic)

- 1.Aguado 2.Villem 3.Sr. Fco. Pont (donado) 4.Solé 5.Bergua 6.Casany 7.Buldó
8.Soldevila 9.Betencurt 10.Parrilla 11.Roviró 12.Palau 13.Reixach 14.P.Alex
Gisder 15.P.Estebanell 16.Lasierra 17.Laureano Muñoz

Figura 7:

Imatge d'estudiants al Mas Claret al lloc on actualment hi ha el monument martirial, al camp de la dreta es pot observar vinya i ametllers. A dalt del turó, l'ermita de la Providència. Vint-i-vuit de setembre del mil nou-cents vint-i-vuit. (Arxiu Claret de Vic)

Figura 8:

Imatge del dia de la inauguració. Any mil nou-cents trenta-dos. (Arxiu Claret de Vic)

Els dos estudiants que es poden observar a la imatge són; Antoni Dalmau Rosich, estudiant de primer-segon curs de teologia i Xavier Surribas Dot, estudiant de quart curs de teologia. Tots dos seran màrtirs.

Figura 9:

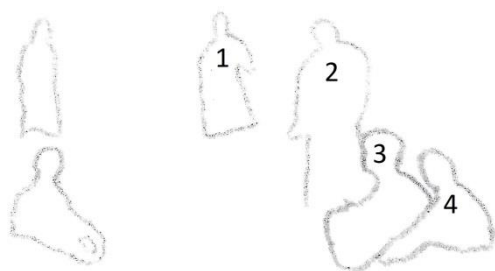

Imatge d'un grup de Claretians davant la porta d'una de les entrades al Mas, actualment no es conserva. Mitjans dels anys trenta. (Arxiu Claret de Vic)

Figura 10:

Imatge d'un grup de Claretians al torrent a prop del Mas, als laterals les dos fileres de xops que es van plantar. Any mil nou-cents trenta-dos. (Arxiu Claret de Vic)

- 1.P.José Jiménez
- 2.P.Frederic Codina (superior)
- 3.P.Pere Sitges
- 4.P.José Serrano

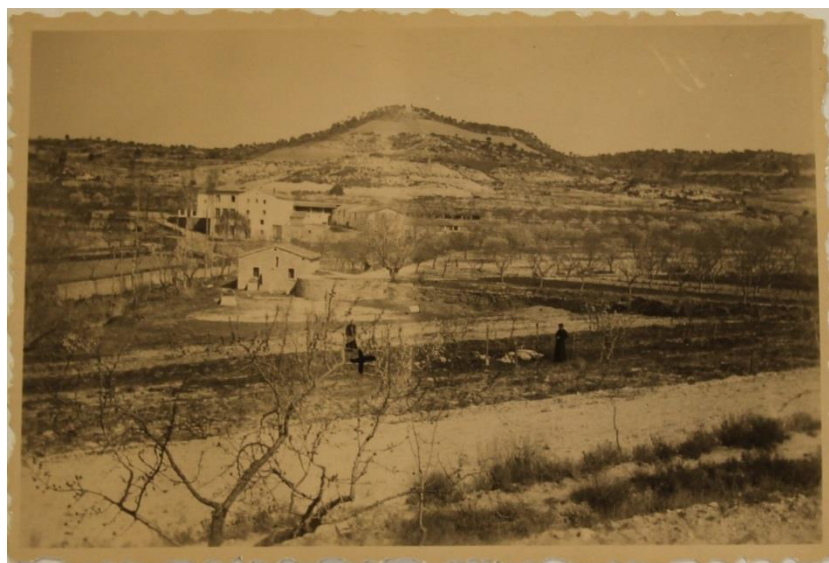
Figura 11:

Imatge dels teòlegs en un dia de camp. Any mil nou-cents trenta-tres. (Arxiu Claret de Vic)

Al fons a la dreta hi ha la casa on estava instal·lat el motor de gasoil portat d'Alemanya i hi ha una font d'aigua natural (actual capella del Pare Claret o cobert de la mina). Darrere el camp on van ser martiritzats els màrtirs del Mas, al seu costat esquerre l'era i el camí cap als Hostalets. En primer terme el frondós i famós saüc situat davant la casa (un pal d'electricitat destaca i sobresurt) A l'esquerra en primer terme hi ha el camp-horta de regadiu. (Arxiu Claret de Vic)

Figura 12:

Imatge on es mostra una vista de la finca. La creu assenyala el punt on va morir el Germà Costa. Any mil nou-cents trenta-set (Arxiu Claret de Vic)

Figura 13:

Imatge de la cova on s'amagava el Germà Roca, situada a un dels marges del camp anomenat "el Clot de la Fam". El Pare del la fotografia és el Pare Pallàs. Any mil nou-cents quaranta.
(Arxiu Claret de Vic)

Figura 14:

Imatge del Germà Bagaría al lloc on van martiritzar els seus Germans de la Congregació, hi ha una creu en el seu honor.⁵⁴

---

⁵⁴ (1942). *MISIONEROS MARTIRES*. 1 ed. Barcelona: Claret, S.A.. pp.77-95

Figura 15:

Imatge del nou edifici on es va instal·lar la Congregació de Claretians. Anys quaranta.⁵⁵

Figura 16:

Imatge d'uns padrets al Col·legi Menor Pare Girón⁵⁶

⁵⁵ PAUL VATTAMATTAM, M. (14-5-2013). *Martires Claretianos de Cervera- Claretian Martyrs of Cervera*. [S.l.] [s.n.] [consultat: 23-6-2017]. Disponible a Internet: <https://www.youtube.com/watch?v=AgmJuTlvM2s>.

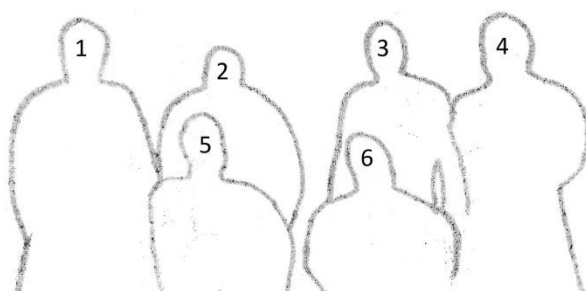
⁵⁶ Ibídem

Figura 17:

Imatge de Pares i Germans Claretians al Mas. Any mil nou-cents quaranta-dos. (Arxiu Claret de Vic)

1. G. Marcelí Bagarí
2. P. Joan Iglesias
3. G. Francisco Bagarí
4. -
5. P. Pallàs
6. P. Narcís Franc

Figura 18:

Imatge del Mas. Anys quaranta.⁵⁷

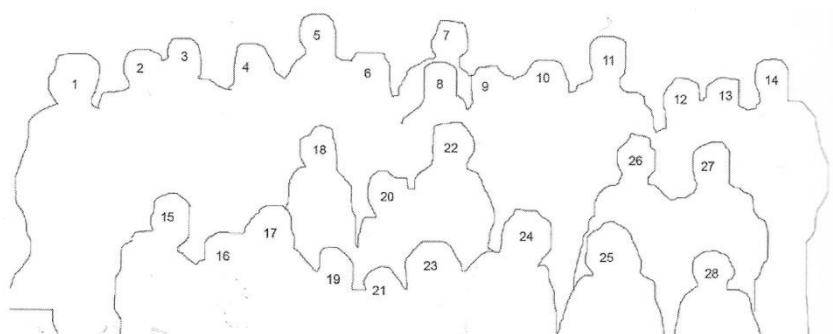
⁵⁷ JOVÉ, E.; PUIG, L. (2011). "Moments d'esbarjo". DINS: *Instants Eterns*. 1 ed. [S.l.] [s.n.] p.92-101. ISBN: 978-84-615-3034-2.

Figura 19:

Imatge d'un grup de gent de Ribera d'Ondara celebrant la festa de l'espiga abans de començar la sega al Mas Claret. Any mil nou-cents quaranta-dos⁵⁸

1. Leonor Ubach 2. Martí Riera 3. Josep Gassó 4. Lluïsa Perelló 5. Josep Prat 6. Emilia Bové 7. Josep Prat 8. Coloma Prat 9. Antònia Gassó P. 10. Antònia Gassó B. 11. Joan Gassó 12. Maria Perelló 13. Elvira Gassó 14. Josep Gassó 15. Faustino Bosch 16. Teresa Puig 17. Serafina Bergadà 18. Elena Cardona 19. Antònia Cardona 20. Antònia Gassó 21. Isabel Escrich 22. Núria Puig 23. Irene Puig 24. Ramon Bergadà 25. Neus Puig 26. Joan Puig 27. Ramon Sala (metge) 28. Rosa

⁵⁸ JOVÉ, E.; PUIG, L. (2011). "Moments d'esbarjo". DINS: *Instants Eterns*. 1 ed. [S.l.] [s.n.] p.92-101. ISBN: 978-84-615-3034-2.

Figura 20:

Imatge de la creu amb la làpida inaugurada l'any mil nou-cents quaranta-tres. (Arxiu Claret de Vic)

Figura 21:

Imatge d'una celebració al monument del Mas. (Arxiu Claret de Vic)

Figura 22:

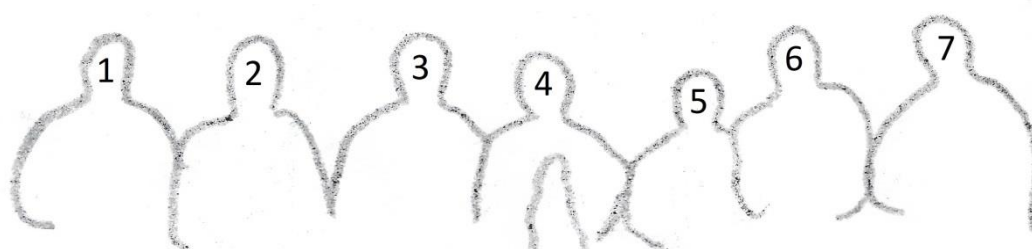
Imatge del monument en honor als màrtirs. (Arxiu Claret de Vic)

Figura 23:

Imatge de la comunitat al Mas Claret amb la Verge de Montserrat, que va ser amagada en un marge durant la Guerra Civil.
Any mil nou-cents quaranta-cinc (Arxiu Claret de Vic)

1. G.Francesc Bagarí 2. G.Arcas 3. G.Andiarena
4. P.Joan Cirera 5. - 6. G.Marcelí Bagarí 7. -

Figura 24:

Vistes aèries del Mas. Imatge superior, mil nou-cents quaranta-sis, inferior dos mil quinze.⁵⁹

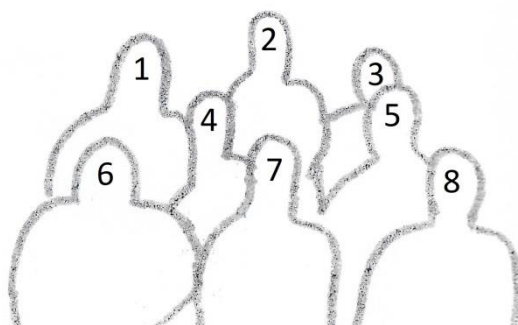
⁵⁹ PUIG, L.; JOVÉ, E.; BONET, A. (2015). "1946-2015". DINS: *Ondara*. ,num.25: [S.l.] [s.n.] ISSN: 2013-0457.

Figura 25:

Imatge dels integrants de la comunitat del Mas. Any mil nou-cents cinquanta. (Arxiu Claret de Vic)

1.G. Rubiella 2. Criad José Fernández 3.G. Isidre Martínez 4.G. Marcelí Bagaría
5.G. Fèlix Andiareno 6.G. Matías García Gil 7.G. Francisco Bagaría 8. -

Figura 26:

Imatge dels postulants al peu de la creu, amb la Verge de Montserrat.
Anys cinquanta. (Arxiu Claret de Vic)

Figura 27:

Vista des del Mas amb una processó. Any mil nou-cents cinquanta. (Arxiu Claret de Vic)

Figura 28:

Imatge d'estudiants a la bassa del Mas. L'estudiant africà és deia Borikó. Anys cinquanta. (Arxiu Claret de Vic)

Figura 29:

Vista del Mas, on es poden observar els diversos edificis. Any mil nou-cents cinquanta-tres (Arxiu Claret de Vic)

Figura 30:

Imatge de l'era. Batent a màquina. Anys cinquanta. (Arxiu Claret de Vic)

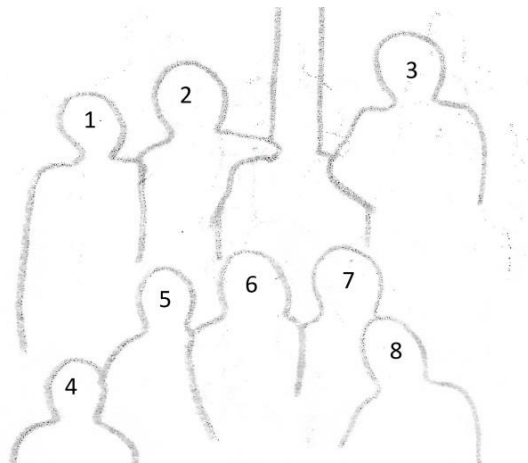
Celdoni a dalt de l'era. G.Matías García al mig. G.Francesc Bagarí arreglant un sac i un criat en primer pla.

Figura 31:

Berenada d'un grup de joves de Ribera d'Ondara al Mas Claret. Any mil nou-cents cinquanta-dos⁶⁰

1. Rosita Bergadà 2. Maria Albareda 3. Antònia Farré 4. Maria Pereta
5. Pere Tomàs 6. Pilar Farré Pereta 7. Pilar Farré Quer 8. Maria Teresa Pereta

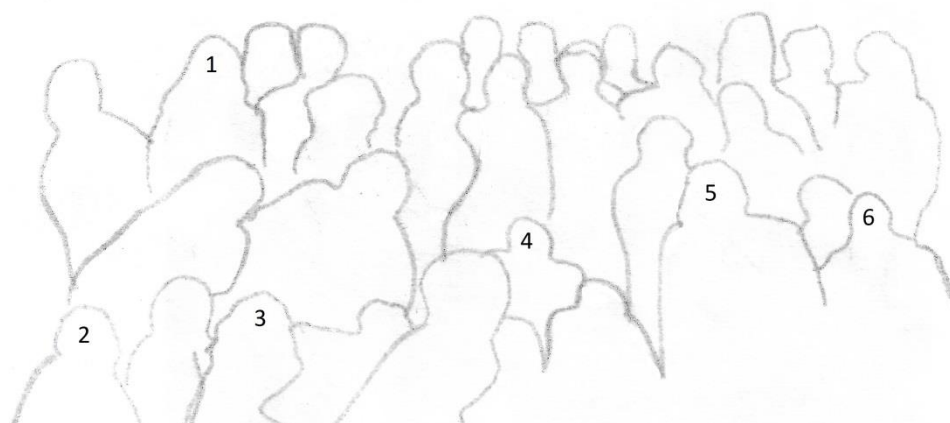
⁶⁰ JOVÉ, E.; PUIG, L. (2007). "Trobades". DINS: *Instants Eterns*. 1 ed. [S.l.] [s.n.] p.184-185. ISBN: 978-84-615-3034-2.

Figura 32:

Sortida a Mas Claret d'un grup de gent de Cervera. Sobre els anys cinquanta-seixanta. (Palmira Solé Pipó)

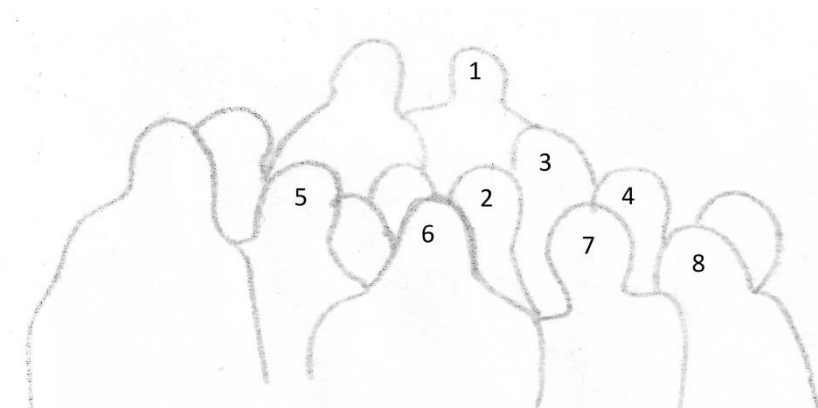

1. Corbera 2. Rosa Cuñé 3. Maria Carcassona
4. Mercè Cuñé 5. Joan Cuñé 6. Cayetano

Figura 33:

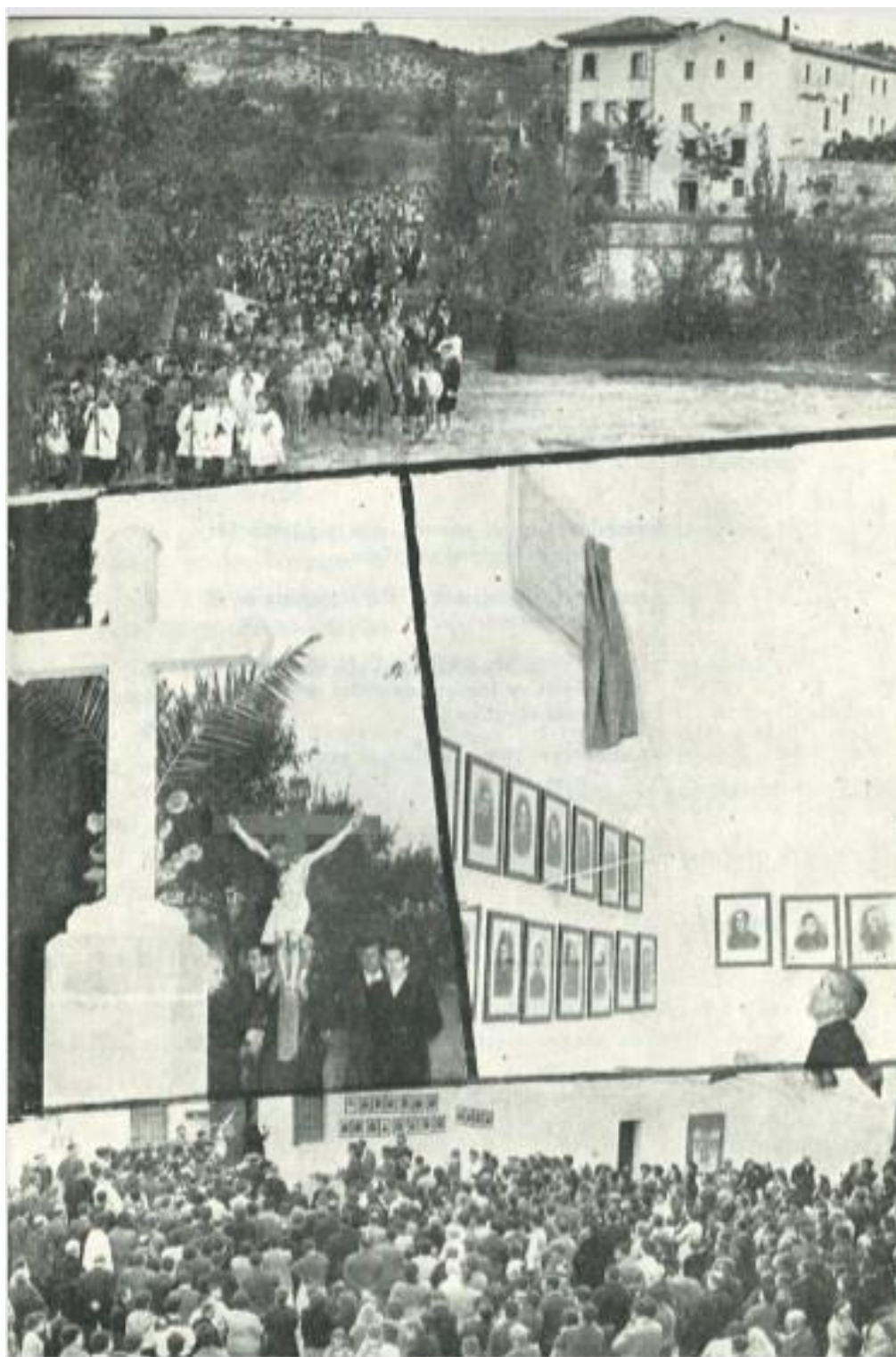

Grup de Cervera un dia en el Mas Claret. Anys cinquanta-seixanta (Palmira Solé Pipó)

1. Joan Cuñé 2.Regí 3. Antònia Vila 4. Sandrós
5. Maria Carcassona 6. Armengol 7. Corbera 8.Montserrat Torrens

Figura 34:

Conjunt de fotografies del dia del vint-i-cinquè aniversari del martiri dels Missioners Claretians al Mas. La imatge del centre a la dreta, ens mostra el Germà Bagarí quan va descobrir la làpida commemorativa.⁶¹

⁶¹ (1962). "Hemos llegado al fin". DINS: *Heroes del siglo XX*. 1 ed. Salamanca: [s.n.] pp.64-65. ISBN: L-106-1962.

Figura 35:

Vista del Mas des de ponent. Anys seixanta. (Arxiu Claret de Vic)

Figura 36:

Imatge d'un grup d'estudiants a la bassa del Mas juntament amb un seminarista de Bata. Any mil nou-cents seixanta.⁶²

⁶² ALLUÉ ALBAREDA, M.A.; ARMENGOL CERA, E.; CANELA RIBERA, R.; CASTELLANA REGUÉ, M.; FELIU ESCUDÉ, J.; GARGANTÉ LLANES, M.; GOMÀ ROCA, P.; M. LLOBET, J.M.; MAS SEGURA, J.; MONTAGUT BALCELLS, D.; MORA CASTELLÀ, J.; OBIOLS ANGLARILL, T.; OLIVA LLORENS, J.; PEDRÓS PUIG, A.; TERESA PINTÓ, M.T.; PORREDON CAPDEVILA, P.; M. RAMON, J.M.; M. RAZQUIN, R.M.; RIVERA SENTÍS, F.R.; SALA SEGURA, G.; SALA MONTALÀ, J.; TERESA SALA, M.T.; M. SANTESMASSES, J.M.; SERÉS GÓMEZ, A.; SERRANO MAYA, S.; TAIXÉ COSTAFREDA, À.; TURULL RUBINAT, M.; VERDÉS OLIVA, F.; (2001). "La vida privada dels segarrencs". DINS: *Història gràfica de la Segarra*. 1 ed. Cervera: Centre Municipal de Cultura de Cervera i Consell Comarcal de la Segarra. p.244-281. ISBN: 84-89086-14-1

Figura 37:

Vista del Mas des del monument dels màrtirs. Any mil nou-cents seixanta-cinc. (Arxiu Claret de Vic)

Figura 38:

Imatge del caminet dels màrtirs amb el monument al final.
Any mil nou-cents seixanta-cinc (Arxiu Claret de Vic)

Figura 39:

Imatge del monument en honor als màrtirs del Mas Claret.
Any mil nou-cents seixanta-cinc. (Arxiu Claret de Vic)

Figura 40:

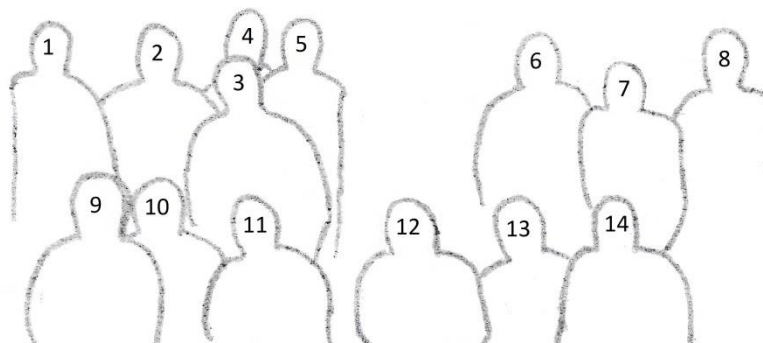

Vista del Mas. Anys setanta. (Arxiu Claret de Vic)

Figura 41:

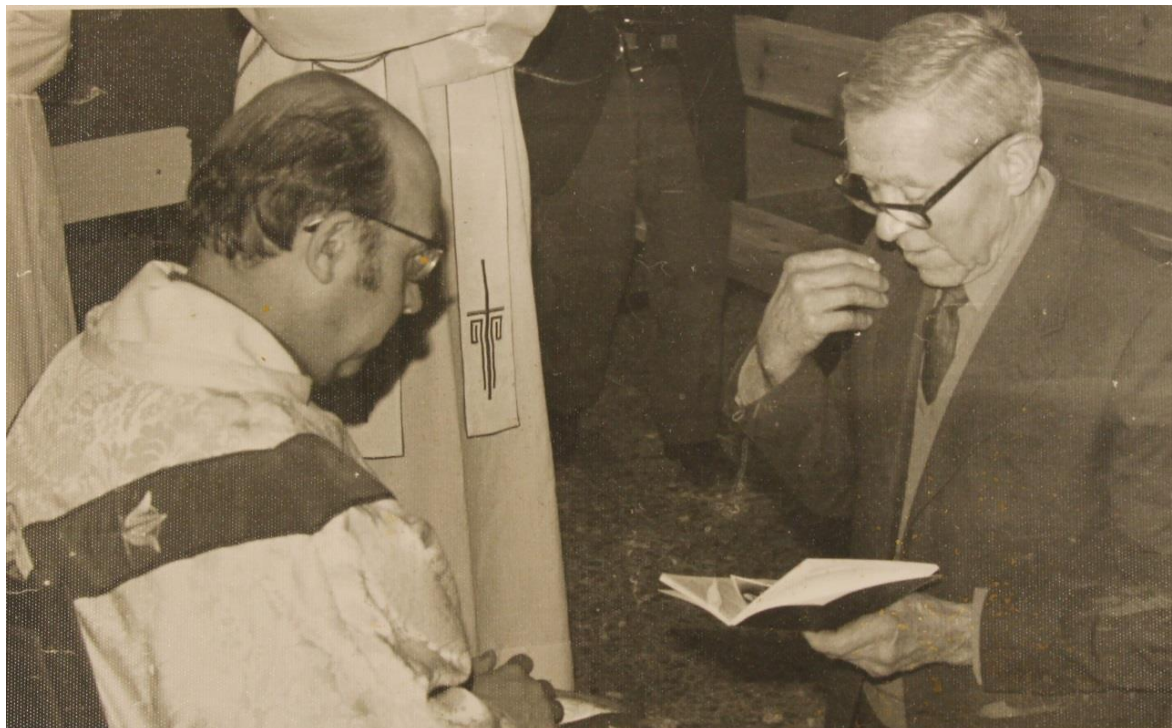

Imatge de la Comunitat del Mas Claret amb la de Bcelona i el famós lloro. Dotze d'octubre del mil nou-cents setanta-tres. (Arxiu Claret de Vic)

1. P.Barrau 2.. P.Brucart 3. P.Grivent 4. Vilarrubias 5. Casanoves
6. G.Marcelí Bagarí 7. G.Francesc Bagarí 8. G.Isidro Martínez
9. P.Casañas 10. G.Matías García Gil 11. P.P.Pijoan 12. Cañiguer
13. Prat 14. Andrés

Figura 42:

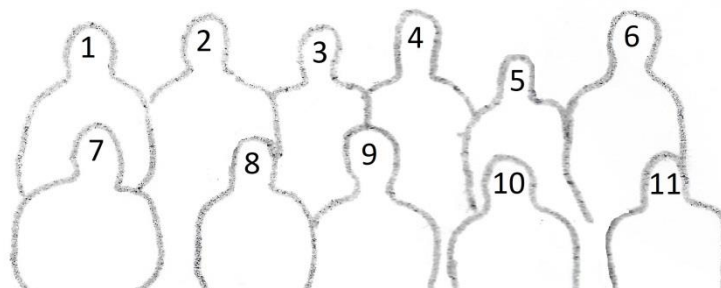
Imatge de les bodes d'or de professió del Germà Bagarí Ayats, oficiades pel M.R.P Manuel Vilar, Superior Provincial. Any mil nou-cents setanta-cinc (Arxiu Claret de Vic)

Figura 43:

Imatge de la comunitat a l'entrada de Mas Claret. Any mil nou-cents setanta-set. (Arxiu Claret de Vic)

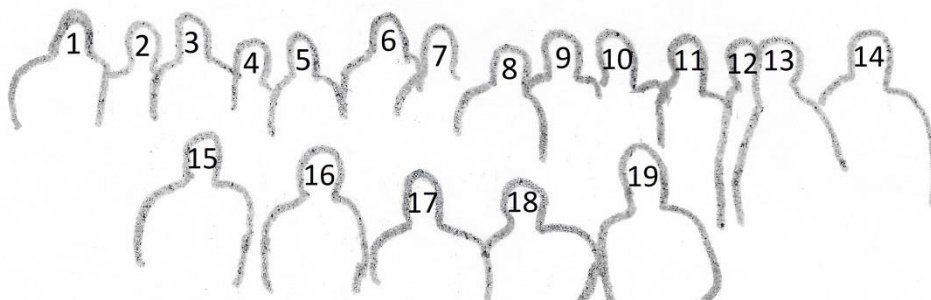

1. G.Isidro Martínez 2. G.Plaja 3. P.Ricart 4. - 5. G.Matías García 6. -
7. P.Francsesc 8. G.Francsesc Bagarí 9. P.Codina Plensa 10. P.Artigues
11. G.Marcelí Bagarí

Figura 44:

Imatge de la comunitat a Mas Claret. Any mil nou-cents vuitanta. (Arxiu Claret de Vic)

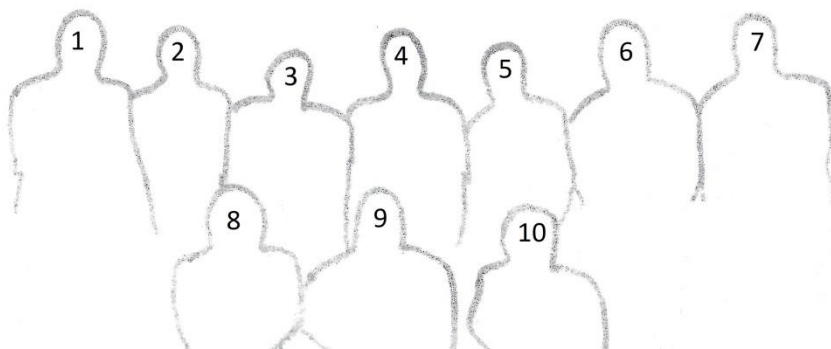
1. P. Ciurana 2. P.Codina 3. G.Martínez 4. P.Lletjós 5. P.Serra 6. P.Casal
7. P.Masó 8. G.Bagaría 9. P. Canals 10. P.Cases 11. G.Gironés 12. G.Plaja
13. P.Castelló 14. P.Codina 15. P.Jaume Codina 16. P.Franquesa
17. G.Marcelí Bagarí 18. P.Saigí 19. P.Sureda

Figura 45:

Imatge de la comunitat de Cervera i del Mas Claret. Vint-i-un d'octubre del mil nou-cents vuitanta-un. (Arxiu Claret de Vic)

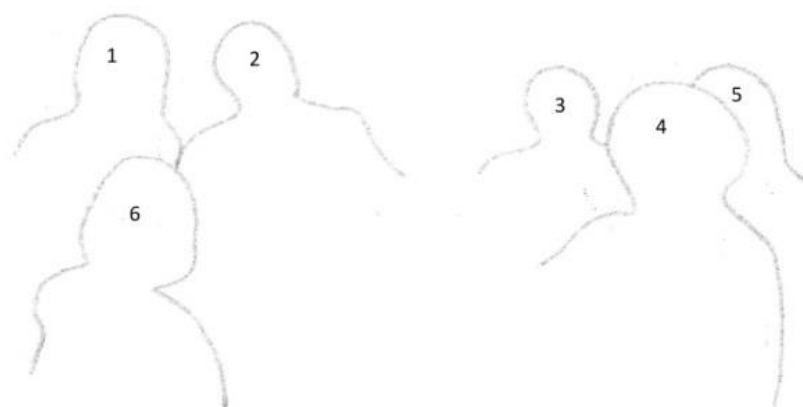

1. G.Alfons Plaja 2. G.Isidro Martínez 3. P.Francisco Ciurana 4. P.Lluís Vila
5. P.Pere Codina Martí 6. P.Elio Mateu 7. P.Josep Mª Codina Plensa
8. - 9.Ramon Gassó 10. G.Matías García

Figura 46:

Imatge d'un apat a la comunitat del Mas Claret. Anys setanta-vuitanta. (Fotografia cedida per Ramon Gassó)

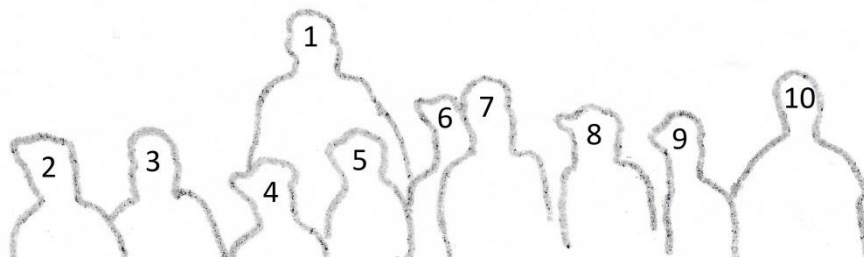

1. Ramon Gassó	2. G.Isidro Martínez	3. G.Francisco Bagaría
4. —	5. —	6. G.Jaume Burgos

Figura 47:

Imatge de Josep Prat amb nens i nenes de Ribera d'Ondara. Cada agost passaven un cap de setmana al Mas. Aproximadament any mil nou-cents noranta vuit.⁶³

1. Josep Prat   2. Laia Ingla   3. Montse (de cal petit dels Hostals)
4. Silvia Cirera   5. Marc Canela   6. Roger Casanoves   7. Lluís Cirera
8. Josep Ingla   9. Abel Vila   10. Dídac Prat

⁶³ PUIG, L.; JOVÉ, E.; BONET, A. (2013). "Fotos vostres". DINS: *Ondara*. ,num.19: [S.l.] [s.n.] ISSN: 2013-0457.

Figura 48:

Imatge dels emús al Mas. (Fotografia cedia per Cristóbal López)

Figura 49:

Imatge del viacrucis en honor als màrtirs i al fons, el centre de cria d'emús. (Fotografia Mossèn Eduard Ribera)

Figura 50:

Imatge del viacrucis en honor als màrtirs, en un primer pla el Pare Claretà Josep Vilarrubies i al fons el tancat amb els emús.(Fotografia Mossèn Eduard Ribera)

Figura 51:

Imatge de les persones que van practicar airsoft al Mas.
(Fotografia cedida per Cristóbal López)

Figura 52:

Imatge dels practicants d'airsoft entrant al Mas.⁶⁴

Figura 53:

Imatge de la rèplica de la Mare de Déu de Montserrat, ubicada a l'entrada del caminet dels màrtirs. Any dos mil disset (Fotografia pròpia)

---

⁶⁴ GONZALVEZ, T. (25-7-2015). *DTB.....su història*. 17-9-2017 ed. [S.l.] [s.n.] Disponible a Internet: <https://www.youtube.com/watch?v=uOpNpSjGNWU>.

Figura 54:

Imatge de la plaça de l'interior del Mas, on van ser reunits tots els màrtirs el dia del seu assassinat. Any dos mil disset. (Fotografia pròpia)

Figura 55:

Imatge de la finestra des d'on el Germà Bagarí va veure el martiri del seus companys. Any dos mil disset. (Fotografia pròpia)

Figura 56:

Imatge del marge on va ser amagada la Mare de Déu de Montserrat.
Any dos mil disset (Fotografia pròpia)

Figura 57:

Imatge de la nau central de la Basílica de la Sagrada família el dia de la beatificació.
Vint-i-un d'octubre del dos mil disset. (Fotografia pròpia)

Figura 58:

Imatge de la nau central de la Basílica de la Sagrada Família el dia de la beatificació.
Vint-i-un d'octubre del dos mil disset. (Fotografia pròpia)

Figura 59:

Imatge de la celebració presidida pel Cardenal Angelo Amato. Vint-i-un d'octubre del dos mil disset. (Fotografia pròpia)

Figura 60:

Imatge de la vista de l'altar. Vint-i-un d'octubre del dos mil disset. (Fotografia pròpia)

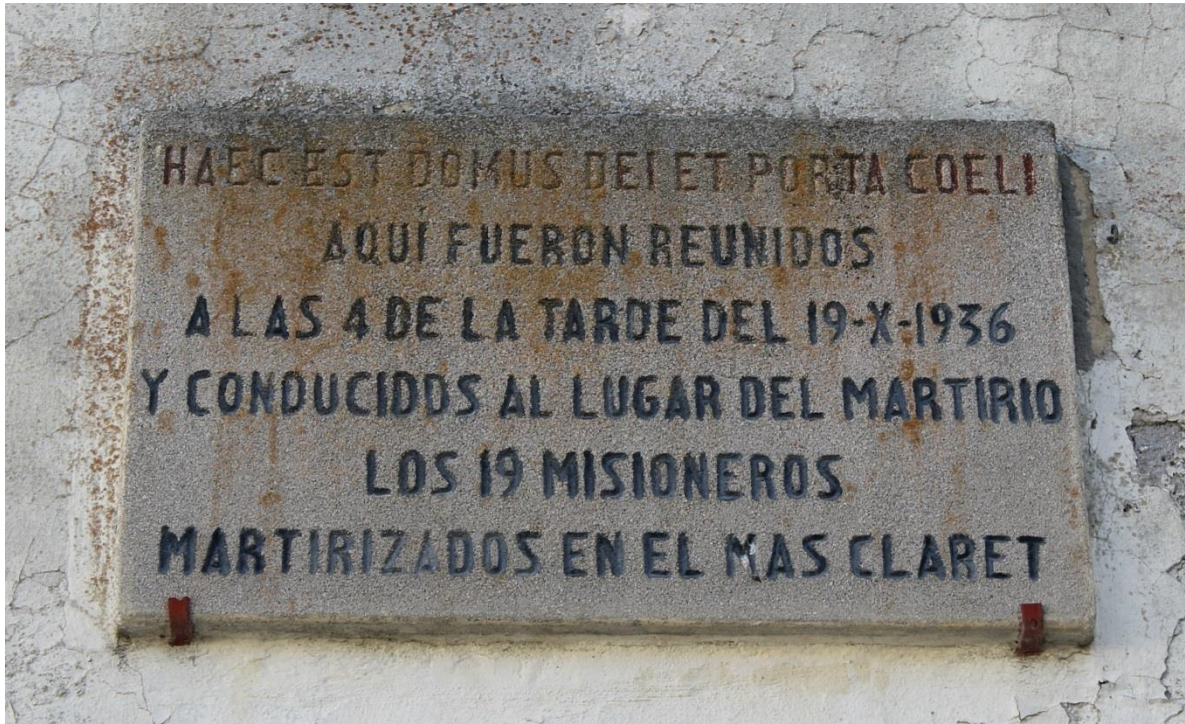

Figura 61:

Vista exterior de la Basílica de la Sagrada Família. Vint-i-un d'octubre del dos mil disset. (Fotografia pròpia)

Figura 62:

Imatge de la placa commemorativa inaugurada al vint-i-cinquè aniversari del martiri. Any dos mil disset. (Fotografia pròpia)

Figura 63:

Imatge de la làpida del lloc martiral del Mas Claret. Dia un de novembre del dos mil disset. (Fotografia pròpia)